PGAS S4 04 (Lit) Part-II(B)
Exam Code- 127 N

বিশেষ সাহিত্যিক

নৱকান্ত বৰুৱা

চতুর্থ ষাণ্মাসিক

অসমীয়া

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

বিষয় বিশেষজ্ঞ মণ্ডলী

ড° **মালিনী গোস্বামী,** অধ্যাপিকা, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়

ড° **উপেন ৰাভা হাকাচাম,** অধ্যাপক, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়

ড° **খগেশ সেন ডেকা,** (অৱসৱপ্রাপ্ত) সহযোগী অধ্যাপক, পূব কামৰূপ মহাবিদ্যালয়

সমন্বয়ৰক্ষী ঃ ড° নিভা ৰাণী ফুকন, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

প্রস্তুতি গোটৰ সদস্য

অধ্যায়	*অৱিহণা যোগাইছে*
১	ড° **প্রভাত ভূঞা,** অসম বিশ্ববিদ্যালয়, ডিফু চৌহদ
২	ড° **পূণ্যলতা গোহাঁই,** ড° বি কে মহাবিদ্যালয়, নগাঁও
৩ আৰু ৫	ড° **মনালিছা ৰৱা,** এছ বি এম এছ কলেজ, শুৱালকুছি
৪	ডঃ **নিভা ৰাণী ফুকন,** কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়
৬	**পৰিণীতা গোস্বামী,** গৱেষিকা, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়
৭	ডঃ **নিহাৰিকা মৰান,** এম এন চি ছোৱালী মহাবিদ্যালয়, নলবাৰী

সম্পাদনা ঃ

বিষয়বস্তু সম্পাদনা আৰু ভাষা সম্পাদনা ঃ ড° **প্রফুল্ল কুমাৰ নাথ,** গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়
(অধ্যায ঃ ১, ২, ৪ **আৰু** ৫)
ডঃ **নিভা ৰাণী ফুকন,**
কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়
(অধ্যায় ঃ ৩, ৬ আৰু ৭)

গাঁথনিক সম্পাদনা ঃ ড° **নিভা ৰাণী ফুকন,** কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

প্রথম প্রকাশ ঃ ডিচেম্বৰ, ২০১৮, **দ্বিতীয় প্রকাশ ঃ ডিচেম্বৰ,** ২০১৯, **তৃতীয় প্রকাশ ঃ চেপ্তেম্বৰ,** ২০২১

ISBN : 978-93-87940-62-8

© কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ দ্বাৰা সর্বস্বত্ব সংৰক্ষিত।

This Self Learning Material (SLM) of the Krishna Kanta Handiqui State Open University is made available under a Creative Commons Attribution-Non Commercial-Share Alike4.0 License (international): http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/ For the avoidance of doubt, by applying this license KKHSOU does not waive any privileges or immunities from claims that it may be entitled to assert, nor does KKHSOU submit to the jurisdiction, courts, legal processes or laws of any jurisdiction.

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ হৈ পঞ্জীয়কৰ দ্বাৰা মুদ্রিত আৰু প্রকাশিত।

এই শিক্ষণ সামগ্রী প্রস্তুতিৰ বাবে আর্থিক অনুদান আগবঢ়োৱা
নতুন দিল্লীৰ দূৰ শিক্ষা পৰিষদৰ ওচৰত বিশ্ববিদ্যালয় কৃতজ্ঞ।

মুখ্য কার্যালয় ঃ পাটগাঁও, ৰাণী গেট, গুৱাহাটী-৭৮১০১৭; Web : www.kkhsou.in

মহানগৰ কার্যালয় ঃ ৰেচম নগৰ, খানাপাৰা, গুৱাহাটী-৭৮১০২২

পাঠ্যবিষয়ৰ পৰিচয় ঃ নৱকান্ত বৰুৱা (বিশেষ সাহিত্যিক)

স্নাতকোত্তৰ অসমীয়া চতুর্থ ষাণ্মাসিকৰ সাহিত্য শাখাৰ শিক্ষার্থীৰ বাবে আগবঢ়োৱা চতুর্থ পাঠ্যবিষয় 'অনুবাদ সাহিত্য আৰু বিশেষ সাহিত্যিক'ৰ এইখন দ্বিতীয় খণ্ডৰ অন্তর্গত 'নৱকান্ত বৰুৱা' বিষয়ক পাঠ্যবিষয়। আধুনিক অসমীয়া কাব্য সাহিত্যত নৱকান্ত বৰুৱা এগৰাকী পুৰোধা কবি। 'কবিতাৰ দেহ বিচাৰ' কৰি তেওঁ প্রকৃতার্থত বিদ্যায়তনিক ভাৱে অসমীয়া কবিতাক এক বিশেষ মর্যাদা দিয়ালে। কবিতাৰ বিষয়বস্তু, আংগিক সৌষ্ঠৱ, প্রতীক-চিত্রকল্প আদি বিষয়ত তেওঁ যি দিকদর্শী অনুশীলনী আৰু ভাষ্য আগবঢ়ালে, সিয়ে আধুনিক অসমীয়া কবিতাৰ শিৰোন্নত কৰে। এই গৰাকী তীক্ষ্ণধী সাহিত্যিকক মাত্র কবিতাৰ পৰিমণ্ডলৰ মাজত আবদ্ধ কৰি ৰাখিলে তেওঁৰ বহুমুখী প্রতিভাক অৱৰুদ্ধ কৰি ৰখা হ'ব। ইয়াৰ কাৰণ হ'ল তেওঁ কবি হোৱাৰ লগতে গীতিকাৰ, ঔপন্যাসিক, শিশু সাহিত্যিক, অনুবাদক আৰু সাহিত্য সমালোচক আছিল। গতিকে আমাৰ বিশ্ববিদ্যালয়ে আগবঢ়োৱা স্নাতকোত্তৰ অসমীয়াৰ এই সংশোধিত পাঠ্যবিষয়ত 'বিশেষ সাহিত্যিক' শিতানত নৱকান্ত বৰুৱাৰ বহুমুখী প্রতিভাৰ কথা আলোচনা কৰোঁতে তেওঁৰ জীৱন গাঁথা, কাব্য সৃষ্টি, সমালোচনা সাহিত্য আৰু শিশু সাহিত্য শ্রেণীৰ মাজৰ পৰা কেতবোৰ লেখৰ সৃষ্টি বাচি তাৰ আলোচনা আগবঢ়োৱা হৈছে। আমাৰ আশা এয়ে যে আমাৰ এই প্রয়াসে শিক্ষার্থীক এই বিশাল ব্যক্তিত্বৰ প্রতিভাশালী সাহিত্যিক গৰাকীৰ প্রতিভাৰ কিছুমান দিশৰ লগত পৰিচয় কৰাই দিব।

পাঠ্যবিষয়ৰ এই খণ্ডটোৰ অন্তর্গত এই বিশেষ পাঠ্যবিষয়খন মুঠ সাতটা অধ্যায়ৰ সমষ্টি। ইয়াৰ প্রথম অধ্যায়টোৰ শিৰোনাম 'নৱকান্ত বৰুৱাৰ জীৱন আৰু সাহিত্যকৃতি'। ইয়াত নৱকান্ত বৰুৱাৰ জীৱন পৰিক্রমাৰ লগতে তেওঁৰ কর্মজীৱন, সাহিত্যকৃতি আৰু তেওঁ লাভ কৰা বঁটা, সন্মানসমূহৰ লেখ আছে। দ্বিতীয় অধ্যায়ৰ শিৰোনাম কবি নৱকান্ত বৰুৱা (*ৰাৱণ, সম্রাট আৰু ক্রমশঃ*)। এই অধ্যায়টো পাঠ্যবিষয়ৰ এটা বিশিষ্ট অধ্যায় এই বাবেই যে ইয়াত কবি নৱকান্ত বৰুৱাৰ কাব্য সাধনাৰ তিনি বিশিষ্ট কৃতি *ৰাৱণ, সম্রাট আৰু ক্রমশঃৰ* আলোচনাভাগ সন্নিৱিষ্ট হৈছে। তৃতীয় অধ্যায়ত ঔপন্যাসিক নৱকান্ত বৰুৱাৰ অনবদ্য কৃতি 'পটাচাৰা' উপন্যাসখনৰ বিষয়ে পঢ়িবলৈ পাব। চতুর্থ অধ্যায়ত তেওঁৰ সমালোচনা কৃতিৰ অন্যতম *কবিতাৰ দেহ বিচাৰৰ* অন্তর্গত পাঠৰ আলোচনা আগবঢ়োৱা হৈছে। পঞ্চম অধ্যায়ত শিশু সাহিত্যিক নৱকান্ত বৰুৱা (*ওমলা ঘৰৰ পুথি আৰু কেৰেলুৱাৰ ৰেল*)-অত শিশু সাহিত্যিক নৱকান্ত বৰুৱাৰ মনোৰম ৰচনাশৈলী আৰু শিশু মনস্তত্বৰ বিষয়ে থকা তেওঁৰ জ্ঞান প্রকাশ পাইছে। ষষ্ঠ অধ্যায় 'নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীত (জিলিৰ মাতে গভীৰ কৰে নির্জনতা, মুখত দুডাল দুবৰি বন)'। এই অধ্যায়টোৰ আলোচনাৰ মাজেদি গীতিকাৰ নৱকান্ত বৰুৱাৰ সৃষ্টিশীলতা আৰু প্রকৃতি জগত তথা প্রকৃতি জগতৰ অবুজ, অমাত প্রাণীকূলৰ লগত মানুহে গঢ়িব খোজা মধুৰ সম্পর্কৰ এক কাব্যিক চিত্র অংকন কৰিছে। পাঠ্যবিষয়ৰ শেষ অধ্যায়'নৱকান্ত বৰুৱা আৰু সমসাময়িক সমাজ'-ত সমাজ আৰু সমাজৰ বিভিন্ন দিশৰ প্রতি থকা নৱকান্ত বৰুৱাৰ আগ্রহ আৰু সচেতনতা প্রকাশ পাইছে।

এই পাঠ্যবিষয়খন অধ্যয়ন কৰোঁতে মূল পাঠৰ সোঁ তথা বাওঁফালে কিছুমান আয়তাকাৰ বাকচ লক্ষ্য কৰিব। এইবোৰত মূল পাঠত থকা নতুন শব্দ আৰু পৰিভাষাসমূহৰ অর্থ সন্নিৱিষ্ট হৈছে। সেইদৰে— 'জানি থোৱা ভাল' বাকচবোৰত মূল পাঠৰ সৈতে জড়িত কিছু গুৰুত্বপূর্ণ তথ্যৰ সম্ভেদ আছে। প্রতিটো অধ্যায়ত থকা 'চিন্তা-চর্চা কৰক'সমূহে অধ্যয়ন অধিক সক্রিয় আৰু ফলপ্রসূ হোৱাত সহায় কৰিব। আকৌ, 'অগ্রগতি নিৰীক্ষণ'যোগে আগবঢ়োৱা প্রশ্নাৱলীয়ে অধ্যয়নৰ অগ্রগতি সম্পর্কে স্ব-পৰীক্ষণৰ সুবিধা দিব। উক্ত প্রশ্নাৱলীৰ উত্তৰসমূহৰ ৰূপৰেখা 'অগ্রগতিৰ খতিয়ান'ত সন্নিৱিষ্ট কৰা হৈছে। তাৰ সহায়েৰে আপুনি প্রশ্নবোৰৰ উত্তৰসমূহ লিখিবলৈ যত্ন কৰিলে অধিক লাভদায়ক হ'ব। অধ্যায়টিত আলোচিত বিভিন্ন ধাৰণাসমূহৰ বিষয়ে বিস্তৃত অধ্যয়নৰ বাবে 'অধিক জানিবলৈ' শিতানত উল্লেখ থকা গ্রন্থসমূহ সাৰথিস্বৰূপ। অধ্যায়বোৰৰ শেষত 'আৰ্হি প্রশ্ন' হিচাপে কেইটিমান প্রশ্নৰ আৰ্হিও তুলি দিয়া হৈছে। শেষৰ অধ্যায়টিৰ পাছত কেইখনমান 'প্রসঙ্গ পুথি'ৰ নাম উল্লেখ কৰা হৈছে। সেই কেইখন পুথিৰ সহায়েৰেই মূলতঃ এই পাঠ্যবিষয়ত উল্লেখ থকা অধ্যায়সমূহ প্রস্তুত কৰা হৈছে। আপুনি বিশদভাৱে কোনো বিষয় জানিবলৈ হ'লে সেই কেইখন অধ্যয়ন কৰিব পাৰিব।

বিষয় সূচী

পৃষ্ঠা নং

অধ্যায় ১ ঃ **নৱকান্ত বৰুৱাৰ জীৱন আৰু সাহিত্যকৃতি** ৫ - ২১

নৱকান্ত বৰুৱাৰ জীৱন আৰু সাহিত্যকৃতি; নৱকান্ত বৰুৱাৰ জীৱন পৰিক্ৰমা, নৱকান্ত বৰুৱাৰ সাহিত্য-কৰ্মৰ শ্ৰেণীবিভাগ, নৱকান্ত বৰুৱাৰ সাহিত্য-কৰ্মৰ চমু পৰিচয় আৰু মূল্যায়ন, নৱকান্ত বৰুৱাৰ সাহিত্য-কৰ্মৰ বিশিষ্টতা

অধ্যায় ২ ঃ **কবি নৱকান্ত বৰুৱা *(ৰাৱণ, সম্ৰাট আৰু ক্ৰমশঃ)*** ২২ - ৬৭

নৱকান্ত বৰুৱা ঃ চমু পৰিচয়; নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাৰ বৈশিষ্ট্য; ৰাৱণ; ৰাৱণ কবিতাটিৰ মূল পাঠ, ৰাৱণ কবিতাটিৰ বিষয়বস্তু, ৰাৱণ কবিতাটিৰ চিত্ৰিত ৰাৱণ চৰিত্ৰটিৰ মূল্যায়ন, সম্ৰাট; সম্ৰাট কবিতাটিৰ মূল পাঠ, সম্ৰাট কবিতাটিৰ বিষয়বস্তু, সম্ৰাট কবিতাটিত ফুটি উঠা আধুনিকতাবাদী ধাৰণা, ক্ৰমশঃ; ক্ৰমশঃ কবিতাটিৰ মূল পাঠ, ক্ৰমশঃ কবিতাটিৰ বিষয়বস্তু, ক্ৰমশঃ কবিতাটিৰ মাজেদি ফুটি উঠা কাব্যচিন্তা, কবি হিচাপে নৱকান্ত বৰুৱাৰ মূল্যায়ন

অধ্যায় ৩ ঃ **ঔপন্যাসিক নৱকান্ত বৰুৱা (পাঠ ঃ পটাচাৰা)** ৬৮ - ৮১

নৱকান্ত বৰুৱাৰ পটাচাৰা ঃ উপন্যাসখনৰ সাধাৰণ আলোচনা, উপন্যাসখনৰ কাহিনীভাগ, উপন্যাসখনৰ চৰিত্ৰ চিত্ৰণ, উপন্যাসখনৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ

অধ্যায় ৪ ঃ **সাহিত্য সমালোচক নৱকান্ত বৰুৱা** ৮২ - ৯৪
(কবিতাৰ দেহ বিচাৰ পুথিৰ পৰা অলংকাৰ চিন্তা)

নৱকান্ত বৰুৱাৰ সাহিত্য আলোচনা বিষয়ক ৰচনা; নৱকান্ত বৰুৱাৰ 'অলংকাৰ চিন্তা'ৰ মূল পাঠ; নৱকান্ত বৰুৱাৰ 'অলংকাৰ চিন্তা' শীৰ্ষক পাঠটিৰ বিষয়বস্তু;

অধ্যায় ৫ ঃ **শিশু সাহিত্যিক নৱকান্ত বৰুৱা *(ওমলা ঘৰৰ পুথি আৰু কেৰেলুৱাৰ ৰেল)*** ৯৫ - ১১১

ওমলা ঘৰৰ পুথি ঃ চমু পৰিচয়; পুথিখনত সন্নিবিষ্ট বিষয়ৰ চমু আলোচনা, বিষয়বস্তুৰ বৈশিষ্ট্য, কেৰেলুৱাৰ ৰেল ঃ চমু পৰিচয়; পুথিখনত সন্নিবিষ্ট বিষয়ৰ চমু আলোচনা, বিষয়বস্তুৰ বৈশিষ্ট্য, শিশু সাহিত্যিক হিচাপে নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু-মনস্তত্ত্বৰ জ্ঞান; অসমীয়া শিশু সাহিত্যত নৱকান্ত বৰুৱাৰ স্থান

অধ্যায় ৬ ঃ **নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীত ('জিলিৰ মাতে গভীৰ কৰে নিৰ্জনতা', 'মুখত দুডাল দুবৰি বন')** ১১২ - ১২৯

নৱকান্ত বৰুৱাৰ পৰিচয়; গীতৰ সংজ্ঞা, নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীতৰ সাধাৰণ আলোচনা; গীতিকাৰ নৱকান্ত বৰুৱা, নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীতৰ বৈশিষ্ট্য; 'জিলিৰ মাতে গভীৰ কৰে নিৰ্জনতা'-গীতটিৰ সাধাৰণ আলোচনা; 'মুখত দুডাল দুবৰি বন' গীতৰ সাধাৰণ আলোচনা; 'জিলিৰ মাতে গভীৰ কৰে নিৰ্জনতা' আৰু 'মুখত দুডাল দুবৰি বন' গীতৰ সাংগীতিক বিশ্লেষণ

অধ্যায় ৭ ঃ **নৱকান্ত বৰুৱা আৰু সমসাময়িক সমাজ** ১৩০ - ১৩৬

নৱকান্ত বৰুৱা আৰু তেওঁৰ কৰ্মজীৱন; সমাজ জীৱনলৈ নৱকান্ত বৰুৱাই আগবঢ়োৱা অৱিহণা; নৱকান্ত বৰুৱাৰ কৰ্মৰাজিয়ে মূল্যায়ন

প্ৰসঙ্গ পুথি ১৩৭ - ১৩৮

অধ্যায় ১ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ জীৱন আৰু সাহিত্যকৃতি

অধ্যায় গাঁথনি

১.১ উদ্দেশ্য

১.২ পৰিচয়

১.৩ নৱকান্ত বৰুৱাৰ জীৱন আৰু সাহিত্যকৃতি

১.৩.১ নৱকান্ত বৰুৱাৰ জীৱন পৰিক্ৰমা

১.৩.২ নৱকান্ত বৰুৱাৰ সাহিত্য-কৰ্মৰ শ্ৰেণীবিভাগ

১.৩.৩ নৱকান্ত বৰুৱাৰ সাহিত্য-কৰ্মৰ চমু পৰিচয় আৰু মূল্যায়ন

১.৩.৪ নৱকান্ত বৰুৱাৰ সাহিত্য-কৰ্মৰ বিশিষ্টতা

১.৪ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

১.৫ অধিক জানিবলৈ

১.৬ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান (কেৱল ৰূপৰেখা)

১.৭ আৰ্হি প্ৰশ্ন

১.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি—

- নৱকান্ত বৰুৱাৰ জীৱন আৰু ব্যক্তিত্ব সম্পৰ্কে অৱগত হ'ব
- নৱকান্ত বৰুৱাৰ ভিন্নধৰ্মী সাহিত্য কৰ্মৰ পৰিচয় লাভ কৰিব
- নৱকান্ত বৰুৱাৰ সাহিত্যৰাজিৰ সম্যক আভাস লাভ কৰিব
- নৱকান্ত বৰুৱাৰ সাহিত্য কৰ্মৰ বিশিষ্টতা সম্পৰ্কে জানিব পাৰিব।

১.২ পৰিচয়

স্নাতকোত্তৰ অসমীয়া চতুৰ্থ ষাণ্মাসিকৰ সাহিত্য শাখাৰ শিক্ষাৰ্থীৰ বাবে আগবঢ়োৱা চতুৰ্থ পাঠ্যবিষয় 'অনুবাদ সাহিত্য আৰু বিশেষ সাহিত্যিকৰ সাহিত্য'ৰ দ্বিতীয় খণ্ড 'বিশেষ সাহিত্যিকৰ সাহিত্য'ৰ 'নৱকান্ত বৰুৱা'ৰ এইটো প্ৰথম অধ্যায়। ইয়াৰ শিৰোনাম 'নৱকান্ত বৰুৱাৰ জীৱন আৰু সাহিত্যকৃতি' ইয়াত সামগ্ৰিকভাৱে বৰুৱাৰ জীৱন আৰু সাহিত্যকৃতিৰ পৰিচয় লাভ কৰিব।

১.৩ নৱকান্ত বৰুৱাৰ জীৱন আৰু সাহিত্যকৃতি

১.৩.১ নৱকান্ত বৰুৱাৰ জীৱন পৰিক্ৰমা

কুৰি শতিকাৰ দ্বিতীয়ার্ধৰ প্ৰথম বৰ্ষটোতে *'হে অৰণ্য হে মহানগৰ'* কবিতাপুথিৰে প্ৰকৃতাৰ্থত আধুনিক অসমীয়া কবিতাৰ দুৱাৰ মুকলি কৰোঁতা কবি নৱকান্ত বৰুৱাৰ জন্ম ১৯২৬ চনৰ ২৬ ডিচেম্বৰত। পিতৃ নীলকান্ত বৰুৱা আৰু মাতৃ স্বৰ্ণলতা বৰুৱানী। নৱকান্ত বৰুৱা আছিল নগাঁৱৰ এক সুপৰিচিত প্ৰাচীন, অভিজাত, খৰঙী বৰুৱা পৰিয়ালৰ বংশধৰ। নৱকান্ত বৰুৱাৰ পিতৃ নীলকান্ত বৰুৱাই প্ৰথমে কলিকতাৰ এচেম্বলি কলেজ, তাৰ পাছত কটন কলেজত কলেজীয়া শিক্ষা গ্ৰহণ কৰিছিল যদিও ঘৰুৱা অসুবিধাৰ বাবে কলেজীয়া শিক্ষা আধাতে সামৰি শিক্ষা বিভাগৰ চাকৰিত সোমায়। প্ৰথমে বিদ্যালয়ৰ সহ-পৰিদৰ্শক ৰূপে বৰপেটা আৰু গুৱাহাটীত চাকৰি কৰিলেও ঘোঁৱাত উঠি ফুৰি চাকৰি চলাই থাকিবলৈ অসুবিধা পোৱাত এই চাকৰি এৰি নগাঁৱৰ চৰকাৰী হাইস্কুলত শিক্ষকতা কৰিবলৈ ল'লে। নীলকান্ত বৰুৱা গুৱাহাটীত থাকোঁতেই নৱকান্ত বৰুৱাৰ জন্ম হৈছিল যদিও নীলকান্ত বৰুৱাই সহ-পৰিদৰ্শকৰ চাকৰি এৰি নগাঁৱত শিক্ষকতা কৰিবলৈ লোৱাত নৱকান্ত বৰুৱাৰ শৈশৱ-কৈশোৰ আৰু প্ৰথম যৌৱনৰ দিনবোৰ নগাঁৱতেই পাৰ হৈছিল। ভাল শিক্ষক আৰু নম্ৰ ভদ্ৰলোক হিচাপে নীলকান্ত বৰুৱাই সমাজত এক বিশেষ ভাবমূৰ্তি গঢ়ি তুলিবলৈ সক্ষম হৈছিল। বাৰীত শাক-পাচলি কৰা আৰু ফুলৰ বাগিচা কৰাত মানুহজনৰ বিশেষ চখ আছিল। নিজৰ বাৰীৰ শাক-পাচলি ওচৰ-চুবুৰীয়াৰ লোককো বিলাইছিল। পিতৃৰ এই গুণসমূহ পুত্ৰ নৱকান্তলৈকো আহিছিল।

নীলকান্ত বৰুৱাই ঘৰখনত সাহিত্য-সংগীতৰ এক পৰিবেশ গঢ়ি তুলিছিল, যাৰ ফলস্বৰূপে তেওঁৰ চাৰি পুত্ৰ দেৱকান্ত, শিৱকান্ত, জীৱকান্ত আৰু নৱকান্ত আটাইকেইজন সাহিত্যানুৰাগী হৈ উঠিছিল। সংক্ৰান্তিৰ কবি দেৱকান্ত বৰুৱা আৰু নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবি মানসৰ আঁৰৰ ৰহস্যও ইয়ে। হাইস্কুলীয়া কালতে নিজৰ ঘৰতে পঢ়িবলৈ পোৱা ৰবীন্দ্ৰনাথ, বংকিমচন্দ্ৰ, শৰৎচন্দ্ৰ, নজৰুল ইছলাম, সত্যেন্দ্ৰনাথ আদিৰ দৰে প্ৰখ্যাত বঙলা লেখকৰ ৰচনাৱলী আৰু অনেক বঙলা ভাষাৰ কিতাপ-আলোচনীয়ে নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবি প্ৰতিভাক সাৰ-পানী যোগাইছিল।

নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিক্ষা জীৱনৰ আৰম্ভ হৈছিল নগাঁৱৰ ঘৰৰ ওচৰৰে বালিকা বিদ্যালয় এখনত। প্ৰথম শ্ৰেণীতো ইয়াতে পঢ়াৰ পাছত ১৯৩৩ চনত তেওঁ নগাঁও চৰকাৰী হাইস্কুলৰ তৃতীয় শ্ৰেণীত নামভৰ্তি কৰা হৈছিল। হাইস্কুলীয়া জীৱনত তেওঁ শিক্ষক হিচাপে পাইছিল ইন্দ্ৰেশ্বৰ বৰঠাকুৰক। এইগৰাকী শিক্ষকৰ শিল্প আৰু সংগীতৰ প্ৰতি থকা আগ্ৰহ আৰু শিক্ষক হিচাপে তেওঁৰ ব্যক্তিত্ব দিয়ে নৱকান্ত বৰুৱাৰ সমগ্ৰ জীৱনৰ বাবে পাথেয় হৈ পৰিছিল। হাইস্কুলত পঢ়ি থকা কালতে নৱকান্ত বৰুৱাই মফিজুদ্দিন আহমদ হাজৰিকা, চন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালা, আনন্দচন্দ্ৰ আগৰৱালা, দুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মা আৰু যতীন্দ্ৰনাথ দুৱৰাৰ কবিতা পঢ়ি খুব ভাল পাইছিল। ইয়াৰ উপৰি ইংৰাজী পাঠ্যক্ৰমৰ Lahiri's Selected Poems খনৰ আটাইবোৰ কবিতা পঢ়িছিল। এই

সময়ছোৱাতে নৱকান্ত বৰুৱাই সংস্পর্শ লাভ কৰিছিল গীতিকাৰ মলিন বৰা, দার্শনিক কবি ৰত্নকান্ত বৰকাকতিৰ দৰে ব্যক্তিৰ। ৰবীন্দ্রনাথৰ জীৱন আৰু দর্শনৰ দ্বাৰা প্রভাৱিত, ৰবীন্দ্র কাব্যই মুগ্ধ কৰা কবি ৰত্নকান্ত বৰকাকতিৰ পৰাই নৱকান্ত বৰুৱাই শুনিবলৈ পাইছিল ৰবীন্দ্রনাথৰ কবিতা আৰু দর্শন সম্পর্কীয় অনেক কথা। প্রকৃতপক্ষে নৱকান্ত বৰুৱাৰ ৰবীন্দ্র সংযোগৰ সেতু আছিল কবি বৰকাকতি। নৱকান্ত বৰুৱাৰ কৈশোৰ অৱস্থাতে অর্থাৎ হাইস্কুলীয়া কালতে তেওঁৰ জ্যেষ্ঠ ভ্রাতৃ দেৱকান্ত বৰুৱাই নতুন বিষয়বস্তু আৰু আংগিক ছন্দেৰে কবিতা লিখি অসমীয়া কাব্য জগতত আলোড়ন তুলিবলৈ সক্ষম হৈছিল। এই সকলোবোৰে কৈশোৰ কালতে নৱকান্তৰ মাজত থকা কবি সত্তাটোক জাগ্রত কৰিছিল।

১৯৪১ চনত নগাঁৱৰ চৰকাৰী হাইস্কুলৰ পৰা নৱকান্ত বৰুৱা মেট্রিক পৰীক্ষাত উত্তীর্ণ হয়। ইয়াৰ পাছত তেওঁ গুৱাহাটীৰ কটন কলেজত নামভর্তি কৰে যদিও সন্নিপাত জ্বৰত ভুগি বহুদিন শয্যাগত হ'বলগীয়া হোৱাত দুবছৰ ধৰি তেওঁ পঢ়া-শুনাৰ পৰা আঁতৰি থাকিব লগা হয়। সেই সময় আছিল স্বাধীনতা আন্দোলনৰ ভৰপক সময়। নৱকান্তৰ ককায়েক দেৱকান্ত বৰুৱাই বেনাৰস হিন্দু বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা স্নাতক আৰু আইনৰ ডিগ্রী লৈ আহি কিছুদিন ওকালতি কৰিছিল যদিও তেওঁ আছিল ভাৰতৰ জাতীয় কংগ্রেছৰ সক্রিয় কর্মী। ফলস্বৰূপে তেওঁ দুবাৰকৈ জেললৈ যাবলগীয়া হ'ল। ইফালে স্বাভাৱিকতে স্বাধীনতা আন্দোলনৰ সময়ছোৱাত নীলকান্ত বৰুৱাৰ ঘৰখনৰো আর্থিক অৱস্থা পৰি আহিল। কিয়নো নীলকান্ত বৰুৱা আছিল অৱসৰপ্রাপ্ত শিক্ষক। নৱকান্ত বৰুৱাৰ আৰু পুনৰ কটন কলেজত পঢ়া অসম্ভৱ হৈ পৰিল। সেই সময়ত গুৱাহাটীৰ কটন কলেজতকৈ কলিকতাৰ শান্তিনিকেতনত পঢ়াৰ খৰচ তুলনামূলকভাৱে কম আছিল। সেয়েহে ১৯৪৩ চনত নৱকান্ত বৰুৱাই শান্তিনিকেতন অভিমুখে যাত্রা কৰিলে। ইয়াৰ পাছৰ বছৰেই পিতৃ নীলকান্ত বৰুৱাই ইহসংসাৰ ত্যাগ কৰে। ১৯৪৫ চনত নৱকান্ত বৰুৱাই আই. এ. আৰু ১৯৪৭ চনত শান্তি নিকেতনৰ পৰাই বুৰঞ্জী, বাংলা (দ্বিতীয় ভাষা), অসমীয়া (ভার্নেকুলাৰ) আৰু লগতে ইংৰাজীত অর্নাছ লৈ স্নাতক ডিগ্রী লাভ কৰে। কলিকতা আৰু শান্তিনিকেতনৰ পৰিবেশ নৱকান্ত বৰুৱাৰ জীৱনৰ অইন এক মাইলৰ খুঁটি স্বৰূপ। শান্তিনিকেতনতেই তেওঁ সুনীতি কুমাৰ চেটার্জী, প্রবোধ চন্দ্র সেন, কৃষ্ণ কৃপালনী, শ্রীকুমাৰ বন্দোপাধ্যায়, প্রিয়ৰঞ্জন সেন, অমিয় চক্রৱর্তীৰ দৰে গুণী-জ্ঞানী পণ্ডিত আৰু শান্তিদেৱ ঘোষ, ক্ষিতিমোহন সেন, বিধুশেখৰ শাস্ত্রী, অৱনীন্দ্র ঠাকুৰ, ৰামকিংকৰ বেজ, নন্দলাল বসুৰ দৰে প্রসিদ্ধ শিল্পীৰ সান্নিধ্য লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। বাংলা ভাষা-সাহিত্যৰ অধ্যাপক প্রবোধ চন্দ্র সেনৰ পৰাই নৱকান্ত বৰুৱাই ছন্দ-অলংকাৰ সম্পর্কীয় জ্ঞান লাভ কৰিছিল। *অসমীয়া ছন্দ শিল্পৰ ভূমিকা* আৰু *কবিতাৰ দেহ বিচাৰ* গ্রন্থ দুখনৰ মূল প্রেৰণাও আছিল এই প্রবোধ চন্দ্র সেনেই। ঠিক একেদৰে নৱকান্ত বৰুৱাই

প্ৰসিদ্ধ চিত্ৰশিল্পী নন্দলাল বসুৰ পৰা ছবি আঁকাৰ শিক্ষাও লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। এই শিক্ষাৰ আধাৰতে তেওঁ তেওঁৰ প্ৰথমখন কাব্য-গ্ৰন্থ *হে অৰণ্য হে মহানগৰৰ* প্ৰচ্ছদ পট নিজে অংকন কৰিছিল।

শান্তি নিকেতনত ভাৰতৰ বিভিন্ন প্ৰান্তৰ লগতে বিদেশৰ ছাত্ৰৰ লগত হোৱা সংযোগে নৱকান্ত বৰুৱাৰ সৰ্বভাৰতীয় দৃষ্টিভংগী এটা গঢ়ি উঠাত সহায় কৰিছিল। তদুপৰি দেশী-বিদেশী অনেক সাহিত্যিকৰ গ্ৰন্থৰ অধ্যয়নে (যেনে— চোভিয়েট লেখক মিথাইল চল'কভ, খলিল জিব্ৰান, তামিল কবি সুব্ৰহ্মণ্য ভাৰতী আদি) তেওঁৰ কবি মনলৈ ব্যাপ্তি আনি দিছিল। কৈশোৰতে ৰত্নকান্ত বৰকাকতিৰ দ্বাৰা ৰবীন্দ্ৰ সংযোগো গাঢ় আৰু গভীৰ হৈছিল শান্তিনিকেতনতে। ৰবীন্দ্ৰ কাব্য আৰু সাহিত্য-দৰ্শনৰ লগত হোৱা গভীৰ সংযোগৰ ফলতেই ১৯৬২ চনত তেওঁ ৰবীন্দ্ৰ শতবাৰ্ষিকী উপলক্ষে চোভিয়েট দেশ ভ্ৰমণৰ সুযোগ পাইছিল।

১৯৪৭ চনত ইংৰাজী অনাৰ্ছ সহ স্নাতক ডিগ্ৰী লাভ কৰাৰ পাছত শান্তি নিকেতনতে নৱকান্ত বৰুৱাই এম. এ. শ্ৰেণীত নামভৰ্তি কৰে যদিও তেওঁৰে সৌজন্য আৰু অভিভাৱকত্বত শান্তি নিকেতনত পঢ়িবলৈ যোৱা নগাঁৱৰ দুজন ছাত্ৰৰ ওচৰা-ওচৰিকৈ হোৱা আকস্মিক মৃত্যুত নৱকান্ত বৰুৱাই মানসিকভাৱে বিচলিত হৈ কলিকতা এৰি নগাঁৱলৈ ঘূৰি আহিল। কিছুদিন ঘৰতে থাকি চাকৰি সন্ধানত লাগিল। কিন্তু পৰিয়ালৰ হেঁচাত নিজকে পঢ়াৰ বাবে প্ৰস্তুত কৰি এম. এ. পঢ়িবৰ বাবে নৱকান্ত বৰুৱাই আলিগড় মুছলিম বিশ্ববিদ্যালয়লৈ যাত্ৰা কৰিলে। বি. এ. পঢ়ি থাকোঁতেই হোৱা ইছলামীয় ইতিহাসৰ জ্ঞানে নৱকান্ত বৰুৱাক আলিগড় বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰিবেশক ভাল লগা কৰি তুলিছিল। ইয়াৰ উপৰি ইয়াতেই সান্নিধ্য পাইছিল সেই সময়ৰ আলিগড় মুছলিম বিশ্ববিদ্যালয়ৰ উপাচাৰ্য জাকিৰ হুছেইনৰ দৰে ঋষিসুলভ ব্যক্তিত্বৰ। অমলেন্দু বসু, নুৰুল হাচান, হাবিব, হাদি হাচান আদি অধ্যাপকসকলৰ সংস্পৰ্শ আৰু চিন্তা-দৰ্শনো আছিল তেওঁৰ বাবে প্ৰেৰণাদায়ক। সেই বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰাই ১৯৫৩ চনত নৱকান্ত বৰুৱাই এম. এ. পাছ কৰে। এম. এ. পাছ কৰি উত্তৰ প্ৰদেশৰ শিকোহাবাদ এ. কে. কলেজত ইংৰাজী অধ্যাপকৰ পদত যোগদান কৰে। ইয়াত কিছুদিন শিক্ষকতা কৰাৰ পাছত মাতৃ স্বৰ্ণলতা বৰুৱানীৰ কথা মতে যোৰহাটৰ জগন্নাথ বৰুৱা মহাবিদ্যালয়ত খালী হোৱা ইংৰাজী বিষয়ৰ অধ্যাপকৰ পদত ১৯৫৩ চনৰ চেপ্তেম্বৰ মাহত যোগদান কৰেহি। কবিয়ে যোৰহাটত সাহিত্য-সংস্কৃতি চৰ্চাৰ এক অনুকূল পৰিবেশ লাভ কৰিলে। লাভ কৰিলে মিত্ৰদেৱ মহন্ত, আনন্দ চন্দ্ৰ বৰুৱা, চৈয়দ আব্দুল মালিক, আব্দুছ ছাত্তাৰ, যতি নাৰায়ণ শৰ্মাৰ দৰে সাহিত্যসেৱীৰ নিবিড়তাভৰা সাহচৰ্য। কিন্তু যোৰহাটতো নৱকান্ত বৰুৱাৰ বেছিদিন থকা নহ'ল। ১৯৫৪ চনত তেওঁ কটন কলেজত যোগদান কৰিলে। সেইছোৱা সময়ত বীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্যৰ সম্পাদনাত *'ৰামধেনু'* পাততে সাহিত্যৰ নিত্য-নতুন বিষয় আৰু আংগিকৰ পৰীক্ষা-

নিৰীক্ষা চলিছিল। সেই সময়ছোৱাত ইংৰাজী সাহিত্যৰ উপৰি ইউৰোপৰ বিভিন্ন দেশৰ সাহিত্য-কৰ্মৰ আলোচনা-সমালোচনাই অসমীয়া সাহিত্যতো ঠাই পাইছিল। তেতিয়াৰ পৰা অসমীয়া কবিতাই চিত্রকল্প, প্রতীক, নতুন আংগিক, বিষয় আৰু ছন্দসজ্জা আদৰি লৈছে। নৱকান্ত বৰুৱাকে ধৰি সমসাময়িক কবিসকলৰ কবিতাই কেৱল আলোড়ন সৃষ্টি কৰাই নহয়, আধুনিক কবিতাৰ এক শক্তিশালী বুনিয়াদো গঢ়ি তুলিছে। কটন কলেজো আছিল সেই সময়ৰ তৰুণসকলৰ নতুন চিন্তা-চর্চাৰ কেন্দ্র, বিশেষকৈ 'কটনিয়ান' আছিল এচাম প্রতিশ্রুতিসম্পন্ন কবি-সাহিত্যিকৰ কঠীয়াতলী। নৱকান্ত বৰুৱাৰ আগমনে স্বাভাৱিকতে কটনৰ ছাত্র সমাজক উৎসাহিত কৰিছিল। ১৯৫৪ চনৰ পৰা ১৯৬৪ চনলৈ কটন কলেজত অধ্যাপনা কৰাৰ পাছত ১৯৬৪ চনৰ পৰা ১৯৬৭ চনলৈ অসম মাধ্যমিক শিক্ষা পৰিষদত ইংৰাজী শিক্ষাৰ বিষয়া ৰূপে যোগদান কৰিছিল। তিনি বছৰ কাল এই পদত কার্যনির্বাহ কৰাৰ পাছত '৬৭ চনত পুনৰ তেওঁ কটন কলেজৰ অধ্যাপনা বৃত্তিলৈ উভটি আহে আৰু তাৰ পৰাই ১৯৮৪ চনত উপাধ্যক্ষৰূপে অৱসৰ গ্রহণ কৰে।

অধ্যাপনা বৃত্তিৰ পৰা অৱসৰ গ্রহণ কৰিলে যদিও তেওঁৰ সৃষ্টিশীল সাহিত্য ক্ষেত্রখন আৰু কর্ম জগতখনৰ পৰা আঁতৰি নাথাকিল। বৰঞ্চ বিভিন্ন বিষয় আৰু ব্যক্তিৰ লগত সংযোগ অধিকহে হ'ল। লেখক কবি হিচাপে নৱকান্ত বৰুৱাৰ খ্যাতি অসমতে সীমাবদ্ধ নাছিল। সমগ্র ভাৰতৰ সাহিত্যিক সমাজে তেওঁক জানিছিল। একালত শান্তিনিকেতনত অধ্যয়ন কৰা আৰু সেই সূত্রে ৰবীন্দ্রনাথৰ সাহিত্য আৰু দর্শন সম্পর্কে তেওঁৰ জ্ঞান, ৰবীন্দ্র সাহিত্যৰ অনুবাদ আৰু চর্চাৰ বাবে তেওঁ ভাৰত-চোভিয়েট সাংস্কৃতিক বিনিময় কার্যসূচীৰ প্রতিনিধি স্বৰূপে ৰবীন্দ্র জন্ম শতবার্ষিকী উপলক্ষে ১৯৬২ চনত পোন প্রথমবাৰৰ বাবে চোভিয়েট দেশ ভ্রমণৰ সুবিধা লাভ কৰে। সেই যাত্রাত আন দুগৰাকী ভাৰতীয় লেখক আছিল নিহাৰৰঞ্জন ৰায় আৰু তামিল লেখক শ্রীকুমাৰ স্বামী, ১৯৭৩ চনত বহা 'আফ্রো-এচীয়া কবি সন্মিলন'ৰ আলোচনা-চক্রতো কবি বৰুৱাই অংশ গ্রহণ কৰিছিল। ১৯৭৫ চনত সাংস্কৃতিক বিনিময় কার্যসূচীৰে পোলেণ্ড আৰু যুগোশ্লাভিয়া ভ্রমণ কৰে। সেইবাৰতে তেওঁ ৰোমো ভ্রমণ কৰিছিল। যুগোশ্লাভিয়াৰ বেলগ্রেদত অক্টোবৰ বিপ্লৱৰ সোঁৱৰণী দিৱস উপলক্ষ্যে আয়োজিত আন্তর্জাতিক উৎসৱত তেওঁ যোগদান কৰিছিল।

বিদেশৰ উপৰি দেশৰ ভিতৰতে অনুষ্ঠিত বিভিন্ন সাহিত্য অনুষ্ঠানত তেওঁ অংশগ্রহণ কৰিবলৈ সুবিধা পাইছিল। ১৯৬২ চনত সাহিত্য অকাডেমিয়ে আয়োজন কৰা আন্তর্জাতিক লেখক সন্মিলন, ১৯৭৫ চনত মাদ্রাজত অনুষ্ঠিত এচিয়া কবি সন্মিলন, একাধিকবাৰ ভূপালত অনুষ্ঠিত কবি সন্মিলন, ১৯৮৫ চনত নতুন দিল্লীত আয়োজিত 'বাল্মীকি বিশ্ব কবিতা উৎসৱ', ১৯৮৯ চনৰ অক্টোবৰত নতুন দিল্লীত অনুষ্ঠিত নেহৰু শতবার্ষিকী চেমিনাৰ, বিশ্ব হিন্দী পৰিষদ আদি অনুষ্ঠান এই ক্ষেত্রত

উল্লেখযোগ্য। ১৯৮৯ চনৰ অক্টোবৰ মাহত সাহিত্য অকাডেমিয়ে কলিকতাত নৱকান্ত বৰুৱাক লৈয়ে 'Meet the Author'নামৰ এটা মনোজ্ঞ অনুষ্ঠানৰ আয়োজন কৰে। সেই একে বছৰৰে নবেম্বৰ মাহত গুৱাহাটীত সাহিত্য অকাডেমিয়ে আয়োজন কৰা অসমীয়া সাহিত্যৰ অনুবাদ কৰ্মশালাৰো সঞ্চালক আছিল নৱকান্ত বৰুৱা।

ৰাষ্ট্ৰীয় আৰু ৰাজ্যিক পৰ্যায়ৰ ভালেমান সাহিত্য সংস্কৃতিমূলক অনুষ্ঠান আৰু সংগঠনৰ লগত নৱকান্ত বৰুৱা নিবিড়ভাৱে জড়িত আছিল। ৰাষ্ট্ৰীয় পৰ্যায়ৰ সংগঠনসমূহৰ ভিতৰত সাহিত্য অকাডেমিৰ সদস্য, নেছনেল বুক ট্ৰাষ্টৰ উপদেষ্টা সমিতিৰ সদস্য, ভাৰতীয় প্ৰগতিশীল মহাসংঘৰ ৰাষ্ট্ৰীয় পৰিষদৰ সদস্য, ভাৰতীয় শান্তি আৰু সংহতি পৰিষদৰ সদস্য ইত্যাদি।

১৯৭৮ চনৰ পৰা ১৯৮৫ চনলৈ কেইবাবছৰো 'অসম প্ৰগতিশীল শিল্পী-সাহিত্যিক সংঘ'ৰ সভাপতি হিচাপে নৱকান্ত বৰুৱাই কাৰ্যনিৰ্বাহ কৰিছিল। ১৯৮৬ চনত নগাঁৱৰ ঢিঙত বহা অসম সাহিত্য সভা অধিবেশনৰ কবি সম্মিলনত সভাপতিত্ব কৰিছিল নৱকান্ত বৰুৱাই। ১৯৯০ চনত বিশ্বনাথ চাৰিআলিত অনুষ্ঠিত অসম সাহিত্য সভাৰ ষট-পঞ্চাশতম অধিবেশনৰ সভাপতিৰ আসন নৱকান্ত বৰুৱাই অলংকৃত কৰিছিল। ১৯৯৪ চনত আনন্দৰাম বৰুৱা ভাষা-কলা সংস্কৃতি সংস্থাৰ কাৰ্যকৰি সভাপতিৰ দৰে গুৰু দায়িত্বও তেওঁ বহন কৰিছিল। নৱকান্ত বৰুৱাই তেওঁৰ সাহিত্য কৰ্মৰ স্বীকৃতি স্বৰূপে ৰাষ্ট্ৰীয় পৰ্যায়ৰ কেইবাটাও বঁটা লাভ কৰিছিল। সেইবোৰ হ'ল—

১৯৫৮ চনত *আখৰৰ জখলা* নামৰ গ্ৰন্থৰ বাবে শিশু সাহিত্যৰ ৰাষ্ট্ৰীয় বঁটা।

১৯৭৪ চনত *মোৰ আৰু পৃথিৱীৰ* কাব্য সংকলনটিৰ বাবে অসম প্ৰকাশন পৰিষদ বঁটা।

১৯৭৬ চনত ভাৰত চৰকাৰৰ পৰা সন্মানজনক 'পদ্মভূষণ' উপাধি লাভ।

১৯৮০ চনত ছোভিয়েট ৰাছিয়াৰ প্ৰখ্যাত কবি আলেকজেণ্ডাৰ পুস্কিনৰ কবিতাৰ অনুবাদ *আহত মৰাল* শীৰ্ষক গ্ৰন্থৰ বাবে ছোভিয়েট দেশ-নেহৰু বঁটা লাভ।

১৯৯৩ চনত অসম উপত্যকা সাহিত্য বঁটা

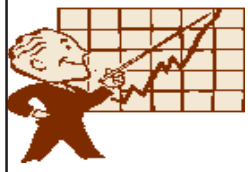
১৯৯৬ চনত মধ্যপ্ৰদেশ চৰকাৰৰ পৰা ৰাষ্ট্ৰীয় কবি সন্মান।

১৯৯৭ চনত ডিব্ৰুগড় বিশ্ববিদ্যালয়ৰ সন্মানীয় ডি.লিট. উপাধি লাভ।

১৯৯৮ চনত ভাৰত চৰকাৰৰ মানৱ সম্পদ উন্নয়ন মন্ত্ৰালয়ৰ এমেৰিটাছ ফেল'বিশ্বপ ৰাষ্ট্ৰীয় পৰ্যায়ৰ কমল কুমাৰী বঁটা।

২০০২ চনত ১৪ জুলাই তাৰিখে নিজা বাসভৱনত নৱকান্ত বৰুৱাৰ দেহাৱসান ঘটে।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ১ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ জীৱন আৰু কর্মৰ পৰিচয় দাঙি ধৰক। (১৫০টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

প্রশ্ন নং ২ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাই অধ্যাপনাৰ উপৰি বিভিন্ন অনুষ্ঠান-প্রতিষ্ঠানৰ লগত কিদৰে জড়িত আছিল? (১৫০টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

১.৩.২ নৱকান্ত বৰুৱাৰ সাহিত্য কর্মৰ শ্রেণীবিভাগ

কবিতা সংকলন ঃ *হে অৰণ্য হে মহানগৰ (১৯৫১), এটি দুটি এঘাৰটি তৰা (১৯৫৮), যতি আৰু কেইটিমান স্কেচ্ছ (১৯৬০), সম্রাট (১৯৬২), ৰাৱণ (১৯৬৩), মোৰ আৰু পৃথিৱীৰ (১৯৭৩), ৰত্নাকৰ আৰু অন্যান্য কবিতা (১৯৮৩), এখন স্বচ্ছ মুখাৰে (১৯৯০), সূর্যমুখীৰ অঙ্গীকাৰ (১৯৯০), নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাৱলী (১৯৯৪) ৰাতি জিলমিল তৰা জিলমিল (১৯৯৯); দলঙত তামীঘৰা (২০০০)।*

উপন্যাস ঃ *কপিলীপৰীয়া সাধু (১৯৫৩), ককাদেউতাৰ হাড় (১৯৭৩), গৰমা কুঁৱৰী (১৯৮০), মানুহ আটাইবোৰ দ্বীপ (১৯৮০), অপদার্থ (১৯৮১), এহি ভিক্ষুণী (১৯৮৭), পাটচাৰা (১৯৯০), অহিংসাৰ জুই (অসম্পূর্ণ, 'সীৰলু'ত প্রকাশিত)*

শিশু সাহিত্য ঃ *শিয়ালী পালেগৈ ৰতনপুৰ (১৯৫৫), আখৰৰ জখলা (১৯৫৮), ভ-ত উ-কাৰে ভু (১৯৬০), মাখনৰ কুকুৰা পোৱালী (১৯৬২), মনত পৰা শব্দ (১৯৮০), মই টুনীয়ে টুন টুনালোঁ (১৯৮১), গোলাপ আৰু বেলিফুল (১৯৮১), কিশোৰ ৰামায়ণ (১৯৮৭), কিশোৰ উপনিষদ (১৯৮৮), শ্বেক্সপীয়েৰৰ নাটকৰ গল্প (১৯৯৩), মৰুৱা ফুল (১৯৮৪), (সম্পা.), শিশু কবিতা (১৯৯৯)* (সম্পা.)।

আলোচনামূলক গ্রন্থ ঃ *অসমীয়া ছন্দ শিল্পৰ ভূমিকা (১৯৫৮), কবিতাৰ দেহবিচাৰ (১৯৮৮)।*

ৰচনা সংকলন ঃ *মোৰে ভাৰতৰে (১৯৬২), ৰমণীয় (১৯৬৩), সীৰলুৰ সহ (১৯৯০), নৱকান্ত বৰুৱাৰ ঘৰুৱা মেল (১৯৯৪), কথাৰ মাজৰ বতৰা (২০০০)।*

অনুবাদ ঃ *বিশ্বমানৱৰ অভিমুখে, ৰবীন্দ্র চয়নিকা (১৯৬৪, ৰত্নকান্ত বৰকাকতিৰ লগত যৌথভাৱে), হুইটমেনৰ এশ কবিতা (১৯৭৩), ভাস্ক'পপা আৰু অন্যান্য য়ুগোশ্লাভিয়া কবিৰ কবিতা (১৯৯৯), কাৰ্ণহি চুনাভস্কিৰ শিশু কবিতা (১৯৯৯), গ্যেটেৰ ফাউষ্ট (১৯৯৩), মুক্ত ধাৰা, সুমিত্রানন্দন পণ্টৰ কবিতা, এলচেছটিছ, হিন্দু-মুছলমানৰ যুক্ত সাধনা, নজৰুল ইছলামৰ কবিতা, আহত মৰাল (আলেকজেণ্ডাৰ পুস্কিনৰ 'The wounded Swan)*

নাটক ঃ *এটি গীতৰ জন্ম হ'ল, কুশজাতক, অভিৰূপ নন্দা।*

গীতৰ সংকলন ঃ *মনৰ খবৰ (১৯৫৯)*

ভ্রমণ কাহিনী ঃ *দেশে দেশে মোৰ দেশ (১৯৮৯)*

সম্পাদিত গ্রন্থ-আলোচনী ঃ *ভাৰতীয় চাৰুকলাৰ ভূমিকা, আধুনিক অসমীয়া অভিধান, গাৰো-ইংৰাজী-অসমীয়া অভিধান সীৱলু, নতুন সীৱলু, জোনবাই, পোহৰ।*

১.৩.৩ নৱকান্ত বৰুৱাৰ সাহিত্য কর্মৰ চমু পৰিচয় আৰু মূল্যায়ন

কবি নৱকান্ত বৰুৱা ঃ পূর্বে কৈ অহা হৈছে যে নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবি-সত্তাৰ প্রথম আধাৰ ভূমি আছিল নিজ ঘৰখনেই। কৈশোৰ অৱস্থাতে অষ্টম শ্রেণীত স্কুলৰ হাতেলিখা আলোচনী *কুঁহিত* প্রকাশ কৰিছিল প্রেম বিষয়ক এটা অতি চমু কবিতা। ইয়াৰ পাছত বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা সম্পাদিত শিশু আলোচনী *অকণত* প্রথমবাৰৰ বাবে ছপা ৰূপত প্রকাশ পায় *অকণ* নামৰ কবিতাটি। নৱকান্ত বৰুৱাই ককায়েক যুগসন্ধিৰ কবি দেৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাক অনুকৰণ কৰি কবিতা লিখিবলৈ লৈছিল হাইস্কুলীয়া কালতে। ৪০ৰ দশকত 'বাঁহী'ৰ পাতত সীমা দত্ত ছদ্ম নামেৰে তিনিটা কবিতা প্রকাশ কৰিছিল। ইয়াৰে *বুৰঞ্জী* নামৰ কবিতাটোত দেখ দেখকৈ দেৱকান্ত বৰুৱাৰ প্রতিধ্বনি শুনা গৈছিল।

১৯৪৩ চনত নতুনকৈ প্রকাশিত *জয়ন্তী* আলোচনীয়ে অসমীয়া কবিতালৈ নতুনত্বৰ ঢৌ কঢ়িয়াই আনিলে। *জয়ন্তীয়ে* যি কবিতাৰ পাতনি মেলিলে সেয়া হ'ল প্রগতিবাদী দৃষ্টিভংগীৰ কবিতা। বক্তব্য আৰু আংগিক দুয়ো দিশতেই এই কবিতা আছিল বৈপ্লৱিক ধৰণৰ। মুক্তক ছন্দ আৰু স্পন্দিত গদ্যৰ ব্যৱহাৰ এই কবিতাৰ উল্লেখযোগ্য দিশ। মাক্সীয় আদর্শৰ দ্বাৰা প্রভাৱান্বিত এই প্রগতিবাদী কবিসকল হ'ল— অমূল্য বৰুৱা, ভবানন্দ দত্ত, হেম বৰুৱা, ৰাম গগৈ, কেশৱ মহন্ত, চক্রেশ্বৰ ভট্টাচার্য আদি। *জয়ন্তীৰ* প্রগতিবাদী ধাৰাটোক শক্তিশালী কৰি তুলিলে বীৰেন্দ্র কুমাৰ ভট্টাচার্য, হেমাংগ বিশ্বাস, অমলেন্দু গুহৰ নিচিনা কবিসকলে।

জয়ন্তীৰ প্রগতিশীল ধাৰাৰ সমান্তৰালকৈ আন এক ধাৰায়েও আধুনিক অসমীয়া কবিতাত ভূমুকি মাৰিলে— সেয়া হৈছে বুদ্ধিনিষ্ঠ ধাৰা। এওঁলোক কেৱল মাক্সীয় আদর্শতে সীমাবদ্ধ নাথাকিল। ইংৰাজীৰ উপৰি ফৰাচী, ৰুছ, জার্মানী আদি বিভিন্ন দেশৰ কাব্যশিল্প আৰু মতাদর্শৰ দ্বাৰা প্রভাৱিত হৈ উচ্চ শিক্ষিত এই কবিসকলে অসমীয়া নতুন কবিতাক এক সুকীয়া আয়তন আৰু গতি প্রদান কৰিলে। চিত্রকল্পবাদ, প্রতীকবাদ, অস্তিত্ববাদ, অভিব্যক্তিবাদ, অধিবাস্তৱবাদ, ফ্রয়েদীয় মতবাদ আদিৰ লগত অসমীয়া কবিতাৰ পৰিচয় ঘটিল। জাপানী হাইকু, টি এছ, এলিয়ট, এজৰা পাউণ্ড, বোদলেয়াৰ, মায়াক'ভস্কি, পাবলো নেৰুদা, খলিল জিব্রান আদিৰ কবিতাৰ প্রভাৱ অসমীয়া কবিতাত প্রত্যক্ষভাৱে অনুভূত হ'ল। পাশ্চাত্যৰ লগতে জীৱনানন্দ দাশ,

বুদ্ধদেৱ বসু, বিষ্ণু দে আদি বঙলা ভাষাৰ কবিসকলৰ নতুন ধাৰাৰ কবিতাৰ লগতো অসমীয়া কবিসকলৰ পৰিচয় ঘটিল। এই সকলোখিনিয়ে অসমীয়া নতুন কবিতাক এক অন্য মাত্রা প্রদান কৰিলে।

অসমীয়া নতুন কবিতাক ঐশ্বর্যমণ্ডিত কৰা আটাইতকৈ সফল আৰু আকর্ষণীয় ব্যক্তিগৰাকীয়ে হ'ল নৰকান্ত বৰুৱা। ১৯৫১ৰ পৰা ১৯৬১ লৈ এটা দশকৰ ভিতৰতে প্রকাশ পালে তেওঁৰ তিনিখন স্বকীয় বৈশিষ্ট্যপূর্ণ ব্যক্তিগত কবিতা সংকলন— *হে অৰণ্য, হে মহানগৰ (১৯৫১), 'এটি দুটি এঘাৰটি তৰা' (১৯৫৮) আৰু 'যতি আৰু কেইটামান স্কেচ্ছ' (১৯৬১)*।

হে অৰণ্য, হে মহানগৰ প্রকাশৰ লগে লগে অসমীয়া কবিতাৰ ক্ষেত্রখনত এক নতুন দিশৰ উন্মোচন কৰি দিলে। সৰু কবিতা পুথিখনৰ আটাইকেইটা কবিতাই সাহিত্যৰসিক-সমালোচকৰ দৃষ্টি আকর্ষণ কৰিলে। সমকালীন আৰু অনুজ কবিসকলকো তেওঁ বিশেষভাৱে প্রভাৱান্বিত কৰিছিল। হোমেন বৰগোহাঞিৰ ভাষাত— 'প্রত্যেকটো কবিতাই মোক শিহৰিত কৰিছিল; কিন্তু মোৰ হৃদয়ত গভীৰতম তলীলৈকে আলোড়িত কৰি তুলিলে পুথিখনত সন্নিবিষ্ট *সন্ধ্যাৰ চিলঙ* নামৰ কবিতাটোৱে।.... শ্বিলঙৰ অন্তর্লীন আত্মাক বুদ্ধিগ্রাহ্য আৰু ইন্দ্রিয়গ্রাহ্য কৰি তুলিবলৈ অশেষ চেষ্টা কৰিও মই বিফল হৈছিলোঁ। *সন্ধ্যাৰ চিলঙ* নামৰ কবিতাত মই একেলগে বিচাৰি পালো শ্বিলঙৰ দেহ আৰু আত্মাক। ই এক অসাধ্য সাধন। আন কোনো কবিয়ে এখন ঠাইৰ শৰীৰ আৰু আত্মাক, তাৰ আৱহ আৰু অনুষঙ্গক এটি মাত্র ক্ষুদ্র কবিতাত ইমান সূক্ষ্মভাৱে চিত্রিত কৰিব পৰা নাই।..... আমাৰ যৌৱনৰ সেই উজ্জ্বল সোণালী দিনবোৰ মধুৰ মদিৰ আৰু বেদনার্দ্র কৰি তুলিছিল নৰকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাই।' (সম্পাদকৰ টোকাবহী ঃ *সূত্রধাৰ*)

আধুনিক কবিতাৰ এটা প্রধান বৈশিষ্ট্য হৈছে মহানগৰ চেতনা। নৰকান্তই শৈশৱ-কৈশোৰ কটাইছিল অসমৰ গ্রাম্য পৰিৱেশত। যৌৱনটো পাৰ হৈছিল মানুহে গঢ়া তপোবন সদৃশ শান্তিনিকেতন আৰু তাৰ পাছত কটাইছিল কলিকতা মহানগৰত। অসমৰ আৰণ্যক নৈসর্গ আৰু কলিকতাৰ মহানগৰিক পৰিপার্শ্বৰ মাজত বিৰাট ব্যৱধান কবিয়ে অনুভৱ কৰিছিল। তাৰেই ফলশ্রুতি জন্ম হৈছিল— *'হে অৰণ্য, হে মহানগৰ'*। কলিকতা মহানগৰত থকা কালছোৱাত তেওঁ মহানগৰ জীৱনৰ আন্ধাৰ আৰু সংঘাতপূর্ণ দিশটোৰ লগত পৰিচয় ঘটিছিল। তেওঁ প্রত্যক্ষ কৰিছিল সাম্প্রদায়িক সংঘর্ষত জর্জৰিত মানুহৰ অসহায়তা আৰু নিষ্ঠুৰতা। সেয়েহে মায়াবী মহানগৰীৰ অন্তঃসাৰশূন্যতা, ক্রুৰতা, হিংস্রতা প্রকাশ কৰিছিল এনেদৰে—

"কার্ফুৰ সময় হ'ল
সূর্যস্নাতা নগৰীৰ আচলৰ শেষ ৰশ্মিকণো
শুহি ল'লে ৰাতিৰ আকাশে;

নিস্তব্ধ মৰণ নামে। নগৰীৰ ধমনীত কৰোঁ অনুভৱ
কাজিৰঙা ডবকাৰ আৰণ্যক অপস্মাৰ
সৰীসৃপ ক্রুৰ মৃত্যু, সর্পিল জীৱন.....
(হে অৰণ্য, হে মহানগৰ)

নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাত আধুনিক মনৰ দ্বন্দ্বৰো বহির্প্রকাশ ঘটিছে—

"এনেকৈ
এনেকৈয়ে আমি নামি যাওঁ
ওপৰত ৰুগ্ন স্বর্গৰ বাৰাণ্ডা
তলত জীর্ণ জীৱিকাৰ ফুটপাথ
মাজত অনিশ্চয়তাৰ শংকা
আকৃতিবিহীন এটি 'যদি'
ঃ যদি আমি ৰৈ যাওঁ। *(লিফ্ট)*

নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাত টি. এছ. এলিয়ট, হুইটমেন আদি পাশ্চাত্য কবিৰ কবিতাৰ প্রভাৱো দৃষ্টিগোচৰ হয়। *ক্রমশঃ, ইয়াত নদী আছিল* আদি কবিতাত এলিয়টীয় ভাৱ, চিত্রকল্পৰ প্রভাৱ সুস্পষ্ট। *ইয়াত নদী আছিল* কবিতাত আধুনিক মন-মানসিকতা, সামাজিক অৱক্ষয়ৰ ছবি প্রতীক চিত্রকল্পৰ মাজেৰে উপস্থিত হৈছে।

আধুনিকতা মানেই ঐতিহ্যবিমুখী নহয়। নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাত সেই কথা স্পষ্ট। কবিয়ে যৌৱনৰে পৰা জীৱনৰ শেষলৈকে মহানগৰতে কটালে যদিও তেওঁ মানসিকভাৱে গ্রাম্য জীৱনটোৰ লগতে সংপৃক্ত হৈ থাকিল। সেয়েহে তেওঁৰ অনেক কবিতাত চিত্রকল্পৰ ৰূপত অতীত, গ্রামজীৱন বন্দী হৈ ৰ'ল। *উভতি অহাৰ কবিতা, পাহৰা স্বর্গৰ স্বপ্ন, চকুপানী ফাগুণৰ,* আদি কবিতা ইয়াৰ উদাহৰণ। *পলস* কবিতাত কবিয়ে অতীতৰ বুকুতে ভৱিষ্যতৰ সম্ভাৱনাৰ অংকুৰ দেখিছে।

বৌদ্ধ দর্শনেও নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাত ভূমুকি মাৰিছে। বৰুৱা নিজেও আছিল নিৰীশ্বৰবাদী, পূজা-পাতল, কাজ-কর্ম আদিত তেওঁৰ আস্থা নাছিল। মাজতে বৌদ্ধ ধর্ম গ্রহণৰ কথাও তেওঁ ভাবিছিল। তাৰেই প্রতিফলন দেখা যায় *বোধিদ্রুমৰ খৰি* কবিতাত। *নৱকান্ত বৰুৱাৰ ৰাৱণ, সম্রাট, আৰু ৰত্নকান্তৰ* এই তিনিটা দীঘলীয়া কবিতা আধুনিক অসমীয়া কবিতাৰ বাবে অভিনৱ সংযোজন বুলিব পাৰি। প্রাচীন ভাৰতীয় মহাকাব্য ৰামায়ণ-মহাভাৰতৰ তিনিটা চৰিত্রক তেওঁ আধুনিক দৃষ্টিভংগীৰে পর্যবেক্ষণ কৰিছে। ভাৰতীয় পৰম্পৰাৰ তিনিটা চৰিত্রৰ মাজেদি গভীৰ মানৱীয় সমস্যা কবিৰ নিজস্ব ধাৰণাৰে উপস্থাপন কৰিছে। *ৰাৱণত* শিল্প আৰু *মানুহ, সম্রাটত* ৰাষ্ট্র আৰু মানুহ আৰু *ৰত্নাকৰত* মানুহৰ ৰূপান্তৰৰ সম্ভৱনা- এই তিনিটা বিষয়বস্তুৰে ঠাই পাইছে। মহাকাব্যৰ খলনায়ক ৰাৱণৰ মাজত তেওঁ আৱিষ্কাৰ কৰিছে সৌন্দর্য সন্ধানী শিল্পী মন। ৰাৱণৰ মনত থকা সুন্দৰৰ অনন্ত তৃষ্ণা তেওঁ ফুটাই তুলিছে

অভিনৱ ধৰণেৰে। ৰাৱণৰ মাজত প্ৰকাশ পাইছে আধুনিক শিল্প সত্তাৰে অন্য এক ৰূপ। *সম্ৰাট* কবিতাত ফুটি উঠিছে ৰাষ্ট্ৰ আৰু ব্যক্তি মনৰ সংঘাত। ধৃতৰাষ্ট্ৰ মনৰ দ্বন্দ্ব আৰু আত্মগ্লানি *সম্ৰাটৰ* মাজেৰে ফুটি উঠিছে। ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ ট্ৰেজেদী হ'ল সম্ৰাট হিচাপে আৰু পিতৃ হিচাপে দুটা দায়িত্ব তেওঁ চম্ভালিব নোৱাৰিলে। সেয়ে নিজকে তেওঁ 'ক্লীৱ' বুলি ঘোষণা কৰিছে। *ৰত্নাকৰ* কবিতাত ৰত্নাকৰ চৰিত্ৰটোৰ যোগেদি আধুনিক মানুহৰ স্বতঃস্ফূৰ্ত ভাব কিদৰে ৰুদ্ধ হয় আৰু তাৰ পৰিণতি হিচাপে অন্তৰৰ গভীৰ সত্য কিদৰে উন্মোচিত নোহোৱাকৈ থাকে তাকে মূৰ্ত হৈছে।

নৱকান্ত বৰুৱাই কবিতা লিখিবলৈ লোৱাৰ লগে লগে অসমীয়া কবিতাত দেহ আৰু আত্মাৰ এক নতুন ৰূপ উদ্ভাসিত হৈ উঠিল। নতুন ছন্দ, অভিনৱ বিষয়বস্তু, নতুন আংশিক, প্ৰতীক আৰু চিত্ৰকল্পৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁ অসমীয়া কবিতাত এক নতুন দিক্ দৰ্শন কৰোৱালে।

ঔপন্যাসিক নৱকান্ত বৰুৱা ঃ *হে অৰণ্য, হে মহানগৰ* কবিতা পুথিৰে অসমীয়া নতুন কবিতালৈ অনা নতুনত্বৰ উখল মাখল মাৰ নৌ-যাওঁতেই নৱকান্ত বৰুৱাই অসমীয়া সাহিত্যলৈ আগবঢ়ালে নতুন সোৱাদৰ নাতিদীৰ্ঘ উপন্যাস *কপিলী পৰীয়া সাধু*। এক ৰোমাণ্টিৰ পটভূমিত নিৰ্মিত *কপিলীপৰীয়া সাধুৰ* কাহিনীত অনুভৱ কৰা যায় সাধুৰ কাব্যিকতা। কপিলী পাৰৰ জীৱনযাত্ৰাক কেন্দ্ৰ কৰি মানৱীয় প্ৰেম, সংগ্ৰাম আৰু সংঘাতৰ লগতে ভাগ্য আৰু বাস্তৱতাই জীৱনলৈ নমাই অনা পৰিণতি বৰ্ণিত হৈছে এই উপন্যাসত। উপন্যাসখনক এফালে যিদৰে নদীকেন্দ্ৰিক উপন্যাস বুলিব পাৰি, ঠিক একেদৰে আঞ্চলিক উপন্যাসো বুলিব পাৰি। কেও কিছু নোহোৱা ৰূপাই আৰু সোনপাহীৰ কাল্পনিক প্ৰণয় কাহিনীৰ সমান্তৰালকৈ আছে কপিলী পাৰৰ মানুহৰ ইতিহাস, আছে স্বৰাজ আন্দোলনৰ ছবি, দুখীয়া কৃষকৰ বানপানীৰ লগত কৰা সংগ্ৰামৰ কাহিনী। কল্পনা-বাস্তৱৰ ছাঁ-পোহৰত বিধৌত হৈছে নগাঁৱৰ বহু অঞ্চলৰ বহু চিত্ৰকে ঔপন্যাসিকে *কপিলীপৰীয়া সাধুত* অংকন কৰিছে।

দীৰ্ঘদিনীয়া বিৰতিৰ পাছত ১৯৭৩ চনত নৱকান্ত বৰুৱাই লিখি উলিয়ালে দ্বিতীয়খন উপন্যাস *ককাদেউতাৰ হাড়*। এই উপন্যাসৰ বাবে তেওঁ সাহিত্য অকাডেমি বঁটা লাভ কৰিছিল। ইতিহাস আধাৰিত এক লোককাহিনী কল্পনাৰ ৰহন সানি এই উপন্যাস ৰচিত হৈছে দুশ বছৰৰ আগৰ নগাঁও অঞ্চলৰ দুটা ক্ষমতাশালী পৰিয়ালৰ দুজন প্ৰতিদ্বন্দ্বী ব্যক্তিক কেন্দ্ৰ কৰি। এজন হ'ল ৰজাঘৰীয়া বিষয়বাবেৰে প্ৰতিপত্তিশালী হৈ উঠা খৰঙী বৰুৱা ঘৰৰ ভোগাই বৰুৱা আৰু আনজন ধনে ধানে প্ৰতিপত্তিশালী হৈ উঠা বাখৰ বৰা। দুয়োটা পৰিয়ালক ওচৰ চপাই আনিবলৈ বাখৰ বৰাৰ ভনীয়েক মাহিন্দ্ৰীক ভোগাইলৈ বিয়া কৰোৱাও হৈছিল যদিও এই মিত্ৰতায়ো সম্পৰ্ক মধুৰ কৰিব নোৱাৰিলে। আত্মাভিমান, আত্মগৌৰৱ আৰু আভিজাত্যৰ প্ৰতিযোগিতাই দুয়োপক্ষৰ মাজৰ সম্পৰ্ক ক্ৰমশঃ শত্ৰুতালৈ পৰ্যবেশিত কৰিলে।

ইয়াৰ বলি হ'ল মাহিন্দ্রী। ভোগাই-বাখৰৰ চিৰকলীয়া অৱিয়াঅৱিত সাধাৰণ প্রজাও সোমাই পৰিব লগা হৈছে। দুই প্রতিদ্বন্দ্বী পৰিয়ালে এই মানুহখিনিক নিজ স্বার্থৰ অনুকূলে অস্ত্রৰূপে ব্যৱহাৰ কৰিছে।

এই উপন্যাসৰ কাহিনী উপস্থাপনত পদ্ধতিও অভিনৱ। অতীতৰ ঘটনা বর্তমানৰ পটভূমিত বিচাৰ কৰাৰ বাবে কাহিনীৰ কথক হিচাপে লোৱা হৈছে এগৰাকী বৃদ্ধ নাৰীক । বর্তমানৰ প্রসংগ এটাক লৈ আইতাগৰাকীয়ে অতীতৰ কৰুণ কাহিনীটো ক'ব লগা হৈছে। যি জন বৰমইনাৰ আগত আইতাগৰাকীয়ে কাহিনী কৈছে, তেওঁ নিজৰ ভায়েক হেমন্ত আৰু নমিতাৰ হ'ব লগা বিয়াখনৰ সন্মতি বিচাৰি আইতাৰ ওচৰ চাপিছে। যিটো পৰিয়ালৰ কন্যাক হেমন্তৰ বাবে খোজা বঢ়া হৈছে সেই পৰিয়ালটোৰ লগত হেমন্তহঁতৰ পৰিয়ালৰ অৱিয়াঅৱিয়ে ধ্বংসাত্মক ৰূপ লৈছিল। এই কাহিনীকে ঔপন্যাসিকে কলাত্মকভাৱে সাঙুৰি দিছে। আইতাৰ পৰা বুৰঞ্জী শুনি থকা বৰমইনাই মাজে মাজে কিছুমান সংগতিপূর্ণ টিপ্পনী দি গৈছে যিবোৰে অতীতক বর্তমানৰ মুখামুখি কৰাইছে। *ককাদেউতাৰ হাড়* উপন্যাসখনক নৱকান্ত বৰুৱাই পঞ্চাশৰ দশকতে ৰচনা কৰা *পলস* নামৰ কবিতাৰ বর্ধিত ৰূপ বুলিব পাৰি।

নৱকান্ত বৰুৱাৰ তৃতীয়খন উপন্যাস *গৰমা কুঁৱৰী (১৯৮০)*। উপন্যাসৰ কাহিনী হ'ল অসম বুৰঞ্জীৰ এয়োদশ-চতুর্দশ শতিকাৰ এক বিখ্যাত নাৰী চৰিত্র গৰমা কুঁৱৰী। কাহিনীৰ আধাৰ হ'ল ড° সূর্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ *বুৰঞ্জীৰ বাণী* শীর্ষক প্রবন্ধ সংকলনত সন্নিবিষ্ট *গৰমা কুঁৱৰী* নামৰ প্রবন্ধটি। অসম বুৰঞ্জীৰ ক্লিওপেট্রা সদৃশ কমতাধিপতি দুর্লভনাৰায়ণৰ ৰাণী সুশুদ্ধি বা গৰমা কুঁৱৰীৰ প্রণয় কাহিনী, উচ্চাকাংক্ষা, প্রতিশোধপৰায়ণতাৰ সমান্তৰালকৈ প্রাকশংকৰী যুগৰ কমতা ৰাজ্য, কছাৰী ৰাজ্য আৰু আহোম ৰাজ্যৰ ৰাজ পুৰুষসকলৰ মতি-গতি ৰেহৰূপ, আচাৰ-ব্যৱহাৰ, ৰাজনৈতিক পৰিবেশ-পৰিস্থিতি আদি প্রত্যয়জনক ৰূপত ঔপন্যাসিকে *'গৰমা কুঁৱৰী'* উপন্যাসত তুলি ধৰিছে। প্রাক শংকৰী যুগৰ কমতা ৰাজ্যৰ সাহিত্য সংস্কৃতিৰো আভাস দিছে। আনহাতে ডিমাচা-কছাৰী আদি জনগোষ্ঠীৰ লোক-জীৱনৰ বিষয় প্রসংগই কাহিনীক বৈচিত্র্য দান কৰিছে। নৱকান্ত বৰুৱাৰ চতুর্থ উপন্যাস *মানুহ আটাইবোৰ দ্বীপ* প্রকাশ হয় ১৯৮১ চনত। বিষয়বস্তু ক্ষেত্রত এই উপন্যাস ভিন্ন সুৰৰ। নৱকান্ত বৰুৱাৰ বুদ্ধৰ জীৱন আৰু বৌদ্ধ ধর্মৰ প্রতি আকর্ষণ আৰু অধ্যয়ন বহুদিনীয়া। বৌদ্ধ ভিক্ষুণীসকলে ৰচা থেৰী গাঁথা আৰু তাৰে অর্থকথাৰ ভাঙনিকে লৈ আৰু তাৰে এটা কাহিনীৰ আধাৰত এই উপন্যাস ৰচনা কৰিছে। থেৰী গাঁথাসমূহৰ কেইবাটাও গাঁথা আৰু তাৰ পটভূমিৰ কাহিনী অংশবিশেষ লৈ ভিক্ষুণী অভিৰূপ নন্দাৰ জীৱন কাহিনী বর্ণনা কৰা হৈছে। উপন্যাসখন ৰচনা কৰোঁতে ঔপন্যাসিকে বৌদ্ধ ধর্মসম্পর্কীয় বহু গ্রন্থ অধ্যয়ন কৰাৰ লগতে সংসাৰ ত্যাগী বহু ভিক্ষুৰ পৰাও বুদ্ধ, ধর্ম, সংঘ, বহুতো গাঁথা আৰু তাৰ আঁৰৰ কাহিনী সম্পর্কে জানি-বুজি লৈছে।

বৌদ্ধ গাঁথাৰ ভিত্তিত ৰচিত নৱকান্ত বৰুৱাৰ আন এখন উপন্যাস হ'ল *'পাটচাৰা'*। এই উপন্যাসতো আছে তথাগত বুদ্ধৰ কৰুণা লাভ কৰি নৱজীৱন লাভ কৰা এক নাৰীৰ কৰুণ কাহিনী, যি নাৰীয়েই পিছলৈ ভিক্ষুণী পাটচাৰা ৰূপে বিখ্যাত হয়গৈ। এই কাহিনীৰ আভাস *মানুহ আটাইবোৰ দ্বীপত* পোৱা যায়। তাত মুক্তা নামৰ ভিক্ষুণীগৰাকীয়ে অভিৰূপনন্দাক সেই কৰুণ কাহিনীটো কৈছিল। এই উপন্যাসতো সংসাৰ যাত্রাত সকলো হেৰুওৱা নাৰীৰ সংঘাতপূর্ণ জীৱনৰ কথা বর্ণনা কৰা হৈছে।

'অপদার্থ' নৱকান্ত বৰুৱাৰ বিজ্ঞানভিত্তিক উপন্যাস। এই উপন্যাসত প্রকৃতিবিৰুদ্ধ বৈজ্ঞানিক কাম-কাজে কিদৰে মানুহৰ জীৱনলৈ বিপদ বা মৃত্যু কঢ়িয়াই আনিব পাৰে তাকে দেখুওৱা হৈছে।

শিশুসাহিত্যিক নৱকান্ত বৰুৱা ঃ নৱকান্ত বৰুৱা আছিল শিশুপ্রেমী ব্যক্তি। তেওঁৰ সাহিত্যিক জীৱনৰ আৰম্ভণিৰ পৰা অন্তিম সময়লৈকে নিৰৱচ্ছিন্নভাৱে শিশুসাহিত্য ৰচনা কৰি গ'ল। এখুদ ককাইদেউ, নতুন ককাইদেউ, সপোন ককা আদি নামেৰে শিশু আৰু কিশোৰক উদ্দেশ্য কৰি বহুতো কবিতা, গীতিনাট্য, উপন্যাস সৰু সৰু প্রবন্ধ ৰচনা কৰাৰ লগতে 'জোনবাই', 'পোহৰ' আদি শিশু আলোচনীও সম্পাদনা কৰিলে।

নৱকান্ত বৰুৱাই ৰচনা কৰা শিশু কবিতাবোৰত বিষয়বস্তুৰ লগত ভাব-ভাষাৰ অপূর্ব সংযোগ দেখা যায়। শিশুমনৰ উপযোগী কৰি সৰল প্রকাশভংগী আৰু সংগীতময়তাৰে কবিতাসমূহ ৰচনা কৰিছে। বাছকৰনীয়া শব্দসজ্জা আৰু ছন্দসজ্জায়েহে কবিতাক সংগীতময় ধ্বনিগুণ প্রদান কৰে, নৱকান্ত বৰুৱা এই ক্ষেত্রত অতি সচেতন আছিল—

'মেঘৰ ঢোলৰ চাপৰ শুনি
দৰাটো ওলাই গৈ
ৰাম ধেনুৰ দলংখনত
বহিল বৰশি লৈ। (খঁৰা শিয়ালৰ বিয়া)

নৱকান্ত বৰুৱাই ডাঙৰৰ কাৰণে যিদৰে 'চিৰিয়াচ' সাহিত্য সৃষ্টি কৰিলে, তাৰ সমান্তৰালভাৱে শিশুৰ বাবে লিখিলে জ্ঞানবর্ধক সৰু বৰ কথাৰ অনেক জ্ঞানবর্ধক প্রবন্ধ। 'ইয়াৰ উপৰি *'শিয়ালী পালেগৈ ৰতনপুৰ'* (উপন্যাস), *'আখৰৰ জখলা'* (উপন্যাস), *'ভত উকাৰে ভূ'* (কাহিনী), *'মাখনৰ কুকুৰা পোৱালী', 'মই টুনীয়ে টুনা টুনালোঁ', 'গোলাপ আৰু বেলিফুল', 'মনত পৰাৰ শব্দ'* আদি গীতি নৃত্য-নাটিকাবোৰৰ মাজত চৌদিশৰ পৃথিৱীখনৰ লগত শিশুমনক পৰিচয় কৰি দিয়াৰ প্রয়াস পৰিলক্ষিত হয়।

সাহিত্য আলোচক হিচাপে নৱকান্ত বৰুৱা ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ কাব্যসাহিত্যৰ নান্দনিক বিচাৰ সম্পর্কীয় দুখন গ্রন্থ হ'ল— *কবিতাৰ দেহ বিচাৰ* আৰু *অসমীয়া ছন্দশিল্পৰ ভূমিকা*। অসমীয়া কাব্যত প্রাচ্য অর্থাৎ ভাৰতীয় আৰু পাশ্চাত্য এই দুয়োটাৰ প্রভাৱ কিদৰে পৰিছে সেই বিষয়ে এই দুয়োখন গ্রন্থত আলোচনা আগবঢ়াইছে। *অসমীয়া ছন্দ শিল্পৰ ভূমিকা* গ্রন্থখন প্রকাশ পাইছিল ১৯৫৮ চনত। সেই সময়ত এই বিষয়ৰ

আলোচনাৰ ক্ষেত্ৰত অসমীয়া সাহিত্যত আগবঢ়া নাছিল। শান্তিনিকেতনত থাকোঁতে নৱকান্ত বৰুৱাই বাংলা ভাষাৰ অধ্যাপক প্ৰবোধ চন্দ্ৰ সেনৰ পৰা ছন্দ শিল্পৰ জ্ঞান লাভ কৰিছিল। তাৰেই ফলশ্ৰুতি আছিল *অসমীয়া ছন্দশিল্পৰ ভূমিকা* গ্ৰন্থখন।

এই গ্ৰন্থৰেই এক প্ৰকাৰ পৰিপূৰক হিচাপে লিখিলে— *কবিতাৰ দেহবিচাৰ*। গ্ৰন্থখনত অংলকাৰ সম্পৰ্কে প্ৰাচ্য আৰু পাশ্চাত্যৰ সন্মিলিত দৃষ্টিভংগীৰে আলোচনা কৰিছে। বিভিন্ন অলংকাৰ প্ৰয়োগৰ উদাহৰণ হিচাপে তেওঁ অসমীয়া সাহিত্যৰ প্ৰাচীন যুগৰ পৰা সাম্প্ৰতিকলৈকে বিভিন্ন কবিৰ কবিতাৰ উদ্ধৃতি দিছে।

অনুবাদক নৱকান্ত বৰুৱা ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ কাব্য সাধনাৰ একাংশ - আগুৰি আছে তেওঁৰ কাব্যানুবাদে। তেওঁ কবি ৰত্নকান্ত বৰকাকতিৰ লগ হৈ ৰবীন্দ্ৰনাথৰ কবিতা অনুবাদ কৰিছিল। সাহিত্য অকাডেমিয়ে প্ৰকাশ কৰা ৰাল্ট হুইটমেনৰ এশটা কবিতাৰ অনুবাদ তেওঁৰ আন এক উল্লেখযোগ্য কীৰ্তি। তেওঁ অনুবাদ কৰিছে কাজী নজৰুল ইচলামৰ কবিতা আৰু হিন্দী কবি সুমিত্ৰানন্দন পণ্টৰ কবিতা। বিদেশী কবিৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁ য়ুগোশ্লাভিয়াৰ ভাস্কো পপা আৰু সেই দেশৰ অন্যান্য কবিৰ কবিতা, চোভিয়েট দেশৰ কবি কৰ্ণেই চুকাভস্কিৰ শিশু কবিতা আৰু আলেকজেণ্ডাৰ পুস্কিনৰ গীতি কবিতাৰ সংকলন *The Wounded Swan*ৰ 'আহত মৰাল' নাম দি মনোৰমভাৱে অনুবাদ কৰিছে।

গীতিকাৰ নৱকান্ত বৰুৱা ঃ নৱকান্ত বৰুৱা প্ৰতিভাবান গীতিকাৰ। কবিতা ৰচনাৰ কাষে কাষে নৱকান্ত বৰুৱাই পঞ্চাশৰ দশকৰ পৰাই বহুতো গীত ৰচনা কৰিছিল। ১৯৫৯ চনত প্ৰকাশ পায় তেওঁৰ একুৰি এঘাৰটা গীতৰ সংকলন *মনৰ খবৰ*। নৱকান্ত বৰুৱাই শিশুগীতৰ পৰা প্ৰেমৰ গীতলৈকে অনেক মনোৰম গীতি লিখিলে। 'ধুন ধুন ধুনীয়া অকণমানি'ৰ পৰা 'অ' ৰহিমলা, দূৰলৈ নাচাবা'লৈকে; 'বহাগৰ দুপৰীয়া নিমাত নিজম'ৰ পৰা 'আহিনক কোনে আনে' লৈকে নৱকান্ত বৰুৱাই প্ৰকৃততে একশ্ৰেণী নতুন গীত ৰচিলে য'ত কোমল ভাব-কল্পনা আৰু সাৱলীল প্ৰকাশভংগীৰ সুৰীয়া সমন্বয় ঘটিছে। তেওঁৰ একোটা গীত কেৱল বাচকবনীয়া শব্দ সংগঠনেই নহয়, প্ৰতিটো নিটোল গীতেই বহন কৰিছে একোটি বার্তা-সেই বার্তা প্ৰেমৰো, আশাৰো।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ৩ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ সাহিত্য কৰ্মৰ পৰিচয় দিয়ক।

(২০০টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

১.৩.৪ নৱকান্ত বৰুৱাৰ সাহিত্য কর্মৰ বিশিষ্টতা

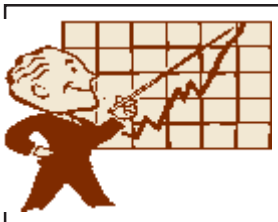
নৱকান্ত বৰুৱাই তেওঁৰ সাহিত্যিক জীৱনত কবিতা, উপন্যাস, নাটক, গীতি নাট্য, শিশুসাহিত্য, গীতৰচনা, অনুবাদ, ছন্দ আৰু অলংকাৰ সম্পৰ্কীয় গ্ৰন্থ, অভিধান প্ৰণয়ন, গ্ৰন্থ-আলোচনী সংকলন-সম্পাদনা আদি কর্মেৰে অসমীয়া সাহিত্যলৈ বিশিষ্ট অৱদান আগবঢ়াই থৈ গৈছে। কেৱল কর্মেৰেই নহয়, মানৰ ফালৰ পৰাও তেওঁ আগবঢ়াই থৈ যোৱা প্ৰতিটো বিভাগতে তেওঁৰ প্ৰতিভাৰ স্বাক্ষৰ প্ৰোজ্জ্বল হৈ ৰৈছে।

নৱকান্ত বৰুৱাৰ প্ৰথম পৰিচয় তেওঁ এগৰাকী কবি। নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবি পৰিচিতিয়েহে অগ্ৰাধিকাৰ পায়। সঁচা অর্থত নৱকান্ত বৰুৱাৰ *হে অৰণ্য হে মহানগৰ* কবিতা পুথিৰ মাজত পোনপ্ৰথমবাৰৰ বাবে আধুনিক কবিতাৰ লক্ষণসমূহ দৃশ্যমান হয়। মহানগৰ চেতনা, ক্ষয়িষ্ণু মূল্যবোধৰ প্ৰকাশ, আধুনিক মনৰ দ্বন্দ্ব, শংকা, দ্বিধা, আত্মচেতনা, ঐতিহ্যানুসন্ধান, গ্ৰাম্য সৰলতাৰ নষ্টালজিক অনুভৱ আদি নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাৰ বিশেষত্ব। নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাত পাশ্চাত্যৰ টি. এছ. এলিয়ট, ৱাল্ট হুইটমেন, ‘আলেকজেণ্ডাৰ পুষ্কিনৰ প্ৰভাৱ যিদৰে পৰিছে; ঠিক একেদৰে ৰবীন্দ্ৰনাথ ঠাকুৰ, জীৱনানন্দ দাশ, বুদ্ধদেৱ বসু আদি বাংলা কবিৰ প্ৰভাৱো অনুভূত হয়। নিৰীশ্বৰবাদী বৌদ্ধ দর্শনেও নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাক প্ৰভাৱিত কৰিছে, মহাভাৰতীয় চৰিত্ৰক নতুন চিন্তাচেতনাৰে আধুনিক মানুহৰ লগত মিলাই চোৱাৰ প্ৰচেষ্টাও নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাত দেখা যায়। অসমীয়া সাহিত্যত ঔপন্যাসিক হিচাপেও নৱকান্ত বৰুৱাই বিশিষ্ট আসন অধিকাৰ কৰিছে। প্ৰত্যেকখন উপন্যাসৰ বিষয়বস্তু ভিন্নসুৰী। প্ৰথম উপন্যাস *কপিলীপৰীয়া সাধু* কল্পনা আৰু বাস্তৱৰ সুসংমিশ্ৰণ। নদীকেন্দ্ৰিক আৰু আঞ্চলিকতাবাদী এই দুই শ্ৰেণী উপন্যাসৰে লক্ষণ এই উপন্যাসৰ আন এক লক্ষণীয় দিশ। *কপিলীপৰীয়া সাধুৰ* যোগেদি ঔপন্যাসিক হিচাপে প্ৰথম আত্মপ্ৰকাশতেই নৱকান্ত বৰুৱাই সফলতা লাভ কৰিছিল। দ্বিতীয় উপন্যাস *ককাদেউতাৰ হাড়* নৱকান্ত বৰুৱাৰ উপন্যাসসমূহৰ ভিতৰত শ্ৰেষ্ঠ আখ্যা দিয়া হয়। বুৰঞ্জী আধাৰিত এটা লোককাহিনীৰ আধাৰত এই উপন্যাস ৰচিত হৈছে। পুৰণিক নতুন দৃষ্টিৰে পর্যবেক্ষণ এই উপন্যাসৰ ঘাই বিষয়বস্তু। আংগিক বা উপন্যাসৰ ক্ষেত্ৰটো উপন্যাসখনে নতুনত্ব দাবী কৰে। নৱকান্ত বৰুৱাৰ *মানুহ আটাইবোৰ দ্বীপ, পাটচাৰা* আৰু *অপদার্থ* উপন্যাসৰ বিষয়বস্তুয়েও অসমীয়া উপন্যাস সাহিত্যলৈ বাবে অভিনবত্ব কঢ়িয়াই আনে।

শিশুসাহিত্য ৰচনাতো নৱকান্ত বৰুৱাৰ প্ৰতিভাৰ স্বাক্ষৰ পৰিলক্ষিত হয়। অত্যন্ত জটিল কথাও সহজ-সৰল ভাষাত শিশু উপযোগী কৰি লিখাত নৱকান্ত বৰুৱা আছিল সিদ্ধহস্ত। উপযুক্ত শব্দ আৰু ছন্দসজ্জা, সংগীতময়তা তেওঁৰ শিশু কবিতাবোৰৰ বৈশিষ্ট্য। শিশু উপযোগীকৈ লিখা উপন্যাস, গীতি নৃত্য-নাটিকাসমূহত আমাৰ চৌদিশৰ প্ৰকৃতিৰ জগতৰ লগত শিশুমনক পৰিচয় কৰি দিয়াৰ প্ৰয়াস দেখা যায়।

নৱকান্ত বৰুৱাই কবিতাৰ সমান্তৰালকৈ গীতো ৰচনা কৰিছিল। তেওঁৰ গীতবোৰৰ বৈশিষ্ট্য হ'ল গান আৰু কবিতা বহু ঠাইত একাকাৰ হৈ পৰিছে। কবিতাৰ ছন্দসজ্জাতো দেখা যায় সাংগীতিক লয়। নৱকান্ত বৰুৱা গীতসমূহত কোমল ভাব কল্পনাৰ আৰু সাৱলীল প্ৰকাশভংগীৰ সুৰীয়া সমন্বয় ঘটিছে। তেওঁৰ প্ৰতিটো গীতৰ মাজতে প্ৰকৃতিৰ নৈসৰ্গিক শোভা বৰ্ণিত হোৱাৰ লগতে প্ৰতিটো গীতেই প্ৰেম অথবা আশাৰ বাৰ্তা বহন কৰিছে।

নৱকান্ত বৰুৱা আছিল আজীৱন সমাজবাদত বিশ্বাসী। গতিকে তেওঁ কোনো দল বা ধৰ্মীয় আদৰ্শক বিশ্বাস নকৰিছিল। তেওঁ কলা-শিল্প-সাহিত্যক ৰাজনৈতিক শ্ল'গানৰ ঊৰ্ধ্বত ৰাখিছিল। তেওঁৰ বাবে কলা-সাহিত্য-শিল্প হৈছে মানৱীয় আবেদনৰ, মানবীয় মহত্বৰ বৰ্হিপ্ৰকাশ।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ৪ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ সাহিত্য কৰ্মৰ বিশিষ্টতাখিনি দাঙি ধৰক। (২০০টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

১.৪ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- নৱকান্ত বৰুৱাৰ জন্ম, শৈশৱ, কৈশোৰ আৰু শিক্ষা জীৱনৰ আভাস পালোঁ।
- নৱকান্ত বৰুৱা সাহিত্যিক জীৱনৰ অন্তৰালত থকা ঘৰুৱা পৰিবেশ, কলিকতাৰ শান্তিনিকেতন আৰু আলিগড় মুচলিম বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰিবেশৰ কথা জানিব পাৰিলো।
- অসমীয়া সাহিত্যৰ বিভিন্ন ক্ষেত্ৰলৈ নৱকান্ত বৰুৱাই আগবঢ়োৱা অৱদানসমূহৰ বিষয়ে জানিব পাৰিলো।
- নৱকান্ত বৰুৱাৰ ভিন্ ভিন্ সাহিত্যকৰ্মৰ বিষয়বস্তু সম্পৰ্কে অৱগত হ'লো।
- নৱকান্ত বৰুৱাৰ সাহিত্যকৰ্মৰ বিশেষত্বসমূহ জানিব পৰা গ'ল।
- নৱকান্ত বৰুৱা সাহিত্য কৰ্মৰ অন্তৰালত থকা বিভিন্ন প্ৰভাৱসমূহ আৰু লেখক গৰাকীৰ জীৱনাদৰ্শ সম্পৰ্কে জ্ঞাত হ'লো।

১.৫ অধিক জানিবলৈ

অসমীয়া গ্ৰন্থ ঃ

১) আহমেদ, এম কামালুদ্দিন (২০১৫); *আধুনিক অসমীয়া কবিতা;* গুৱাহাটী ঃ বনলতা।

২) ঠাকুৰ, নগেন (সম্পাঃ) (২০১২); *এশবছৰৰ অসমীয়া উপন্যাস;* গুৱাহাটী ঃ জ্যোতিপ্রকাশ।

৩) দাস, শোণিত বিজয় আৰু মুনীন বায়ন (সম্পাঃ) (২০০০); *কথা বৰেণ্য* ১০০; গুৱাহাটী ঃ কথা পাবলিকেছন।

৪) বৰা, প্রফুল্ল চন্দ্র (১৯৯০); *জীৱন কবিতা আৰু নৱকান্ত;* গুৱাহাটী ঃ ষ্টুডেণ্টচ্ ষ্ট'ৰচ।

৫) বৰুৱা, নৱকান্ত (২০১৪); *কবিতাৰ দেহ বিচাৰ;* গুৱাহাটী ঃ ষ্টুডেণ্টচ্ ষ্ট'ৰচ।

৬) ডেকা, নমিতা (সম্পা); *কেৱল এমুঠি প্রেম;* গুৱাহাটী ঃ বাণীমন্দিৰ।

৭) হাজৰিকা, কৰবী ডেকা (২০০৬); *অসমীয়া কবিতা;* ডিব্রুগড় ঃ বনলতা।

১.৬ অগ্রগতিৰ খতিয়ান (কেৱল ৰূপৰেখা)

১নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ বংশ-পৰিচয়.....জন্ম.....শৈশৱ কৈশোৰ.....শিক্ষা..... অধ্যাপনা.....।

২নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ভাৰতৰ সাহিত্য অকাডেমি.....নেছনেল বুকট্রাষ্ট.....ভাৰতৰ প্রগতিশীল সাহিত্যিক মহাসংঘ.....অসম সাহিত্য সভা.....।

৩নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ঃ কবিতা.....উপন্যাস.....শিশুসাহিত্য.....গীত.....অনুবাদ.....সাহিত্য শাস্ত্র বিষয়ক গ্রন্থ.....।

৪ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ কবিতাক্ষেত্রত.....উপন্যাসৰ ক্ষেত্রত.....শিশুসাহিত্যৰ ক্ষেত্রত.....গীতৰ ক্ষেত্রত.....সাহিত্য শাস্ত্র বিষয়ক গ্রন্থৰ ক্ষেত্রত.....।

১.৭ আৰ্হি প্রশ্ন

প্রশ্ন ১ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ ব্যক্তিত্ব আৰু তেওঁ সাহিত্যিক জীৱনৰ প্রেৰণাসমূহ কি কি আছিল?

প্রশ্ন ২ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ উল্লেখ কৰি অসমীয়া কাব্য সাহিত্যত তেওঁ স্থান নিৰূপণ কৰা?

প্রশ্ন ৩ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ উপন্যাসৰ বিষয়-বৈচিত্র্যৰ আভাস দি ঔপন্যাসিক নৱকান্ত বৰুৱাৰ এক মূল্যায়ন আগবঢ়াওক।

প্রশ্ন ৪ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশুসাহিত্যৰ চমু পৰিচয় দাঙি ধৰি এইবোৰৰ বিশেষত্ব আলোচনা কৰা।

প্রশ্ন ৫ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীতিসাহিত্যৰ বিশেষত্বসমূহ কি কি?

*** ***** ***

অধ্যায় ২ ঃ কবি নৱকান্ত বৰুৱা *(ৰাৱণ, সম্ৰাট আৰু ক্ৰমশঃ)*

অধ্যায় গাঁথনি

২.১ উদ্দেশ্য

২.২ পৰিচয়

২.৩ নৱকান্ত বৰুৱা ঃ চমু পৰিচয়

২.৪ নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাৰ বৈশিষ্ট্য

২.৫ *ৰাৱণ*

- ২.৫.১ *ৰাৱণ* কবিতাটিৰ মূল পাঠ
- ২.৫.২ *ৰাৱণ* কবিতাটিৰ বিষয়বস্তু
- ২.৫.৩ *ৰাৱণ* কবিতাটিৰ চিত্ৰিত ৰাৱণ চৰিত্ৰটিৰ মূল্যায়ন

২.৬ সম্ৰাট

- ২.৬.১ *সম্ৰাট* কবিতাটিৰ মূল পাঠ
- ২.৬.২ *সম্ৰাট* কবিতাটিৰ বিষয়বস্তু
- ২.৬.৩ *সম্ৰাট* কবিতাটিত ফুটি উঠা আধুনিকতাবাদী ধাৰণা

২.৭ ক্ৰমশঃ

- ২.৭.১ *ক্ৰমশঃ* কবিতাটিৰ মূল পাঠ
- ২.৭.২ *ক্ৰমশঃ* কবিতাটিৰ বিষয়বস্তু
- ২.৭.৩ *ক্ৰমশঃ* কবিতাটিৰ মাজেদি ফুটি উঠা কাব্যচিন্তা

২.৮ কবি হিচাপে নৱকান্ত বৰুৱাৰ মূল্যায়ন

২.৯ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

২.১০ অধিক জনিবলৈ

২.১১ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান (কেৱল ৰূপৰেখা)

২.১২ আৰ্হি প্ৰশ্ন

২.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি—

- নৱকান্ত বৰুৱাৰ জীৱন আৰু সাহিত্য কৰ্ম সম্পৰ্কে জানিব পাৰিব
- নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাৰ বৈশিষ্ট্য সম্পকে জ্ঞাত হ'ব
- নৱকান্ত বৰুৱাৰ *ৰাৱণ* কবিতাটিৰ বিষয়বস্তুৰ আলোচনা কৰিব পাৰিব
- ৰাৱণ চৰিত্ৰটিৰ ব্যাখ্যা আগবঢ়াব পাৰিব
- আধুনিক কবি হিচাপে নৱকান্ত বৰুৱাৰ *সম্ৰাট* কবিতাটিত প্ৰকাশ পোৱা আধুনিকতাবাদী ধ্যান-ধাৰণা সম্পৰ্কে জানিব পাৰিব

- *'ক্ৰমশঃ'* কবিতাটিৰ মাজেৰে প্ৰতিফলিত কাব্যচিন্তা সম্পৰ্কে ধাৰণা লাভ কৰিব
- কবি হিচাপে নৱকান্ত বৰুৱাৰ মূল্যায়ন আগবঢ়াব পাৰিব
- নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতত ব্যৱহৃত প্ৰতীক, চিত্ৰকল্প সম্পৰ্কে জানিব পাৰিব
- অসমীয়া কাব্য সাহিত্যলৈ নৱকান্ত বৰুৱাৰ অৱদান সম্পৰ্কে বিস্তৃত ব্যাখ্যা আগবঢ়াব পাৰিব
- নৱকান্ত বৰুৱাৰ অন্যান্য ৰচনাসম্ভাৰৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব।

২.২ পৰিচয়

স্নাতকোত্তৰ অসমীয়া চতুৰ্থ যান্মাসিকৰ সাহিত্য শাখাৰ শিক্ষাৰ্থীৰ বাবে আগবঢ়োৱা 'অনুবাদ সাহিত্য আৰু বিশেষ সাহিত্যিক'ৰ অন্তৰ্গত দ্বিতীয় খণ্ড 'বিশেষ সাহিত্যিক'ৰ নৱকান্ত বৰুৱাৰ দ্বিতীয় অধ্যায়। ইয়াত কবি নৱকান্ত বৰুৱাৰ এইটো কাব্য সৃষ্টি *ৰাৱণ, সম্ৰাট আৰু ক্ৰমশঃৰ* আলোচনা আগবঢ়োৱা হৈছে।

২.৩ নৱকান্ত বৰুৱা ঃ চমু পৰিচয়

আধুনিক অসমীয়া কাব্য সাহিত্য জগতত এজন অগ্ৰণী কবি নৱকান্ত বৰুৱা। ১৯২৬ চনৰ ২৯ ডিচেম্বৰৰ দিনা নগাঁৱত নৱকান্ত বৰুৱাৰ জন্ম হয়। তেওঁৰ পিতৃৰ নাম নীলকান্ত বৰুৱা আৰু মাতৃৰ নাম স্বৰ্ণলতা বৰুৱা। তেওঁৰ তিনিজন ভাতৃ ক্ৰমে দেৱকান্ত বৰুৱা, জীৱকান্ত বৰুৱা আৰু শিৱকান্ত বৰুৱা। নৱকান্ত বৰুৱাই নগাঁৱতেই শিক্ষা জীৱন আৰম্ভ কৰি ১৯৪১ চনত নগাঁৱৰ চৰকাৰী বালক উচ্চ মাধ্যমিক বিদ্যালয়ৰ পৰা সুখ্যাতিৰে মেট্ৰিক পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হৈছিল। ১৯৪৭ চনত কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা তেওঁ ইংৰাজী বিষয়ত স্নাতক ডিগ্ৰী লাভ কৰিছিল। ১৯৫৩ চনত উত্তৰ প্ৰদেশৰ আলিগড় মুছলিম বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা স্নাতকোত্তৰ ডিগ্ৰী লাভ কৰিছিল। শিক্ষা শেষ কৰি তেওঁ প্ৰথমে উত্তৰ প্ৰদেশৰ শিকোহাবাদৰ এ. কে. মহাবিদ্যালয়ত শিক্ষকতাৰ দৰে পবিত্ৰ কৰ্ম জীৱনৰ পাতনি মেলিছিল যদিও কিছুদিনৰ পিছতেই তেওঁ অসমলৈ ঘূৰি আহে আৰু যোৰহাট জগন্নাথ মহাবিদ্যালয়ত পুনৰ কৰ্ম জীৱন আৰম্ভ কৰে। ১৯৫৪ চনত তেওঁ জগন্নাথ বৰুৱা মহাবিদ্যালয়ৰ পৰা বদলি হৈ কটন মহাবিদ্যায়ৰ ইংৰাজী বিভাগত যোগদান কৰে আৰু ১৯৮৪ চনত উপাধ্যক্ষ ৰূপে কটন মহাবিদ্যালয়ৰ পৰা অৱসৰ গ্ৰহণ কৰে। ইয়াৰোপৰি ১৯৬৪ চনৰ পৰা ১৯৬৭ চনৰ লৈকে অসম মাধ্যমিক শিক্ষা পৰিষদ ইংৰাজী বিষয়ৰ কাম-কাজ কৰিছিল।

নৱকান্ত বৰুৱা একেধাৰে অধ্যাপক, উপাধ্যক্ষ, কবি, ঔপন্যাসিক, শিশু সাহিত্যিক, সাহিত্য সমালোচক, প্ৰৱন্ধকাৰ, গীত ৰচক আদি বহুতো গুণেৰে বিভূষিত। চল্লিছৰ দশকৰ শেষৰফালে কাব্যচৰ্চাত মনোনিবেশ কৰা কবি বৰুৱাৰ কাব্য-কৃতিসমূহ হ'ল— প্ৰথম কাব্য সংকলন *'হে অৰণ্য হে মহানগৰ'*(১৯৬১), *'এটি দুটি এঘাৰটি তৰা'*(১৯৫৮), *'যতি আৰু কেইটামান স্বেচ্ছ'*(১৯৬০), *'সম্ৰাট'*(১৯৬২), *'ৰাৱণ'*(১৯৬৩), *'মোৰ আৰু পৃথিৱী'*(১৯৭৩), *'ৰত্নাকৰ*

আৰু অন্যান্য কবিতা'(১৯৮৩), *'এখন স্বচ্ছ মুখাৰে'*(১৯৯০), *'সূৰ্যমুখীৰ অঙ্গীকাৰ'*(১৯৯০), *'ৰাতি জিলমিল তৰা জিলমিল'*(১৯৯৯), *'দলঙত তামীঘৰা'*(২০০০) ইত্যাদি। *'কবিতাৰ দেহ বিচাৰ'* (১৯৮৭) আৰু *'ছন্দ শিল্পৰ ভূমিকা'* (১৯৯২) গ্ৰন্থ দুখনিত নৱকান্ত বৰুৱাই কবিতাৰ ৰূপবস্তু আৰু ছন্দ সম্বন্ধীয় তাত্ত্বিক দিশৰ আলোচনা আগবঢ়েৱা বিশিষ্ট গ্ৰন্থ। তেওঁৰ গীতৰ পুথি হ'ল *'মনৰ খবৰ'*(১৯৫৯) আদি।

নৱকান্ত বৰুৱাই অসমীয়া সাহিত্যৰ ভঁৰাললৈ আগবঢ়োৱা অন্যান্য সোণগুটি স্বৰূপ অৱদানবোৰৰ ভিতৰত তেওঁৰ ৰচিত উপন্যাসবোৰ হ'ল— *'কপিলীপৰীয়া সাধু'* (১৯৫৩), *'ককাদেউতাৰ হাড়'*(১৯৭৩), *'গড়মা কুঁৱৰী'*(১৯৮০), *'মানুহ আটাইবোৰ দ্বীপ'*(১৯৮০), *'পটাচাৰা'*(১৯৯০), *'অপদাৰ্থ'*(১৯৮১), *'অহিংসাৰ জুই'*আদি; শিশু আৰু কিশোৰ উপযোগী সাহিত্যৰ ভিতৰত— *'আখৰৰ জখলা'* (১৯৫৮), *'শিয়ালী পালেগৈ ৰতনপুৰ'* (১৯৫৫), *'গোলাপ আৰু বেলিফুল'*(১৯৮১), *'কিশোৰ ৰামায়ণ'*(১৯৮৭) *'কিশোৰ উপনিষদ'*(১৯৮৮), *'ভত উকাৰে ভূ'*(১৯৬০), *'জনা নজনাৰ খেল'*(১৯৭৩), *'মাখনৰ কুকুৰা পোৱালী'*(১৯৬২), *'মনত পৰাৰ শব্দ'*(১৯৮৩), *'মই টুনীয়ে টুনটুনালোঁ'*(১৯৮১), *'মোৰে ভাৰতৰে'*আদি তেওঁ অসমীয়া অনুবাদ সাহিত্যলৈও বহুমূলীয়া অৱদান ৰাখি গৈছে। তেওঁৰ অনুবাদ সাহিত্যবোৰ হ'ল— *'বিশ্ব মানৱৰ অভিমুখে', 'এলছেচ্টিছ', 'হিন্দু-মুছলমানৰ মুক্ত সাধনা', 'হুইটমেনৰ এশ কবিতা'*(১৯৭৩), *'ভাস্কো পপা আৰু অন্যান্য যুগোশ্লোভিয়া কবিৰ কবিতা'*(১৯১৯), *'গ্যেটেৰ ফাউষ্ট'*(১৯৯৩), *'ডিভাইন কমেডিৰ অনুবাদ', 'সুমিত্রনন্দন পন্তৰ কবিতা', 'ৰবীন্দ্ৰ চয়নিকা', 'আহত মৰাল', 'মুক্তধাৰা', 'কবিৰাই কয়', নজৰুল ইছলামৰ কবিতা'*আদি উল্লেখযোগ্য। তেওঁৰ অসমীয়া ভ্ৰমণ সাহিত্যলৈ অন্যতম সংযোজন হ'ল— *'দেশে দেশে মোৰ দেশ'* (১৯৮৯), ইয়াৰোপৰি তেওঁ *'মৰুৱা ফুল'* (১৯৯৯) নামে গ্ৰন্থ সম্পাদনা, *'ভাৰতীয় চাৰুকলাৰ ভূমিকা', 'Indian Betry today',* গাৰো ভাষাৰ অভিধান আৰু আধুনিক অসমীয়া অভিধান সংকলনৰ সহযোগী *'জোনবাই'*(১৯৬০-৬২), আৰু *'পোহৰ'*(১৯৬৭-৭০), নামৰ দুখন শিশু আলোচনীৰ সম্পাদনা, *'সীৰলুৰ সঁচ'* (১৯৮৩-৮৫) নামৰ সাহিত্য-সংস্কৃতি বিষয়ক আলোচনীৰ মুখ্য সম্পাদকো আছিল। তেওঁ ষাঠিৰ দশকত অসম বাতৰিৰ শিশুপৃষ্ঠত 'সপোন ককা' আৰু সমসাময়িক *'আজিৰ অসম'*কাকতত 'ন আইতা' ছদ্মনামেৰে দুটা শিশু পৃষ্ঠাও পৰিচলনা কৰিছিল। এই বিৰল ব্যক্তিত্বৰ অধিকাৰী মহান সাহিত্যিক নৱকান্ত বৰুৱাই জীৱনজোৰা সাধনা আৰু অসমীয়া সাহিত্যলৈ আগবঢ়োৱা বিশেষ বৰঙণিৰ বাবে কেইবাটিও বঁটা আৰু সন্মান লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। নৱকান্ত বৰুৱাই লাভ কৰা বঁটাসমূহ হ'ল— *'আখৰৰ জখলা'ৰ* বাবে ১৯৫৮ চনত ৰাষ্ট্ৰীয় বঁটা, ১৯৭৪ চনত *'মোৰ আৰু পৃথিৱী'*কাব্যৰ বাবে অসম প্ৰকাশন পৰিষদ বঁটা, পদ্মভূষণ বঁটা (১৯৭৬), অসম উপত্যকা বঁটা (১৯৯৩), *'ককাদেউতাৰ হাড়'ৰ*বাবে ১৯৭৫ চনত সাহিত্য অকাডেমি বঁটা, কমল কুমাৰী বঁটা (১৯৯৮), 'সম্বলপুৰ বিশ্ববিদ্যালয় বঁটা (১৯৯৩) *'আহত মৰাল'ৰ* বাবে ১৯৮০ চনত ছোভিয়েট লেণ্ড নেহৰু বঁটা আৰু মধ্যপ্ৰদেশ চৰকাৰৰ পৰা লাভ কৰা 'কবীৰ' সন্মান আদিয়েই উল্লেখযোগ্য। ইয়াৰোপৰি ১৯৯০ চনত বিশ্বনাথ চাৰিআলিত

হোৱা অসম সাহিত্য সবাৰ অধিবেশনত তেওঁ সভাপতিৰ পদ অলংকৃত কৰিছিল। অসমীয়া সাহিত্যত 'এখুদ ককাইদেই' নামেৰে জনাজাত নৱকান্ত বৰুৱাই 'সীমা দত্ত ছদ্ম' নামেৰেও কবিতা চৰ্চা কৰিছিল। এইজনা মহান সাহিত্যিকৰ মৃত্যু হৈছিল ২০০২ চনৰ জুলাই মাহত।

২.৪ নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাৰ বৈশিষ্ট্য

নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাবোৰ পঢ়িলে সততে দৃষ্টিগোচৰ হোৱা বিশেষত্ব বা বৈশিষ্ট্যসমূহ তলত উল্লেখ কৰা হ'ল—

- নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাৰ আটাইতকৈ মহত্বতম বৈশিষ্ট্য হ'ল— তেওঁৰ কবিতাৰ বিষয়বস্তু। তেওঁৰ কবিতাৰ বিষয়বস্তু বৈচিত্র্যপূর্ণ। তেওঁৰ কবিতাৰ বিষয়বস্তু হিচাপে ৰাজনীতিৰ পৰা সজামবাদী আদর্শলৈ, ইংৰাজী সাহিত্যৰ পৰা উপনিষদীয় আৰু বৌদ্ধ চিন্তাধাৰালৈ, ইতিহাসৰ পৰা বিজ্ঞান সভ্যতালৈকে সকলো দিশকেই তেওঁৰ কবিতাত সামৰি লোৱা দেখা যায়।
- বৰুৱাৰ কবিতাৰ আন এটি বৈশিষ্ট্য হ'ল তেওঁৰ কবিতাৰ ভাষা। তেওঁৰ কবিতাৰ ভাষা বক্তব্যৰ লগত মিল থকা। কেতিয়াবা চঞ্চল-চপল আৰু কেতিয়াবা গহীন-গম্ভীৰ। কোনো কোনো কবিতাত কামৰূপী ভাষাৰ প্রয়োগ লক্ষ্য কৰা যায়।
- নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাৰ আন এটি বৈশিষ্ট্য হ'ল প্রতীক আৰু চিত্রকল্পৰ সু-সংগত প্রয়োগ। প্রতীকবাদী কবিতাবোৰৰ মাজেৰে বৌদ্ধিক সচেতনতা প্রকাশ পাইছে।
- ছন্দ কুশলতা তেওঁৰ কবিতাৰ অন্যতম বৈশিষ্ট্য। মুক্তক ছন্দ আৰু স্পন্দিত ছন্দৰ প্রয়োগে তেওঁৰ কবিতাক এটি সুৰ প্রদান কৰিছে।
- তেওঁৰ কবিতাৰ আন এটি বৈশিষ্ট্য হ'ল সৌন্দর্যময় শিল্পগুণ। তেওঁৰ কবিতাৰ মাজেৰে কবি প্রাণৰ শিল্পগুণ প্রতিফলিত হৈছে।
- ৰোমাণ্টিক প্রেম আৰু আদিম সৰলতাৰ প্রতি সত্যষ্ণ সকৰুণ নেত্রে উভতি চোৱাৰ নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাৰ অন্যতম বৈশিষ্ট্য।
- ইতিহাস চেতনা, সমাজ-চেতনা, বিজ্ঞানৰ প্রতি ৰহস্যময় দৃষ্টি আৰু সৌন্দর্য সন্ধানী শিল্পকর্ম তেওঁৰ কবিতাৰ বিশেষত্ব।
- ইন্দ্রিয়াতীত প্রেম তেওঁৰ কবিতাৰ অন্যতম বিশেষত্ব।
- ব্যক্তিসত্তাৰ উর্দ্ধত চিন্তা আৰু দর্শনত সার্বজনীন ভাবৰ প্রকাশ বৰুৱাৰ কবিতাৰ অন্যতম বৈশিষ্ট্য।
- প্রবল আশাবাদ বৰুৱাৰ কবিতাৰ উল্লেখযোগ্য বৈশিষ্ট্য।
- বিচিত্র কাব্যশৈলী আৰু বৈচিত্র্যপূর্ণ শব্দ চয়ন তেওঁৰ কবিতাৰ বৈশিষ্ট্য।
- মননশীল অনুভূতিৰে মানৱীয় আদর্শ প্রতিষ্ঠা নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাৰ অন্যতম বৈশিষ্ট্য।
- সু-তীক্ষ্ণ অনুভূতিৰ প্রকাশে বৰুৱাৰ কবিতাক অনন্য মাত্রা প্রদান কৰিছে।

- বর্ণনাৰ চাতুর্য তেওঁৰ কবিতাৰ উল্লেখনীয় বৈশিষ্ট্য।
- অতীত, বর্তমান আৰু ভৱিষ্যতৰ সংযোগ স্থাপন তেওঁৰ কবিতাৰ আন এক বৈশিষ্ট্য। অর্থাৎ পৌৰাণিক দৃষ্টিভংগীক আধুনিকতাৰ লগত সংমিশ্রণ ঘটোৱাই তেওঁৰ কবিতাৰ বিশেষত্ব।
- মৃত্যু-চেতনা আৰু জাগতিক শক্তিৰ প্রতি আসক্তি নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাত বিচাৰি পোৱা যায়।
- ক্ষয়িষ্ণু সমাজ, নগৰ-চেতনা, নিসংগতাবোধ, নৈৰাজ্যবোধ, আত্মিক অৱক্ষয়, আন্তর্জাতিকবাদ, পার্থিৱ জীৱনৰ আদর্শৰ জয়ধ্বনি, মাক্সবাদী আদর্শ, ঈশ্বৰীয় সত্তাৰ প্রতি আস্থা, প্রগতিবাদী চিন্তা, ব্যক্তিসত্তাৰ প্রতি শ্রদ্ধা আদি বিষয়বস্তুৱে নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাৰ জগত সমৃদ্ধ। এনে বৈচিত্র্যপূর্ণ জীৱনমুখী তত্ত্বৰোৰ হ'ল নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাৰ অন্যতম বৈশিষ্ট্য।
- আত্ম সচেতনতা বা ব্যক্তিসত্তাৰ প্রাধান্য নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাৰ অন্যতম বৈশিষ্ট্য।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ১ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাৰ কেইটামান বৈশিষ্ট্য উল্লেখ কৰক। (৭৫টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

২.৫ ৰাৱণ

২.৫.১ ৰাৱণ কবিতাটিৰ মূল পাঠ

(১)

মনৰ খবৰ আছে ডাৱৰত তোমাৰ চকুৰ
মনৰ খবৰ আছে উশাহত তোমাৰ বুকুৰ
মনৰ খবৰ আছে জোন-শোঁতা চেঁচা কপালত,
তোমাৰ কোমল কপালৰ
আধা গঢ়া এটি ভ্রূকুটিত মৃত্যুৰো খবৰ আছে লেখা—
মোৰ জীৱনৰ মৃত্যু, যাৰে
সপোন অমৰ হ'ব পাৰে।

চকুৰ নীলিম, জানো, আকাশৰ নীলাত লুকাব
তপত নিশাহ, জানো, বতাহৰ বুকুত মিলিব,

কপালৰ অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ কালৰ কীটাণুবোৰে
জানো, খুলি খাবহি এদিন,
সেইবাবে আৰু বেছি পাবলৈ বিচাৰো তোমাক
সেইবাবে আৰু বেছি দিবলৈ বিচাৰো তোমাক।

মধুলোভী মধুকৰ মইতো নহওঁ
কৃপণৰ গৃধ্নুতাৰে তোমাৰ ৰূপেৰে মই মধুভাণ্ড নকৰোঁ সৃজন
মই মাথোঁ ভাল পাই শেষ হৈ যাম,
তোমাৰ ৰূপৰ দৰে শেষ হ'ব
মোৰ শক্তি মোৰ শৌৰ্য, তাৰে
জীৱনক-অমৰ কৰাৰ সাধ্য নাই।
মাথোন আমাৰ প্ৰেম জীৱনক পূৰ্ণ কৰি
হ'ব ইতিহাস।
দাবী নাই, ভাব নাই য'ত মাথোঁ দায়িত্ব আত্মাৰ।
দাবী নাই, ভাৰ নাই মাথোঁ দায় অনন্ত স্বপ্নৰ।

যোগ্যতাৰে যোগ্যতাৰ বিলাসৰ মালা গাঁথি
দিব খোজা নাই দাম মোৰ প্ৰণয়ৰ,
মোৰ প্ৰেম মূল্যহীন, মূল্যৰ সীমাৰে যাৰ
বাঢ়ি যায় অমূল্য বিস্তৃতিহ্লু

তথাপি এপাহি ফুল ৰঙা কৰবীৰহ্লু
তথাপি ধেমালি কৰি যোগাব লাগিব নেকি
মন গৰৰীৰ?

আকাশৰ বিদ্যুতেৰে খেদিব খুজিছা নেকি
তোমাক আমনি কৰা মৌ মাখি এটি?
জুৰাব লাগিব নেকি তোমাৰ ভ্ৰূকুটি জ্বালা
সৰগৰ বতাহৰ ক্লান্ত চামৰেৰে?
অনাৰ্যৰ সহজ তৃপ্তিয়ে সহজ হেলাৰে মোক
দেৱতা কাতৰ কৰা ঐশ্বৰ্যৰ স্বৰ্ণকুম্ভ ঢালি দিছে তলি উদঙাই,
দিছে মোক ব্ৰাহ্মণ ঈৰ্ষিত মেধা,
পৃথিৱীৰ সমান ধ্ৰৱতা;

মাথোঁ প্ৰেম, নাই প্ৰেম, যাৰে
সপোন অমৰ হ'ব পাৰে।

প্ৰেম চিৰ অসহজ
প্ৰেমৰ কাৰণে মাথোঁ অনাৰ্যৰ কাৰ্পণ্য কঠিন

সেই ঋণে শুহি নিয়ে জীৱনৰ য'ত কীৰ্তি চিন,
প্ৰেমতো নহয় নাথোঁ দেৱতাৰ, কবিতাৰ, লাৱণ্য বিলাস;
প্ৰেমতো নহয় হায় অকপট মূঢ়তাৰ ভীৰু আত্মদান,
প্ৰেম জানো ভৱিষ্যৰ ইংগিত— ঐশ্বৰ্যময় আত্ম-প্ৰৱঞ্চনাহু
প্ৰেমতো নহয় দেহ, নহয় আত্মাৰ নিচুকনি,
দেহৰ সীমাৰে পোৱা অবাধ আকাশ চেতনাৰ
অনন্ত আকাশ আহি কোঁচ খাই ধৰা এটি দেহ।

সৃষ্টিৰে যিমান প্ৰজ্ঞা প্ৰাণহীন বস্তু প্ৰবাহৰ
সৃষ্টিৰে যিমান দীপ্তি সৌন্দৰ্যৰ নজ্বলা দীপৰ
সৃষ্টিৰ সৰ্বস্ব য'ত দশোদিকে ভিৰ কৰি অহা—
থুপ খাই ৰচিছিল আদিম অনিমা জীৱনৰ ঃ
জন্ম হ'ল প্ৰাণবীজ, পূৰ্ণ হ'ল পদাৰ্থৰ প্ৰসৱ বেদনা।
বুৰঞ্জীয়ে কোনোবা এদিন ভৱিষ্যৰ কামনাৰে
দিলে তাক দ্বিখণ্ডিত কৰি
বাঢ়ি গ'ল জীৱনৰ অনন্ত প্ৰসাৰ
স্নেহৰ কণিকা এটি ব্যাপ্ত হ'ল বিশ্ব সলিলত।
সেই দুই জীৱনৰ আদিতম পৰম অণুৱে
মিলন বিচাৰি মাথোঁ ঠেকা খায় গতানুগ ৰীতিৰ শিলত,
সেইবাবে আজি এই সৃষ্টি পংগু
প্ৰতিষ্ঠাৰ স্থূলতাৰে এক-দেশ-দৰ্শী এই অসহায়
প্ৰাণ-সৃষ্টি বীজ।
তাৰ মুক্তি নাই, যদি
নহয় মিলন আজি তোমাৰ প্ৰেমৰ স'তে
আত্মনাশী মোৰ প্ৰণয়ৰ।

তুমিও হেৰাই যাবা— ময়ো যে হেৰাই যাম

কালৰ কীটাণুবোৰে খুলি খুলি খাই খাই
আমাক কৰিব ইতিহাস,
আমাক কৰিলে ইতিহাস।

মোৰ ই মৃত্যুৰ বাণী চিৰদিন প্ৰবাদে বিলাব,
অসাৰ্থক প্ৰেমে মোৰ উপমান বিচাৰিব
যুগে যুগে প্ৰণয়ীৰ অশান্ত স্বপ্নত।
আমাৰ মৃত্যুৰ গৰিমাৰে
জীৱন অমৰ হ'ব পাৰে।

(২)

বিশাল স্বপ্নৰ মোৰ পৰিধি বিচাৰি যদি
তোমাৰ সি ভীৰু প্ৰেমে বাট হেৰুৱায়,
স্বৰ্গক সংযোগ কৰা মোৰ অতিসত্তা যদি
নোৱাৰে ধৰিব বেৰি কোমল তোমাৰ দুটি হাতে
কল্পনাই আকোলি নেপায়—
তোমাৰ কাৰণে মোৰ কামৰূপী প্ৰেমে দীনতম
কীটাণুৰ ল'ব পাৰে
মহত্তম ৰূপ,
তোমাৰ কাৰণে মই সুমহৎ দেৱতাৰ হীনতম
ৰূপ ল'ব পাৰোঁ।
কোৱা, যদি গন্ধৰ্বৰ কোমল-গান্ধাৰে
তোমাৰ ধ্যানত তোলে ৰিঙা এটি সুৰ,
জিলিৰ জোঁকাৰে যদি নিঃসংগতা চুৰ কৰি
তোমাৰ মুখৰ বকু নিমিষৰ বাবে কৰে
স্বপ্নৰে নীৰৱ
তুচ্ছ গন্ধৰ্বৰ দৰে মেধাৰ সাধনা এৰি
তুলিম কণ্ঠত মোৰ
নীৰৱতা সৃষ্টি কৰা প্ৰেম-মিঠা-বোবা এটি সুৰ,
চাই ৰ'ম মুখলৈ বাণীহীন বিস্ময়ত,
তুমি ধীৰ মুখে তুলি চাবা
দেখা পাম চন্দোৱদয়,
উদ্ভাসি উঠিব য'ত
মনৰ পথাৰ আৰু পাহাৰৰ শান্তি অনাবিল।

অন্তৰৰ য'ত সত্য,
যত বাণী,
আত্মাৰ যিমান আকুলতা শান্ত হই শুই ৰ'ব কণ্ঠৰ প্ৰান্তত
প্ৰকাশে জানোচা তাৰ আকাশৰ পৰিধি কমায়।

পশু হম, কীট হম, হম বিদুষক
লাগিলে দেৱতা হম, সুচতুৰ ক্লীৱতাৰে
লালসাৰে উৰ্ণালই এখনি চীনাংশু ৰচি
প্ৰেম বুলি তোমাক যাচিম;
পশু হম, কীট হম, কবি হম, দেৱতাৰ উৰ্ননাভ ৰূপ লম
কেৱল নোৱাৰোঁ হ'ব
কেৱল নোৱাৰোঁ মই
নোৱাৰোঁ মানুহ হ'ব,
নোৱাৰোঁ মানুহ হৈ প্ৰেমেৰে সজাব যাদুঘৰ।
পশুত্বক নিয়মৰ শিকলি পিন্ধাই
নোৱাৰোঁ কৰিব তাক স্বপ্নৰ ৰখীয়া এটি ঢেকুৰা কুকুৰ।

আত্মাৰ নগ্নতা এই গছ লেতা পতংগৰ
শ্লীলতাজ্ঞানৰে মই নকৰোঁ অশ্লীল,
মানুহ নহওঁ, মই ঈশ্বৰৰ প্ৰতিযোগী।
স্বৰ্গৰ সোপান গঢ়োঁ, স্বৰ্গৰ কামনা মোৰ নাই।

স্বৰ্গৰ সোপান গঢ়ি ঈশ্বৰক আনিম নমাই।
পবিত্ৰ নগ্নতা চাম সুন্দৰৰ, মংগলৰ; ঐশ্বৰ্যৰ, শিল্পৰ, মেধাৰ।

তাৰ বাবে লাগে মোক কেৱল এমুঠি প্ৰেম,
তাৰ বাবে লাগে মোক তোমাৰ অকণি প্ৰেম
দাবী নাই, ভাৰ নাই, যাৰ আছে দায়।
এটোপাল চকুপানী প্ৰাণৰ তৃষ্ণাৰ্ত দায়িত্বৰ
লাগে মোক মস্তিষ্কৰ উৰণীয়া স্বপ্নবীজ সঞ্জীৱিত
কৰিবৰ বাবে।

মাথোঁ লোভ? মাথোঁ তৃষ্ণা? মাথোঁ এয়া

আত্ম-কণ্ডুয়ন?
নিজক বিচাৰোঁ মই তোমাৰ মাজত,
সেয়া লোভ, সেয়া তৃষ্ণা, সেয়া মাথোঁ
আত্ম-কণ্ডুয়ন?
নিজৰ মাজৰ পৰা আঁতৰি বিচাৰোঁ মই নিজকেই
তোমাৰ মাজত—
সেয়া লোভ, সেয়া তৃষ্ণা, সেয়া মাথোঁ আত্ম-কণ্ডুয়ন?
নিজৰ মাজৰ পৰা আঁতৰি বিচাৰোঁ মই তোমাকেই
মোৰ হৃদয়ত- সেয়া লোভ? সেয়া তৃষ্ণা,
সেয়া মাথোঁ আত্ম-কণ্ডুয়ন?

এয়া ভিক্ষা, সেইবাবে এয়া মোৰ দান।
তোমাকে বিচাৰো মই আছে বাবে মনৰ খবৰ
দিব খোজোঁ মোক মই আছে বাবে মনৰ খবৰ।
চাতুৰীৰে নিবিচাৰোঁ অহল্যাৰ প্ৰেম
নীতিৰ জালেৰে মই আলফুল কিশোৰীৰ
মন-মাছ নকৰোঁ চিকাৰ
পৌৰুষো প্ৰেমৰ বাবে যথেষ্ট নহয়।

দেৱতা নহওঁ মই শিল্পেৰে জিনিব খোজা নাই
মানুহ নহওঁ মই সহজতে লৈ থ'ম প্ৰেমৰ দুৰ্বহ বোজা
নিৰংকুশ মহা মূঢ়তাত,
দানৱ নহওঁ মই শক্তিৰে নকৰোঁ বশ ভ্ৰান্ত কোনো নাৰীৰ হৃদয়।
মই যে ৰাৱণ, মোৰ ব্ৰাহ্মণঅতীত প্ৰজ্ঞা
মই যে ৰাৱণ, মোৰ ক্ষত্ৰিয়অতীত শৌৰ্য
মই যে ৰাৱণ, মোৰ দেৱতাঅতীত শিল্প
মই যে ৰাৱণ, মই জীৱন-বীৰ্যৰ প্ৰতিনিধি
মই যে ৰাৱণ, মই শিল্প শৌৰ্য সভ্যতাৰো সিপাৰৰ ৰাষ্ট্ৰদূত
মই প্ৰেম ভিক্ষা কৰোঁ
ভিক্ষা মোৰ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ দান।

(৩)

অভিনয়?
মোৰ ভিক্ষা মাথোঁ অভিনয়?

সময়ে নকৰে ক্ষমা মোৰ এই আদ্ৰ অভিনয়?
ভোগৰ অপক্ক ভ্ৰূণ কালে আহি পৰিপক্ক কৰিবহি কৰ্মৰ বীজত?
সেই ভীতি মানুহৰ
সেই ভীতি নিয়মৰ
সেই ভীতি সীমিত বোধিৰ।
তাৰ শংকা মোৰ নাই,
মোৰ কৰ্ম্যতীত ফল, মোৰ কৰ্ম ফলৰ অতীত।
সহজ অকৰ্মা মই, বিশ্বৰ নীতিয়ে যাৰ জীৱন সামৰি লৈ
সপোনক দান কৰে অন্তহীন মুক্তিৰ আস্বাদ।
হেলাৰে গ্ৰহণ কৰোঁ সকলোটি নিৰংকুশে
অভিৰুচি পূৰণৰ বাবে,
ভিক্ষা মাথোঁ বাঞ্ছা পূৰণৰ— অনন্ত স্বপ্নৰ দায়িত্বৰ।

দেৱতাই সৃষ্টি কৰে সৌন্দৰ্যৰ নন্দন কানন
পখীয়ে যিদৰে গঢ়ে উমাল কোমল নীড় দিনান্তৰ আশ্ৰয়ৰ বাবে
দেৱতাক দিলোঁ মই স্বৰ্গচ্যুত কৰি
থাকি গ'ল অমৰত্ব-আত্মাৰ কলংক সিহঁতৰ।
থাকি গ'ল গ্লানিময় ঈৰ্ষাৰ মলিন কাতৰতা।

মই শ্ৰষ্টা, মৃত্যু আৰু অমৰত্ব বাটৰ চিনাকি মোৰ
নাই আত্মীয়তা
অমৰ নহওঁ মই- যিহেতু মৃত্যুৰ শংকা নাই।
মই স্ৰষ্টা, যি সৃষ্টিৰ জীৱনৰ স্থিতি নাই, ক্লান্তিৰ আশ্ৰয় নাই।
মই শিষ্য মহাকাল আদিম শিল্পীৰ
নৃত্যৰ ছন্দত যাৰ জ্বলি উঠে কোটি কোটি নৱজাত
সুনীল নক্ষত্ৰ,
পোহৰে নেপায় ঢুকি, তাৰ আগতেই
ছাই হৈ ধূলি হৈ লীন যায় বিশ্বপ্ৰবাহত;
নিজৰ ভৰতে নিজে জীৰ্ণ হৈ
সংঘাতেৰে সৃষ্টি কৰে নতুন সংঘাত।
সৃষ্টি হয়, লয় হয়।
আকৌ বিচাৰি যায় শূন্য শূন্য চৰম আশ্ৰয়।
চৰম আশ্ৰয় ক'ত?

পৰম আশ্ৰয় আহি স্থিতি লয় প্ৰথম সোপানৰূপে-
তাত কোনো কৰ্ম নাই, তাত কোনো পৰিণতি নাই,
সি যে মাথোঁ অনন্ত প্ৰবাহ।
ময়ো স্ৰষ্টা এটি প্ৰবাহৰ, কাৰণ মই যে দ্ৰষ্টা।
মই ৰচা প্ৰবাহত মই নিজে উটি যাম
উটি যাব বুৰঞ্জীৰ তেজ ৰঙা পাত,
প্ৰবাদৰ বন্ধুৰতা স্বপ্নৰ মায়াই আহি কৰিব মসৃণ,
কৰ্মই নকৰে স্পৰ্শ।

নিখিল কলাৰ মই আদিগুৰু সময়ৰ তাণ্ডৱৰ
তালে তালে মন্দিৰা বজাওঁ,
সৃষ্টি হয় ৰূপাতীত বিন্দু বন্দু সৌন্দৰ্যৰ অনুকণা
পূৰ্ণ হয়, লয় হয়,— য'ত
যতিয়ে ইংগিত দিয়ে অনন্ত গতিৰ।
নুমায় উজলে তৰা ছন্দে ছন্দে সেই নৰ্তনৰ
ঋতুৰ চকৰি ঘূৰে কেন্দ্ৰাতিগ বেগে—
অনন্ত ছন্দৰ এই 'সম'ত বিৰতি নাই
মুহূৰ্ত প্ৰহৰ আৰু কল্প জুৰি অনন্ত প্ৰবাহ।
মই যে ৰাৱণ, মই কালৰ স্নাতক,
গুৰু মোৰ গুণাতীত মহাকাল নটৰাজ
স্বপ্নৰ বিন্দুত মোৰ জিলিকিছে সময়ৰ সমুদ্ৰৰ
নৃত্যৰ লহৰ।

* * *

স্বপ্ন মোৰ ফুলিছিল সোণৰ নগৰীৰূপে
স্বপ্ন মোৰ উঠিছিল অজ্ঞেয়ৰ অভিমুখী সোপানৰ
প্ৰতি খাপে খাপে,
স্বপ্ন মোৰ বাজিছিল, 'ৰাৱণীৰ'ৰ মোহন তন্ত্ৰীত।
কিন্তু তাত মই মাথোঁ শ্ৰেষ্ঠতম কাৰু
প্ৰতিষ্ঠিত ধাৰণাক দিছিলো সুষমা আৰু
কৰিছিলোঁ লাৱণ্য যোজনা।

কিন্তু হায় প্ৰস্তৰ দাৰুত
ফুলে জানো প্ৰাণৰ অশোক?

দিছিলোঁ যাদুৰ স্পৰ্শ শিল্পীৰ হাতৰ
নোৱাৰিলোঁ দিব মোৰ আদিতম মনৰ খবৰ

ৰছিলোঁ সুউচ্চ মঞ্চ সপ্ততল প্ৰাসাদ বিমান
দলিত বিশ্বৰ প্ৰতি সেৱা হ'ল প্ৰচ্ছন্ন বিদ্ৰূপ
বিমানৰ উচ্চতাই হতাশাৰ দিগন্ত বঢ়ায়,
প্ৰাসাদৰ বাতায়নে শোকৰ সুৰভি আমোলায়,
নয়ানজুলিয়ে নিয়ে দেহৰ কালিমা, তাৰে
এন্ধাৰৰ আঁৰে আঁৰে নিঃশব্দে প্ৰৱেশ কৰে
মনৰ গ্লানিৰ সৰীসৃপ।

ৰচিলোঁ সোপান শ্ৰেণী অজ্ঞেয়ৰ যাত্ৰাৰ পথৰ,
ধাপে ধাপে বাঢ়ে মাথোঁ কৰ্মৰ দাৰুণ বোজা।
যি নদীত স্নান কৰি আঁতৰে আত্মাৰ আবিলতা
তাক বন্দী কৰি যোৱা যোগ্যতাৰ সোণৰ পাত্ৰত
ৰচিলোঁ নবীন বীণা,
সিয়ে হায় দাৰুণ মূঢ়তাহ্ল
আঁজলি ভৰাই মই পান কৰিতৃপ্ত হ'ম বিশ্বৰ সংগীত,
যি সংগীত বাজি থাকে
একেলগে অবিৰাম
পতংগৰ পাখি-স্পন্দনত, আৰু
অনাহত প্ৰণৱ ধ্বনিত।
বিন্দুত আভাস আছে, আছে জানো অনন্ত সাগৰ?
বাজিল বীণাত মোৰ এই মহা কাৰুণ্যৰ স্বৰ।
এতিয়া অশোক বন।
অন্তৰৰ অন্তহীন শোক কাব্যেৰে মধুৰ হ'ব।
ইয়াত প্ৰাসাদ নাই, ইয়াত সম্ৰাট নাই,
ইয়াত জগত নাই, মাথোঁ মই আছোঁ।
মই আছোঁ, তুমি আছা- আৰু আছে
চিৰ ধ্ৰুব অনন্ত প্ৰৱাহ।

মই দ্ৰষ্টা, মই সত্তা,
তুমি স্বপ্ন, তুমি সৃষ্টি

প্ৰাণৰ প্ৰতিভা তুমি মোৰ এই আশোক বনৰ।
অজন্মা-সৃজনা তুমি- ভাব য'ত ৰূপ হৈ আহে,
ৰূপ য'ত ৰূপাতীত ভাবৰ প্ৰতিমা হৈ হাঁহে;
জন্মৰ জ্বালাৰে তুমি কৰা নাই বিশ্বৰ প্ৰৱেশ।
মৃত্যুৰ জ্বালাৰ মোৰ হক এই সুন্দৰ স্বপ্নৰ বিনিঃশেষ।
নেলাগে তোমাৰ মোক সাদৰ আগ্ৰহ বিশ্বাসৰ
হেলা ভৰা চৰণৰ স্পৰ্শয়ো ফুলাব
সুচিৰ- বিকাশমান অশোক মঞ্জুৰী।
আন মনে তুমি যদি বহি বহি গণি থাকা
অশোকৰ কেশৰত কিমান পৰাগ কণা,
তথাপি নহয় ব্যৰ্থ মোৰ সৃষ্টি— মোৰ এই স্বপ্ন স্বপ্নাতীত।
শোকৰ প্ৰতিমা হই অশোক বনত
বিলাবা ব্যথা যুগে যুগে শিল্পীৰ প্ৰাণত।

তুমি যদি হাঁহা মাথোঁ মূঢ় স্বপ্ন প্ৰলাপত
দাপোনে বিস্তাৰ কৰা সূৰ্য কিৰণৰ দৰে
সেই হাঁহি অনাগত ভৱিষ্যৎ খিৰিকিৰে কেনিবাদি
অচিনাকি স্নেহ হৈ উজলি উঠিব।

তুমি যদি মাথোঁ কান্দা
অশ্ৰুৰ বিন্দুৱে যদি এমুঠি উষৰ বালি মাথোঁ সেমেকায়,
অশোকে বিলাই দিব বিশাল বিশ্বত
তোমাৰ শোকৰ ৰস,
সেই কাৰুণ্যই
অনাগত ক্ষণজন্মা শিল্পীৰ প্ৰাণত
তুলিব সৃষ্টিৰ প্ৰাণবন্যা।

সৌ শুনা দিশে দিশে সমুদ্ৰ কল্লোল-ভেদী কিহৰ গৰ্জন
গুৰু ঘন ঘন ঘোৰ ঘৰ্ষণ গৰ্জন
তাত মোৰ নজন্মে আশঙ্কা।
কাৰণ মই যে জানো গভীৰ ইংগিত তাৰ
বুজি পাওঁ ধুমুহাৰ, প্ৰলয়ৰ, মৃত্যুৰ ব্যঞ্জনা,
মোৰ মৰণৰ— যাৰে—

সপোন অমৰ হ'ব পাৰে।

মোৰ মৃত্যু ক্ষয়হীন অনন্ত মৰণ
তাৰো জন্ম মোৰেই স্বপ্নত।
শুনা সেই মৰণৰ জন্মৰ ক্ৰন্দন ধ্বনি
পূৰ্বৰাগ মহা-প্ৰণয়ৰ
অন্তৰাগ জীৱন তৃষাৰ
শুনা সেই অগ্নিময় সংগীতৰ আদিম আলাপ।
যেতিয়া সকলো শব্দ শেষ হ'ব নিঃশব্দ গানত
যেতিয়া সকলো গান শেষ হ'ব সুৰ-সংপ্লৱত
যেতিয়া সকলো সুৰ শেষ হ'ব মহা প্ৰণৱত
তেতিয়া বাজিব মোৰ অমৰ মৃত্যুৰ গান
দৃষ্টিহীন চিতাৰ শিখাত,
ৰুদ্ধদ্বাৰ শ্ৰৱণৰ শব্দ তৰংগত।

সেই সুৰে তোমাতেই ভাবৰ আশ্ৰয় পায়
সেই ভাবে তোমাৰেই ৰূপৰ আশ্ৰয় পায়
সেই ৰূপে তোমাতেই ৰূপাতীত সৌন্দৰ্যৰ ৰূপ লভি
পৃথিৱীত কাৰুণ্যৰ বোৱাব প্লাৱন।

মই স্ৰষ্টা সেই প্লাৱনৰ।
মই মেঘ সেই শ্ৰাৱণৰ।

মই যে ৰাৱণ মই কালৰ স্নাতক
মই যে ৰাৱণ মই প্ৰেমাতীত প্ৰেমৰ সাধক
মই যে ৰাৱণ কাব্যাতীত কাব্যৰ পাঠক
মই যে ৰাৱণ মই ক্ৰান্তদৰ্শী বিশ্ব প্ৰবাহৰ।

২.৫.২ *ৰাৱণ* কবিতাটিৰ বিষয়বস্তু

নৱকান্ত বৰুৱাৰ শ্ৰেষ্ঠ কবিতাসমূহৰ ভিতৰত এটি উল্লেখযোগ্য কবিতা হ'ল *ৰাৱণ*। ৰাৱণ মহাকাব্যিক পৰম্পৰাত গঢ় লৈ উঠা এটি চৰিত্ৰ। সেই চৰিত্ৰটি হ'ল বাল্মীকি ৰামায়ণ খ্যাত অসুৰ 'ৰাৱণ' যি ৰামচন্দ্ৰৰ পত্নী সীতাক হৰণ কৰি এক ইতিহাস ৰচনা কৰিছিল। যাৰ বাবে স্বৰ্ণ লংকাপুৰী ধ্বংস হৈছিল। কিন্তু কবি নৱকান্ত

বৰুৱাই ৰাৱণক মহাকাব্যিক পৰিধিৰি পৰা উলিয়াই আনি এক বহল প্ৰেক্ষাপটত আধুনিক ৰূপত দাঙি ধৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰিছে। তিনিটা খণ্ডত বিভক্ত *ৰাৱণ* কবিতাটি ৰচনা কৰিছে অশোক বনত বন্দিনী সীতাৰ সন্মুখত থকা ৰাৱণক লৈ। কবিতাটিত ৰাৱণক সীতাৰ সন্মুখত অনুপম ৰূপত তুলি ধৰাতে কবিতাৰ বিষয়বস্তু নিৰ্হিত হৈ আৰু আছে।

কবিতাটিৰ বিষয়বস্তুলৈ লক্ষ্য কৰিলে দেখা যায় যে, কবিতাটিৰ বিষয়বস্তু সৃষ্টি হৈছে ৰাৱণ নামৰ সত্তাটোক কেন্দ্ৰ কৰি। ৰাৱণে ৰামায়ণত যি ভূমিকাত অৱতীৰ্ণ হৈছিল; সেই ভূমিকাক নৱকান্ত বৰুৱাই আধুনিক ৰূপত কলাসুলভ দৃষ্টিভংগীৰে উপস্থাপন কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। তুলনামূলকভাৱে বাল্মীকি ৰামায়ণৰ ৰাৱণৰ চাৰিত্ৰিক প্ৰতিক্ৰিয়া তল পৰি ৰৈছে। ইয়াৰ একমাত্ৰ কাৰণ হ'ল কলাত্মক উপস্থাপন। কলা একপ্ৰকাৰৰ শিল্প। সেইফালৰ পৰা কবিয়ে ৰাৱণক শিল্পী সত্তাৰ প্ৰতিমূৰ্তি ৰূপত আদৰি লৈছে।

কবিতাটিত কবিয়ে ৰাৱণৰ মাজেৰে সেই শিল্পীৰ মনৰ খবৰ প্ৰকাশ কৰিছে; যি সৌন্দৰ্যৰ প্ৰতিমাত প্ৰাণ প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ প্ৰয়াস কৰি জীৱনৰ সৰ্বোচ্চ উচৰ্গা কৰিছে। কিন্তু বিনিময়ত সেই শিল্পীয়ে উচিত মূল্য নাপালে। শিল্পীয়ে বিনিময় নিবিচাৰে। সৃষ্টিৰ আনন্দতেই শিল্পীৰ সাৰ্থকতা। কিন্তু সৌন্দৰ্য সন্ধানী এজন শিল্পীৰূপে সুন্দৰৰ প্ৰতি থকা অনন্ত তৃষ্ণা স্বাভাৱিক। কিন্তু সেই অনন্ত তৃষ্ণা পূৰণৰ অৰ্থে কৰা চেষ্টাৰ অৱশেষ ব্যৰ্থতা ৰাৱণ কবিতাটিৰ মূল্য বিষয়বস্তু ৰূপে পৰিগণিত হৈছে। অৰ্থাৎ ৰাৱণৰ সুন্দৰ সোণৰ নগৰীত প্ৰাণ প্ৰতিষ্ঠাৰ বাবে যি সত্যৰ অনুসন্ধান কৰিছিল; সেই সত্যৰ অনুধাৱন কৰি ৰাৱণে বিচাৰি পাইছে এক নাৰী মূৰ্তি। সেই নাৰী মূৰ্তিয়েই হ'ল সীতা। সীতাক কবিতাটিত সৌন্দৰ্যৰ আকৰ, প্ৰতিমাৰ প্ৰাণ, স্ৰষ্টাৰ সৃষ্টিসত্তাৰ অনুপ্ৰেৰণা ৰূপে দাঙি ধৰিছে। কবিতাটিৰ মূল অভিব্যক্তিও ইয়াতে প্ৰকাশ পাইছে।

কবিতাটিত ৰাৱণৰ সীতাৰ প্ৰতি কাম-লালসাহীন অনন্ত বাসনা আৰু সেই বাসনাই সৃষ্টি কৰা শিল্পী প্ৰাণৰ আকুতি তথা শিল্পী প্ৰাণৰ ব্যৰ্থতা সংবেদনশীল ৰূপত চিত্ৰিত কৰিছে।

কবিতাটিৰ মাজেৰে ৰাৱণৰ ব্যৰ্থ প্ৰেম আৰু সেই প্ৰেমে তৰি দিয়া স্বপ্নৰ জালখনিত মোহমত্ত হৈ পৰা ৰাৱণৰ অসহায় অৱস্থাটোক দৰদী ৰূপত প্ৰকাশ কৰিছে। কবিৰ মতে সীতাৰ বাবে সুমহৎ দেৱতাৰে হীনতম ৰূপ ল'ব পাৰে, নীৰৱতা সৃষ্টি কৰা প্ৰেম-মিঠা বোৱা এটি সুৰ তুলিব পাৰে, পশু, কীট, বিদুষক, দেৱতা আদিৰ দৰে নিজকে গঢ়িব পাৰে— ৰাৱণো সেইজন প্ৰকৃত শিল্পী। *ৰাৱণ* কবিতাটিৰ মাজেৰে তেনে এক আধুনিক মনৰ শিল্পী সত্তাৰ স্বৰূপ প্ৰকাশ পাইছে।

কবিতাটিত শিল্প সত্তাৰ অহংকাৰ, গৰ্ব আদিও প্ৰকাশ পাইছে। কবিতাটিত ৰাৱণক মহাকাল আদিম শিল্পীৰ শিষ্য, শিল্প, সৌন্দৰ্য, সভ্যতাৰ সিপাৰৰ ৰাষ্ট্ৰদূত ৰূপে চিহ্নিত কৰিছে। সেই শিষ্য আৰু ৰাষ্ট্ৰদূতে কৰ্মবীজ ৰোপণ কৰিব নোৱাৰা

অন্তৰৰ ব্যথা কবিতাটিত প্রতিফলিত হৈছে। ৰাৱণ কালৰ স্নাতক, সময় আৰু প্রেমৰ ঊর্ধ্বত, তথাপি তেওঁৰ শিল্পী হাতৰ স্পর্শৰে সীতাক আদিতম মনৰ খবৰ জনাব নোৱাৰিলে। ইয়াতেই কবিতাটিৰ মাজৰ অন্তর্নিহিত ভাব লুকাই আছে। ৰাৱণে সীতাৰ প্রতি থকা অনুৰাগ এনেদৰে ব্যক্ত কৰিছে যে, ৰাৱণৰ জীৱনৰ সুউচ্চ আসনৰ সীতাক অধিষ্ঠিত কৰিছে। কিন্তু শেষান্তৰত সেই বেদীৰ প্রেম অভিযাৰ বুজিব নোৱাৰি ৰাৱণ ব্যর্থ হৈছে আৰু ব্যর্থতাৰ আত্মগ্লানিৰে নিজ কর্ম বিফলতাৰ সোঁৱৰণ কবিতাটিৰ মাজত প্রকাশ পাইছে। দেখা যায় যে ৰাৱণক সৃষ্টিৰ সাধক, প্রেমৰ সাধক আৰু চিৰন্তন শিল্পী সত্তা ৰূপে কবিতাটিত উপস্থাপন কৰিছে। কিন্তু কবিতাটিৰ বিষয়বস্তুলৈ লক্ষ্য কৰিলে দেখা যায় যে, যি শিল্পীয়ে সৃষ্টিৰ বাবে জীৱনৰ সর্বোচ্চ ত্যাগ কৰিব পাৰে; সেই শিল্পীয়ে জীৱনৰ বিফলতাত গোপনে মর্মাহত হয়। কবিয়ে শিল্প আৰু শিল্পসৃষ্ট সমস্যাক দাঙি ধৰিবলৈ যাওঁতেই মহাকাব্যিক চৰিত্র ৰাৱণক আৱিষ্কাৰ কৰিছে। ৰাৱণৰ মাজেৰে কবিয়ে সেই শিল্পী মনৰ খোৰাক বিচাৰি পাইছে। বাল্মীকি ৰামায়ণৰ ৰাৱণ অসুৰ যদিও কবিয়ে সেই দিশটোক কবিতাৰ বিষয়বস্তু হিচাপে নলৈ আত্মিক উপলব্ধিৰে ৰাৱণৰ অন্তর্নিহিত অভাৱখিনিহে কবিতাটিৰ বিষয়বস্তু ৰূপে গ্রহণ কৰিছে। ইয়াতেই কবিতাৰ বিষয়ক নির্বাচনত কবিয়ে সার্থকতা অর্জন কৰিছে।

সৰল অর্থত ক'বলৈ হ'লে ক'ব পাৰি ৰাৱণ শিল্পী। সীতা হ'ল শিল্প। শিল্পৰ প্রতি শিল্পীৰ যি টান; সেই টানেই সীতাৰ প্রতি ৰাৱণে প্রকাশ কৰিছে। শিল্পীয়ে সত্য আৰু সৌন্দর্যৰ ৰহস্য উদঘাটন কৰি শিল্পত প্রাণ প্রতিষ্ঠা কৰিব নোৱাৰিলেই আত্মগ্লানিত দগ্ধ হয়। ঠিক সেইদৰে শিল্পী হিচাপে ৰাৱণেও সীতাৰ প্রেমৰ স্বৰূপ বুজিব নোৱাৰি বিফল হৈছে। এজন শিল্পীয়ে শিল্পক লৈ যি স্বপ্ন দেখে, সেই স্বপ্ন সাকাৰ কৰিব নোৱাৰিলেই শিল্পী প্রাণে আর্তনাদ কৰি উঠে। ঠিক সেইদৰে সীতাৰ বাবে ৰাৱণে যি স্বপ্ন দেখিছিল; সেই স্বপ্ন মাথোঁ স্বপ্ন হৈয়ে ৰ'ল। সেয়ে ৰাৱণে নিজৰ পৰা পলাব বিচাৰিছে। শিল্পীয়ে শিল্পকর্মৰ স্ব-স্বীকৃতিৰে প্রাণত প্রশান্তি অনুভৱ কৰাৰ দৰেই ৰাৱণেও সীতাৰ মাজেৰে সেই প্রশান্তি অনুধাৱন কৰিছিল। কিন্তু সীতাৰ ওচৰত ৰাৱণৰ সুন্দৰ মনটোৱে স্বীকৃতি নাপালে। ইয়াতেই কবিতাটিৰ বিষয়বস্তুৱে মূর্ত ৰূপত আত্মপ্রকাশ কৰিছে। ইয়ে কবি প্রতিভাৰ পৰিচায়ক।

২.৫.২ *ৰাৱণ* কবিতাটিত চিত্রিত ৰাৱণ চৰিত্রটিৰ মূল্যায়ন

নৱকান্ত বৰুৱাৰ শ্রেষ্ঠ কবিতাসমূহৰ ভিতৰত এটি উল্লেখযোগ্য লেখত ল'বলগীয়া কবিতা হ'ল *ৰাৱণ*। 'ৰাৱণ' এটি মহাকাব্যিক চৰিত্র। কিন্তু 'ৰাৱণ' প্রাচীন মহাকাব্যিক পৰম্পৰাত গঢ় লৈ উঠা চৰিত্র যদিও কবিয়ে নিজস্ব ধ্যান-ধাৰণা আৰু আদর্শৰে ৰাৱণক নতুন ৰূপত দাঙি ধৰাৰ প্রয়াস কৰিছে। কবিয়ে ৰাৱণৰ বাহ্যিক সত্তাৰ অন্তৰালত লুকাই থকা সৌন্দর্য পিয়াসী মনটোকে অধিক গুৰুত্ব দিছে।

'ৰাৱণ' ৰামায়াণৰ এটি শক্তিশালী চৰিত্ৰ। প্ৰাচীন কাব্যত ৰাৱণ ৰাক্ষস বা অসুৰ বা দানৱহে আছিল। কিন্তু নৱকান্ত বৰুৱাৰ ৰাৱণ কাব্যগ্ৰন্থত ৰাৱণৰ পৰিচয় সৌন্দৰ্যৰ উপাসক ৰূপেহে পোৱা গৈছে। ৰাৱণ অভিশপ্ত ৰাক্ষস নহয়। ৰাৱণক এজন শিল্পী আৰু সেই শিল্পীৰ শিল্পসৃষ্ট সমস্যাক কাব্যিক আবেদনেৰে প্ৰকাশ কৰিছে। কবিয়ে বাল্মীকিৰ ৰামায়ণত থকা ৰাৱণক মানসিকভাৱে অধিক শক্তিশালী ৰূপত উপস্থাপন কৰিছে। *ৰাৱণ* কবিতাটিত এফালে মৃত্যু-চেতনা, সৌন্দৰ্যৰ আৰাধনা আৰু আনফালে শিল্পী জীৱনৰ ব্যৰ্থতা, পূৰ্ণতাৰ মোহ, শিল্পীৰ অহংকাৰ প্ৰতিফলিত হৈছে। কবিয়ে কবিতাটিৰ এঠাইত মেঘৰ কথা উল্লেখ কৰিছে এনেদৰে— 'মই স্ৰষ্টা সেই প্লাৱনৰ/মই মেঘ সেই শ্ৰাৱণৰ'— ইয়াত মেঘ হৈছে সৃষ্টিৰ আকৰ। কাৰণ বাল্মীকি ৰামায়ণতো ৰাৱণৰ মেঘৰূপী স্বৰূপটো প্ৰকাশ পাইছে। সেই মেঘৰূপী ৰাৱণেই প্লাৱণ বোৱাই সীতাৰ জীৱন ব্যথিত কৰিছে। কিন্তু সেই ব্যৰ্থতাৰ মাজতেই ৰাৱণৰ শিল্পী জীৱনৰ ব্যৰ্থতা লুকাই আছে। কবি নৱকান্ত বৰুৱাই ৰাৱণৰ মহিমা ম্লান পেলোৱাৰ চেষ্টা কৰা নাই। আনকি ক্ষমতাৰ বলেৰে বলীয়ান ৰাৱণৰ দ্বাৰা সীতাৰ অন্তৰ জয় কৰাৰ প্ৰয়াসেৰে উদভ্ৰান্ত ৰাৱণকো দাঙি ধৰা নাই। বৰঞ্চ সহানুভূতিৰে ৰাৱণক এজন কোমল হৃদয়ৰ সাধাৰণ পুৰুষৰূপে দাঙি ধৰিছে। সেয়ে কৈছে— 'দানৱ নহওঁ মই শক্তিৰে নকৰোঁ বশভ্ৰান্ত কোনো নাৰীৰ হৃদয়।'— কিন্তু বাল্মীকি ৰামায়ণত ৰাৱণে তেওঁৰ শৌৰ্য, বীৰ্যৰে সীতাক বাণ কৰিবৰ চেষ্টা কৰা যেন লাগে। বাল্মীকি ৰামায়ণত লংকানগৰী আৰু অশোক বনৰ দীঘলীয়া চিত্ৰৰ ৰূপময় বৰ্ণনা পোৱা যায়। কিন্তু নৱকান্ত বৰুৱাই *ৰাৱণ* কবিতাটিত ৰোমাণ্টিক আৰু ক্লাছিকেল ভাবৰ উপযুক্ত সংযোগেৰে তাক সৰল ৰূপত চিত্ৰিত কৰিছে। কবিৰ ভাষাত— 'এতিয়া অশোক বন/অন্তৰৰ অন্তহীন শোক কাব্যেৰে মধুৰ হ'ব/ইয়াত প্ৰাসাদ নাই/ইয়াত সম্ৰাট নাই/ইয়াত জগত নাই/মাথোঁ মই আছোঁ/মই আছোঁ, তুমি আছা আৰু আছে/চিৰ ধ্ৰুৱ অনন্ত প্ৰৱাহ।'— এনে কাব্যাংশৰ মাজেৰে ৰাৱণ চৰিত্ৰটিৰ ৰোমাণ্টিক ভাব বিলাসহে প্ৰতিফলিত হৈছে।

বাল্মীকি ৰামায়ণত সীতাৰ প্ৰণয়বাঞ্ছা কৰা এজন বলিৱান ৰাৱণক বিচাৰি পোৱা যায়। কিন্তু নৱকান্ত বৰুৱাই সম্ৰাট ৰাৱণক সহৃদয় পাঠকৰ মন আকৰ্ষণ কৰিব পৰা এজন কাতৰ প্ৰেমিক ৰূপটোহে চিত্ৰিত কৰিছে। সেয়ে কবিয়ে ৰাৱণৰ প্ৰতি দৰদী হৈ এনেদৰে প্ৰকাশ কৰিছে— 'তুমিও হেৰাই যাবা— ময়ো যে হেৰায় যাম/কালৰ কীটাণুবোৰে খুলি খুলি খাই খাই/আমাক কৰিব ইতিহাস/আমাক কৰিলে ইতিহাস।' এনেবোৰ উক্তিৰ মাজেৰে নৱকান্ত বৰুৱাই ৰাৱণ চৰিত্ৰটিৰ সৰল আৰু মানৱীয় আদৰ্শ এটিহে দাঙি ধৰিব খুজিছে যেন ধাৰণা হয়। অৱশ্যে বাল্মীকিৰ ৰাৱণতকৈ নৱকান্ত বৰুৱাই ৰাৱণক মানসিক শক্তিৰে উদ্ভাসিত এজন অজেয় প্ৰেমিক ৰূপে দাঙি ধৰিছে। সেয়ে তেওঁ কৈছে— 'মই যে ৰাৱণ মই কালৰ স্নাতক/মই যে

ৰাৱণ মই প্ৰেমাতীত প্ৰেমৰ সাধক/মই যে ৰাৱণ মই কাব্যাতীত কাব্যৰ পাঠক/মই যে ৰাৱণ মই ক্ৰান্তদৰ্শী বিশ্ব প্ৰবাহৰ।/

আনফালে শিল্পী, প্ৰেমিক, শৌৰ্য-বীৰ্যৰ গৰাকী ৰাৱণৰ মাজত জীৱন-জগতৰ যন্ত্ৰণা জাপি দিছে। সেই যন্ত্ৰণাৰ পৰা মুক্তি পোৱাৰ উপায় হিচাপে ৰাৱণে সীতাৰ প্ৰণয় লাভ কৰিব বিচাৰিছে। সেয়ে ৰাৱণৰ যন্ত্ৰণাময় জীৱনৰ ছবি এনেদৰে কবিতাটিত ফুটি উঠিছে— 'তাৰ মুক্তি নাই, যদি/নহয় মিলন আজি তোমাৰ প্ৰেমৰ স'তে/আত্মনাশীল মোৰ প্ৰণয়ৰ।'

ঠিক একেদৰে ব্যক্তিৰ আত্মসচেতন স্বৰূপটো ৰাৱণ চৰিত্ৰটিৰ মাজেৰে প্ৰকাশ পাইছে। আধুনিক মানুহৰ পলায়নবাদী স্বভাৱটো ৰাৱণৰ মাজেৰে প্ৰকাশ পোৱা দেখা গৈছে। কাৰণ ৰাৱণ নিজে সীতাৰ প্ৰতি থকা প্ৰণয়ৰ কাৰণ বিচাৰিবলৈ অপাৰগ। সেয়ে কবিৰ ভাষাত ৰাৱণ সম্পৰ্কে ধাৰণা এনেদৰে ব্যক্ত কৰিব পাৰি— ' মাথোঁ লোভ? মাথোঁ তৃষ্ণা? মাথোঁ এয়া/আত্মা কণ্ডুয়ন?/নিজক বিচাৰোঁ মই তোমাৰ মাজত/সেয়া লোভ, সেয়া তৃষ্ণা, সেয়া মাথোঁ/আত্ম-কণ্ডুয়ন?/নিজৰ মাজৰ পৰা আঁতৰি যাব বিচাৰোঁ মই নিজকেই তোমাৰ মাজত-/সেয়া লোভ, সেয়া তৃষ্ণা, সেয়া মাথোঁ আত্ম কণ্ডুয়ন?'

দেখা যায় যে, সীতাৰ প্ৰতি ৰাৱণৰ প্ৰেম গভীৰ আছিল। সেয়ে সীতাৰ অৱহেলাৰ দ্বাৰা ৰাৱণৰ প্ৰেম প্ৰত্যাখ্যিত হ'লে ৰাৱণে মৃত্যুবৰণ কৰিব আৰু মৃত্যুৰে সীতাৰ প্ৰতি থকা প্ৰেম অমৰ কৰিব। কিন্তু ৰাৱণে সীতাক কাম-লালসাৰ চৰিতাৰ্থৰ অৰ্থে বিচৰা নাছিল। বিচাৰিছে প্ৰেমৰ মাজত নিজকে নিঃশেষ হৈ যোৱাৰ অৰ্থত। সেয়ে ৰাৱণে কৈছে— 'মধু কৰ মধুলোভী মইতো নহওঁ/কৃপণৰ গৃধনুতাৰে তোমাৰ ৰূপেৰে মই মধুতাও নকৰোঁ স্ৰজন/মই মাথোঁ ভাল পাই শেষ হৈ যাম।

ৰাৱণৰ মাজেৰে শিল্পী প্ৰাণৰ আকুতি শুনা যায়। শিল্পীৰ সহজাত বাসনাৰে ৰাৱণে জীৱনক পূৰ্ণ কৰি সীতাৰ প্ৰতি থকা প্ৰেমৰ দ্বাৰা ইতিহাস অমৰ কৰিব বিচাৰিছে। কিন্তু ৰাৱণৰ মৃত্যু ভয় নাই, সেয়ে ৰাৱণে অমৰত্ব বিচাৰি হাহাকাৰ কৰা নাই। কাৰণ ৰাৱণ পূৰ্ণ শিল্পী; মানুহৰ দৰে দুৰ্বল প্ৰেমৰ বোজা কঢ়িওৱা ৰোমাণ্টিক শিল্পীও নহয় ৰাৱণ। ৰাৱণৰ শৌৰ্য, বীৰ্য, মেধা সকলো আছে; তথাপি ৰাৱণে প্ৰেম ভিক্ষা কৰে, ই জীৱন পূৰ্ণ কৰাৰ প্ৰচেষ্টাৰে আনন্দ, জীৱনৰ মৌলিক আৰু স্বাভাৱিক আনন্দ প্ৰাপ্তিৰ বাবে ৰাৱণ ভিক্ষাৰী সন্ন্যাসী হৈছে। কিন্তু ৰাৱণে সীতাৰ সতীত্ব নষ্ট কৰা নাই। ইয়াতেই ৰাৱণ চৰিত্ৰটিৰ মহত্ব আৰু গৌৰৱ ফুটি উঠিছে। ৰাৱণে জানে শৌৰ্য, বীৰ্য, মেধা, ঐশ্বৰ্য সকলো থাকিও তেওঁৰ জীৱনত প্ৰেম নাই। সেয়ে প্ৰেমহীন জীৱন অনূৰ্বৰ ৰসহীন হৈ পৰা ৰাৱণে প্ৰেমৰ সাধক ৰূপে দেখা দিছে। ৰাৱণ দেৱতাৰ দৰে ক্লীৱ অৰ্থাৎ প্ৰাণহীন, প্ৰেমহীন, শিল্পস্ৰষ্টা শিল্পী হ'ব নোখোজে। কাৰণ ৰাৱণে নিজকে জীৱনসত্তা আৰু সীতাক দ্ৰষ্টাৰূপী জীৱন সত্তাৰ স্বপ্ন বুলি ভাবে। সেয়ে

তেওঁ কৈছে—

'মই দ্ৰষ্টা, মই সত্ত্বা
তুমি স্বপ্ন, তুমি সৃষ্টি
প্ৰাণৰ প্ৰতিমা মোৰ অশোক বনৰ
অজন্মা-সৃজনা তুমি ভাব য'ত ৰূপ হৈ আহে,
ৰূপ-য'ত ৰূপাতীত ভাবৰ প্ৰতিমা হৈ হাঁহে;
জন্মৰ জ্বালাৰে তুমি কৰা নাই বিশ্বত প্ৰৱেশ
মৃত্যুৰ জ্বালাৰে মোৰ হ'ল এই স্বপ্নৰ বিনিঃশেষ।

— *ৰাৱণ* কবিতাটিত ৰাৱণৰ মৃত্যুৰ প্ৰতি যে ভয় নাই; সেই কথা উল্লেখ কৰিছে। কাৰণ ৰাৱণ শিল্পী, শিল্পীয়ে মৃত্যুকে বাঞ্ছা কৰে। উক্ত কবিতাফাকিৰ মাজেৰে ৰাৱণৰ মৃত্যু মোহ প্ৰকাশ পাইছে। কাৰণ মৃত্যু অবিহনে ৰাৱণৰ স্বপ্ন সাৰ্থক নহ'ব। ৰাৱণে জানে জীৱনৰ সকলো দুখ-কষ্ট, যন্ত্ৰণাৰ শেষ মাত্ৰ মৃত্যুত আৰু সেই মৃত্যু মোহনীয়; কিন্তু ৰাৱণৰ মৃত্যুমোহ জীৱনৰ দুখ-কষ্ট দূৰীকৰণতকৈ; প্ৰেমক অমৰ কৰাৰ অৰ্থতহে অধিক আকৰ্ষণীয় হৈ উঠিছে।

কবি নৱকান্ত বৰুৱাই ৰাৱণ চৰিত্ৰটিক আধুনিক মনন আৰু চিন্তনেৰে এক সুকীয়া ৰূপ প্ৰদান কৰিছে। আধুনিক কবিতাৰ বহুবোৰ বৈশিষ্ট্য ৰাৱণ চৰিত্ৰটিৰ মাজেৰে প্ৰতিফলিত হৈছে। কবিতাটিত ৰাৱণক এজন শিল্পী, প্ৰেমৰ উপাসক, আবেগপ্ৰৱণ, আত্মসচেতন, সৌন্দৰ্যৰ উপাসক ৰূপে বিভিন্ন ৰূপত তুলি ধৰিছে। কিন্তু সেয়ে হ'লেও ৰাৱণ চৰিত্ৰটিৰ মাজেৰে শিল্পী চেতনা, শিল্পসৃষ্ট সমস্যা আৰু শিল্পী প্ৰাণৰ আদৰ্শ প্ৰতিফলিত হৈছে। যাৰ বাবে বাল্মীকি ৰামায়ণৰ ৰাৱণতকৈও নৱকান্ত বৰুৱাৰ ৰাৱণ শাৰীৰিক শক্তিৰে নহয় মানসিক প্ৰশান্তিৰে শক্তিশালী প্ৰেমৰ উপাসক ৰূপেহে সমাজত অধিক আদৰণীয় হৈ উঠিছে। কবিতাটিত নৱকান্ত বৰুৱাই এনে কোনো কথাৰ অৱতাৰণা কৰা নাই; যাৰ দ্বাৰা ৰাৱণ চৰিত্ৰটিৰ গুণগত মান লাঘৱ হ'ব। বৰঞ্চ কবিয়ে ৰাৱণক মানৱীয় আদৰ্শৰে উজ্জীৱিত কৰি শিল্পীৰ আবেগময় সত্তাক নিখুঁটভাৱে প্ৰকাশ কৰিছে। সেই ফালৰ পৰা বৰুৱাৰ *ৰাৱণ* কবিতাটিৰ 'ৰাৱণ' চৰিত্ৰটিয়ে সকলো পাঠকৰ মন আকৰ্ষণ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। মহাকাব্যিক চৰিত্ৰ ৰাৱণক তেওঁ আধুনিক ৰূপত সজাই তুলি কবি সত্তাৰ মৌলিক আদৰ্শ প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ২ ঃ বাল্মীকিৰ ৰামায়ণৰ ৰাৱণ আৰু নৱকান্ত বৰুৱাৰ 'ৰাৱণ' কবিতাৰ ৰাৱণৰ মাজত থকা পাৰ্থক্য বিচাৰ কৰক।

(২০০টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

২.৬ *সম্ৰাট*

২.৬.১ *সম্ৰাট*

মই জানো মই ক্লীৱ।
যদিওবা প্ৰাণকীট আশু অংকুৰিত মোৰ
ৰমণীৰ ফলদা কুক্ষিত। মই জানো মই ক্লীৱ,
যদ্যপি শক্তিৰ স্ফূৰ্তি অযুত কৰীৰ, তথাপি সি
অন্ধ শক্তি, বিৰম্বিত ন্যায় দণ্ড পৰে যেন
ভ্ৰান্ত তস্কৰত।

মই জানো মই ক্লীৱ। কাৰণ ন্যায়ৰ সূত্ৰ প্ৰতিশাখ্য।
অভিজ্ঞতা ভিত্তি মাথোঁ মোৰ; কল্পনাৰ উন্মুক্ত পৱনে
নোতোলে লহৰ তাত পৌৰুষ অথবা নাৰীত্বৰ।
মই জানো মই ক্লীৱ। যেহেতু অপৰিমেয়
শক্তি মোৰ নিৰ্বিকাৰে সহ্য কৰিবৰ বাবে
সাধাৰণ মানুষী ভ্ৰান্তিৰ আক্ৰমণ।
মই ক্লীৱ কল্পনাবিহীন অভিজ্ঞতা,
আৰু তাৰ
অঘোষ নিবিড় অন্ধকাৰ।

* * *

বসন্তৰ হ'ল শেষ। জোঁট লগা পলাশ ডালত
শেষ হ'ল শাৰিকাৰ চটুল কাকলি।
শালৰ সুবাস-ৰিক্ত বতাহত স্বেদৰ ইংগিত।
দিনৰ ঘৰ্মাক্ত চিন্তা সন্ধিয়াই শীতল কৰেহি।
কাণে কাণে ব'ই যায় পূবালি বতাহ
বৰ্ষাৰ সংকেত ল'ই। মই ভাবোঁ, মই যে সম্ৰাট,
যদিওবা ৰাজ্য মোৰ নিৰ্বিকাৰ মানচিত্ৰ
বিধবাৰ সীমন্তেৰে আঁকা। মোৰ সৈন্য
প্ৰান্তৰ শিলৰ চেপত সৌৱা গজি আছে
দীঘলীয়া ঘাঁহ। মই পিতা,

যদিওবা মোৰ পুত্ৰ হঠাৎ চকুত আহি পৰা
উৰণীয়া চিতাৰ কুকুহা।
এটোপা অশ্ৰুৰ কণা ওলাই আহিব খুজি
বৈ যায়, সে সঞ্জয়,
শোণিতত আনি দিয়ে বিষাক্ত মাদক প্ৰতিক্ৰিয়া
নিৰন্ধ্ৰ চকুত নাই পোহৰৰ পথহু

তথাপি সম্ৰাট মই, পিতা মই।
যদিওবা ক্লীৱ মই হতাশ্বাস আত্মকীৰ্তি ধ্বংসৰ দৰ্শক,
সম্ৰাটৰ সিংহাসন শোভা কৰা নিৰ্বিকাৰ অলংকাৰ
পিতৃত্বৰ হেজাৰ ভ্ৰান্তিৰ। পিতৃত্বৰ আশীৰ্বাদ
সম্ৰাটৰ অভিজ্ঞান-যুক্ত এক দানপত্ৰ কিয়নো নহ'ল?
পিতাৰ উৎকণ্ঠ আৰু মোহ উদ্বেগেৰে মই
শুক্ৰনীতি ৰচিলোঁ নিৰ্ভয়ে। সাম্ৰাজ্যৰ চক্ৰজালে
আনহাতে পিতৃত্বক কৰিলে বঞ্চনা।
প্ৰজাৰ নহ'লোঁ পিতা, হ'লো সন্তানৰ
সম্ৰাটৰ আসনৰ পৰা।

যেতিয়া চৰম ক্ষণ আহিছিল সম্ৰাটৰ
পিতৃত্বৰ নৈতিক গৌৰৱ অৰ্জনৰ
তেতিয়া সম্ৰাটে আহি ৰোধিলে পিতাৰ কণ্ঠ
ক'লে কাণে কাণে-ৰাষ্ট্ৰৰ শ্লীলতা নাই,
ৰাষ্ট্ৰৰ সৌজন্য এক দুৰ্বলতা। ৰাষ্ট্ৰ ক্লীৱ।
নাৰীৰ নগ্নতা স'তে
শস্যহীন প্ৰান্তৰৰ অকণো প্ৰভেদ নাই।
ৰাষ্ট্ৰ পিতা, কন্যাৰ নগ্নতা পিতাৰ সহজ অভিজ্ঞতা।
মানুহৰ গ্লানি য'ত, ক্লীৱতাৰ তাতেই মৰ্যাদা।

নীতিৰ নামত মই বিশ্বাসেৰে খেলিলোঁ হেতালি
সকলোটি হ'ল খেলিমেলি
কোন সত্য? নীতিৰ ক্লীৱতা নতু হৃদয়ৰ পৰম নিৰ্ভৰ?

আজি মোৰ অন্ধ দুচকুত নামিছে নতুন অভিজ্ঞতা।
হে সঞ্জয়, আজি মই জানো, স্বপ্ন কিনো?
স্বপ্নই সানিলে আহি কল্পনাৰ তুলসী চন্দন—
অন্ধ অভিজ্ঞতা শিলা হ'ল শালগ্ৰাম।
স্বপ্নই দিলেহি দৃষ্টি জীৱনত আলোক বঞ্চিত মই
জৰদ্‌গব অন্ধ সম্ৰাটক....

সপোন আহিলে নামি
তীব্ৰ ভীৰু যেন এটি জ্যোতিৰ বৃত্তই
বুৰঞ্জী মৃত শৰীৰৰ শত ব্যপ্তিৰ মাজত
বিচাৰি ফুৰিছে গৈ কোনো এক মুহূৰ্তৰ
এক পিতা, পিতা হৈয়ো সম্ৰাট যিজন
সম্ৰাট হ'লেও যি পিতা।

সেই জ্যোতি বাৰে বাৰে উভতি আঁতৰি গ'ল
উৎকণ্ঠা অধীৰ মোৰ ওচৰৰ পৰা।
তাৰ পিছে সহস্ৰ সহস্ৰ ছায়মূৰ্তি, অখ্যাত জনৰ
—ক'ত শিল্পী, ক'ত সৈন্য, ক'ত কাৰুকৰ,
কতনা নাৱিক, শ্ৰেষ্ঠী বণিক কৃষক কুম্ভকাৰ—
কণ্ঠৰূপে ব্যাপ্ত হ'ল ঃ 'আমি পিতা,
আমিও সম্ৰাট। আমাৰ সাম্ৰাজ্য নাই
কোনো পণ্ডিতৰ কোনো মানচিত্ৰ অথবা গ্ৰন্থত,
অকণি অকণি গঢ়ি স্নেহৰ গভীৰ ৰাষ্ট্ৰ
আমি তাতে পিতাৰূপে আছিলোঁ সম্ৰাট
বুৰঞ্জীৰ মৰুৰ তলেৰে আমাৰ ৰাষ্ট্ৰৰ ধাৰা
ফল্গু হৈ বৈ যোৱা-সৌ চোৱাঁ
ভৱিষ্যৰ ফালে....'

পোহৰৰ চক্ৰ সেই হঠাতে লম্বিত হ'ল।
আলোকৰ সৰীসৃপ নদী হৈ বৈ গ'ল
দেশে দেশে প্ৰান্তই প্ৰান্তই...
সেই পোহৰত উদ্ভাসি উঠিল দিশে দিশে
পল্লৱ ছায়াৰে ঘেৰা কুটিৰৰ অভিমুখে

নিযুত জনৰ মূৰ্তি পুৰুষে পুৰুষে
কন্যাটি হাতত ধৰি পুত্ৰক কান্ধত লৈ
পিতা যায় আগে আগে
পিছত বিব্ৰতা মাতৃ
উন্মুক্ত স্তনত লোভী যমজ সন্তান
লগে লগে গৈ থাকোঁ মই নিৰ্বিকাৰ
অন্ধকাৰ, স্বেদিল, কৰুণ।
কাৰণ সম্ৰাট মই (যদিওবা বিধৱাৰ
শুভ্ৰ সীমন্তেৰে আঁকা সাম্ৰাজ্যৰ মানচিত্ৰ মোৰ।)
মই ক্লীৱ, অযৌন, অজৰ।
মইতো নহওঁ স্ৰোতস্বিনী, মই শিলা সোঁতৰ আশ্ৰয়।
(অথচ ময়ো যে পিতা। হে সঞ্জয়,
মোৰ সন্তানৰ ভস্ম শাশ্মলীৰ অংশু দৰে
বতাহে বতাহে নিৰুপায়)
হঠাৎ দেখিলোঁ মই অদৃশ্য এখনি জালে
মেৰাই ধৰিছে সেই মানুহৰ সমদল।
সময়ৰ নদীৰ বুকুত... তাৰে সূত্ৰ ধৰি মই
গ'লোঁ আগবাঢ়ি।

দেখিলোঁ কৰ্কশ ক্ষিপ্ন মানুহৰ উপৰি পুৰুষ
দলে দলে পলাতক, হাতত শিলৰ অস্ত্ৰ অৰ্ধোমুখী।
সুঠাম নায়ক মৃত
সকলোটি ভীত সচকিত, দেখি
আগন্তুক উত্তৰৰ তুষাৰৰ কুটিলতা
আৰু অসিদন্ত শার্দূলৰ মাংস লোভী হীন চতুৰতা।
অদূৰত শিলৰ গুহাত বৃদ্ধ এক, নপুংসক, ন্যুব্জ দেহ
অৰণ্যৰ লতা তন্তু লৈ গুঁথিছে এখন জাল
ককৰ্শ কণ্ঠেৰে দিছে পলাতক দলক আশ্বাসঃ
'মাভৈঃ মাভৈঃ ভীৰুহ্লু
সুঠাম শৰীৰে দিয়ে শ্বাপদক ভোগ
ৰক্ষা কৰে কেৱল বুদ্ধিয়ে।'
জাল গোঁথা শেষ হ'ল।
কুটিল তৃপ্তিত জ্বলি উঠিল বৃদ্ধৰ চকু

কোনো এক ৰমণীৰ কোনো এক মাতৃৰ বুকুৰ
সন্তানক কাঢ়ি আনি দিলে দলিয়াই
অসিদন্ত বাঘৰ আগত।
কোমল পেলৰ সেই মানৱ-মাংসৰ আস্বাদে
আনিলে তৃপ্তিৰ নিদ্ৰা,
স্বাপদ নিদ্ৰিত।
পিছ মুহূৰ্ততে
বন্দী শার্দূলৰ তীব্ৰ গর্জনেও পৰাস্ত মানিলে
মানুহৰ জয় উল্লাসত।
শ্ৰেষ্ঠ দেহী নায়কৰ বীৰত্বৰ অভাৱ পূৰালে
বৃদ্ধৰ কুটিলে জালে....
সেই জালে লাহে লাহে মেৰাই ধৰিলে
সমগ্ৰ মানৱ সত্তা ভীৰু অসহায়
সেই সূতা জীৱিকাৰ আঁহে আঁহে বিজড়িত,
জীৱনৰো মেৰাই ধৰাৰ তাৰ
লোলুপ সর্পিল গতি...

সেই ঘোৰ অদৃশ্য তন্তুৰ জাল
যেতিয়া কৰিব ছিন্ন হৃদয়ৰ পৰম বিশ্বাসে
সে সঞ্জয়, দিবাঁহি সংবাদ
মই পিতা হ'ম। ৰোমশ বুকুত মোৰ জিলিকিব
ক্ষীণ মুঠি প্ৰথম পত্ৰৰ।
মই কবি হ'ম।
অন্ধ নয়নত মোৰ জিলিকিব কুৰুক্ষেত্ৰ প্ৰান্তৰৰ সিপাৰৰ
পলসৰ গান।

(২)

গান্ধাৰী, এদিন মোৰ জন্মিছিল আৰু এটি
কৰুণ সন্তান, ৰমণৰ বহু পূর্বে। তাৰ আত্মা
আজি পলাতক।
তোমাৰ স্বপ্নৰ পৰা আহৰণ কৰিছিল
প্ৰাণৰ সম্ভাৰ সি।
মোৰ অন্ধতাৰ বাধা ভাবিছিলোঁ জ্যোতিৰে কৰাবা উত্তৰণ।
চকুৰ তমসা মোৰ ভৰাই তুলিবাঁ আহি

আত্মাৰ গভীৰ পোহৰেৰে।
তোমাৰ দৃষ্টিয়ে মোক দেখুৱাব
প্ৰভাতৰ সোণালী আকাশ আৰু সূৰ্যাস্তৰ
ৰক্তিম গগন। দেখা পাম
উৰি ফুৰা কেতেকীৰ পিছল পৰাগ,
দেখিম সলজ্জ হাঁহি গৰ্ভিনী প্ৰিয়াৰ
ক্ৰন্দন বিকৃত দীপ্তি পুত্ৰৰ পেলৰ মুখশ্ৰীৰ।
ৰূপে আহি পূৰ্ণ কৰি দিব গন্ধ স্পৰ্শ ৰসৰ পৃথিৱী।

প্ৰথম সন্তান মোৰ- যাৰ বাবে অনন্ত সন্ধান অহৰহ
সুচতুৰ সাম্ৰাজ্যৰ উৰ্ণা জালে ঢকা আন্ধাৰৰ গভীৰতম কন্দৰত
নিৰ্জিত শৈৱাল ৰাশি আন্দোলিত কৰি
পলে-পলে-প্ৰহৰে প্ৰহৰে—
তাৰ নাম প্ৰেম।

প্ৰেম চিৰ বিকল্প বিহীন,
প্ৰেমতো নহয় কোনো পাৰ-পত্ৰ গভীৰ নিষ্ঠাৰ,
প্ৰেম সি যে সুপৰিপূৰণ সৰ্ব খৰ্বতাৰ,
প্ৰেম নোহে অন্ধ মনসিজ, মনৰ সি সন্দীপন শিখা।
প্ৰেম নোহে মহীয়ান, মহত্ত্বৰ জনক কেৱলহু

প্ৰেমৰ কৰিলাঁ পৰিমাপ তুলা যন্ত্ৰ আনি বৈৰাগ্যৰ
প্ৰেম নোহে সমব্যথা, প্ৰেম সঞ্জীৱন, আৰু
জীৱনৰ পৰিমাপ নাই।
প্ৰেমতো নহয় তৃপ্তি, নোহে সি ত্যাগৰ শুভ্ৰ বৈৰাগ্য বিলাস
প্ৰেমে পৰিপূৰ্ণ কৰে, নাই তাৰ সমবেদনাৰ অহমিকা।
তুমি যাক প্ৰেম বোলাঁ— সেয়া
ত্যাগৰ গৰ্বেৰে অলংকৃত। সি যে ভ্ৰান্তি।
মোক সি নিদিলে জ্যোতি। প্ৰথম সন্তানে মোৰ
তোমাত নেপালে তাৰ আলোক পীয়ূষ।
তোমাকো দিলেহি মাথোঁ নিষ্ঠাৰ গভীৰ অন্ধকাৰ।
পৰশমণিৰে মোৰ লৌহচিত্ত সুৱৰ্ণ নকৰি
গান্ধাৰী, প্ৰেমৰ মণি, তুমিয়েই হ'লাঁ লৌহমল।

পোহৰৰ আশীৰ্বাদ নেপাই উভতি গ'ল প্ৰেম,
এৰি গ'ল ভগ্ন-সভা-হৰ্ম্যতল প্ৰাণ-উৎসৱৰ
তোমাকো সি দি প'ল দ্বিত্ব অন্ধতাত নিৰ্বাসন।
গান্ধাৰী, এবাৰ খোলা অৱগুণ্ঠনৰ অন্ধকাৰ
কালপুৰুষৰ অসি জ্বলিছেনে চোৱাঁ পশ্চিমত,
লুব্ধকৰ লুব্ধ দৃষ্টি কুৰুক্ষেত্ৰ শ্মশানত
ফুৰিছেনে শুকান অস্থিৰ সন্ধানত? উত্তৰত
মেঘে মেঘে ধ্ৰুৱৰ ঘটিছে লুপ্তি,
প্ৰজাপতি মণ্ডলো আবৃত? নৈঋতত জ্বলিছে কি গ্ৰহ?
পলাশ ডালৰ পৰা উৰি গৈ উভতি আহিল
কোণহীন শকুণৰ দল?

মই জানো সেয়ে হ'ব। ইয়াকেই দিয়া মোক।
তাকে দেখুৱাই দিয়া এই মুহূৰ্তত।

যেতিয়া বুজিলোঁ প্ৰেম নোহে জীৱন যাত্ৰাৰ
এনো কোনো মহত্তম প্ৰয়োজন,
যেতিয়া জানিলোঁ মই কৰুণাৰ আত্মম্ভৰিতাই
অশ্ৰুৰ বাষ্পেৰে ঢাকে বাৰ্ধক্যৰ
অসাৰ আকাশ।
পিতাৰ ঘটিন মৃত্যু। বাচি আছে কেৱল সম্ৰাট।
ক্লীৱ, জড়, অজৰ, অব্যয় এক অলিংগ সম্ৰাট
সেই ক্লীৱ সম্ৰাটক প্ৰেমৰ সম্ৰাট কৰাঁ, হে গান্ধাৰী
তোমাৰ প্ৰেমৰ। তেতিয়াহে পিতাৰ সন্মান মোক দিব
ইতিহাসে।

শাসনলিপিয়ে শত সহস্ৰ ৰাষ্ট্ৰৰ
শাণিত কৰক যদি কৰে, পণ্ডিতৰ মূঢ় কৌতূহল,
ধৃতিৰ আশ্ৰয় মাথোঁ মানুহৰ পৰম নিৰ্ভৰ।

২.৬.২ *সম্ৰাট* কবিতাটিৰ বিষয়বস্তু

যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ আধুনিক অসমীয়া কবিতাৰ প্ৰসংগ আৰু সম্প্ৰসাৰণৰ ক্ষেত্ৰত নৱকান্ত বৰুৱাৰ অৱদান স্বীকৃতিযোগ্য। তেওঁ এই যোগ্যতা অৰ্জন কৰিছে কাব্যচৰ্চাৰ

একক প্ৰচেষ্টাৰে। তেওঁৰ সৃষ্ট মহত্বতম সাহিত্যৰাজিৰ ভিতৰত কাব্য সাহিত্যই এক বিশেষ স্থান অধিকাৰ কৰি আছে। নৱকান্ত বৰুৱাৰ দ্বাৰা ৰচিত শ্ৰেষ্ঠ কবিতাবোৰৰ ভিতৰত এটি উল্লেখযোগ্য কবিতা হ'ল *সম্ৰাট*। *সম্ৰাট* কবিতাটিৰ সম্পৰ্কত নলিনীধৰ ভট্টাচাৰ্য্যদেৱে মত প্ৰকাশ কৰিছিল এইদৰে— 'বিজ্ঞানৰ ন ন আৱিষ্কাৰৰ বাবে আজি মানুহৰ নিশ্চিত বিশ্বাস ভূমি বিলুপ্ত প্ৰায়; সেইবাবে এইটো যুগক অনিশ্চয়তাৰ যুগ বুলিব পাৰি; সকলো সচেতন মানুহৰে বিশ্বাস, ধাৰণা আৰু মানসিকতা ভিন্ ভিন্ হৈ পৰিছে। সেই দেখি, আৱিষ্কাৰ কৰিব পাৰিলে কবিৰ পক্ষে কোনো ভাব-ভূমিয়েই সম্প্ৰতি নিষিদ্ধ হ'ব নোৱাৰে। এনে এটি আৱিষ্কাৰৰ কৌতূহলৰ পৰাই নৱকান্তৰ 'সম্ৰাট' কাব্যৰ জন্ম হৈছে বুলিব পাৰি।' তেওঁৰ মতে 'জিজ্ঞাসাৰ পৰাই সম্ৰাট' কাব্যৰ জন্ম। ঐতিহ্য-চেতনাৰ সহায়ত অতীত আৰু বৰ্তমানৰ সুক্ষ্ম পাৰ্থক্য দেখুওৱা আৰু বৰ্তমানৰ সন্মুখত অতীতৰ এটি নতুন অৰ্থ কৰা এলিয়টী দৃষ্টি বৈপ্লৱিক বুলি ক'ব পাৰি। *সম্ৰাট* কবিতাৰ মূলত এনে এটা দৃষ্টি আছে যদিও, এলিয়টী ৰূপায়ণৰ ই কায চাপিব পৰা নাই আৰু সি সম্ভৱো নহয়। কবিৰ কাল-চেতনাই অতীত-চেতনাৰ উৎস। সেই কথা সম্ৰাট-কাব্যত পৰিস্ফুট হৈছে।' ভট্টাচাৰ্য্য উক্ত মন্তব্যৰ আধাৰত *সম্ৰাট* কবিতাটিৰ বিষয়বস্তু বিচাৰ কৰিলে দেখা যায়, *সম্ৰাট* হ'ল মহাভাৰতৰ অন্ধ, পঙ্গু ধৃতৰাষ্ট্ৰ। ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ সহায়ত কবিয়ে যেন অতীত আৰু বৰ্তমানৰ মাজত যোগসূত্ৰ স্থাপন কৰি দুয়োটা কালৰ মাজৰ ব্যৱধানখিনি প্ৰকাশ কৰিব খুজিছে।

কবিতাটিৰ বিষয়বস্তু সৃষ্টি হৈছে মহাভাৰত খ্যাত অন্ধ ৰজা ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ জীৱনটোক কেন্দ্ৰ কৰি। কবিয়ে ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ জৰিয়তে ৰাষ্ট্ৰসংকট আৰু ৰাষ্ট্ৰৰ ভূমিকা সম্পৰ্কে এটি সম্যক ধাৰণা দিব বিচাৰিছে। কবিৰ মতে আজিৰ ৰাষ্ট্ৰত হৃদয়ৰ স্থান নাই, পিতৃৰ স্থান নাই, তাৰ বিপৰীয়ে সুচতুৰ বুদ্ধি আৰু কৌশলৰহে স্থান আছে। কাৰণ বৰ্তমান মানুহৰ মাজত প্ৰাণৰ সম্পৰ্ক নিঃশেষ হৈছে; যাৰ ফলস্বৰূপে ৰাষ্ট্ৰলৈ সংকট আহিছে। ইয়াৰ মূলতে হ'ল সমাজ-ব্যৱস্থা। সমাজ ব্যৱস্থাৰ শোচনীয় ৰূপটোৰ বাবেই ৰাষ্ট্ৰসত্তাব আজি উশৃংখল আৰু ৰক্তপিপাসু হৈ উঠিছে। কবিতাটিৰ মাজেৰে কবিয়ে এনে এক অৱক্ষয়ৰ দিশ ফুটাই তুলিবলৈ চেষ্টা কৰিছে।

ৰাৱণ কবিতাটিৰ সম্পৰ্কত কবি নৱকান্ত বৰুৱাই এনেদৰে নিজৰ অভিব্যক্তি প্ৰকাশ কৰিছে। তেওঁ কৈছে যে *'সম্ৰাট'* শীৰ্ষক এই কবিতাটোত জীৱন আৰু ৰাষ্ট্ৰৰ ক্ৰিয়া প্ৰতিক্ৰিয়াত কিঞ্চিত আলোকপাত কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে। মানুহৰ ৰাষ্ট্ৰসত্তাৰ প্ৰতীকৰ সন্ধান কৰোতে আগত থিয় দিলেহি অন্ধ স্থবিৰ সম্ৰাট ধৃতৰাষ্ট্ৰ ছায়ামূৰ্তি শুক্ৰনীতিৰ ক্ষেত্ৰত কৌটিল্য, মেকিয়াভেলি আনকি অনুগীতাৰ ভীষ্মও কেৱল মাত্ৰ আংশিক। ৰাৱণৰ ৰাজনীতিত চাণক্য সুৰীয়া। কিন্তু ধৃতৰাষ্ট্ৰ একক, সম্পূৰ্ণ।' ইয়াৰ পৰাই বুজা যায় যে কবিয়ে ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ জৰিয়তে ব্যক্তি আৰু ৰাষ্ট্ৰৰ মাজত মানৰীয় সম্পৰ্ক প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ দৰ্শনক দাঙি ধৰিব বিচাৰিছে। কিন্তু দৰ্শন কবিতা নহয়। সেয়ে

কবিয়ে আনুভূতিক গভীৰতাৰে ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ উন্মাদ ৰূপটোক ৰূপান্তৰৰ আদৰ্শৰে প্ৰকাশ কৰিব বিচাৰিছে। কবিয়ে দেখুৱাব বিচাৰিছে ৰাষ্ট্ৰৰ অংশ হ'ল ব্যক্তি। ব্যক্তিৰ লগত ৰাষ্ট্ৰৰ সম্বন্ধ হ'ল প্ৰেম। এই প্ৰেম যদি ৰাষ্ট্ৰ চিন্তাৰ ভেটিত গঢ়ি উঠে তেন্তে পৃথিৱীখন মানৱীয় আদৰ্শৰে জিনিব পাৰি। কিন্তু কবি নৱকান্ত বৰুৱাই ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ জৰিয়তে ৰূপান্তৰৰ আদৰ্শ দাঙি ধৰিছে। তাতেই কবিতাটিৰ অভিব্যক্তি লুকাই আছে।

সম্ৰাট কবিতাটিত মূলতঃ কবিয়ে মহাভাৰতীয় চৰিত্ৰ ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ মনৰ দ্বন্দ্ব আৰু ৰাষ্ট্ৰীয় জীৱনৰ ব্যৰ্থতা, স্বাৰ্থান্ধতা আৰু সেই স্বাৰ্থান্ধতাৰ আত্মগ্লানি ভিন্ন ৰূপত প্ৰকাশ পাইছে। কবিতাটিৰ মাজেৰে পুত্ৰৰ হৃদয় নোপোৱা, প্ৰজাৰ আনুগত্য নোপোৱা আৰু পত্নী গান্ধাৰীৰ প্ৰেমৰ পৰা বঞ্চিত ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ মনৰ ব্যথা কবিতাটিত ফুটি উঠিছে। দেখাত ধৃতৰাষ্ট্ৰ এজন সম্ৰাট; কিন্তু সেই সম্ৰাট ক্লীৱ। তেওঁৰ কোনো অনুৰাগী নাই। কাৰণ তেওঁ ৰজা হিচাপে প্ৰজাৰ হ'ব নোৱাৰিলে। পিতা ৰূপে পুত্ৰ স্নেহ লাভতো তেওঁ বিফল হ'ল। অমিত পৰাক্ৰমী হৈও ধৃতৰাষ্ট্ৰ যেন অপাৰগ। সেয়ে দেহজ শক্তিৰে বলবান ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ মনত কেৱল বিষণ্ণতাই ঠাই অধিকাৰ কৰি লৈছে। যাৰ বাবে সকলো থাকিও সম্ৰাট দুখীতকৈ দুখী এক নিঃসঙ্গ প্ৰাণ ৰূপে চিহ্নিত হৈছে। কবিতাটিত ধৃৰাষ্ট্ৰৰ মাজেৰে আধুনিক মানুহৰ জীৱনৰ নিঃসহায়, কৰুণ অৱস্থাৰ ব্যংময় ৰূপটো প্ৰকাশ পাইছে। দেখা যায় যে ঐশ্বৰ্য, বিভূতি, সকলো থাকিও আধুনিক মানুহ প্ৰেম, বন্ধুত্ব আৰু বিশ্বাসৰ বাবে কাতৰ হৈ থাকে। এনে এক দৃষ্টিভঙ্গীয়েই *সম্ৰাট* কবিতাটিৰ বিষয়বস্তুত প্ৰকাশ পাইছে।

সম্ৰাট কবিতাটিত হস্তিনাপুৰ ৰাজ্যৰ ধ্বংসৰ কাৰণ ৰূপে সম্ৰাট ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ পুত্ৰস্নেহ আৰু স্বাৰ্থান্ধতাজনিত মানসিক ক্লীৱতা। কবিতাটিত ধৃতৰাষ্ট্ৰই স্বগতোক্তিৰে কৈছে— 'মই জানো মই ক্লীৱ।'— কাৰণ ধৃতৰাষ্ট্ৰ সম্ৰাটৰূপে ক্লীৱ, এই ক্লীৱত্বৰ কাৰণ বিচাৰি দেখা যায় যে, তেওঁৰ অত্যাধিক পুত্ৰস্নেহ। পুত্ৰমোহত অন্ধ ধৃতৰাষ্ট্ৰই প্ৰজাৰ মংগল তথা হস্তিনাপুৰৰ মংগল চিন্তা কৰিবলৈ পাহৰিছিল। পুত্ৰমোহৰ বাবেই তেওঁৰ ৰাষ্ট্ৰই নহয় বৰং ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ আত্মকীৰ্তিও ধ্বংস হৈছে। পুত্ৰ মমতাৰ বাবে তেওঁ অন্যায় ৰাজনীতিৰে কুট শুক্ৰনীতিৰ খেলা খেলিছিল। এই কথা ধৃৰাষ্ট্ৰৰ ভাষ্যত স্পষ্ট ৰূপত প্ৰকাশ পাইছে— 'শুক্ৰনীতি ৰচিলোঁ নিৰ্ভয়ে। সম্ৰাজ্যৰ চক্ৰজালে/আনহাতে পিতৃত্বকে কৰিলে বঞ্চনা।' সম্ৰাটৰ আসনত বহি ধৃতৰাষ্ট্ৰই সম্ৰাটৰ দৰে দায়িত্ব পালন কৰিবলৈ যাওঁতে পুত্ৰমোহে বাধা দিছেহি; সেয়ে তেওঁ প্ৰজাৰ প্ৰতি উচিত সেৱা আগবঢ়াব নোৱাৰিলে। ইয়েই সম্ৰাটৰ ব্যৰ্থতা। সেয়ে তেওঁ কৈছে— 'প্ৰজাৰ নহ'লো পিতা, হ'লো সন্তানৰ সম্ৰাট আসনৰ পৰা।' ৰাষ্ট্ৰৰ মংগলৰ বাবে ৰজা নিঃস্বাৰ্থ হোৱা উচিত। কিন্তু নিঃস্বাৰ্থ হ'ব নোৱাৰিলে ৰাষ্ট্ৰ সংকট অনিবাৰ্য। *সম্ৰাট* কবিতাটিৰ মাজেৰে এনে বিষয়বস্তুকে দাঙি ধৰা হৈছে। আত্মীয়ৰ প্ৰতি মোহ, মমতাই ৰাজশক্তিক বিপথে পৰিচালিত কৰে, ৰজা আৰু প্ৰজাৰ মাজত মানৱীয়

সম্পৰ্ক হ্ৰাস কৰে, আনকি এনে মোহে অন্যায় কাৰ্যতো উদ্‌গনি দি ধ্বংসৰ পটভূমি সৃষ্টি কৰে। *সম্ৰাট* কবিতাটিৰ পটভূমিও এনে কাৰণতে সৃষ্টি হৈছে। ধৃতৰাষ্ট্ৰই কবিতাটিত কৈছে— 'অন্ধ শক্তি, বিলম্বিত ন্যায় দণ্ড পৰে যেন/ভ্ৰান্ত তস্কৰত।'

কিন্তু আধুনিক ৰাষ্ট্ৰ-সত্তাৰ বাবে এনে মোহৰ অভিজ্ঞতা কৰুণ আৰু সংকটময়। আচলতে ৰাষ্ট্ৰীয় বিপৰ্যয়ৰ ইয়াতকৈ অন্য কাৰণ হয়তো নাথাকিব। কিন্তু ধৃতৰাষ্ট্ৰ মোহমুক্ত নহ'ল। তেওঁ ক্লীৱ হৈ পৰিল। ইয়াৰ অন্তৰালত অন্য কাৰণ নথকা নহয়। কবিতাটিৰ দ্বিতীয় খণ্ডত কবিয়ে উপযুক্ত কাৰণ ব্যক্ত কৰিছে। ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ এনে ক্লীৱতাৰ কাৰণ হ'ল প্ৰেমবঞ্চিত জীৱন। জন্মান্ধতাৰ বাবেই তেওঁ পদে পদে অৱহেলিত হৈ আহিছে। তেওঁ জীৱন পোহৰাব বুলি আশা কৰা পত্নী গান্ধাৰীৰ প্ৰেমৰ পৰাও তেওঁ বঞ্চিত হ'ল। তেওঁৰ মতে সময়ত প্ৰেমৰ পৰশ পোৱা হ'লে তেওঁৰ ক্লীৱত্ব দূৰ হ'লহেঁতেন। কাৰণ ধৃতৰাষ্ট্ৰই কবিতাটিত গান্ধাৰীক কৈছে— 'প্ৰেম চিৰ বিকল্পবিহীন/প্ৰেমতো নহয় কোনো পাৰপত্ৰ গভীৰ নিষ্ঠাৰ/প্ৰেম সি যে সুপৰিপূৰণ সৰ্বখৰ্বতাৰ/—দেখা যায় যে ধৃতৰাষ্ট্ৰই গান্ধাৰীৰ প্ৰেমৰ বাবেও হাহাকাৰ কৰিছিল। যি প্ৰেমেৰে তেওঁ জীৱন যাত্ৰা আগু�ৱাব বিচাৰিছিল; সেই যাত্ৰা যেন আধৰুৱা হৈ পৰিল। সেয়ে ধৃতৰাষ্ট্ৰই কৈছে— 'যেতিয়া বুজিলোঁ মই প্ৰেম নোহে জীৱন যাত্ৰাৰ/এনো কোনো মহত্তম প্ৰয়োজন,/'—ঠিক একেদৰে ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ ব্যৰ্থ প্ৰেমৰ, ব্যৰ্থ জীৱনৰ আকুতি আৰু আত্মগ্লানি কবিতাটিৰ শেষৰফালে এনেদৰে প্ৰতিফলিত হৈছে— 'পিতাৰ ঘটিল মৃত্যু। বাচি আছে কেৱল সম্ৰাট।/ক্লীৱ, জড়, অজৰ, অব্যয় এক অলিংগ সম্ৰাট/সেই ক্লীৱ সম্ৰাটক প্ৰেমৰ সম্ৰাট কৰা, হে গান্ধাৰী/তোমাৰ প্ৰেমৰ। তেতিয়াহে পিতাৰ সন্মান মোক দিব ইতিহাসে।'— এনে উক্তিৰ মাজেৰেই কবিয়ে ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ ক্লীৱত্বৰ কাৰণ প্ৰদৰ্শন কৰিছে। য'ত ৰাষ্ট্ৰ প্ৰেম আৰু পিতৃৰ প্ৰেমৰ কাৰণ একক ৰূপত মিলিত হৈছে।

মুঠৰ ওপৰত ক'ব পাৰি 'সম্ৰাট' হ'ল মহাভাৰতীয় চৰিত্ৰ ধৃতৰাষ্ট্ৰ। ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ জৰিয়তে কবিয়ে ৰাষ্ট্ৰ আৰু ৰাষ্ট্ৰৰ সংকট তথা ৰাষ্ট্ৰসত্তাৰ ধ্বংস, সেই ধ্বংসৰ কাৰণ ৰূপে আত্মীয়ৰ প্ৰতি মোহ, চিৰ বঞ্চিত প্ৰেম, ৰাষ্ট্ৰ আৰু সম্ৰাটৰ মাজৰ মানৰীয় প্ৰমূল্য হ্ৰাস আদিবোৰৰ কথা উল্লেখ কৰিছে। মাত্ৰাবৃত্ত ৰীতিত অমিত্ৰাক্ষৰ।

সম্ৰাট ছন্দত ৰচিত এটি দীঘল আৰু বিখ্যাত মুক্তক কবিতা। কবিতাটিৰ বিষয়বস্তু হিচাপে কবিয়ে মহাভাৰতীয় চৰিত্ৰ ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ ব্যৰ্থ জীৱনটোক নিৰ্বাচন কৰিছে। ধৃতৰাষ্ট্ৰ হস্তিনাপুৰৰ সম্ৰাট। কিন্তু সেই সম্ৰাট কেৱল নামতহে সম্ৰাট। কাৰণ তেওঁ সম্ৰাট ৰূপে সম্ৰাটৰ দায়িত্ব পালনেৰে প্ৰজাৰ অনুগ্ৰহ নাপালে, তেওঁ পিতৃ ৰূপে পুত্ৰৰ কুটিল কৰ্মত উদ্‌গনি দি পুত্ৰক ভয়ংকৰী কুৰুক্ষেত্ৰৰ যুদ্ধলৈ আগবঢ়াই দিছে। যাৰ ফলস্বৰূপে শেষত তেওঁ পুত্ৰ স্নেহৰ পৰাও বঞ্চিত হ'ব লগা হ'ল। ইয়াতে ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ জীৱন পঙ্গু আৰু অনুৰ্বৰ হৈ উঠিছে। ইয়েই কবিতাটিৰ মূল অভিব্যক্তি। সেয়ে কবিয়ে ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ এই ব্যৰ্থ জীৱনৰ মাজেৰে ৰাষ্ট্ৰ আৰু ৰাষ্ট্ৰৰ বিপৰ্যৰ কাৰণ

উপস্থাপনেৰে কবিতাটিৰ বিষয়বস্তু প্রকাশ কৰিছে। সেই ফালৰপৰা কবি নৱকান্ত বৰুৱাই সম্রাট কাব্যৰ বিষয়বস্তু নির্বাচন আৰু উপস্থাপনৰ দিশত সফলতা অর্জন কৰিছে বুলিব পাৰি।

২.৬.৩ সম্রাট কবিতাটিত ফুটি উঠা আধুনিকতাবাদী ধাৰণা

আধুনিক অসমীয়া কাব্য সাহিত্যৰ ধাৰাটোত নতুন আংগিকেৰে কবিতা ৰচনা কৰি এটি সুকীয়া আৰু নতুন ধাৰা প্রৱর্তন কৰা কবিসকলৰ ভিতৰৰ এজন উল্লেখযোগ্য কবি হ'ল নৱকান্ত বৰুৱা যাৰ কবিতাৰ ধাৰা বর্তমানো অনুকৰণীয় হৈ আছে। এজন আধুনিক কবি হিচাপে নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাসমূহৰ মাজেৰে নব্য আদর্শ আৰু চিন্তাধাৰাত নব্য চেতনা প্রকাশ নোপোৱাটোহে অস্বাভাৱিক কথা হ'ব। নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাত প্রায়ে আধুনিকতাৰ স্পর্শ আৰু আধুনিকতাই গঢ় দিয়া আধুনিকতাবাদী ধাৰাটো তেওঁৰ কবিতাৰ প্রাণকেন্দ্র বুলিব পাৰি। আধুনিক মন আৰু আধুনিক চিন্তা-চেতনাই নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাবোৰ সৌষ্ঠৱপূর্ণ কৰি তুলিছে।

এনে আধুনিক চিন্তাৰ মননশীল উপস্থাপন হ'ল *সম্রাট।* নৱকান্ত বৰুৱাৰ *সম্রাট* কবিতাটিৰ সম্রাট হ'ল মহাভাৰতীয় চৰিত্র। কবিতাটিত সম্রাট ৰূপী মহাভাৰতৰ চৰিত্র অন্ধ ধৃতৰাষ্ট্রৰ মাজেৰে আধুনিক জীৱনৰ ক্লীৱত্বৰ অনুৰণন শুনিবলৈ পোৱা গৈছে। কবিতাটিত ধৃতৰাষ্ট্রৰ চেতনাত আধুনিক জীৱনৰ বাস্তৱত সত্য প্রতিফলিত হৈছে। এক কথাত ক'ব পাৰি কবিৰ কাল চেতনাৰ বাবেই অতীত আৰু বর্তমানৰ মাজত যোগসূত্র স্থাপনেৰে এটি নতুন অর্থৰ উমান দিব বিচাৰিছে। কবিয়ে সম্রাট আৰু ৰাষ্ট্রৰ মাজৰ সংঘর্ষৰ জৰিয়তে আধুনিকতাবাদী অধ্যয়নৰ ধাৰণাটো প্রকাশ কৰিছে। ধাৰণা হয় সম্রাটৰ জীৱনটোৰ দৰে আধুনিক সমাজ বা ৰাষ্ট্রত কি হৈ আছে? কি ঘটিছে? ইত্যাদিবোৰ মনোগত দিশেৰে বিশ্লেষণ কৰাৰ প্রয়াস লক্ষ্য কৰা যায়। উইল ডুৰাণ্টে কৈছিল— "যুদ্ধই যেন ৰাষ্ট্রৰ পিতা, পালক আৰু সংহাৰকহু ৰাষ্ট্রৰ মাতৃ হ'ল সম্পত্তি, যুদ্ধই পিতৃস্বৰূপ।"— ডুৰাণ্টে কোৱা এই কথাষাৰৰ মাজতেই নৱকান্ত বৰুৱাৰ *সম্রাট* কবিতাটিৰ মূল অভিব্যক্তি নিহিত হৈ থকা যেন ধাৰণা হয়। কবিতাটিৰ মাজেৰে বর্তমান সমাজ ব্যৱস্থাৰ উদ্বেগপূর্ণ জীৱনশৈলী তথা ভৌতিক শক্তি আৰু ৰক্তাক্ত সংগ্রামৰ চিত্র প্রতিফলিত কৰাৰ লগতে ৰাষ্ট্র-ব্যৱস্থাৰ ঘাই অৱলম্বন স্বৰূপ মানুহৰ পুঁজিবাদী সমাজ ব্যৱস্থাৰ ক্ষয়িষ্ণু পৰিবেশৰ চিত্রণে আধুনিকতাবাদী অধ্যয়নৰ ধাৰণাটো দাঙি ধৰিছে।

কবিয়ে আধুনিক সমাজ ব্যৱস্থা বা ৰাষ্ট্র ব্যৱস্থাৰ জটিল কুৎচিত, অনুশাসন ব্যৱস্থাৰ প্রতি উদ্বেগ প্রকাশ কৰিছে। তেওঁ আধুনিক ৰাষ্ট্র ব্যৱস্থাৰ লগত সহমত প্রকাশ কৰিব পৰা নাই। আধুনিক মানুহৰ সহজাত চাতুর্যৰ প্রতি তেওঁ অনাস্থা প্রকাশ

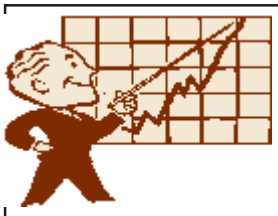
কৰিছে। আধুনিক ৰাষ্ট্ৰসমূহৰ অমানৱীয় আৰু হিংসাত্মক স্বভাৱ আদি কাৰকবোৰৰ বাবেই ৰাষ্ট্ৰসত্তা আৰু মানুহৰ মাজত প্ৰাণৰ স্পন্দন নিঃশেষ হৈ পৰিছে। ৰাষ্ট্ৰৰ এনে অসহায় অৱস্থাক কবিয়ে *সম্ৰাট* কবিতাটিৰ মাজেৰে তুলি ধৰি আধুনিকতাৰ প্ৰতি থকা কবি মনৰ আদ্ৰতা প্ৰকাশ কৰিছে। ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ জীৱনটোৰ প্ৰতি কবিয়ে যি উৎসুক্য প্ৰকাশ কৰিছে; সিয়ে তেওঁৰ আধুনিকতাবাদী অধ্যয়নৰ ধাৰণাটো প্ৰকাশ কৰাত সহায় কৰিছে।

আধুনিক বা আধুনিকতাবাদৰ সৃষ্টিৰ কাৰণ বা কাৰকবোৰলৈ লক্ষ্য কৰিলে দেখা যায়, বিজ্ঞানৰ ন ন সৃষ্টি আৰু কাৰিকৰী বিদ্যাৰ আশ্চৰ্যময় উদ্ভাৱন, পুঁজিবাদী সমাজ-ব্যৱস্থা আদিবোৰেই ইয়াৰ অন্যতম কাৰণ। কবি-নৰকান্ত বৰুৱাই সম্ৰাট কবিতাটিৰ মাজেৰে এনে আধুনিক সমস্যাবোৰে জৰ্জৰিত মানুহৰ বিপন্ন জীৱনৰ ইঙ্গিত প্ৰদান কৰিছে ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ মাজেৰে। ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ বাহুত অযুত বল, প্ৰৱল পৰাক্ৰমী হৈও তেওঁ তাক প্ৰয়োগ কৰিবলৈ অসমৰ্থ। ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ এই কৰুণ ব্যৰ্থতাই যেন আধুনিক মানুহৰ জীৱনৰ নিঃসহায় আৰু ক্লান্ত অৱস্থাৰ চিত্ৰণ। আধুনিক মানুহ আৰু সমাজ-ব্যৱস্থাৰ প্ৰকৃত স্বৰূপ উদঘাটন বা অনুধাৱন কৰিবলৈ যাওতে কবিয়ে মহাভাৰতৰ দুৰ্বল চৰিত্ৰ ধৃতৰাষ্ট্ৰক টানি আনিছে। ধৃতৰাষ্টৰ মাজেৰে আধুনিক মানুহৰ জীৱনচৰ্যাকে বিচাৰি চোৱাতেই আধুনিকতাবাদী অধ্যয়নৰ ধাৰণাটো নিৰ্হিত হৈ আছে। কবিতাটিত এফালে ধৃতৰষ্ট্ৰৰ বুদ্ধিৰ প্ৰাচুৰ্য আৰু আনহাতে হৃদয়বৃত্তিৰ শোচনীয় দাৰিদ্ৰ্য স্বৰূপটো প্ৰকাশ পোৱাৰ দৰেই আধুনিক মানুহৰো ই অন্যতম স্বৰূপ বুলিব পাৰি।

সম্ৰাট কবিতাটিত কবিয়ে আধুনিকতাবাদী ধ্যান-ধাৰণা আৰু কাল-চেতনাৰ যি স্বৰূপ প্ৰকাশ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছে, তাৰ মাজেদিয়েই আধুনিক সত্তাৰ পৰিৱৰ্তনশীল স্থিতিস্থাপক অৱস্থাৰ চিত্ৰায়ণ হৈছে বুলিব পাৰি। কবিয়ে সম্ৰাটৰ প্ৰতি যি সকৰুণ দৃষ্টি নিক্ষেপেৰে পাঠকৰ ওচৰত এজন ব্যৰ্থ আৰু অসহায় ধৃতৰাষ্টক চিনাকী কৰি দিছে; সিয়েই কবিৰ মানসিকতাত গুঞ্জৰিত হৈ থকা আধুনিক জীৱনৰ প্ৰতি সহজাত অভিব্যক্তিৰ প্ৰতিফলন কৰিছে। কবিতাটিত ধৃতৰাষ্ট্ৰ এজন সম্ৰাট হ'লেও তেওঁ ক্লীৱ। ধৃতৰাষ্ট্ৰ ক্লীৱ হ'লেও তেওঁ বুদ্ধিহীন নহয়। কিন্তু সেই বুদ্ধি ধৃতৰাষ্ট্ৰই ৰাষ্ট্ৰৰ বাবে প্ৰয়োগ কৰিব পৰা নাই। তেওঁৰ হাতত সকলো ক্ষমতা থাকিও তেওঁ যেন এক বিৰাট শূন্য। ইয়াৰ কাৰণ হ'ল প্ৰেমহীনতা। প্ৰেমহীনতাই ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ জীৱন আৰু ৰাষ্ট্ৰ সত্তাকো ক্লীৱ কৰি তুলিছে। যাৰ বাবে ৰাষ্ট্ৰ স্বৈৰাচাৰী আৰু সত্তাহীন হৈ পৰিছে। নৈৰাজ্যৰ এনে অৱনতি প্ৰতিফলনে কবিৰ আধুনিকতাবাদী অধ্যয়নৰ ধাৰণাটোৱেই গা কৰি উঠিছে বুলিব পাৰি। কবিয়ে ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ জৰিয়তে আধুনিক বিভ্ৰান্ত ৰাষ্ট্ৰনীতি, মনুষ্যত্বহীন ৰাষ্ট্ৰ-ব্যৱস্থা আৰু নাৰীৰ কোমল অনুভূতিৰ স্পৰ্শহীন এক বন্দী ৰাষ্ট্ৰ-সত্তাৰ চিত্ৰায়নেৰে আধুনিকতাবাদী অধ্যয়নৰ ধাৰণা প্ৰকাশ কৰিছে বুলিব পাৰি।

আধুনিকতাবাদী অধ্যয়ন ধাৰণা *সম্রাট* কবিতাটিৰ স্পষ্ট ৰূপত বিভিন্ন অভিব্যক্তিৰে প্রকাশ পাইছে যদিও মূলতঃ ৰাষ্ট্র আৰু ৰাষ্ট্রসত্তাৰ সংকট তথা বিপর্যয়ৰ প্রতিফলনৰ মাজেৰে এই ধাৰণা অধিক স্পষ্ট হৈ পৰিছে। কবিয়ে দেখুৱাইছে যে স্বৈৰাচাৰী বুদ্ধিৰ চক্রজালে ৰাষ্ট্রৰ অস্তিত্ব কলুষিত কৰি কেনেদৰে ৰাষ্ট্র আৰু প্রজাৰ মাজৰ মানৱীয় সম্পর্ক শেষ হৈছে। এনে অৱনতি আধুনিক ৰাষ্ট্রসত্তাৰ আদর্শ বুলিব পাৰি। এনে কাৰণতেই কবিতাটিত আধুনিকতাবাদী অধ্যয়নৰ ধাৰণা প্রকাশ পাইছে।

এক কথাত ক'বলৈ গ'লে কবি বৰুৱাই সম্রাট হিচাপে মহাকাব্যিক চৰিত্র ধৃতৰাষ্ট্র আৰু অতীত ইতিহাসক টানি আনিছে যদিও ধৃতৰাষ্ট্রৰ জৰিয়তে বর্তমানৰ চিত্র প্রদর্শন কৰাহে কবিৰ মূল উদ্দেশ্য। অতীতৰ মাজেৰে বর্তমানক দাঙি ধৰাৰ যি কাব্যিক উপস্থাপন তাৰ বিপৰীতে থকা বাস্তৱ সত্যক অনুধাৱন বা প্রকাশ কৰাৰ মানসিকতাৰ মাজেৰে কবিৰ আধুনিকতাবাদী ধাৰণা প্রতিফলিত হৈছে। কবিয়ে অতীত, বর্তমান আৰু ভৱিষ্যতৰ ৰাষ্ট্র-চিন্তাৰ স্বপ্ন পৰিক্রমাৰ আদিতে আধুনিক ৰাষ্ট্রসত্তাৰ স্বৈৰাচাৰ প্রতিপন্ন কৰা আৰু ৰাষ্ট্রৰ পুনর্নির্মাণৰ বাবে ৰাষ্ট্র আৰু ব্যক্তিৰ মাজত মানৱীয় সম্পর্ক স্থাপনৰ জৰিয়তে ভৱিষ্যৎ ৰাষ্ট্রসত্তাৰ সুৰক্ষা সম্পর্কে চিন্তিত হোৱা বাস্তৱ সত্যৰ প্রতি যি উপলব্ধি কবিতাটিত প্রকাশ পাইছে তাৰ জৰিয়তেই নৱকান্ত বৰুৱাৰ *সম্রাট* কবিতাটিত আধুনিকতবাবাদী ধাৰণা প্রতিফলিত হৈছে বুলিব পাৰি।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৩ ঃ কি কাৰণে সম্রাটৰ সম্রাট গৰাকী ক্লীৱ ৰূপে বিবেচিত হৈছে? (১০০টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

২.৭ *ক্রমশঃ*

২.৭.১ *ক্রমশঃ* কবিতাটিৰ মূল পাঠ

এটা সাধুকথা
এইখন দেশ আমি চিনি পাওঁ
ইয়াৰে ৰজাৰে, বাৰী কোঁৱৰৰ সাধুকথা
আমি যুগ যুগ ধৰি নতুন গঢ়েৰে গঢ়িছো
তেজীমলা মৰি ফুলকলি হয়
ৰাজকোঁৱৰৰ সোণৰ কাঠিত
পাতালপুৰীৰ ৰাজকুঁৱৰীৰ টোপনি ভাঙে...

ওপৰত কাৰ পাখীৰ শব্দ...কলৰ ড্ৰেগন
তাঁতৰ শালত চিলনীৰ জী চক খাই উঠে
ময়ো চক খাওঁ...

জানিছিলো জানো এইখন মৰা দেশ?

এয়া নৈৰ পাৰ
সাউদৰ ডিঙা বেহালৈ যায় অবোধ কেতেকী হয়
এলাগী ৰাণীৰ চকুপানী সৰে।
ডাইনী বুঢ়ীৰ হাতত কিমান ৰজাৰ পুতেক মৰে...

এয়া নৈৰ পাৰ
শামুকৰ খোলা ৰ'দত জিলিকি চকুত পিয়াহ লগায়
পানী ক'ত, পানী?
ক'ত সেউজীয়া পাৰৰ ধাননি?
কাগজৰ পোকে খাই গ'ল নেকি কবিতাৰ সেই ৰং?
লুইত শুকান, লুইতত পানী নাই
পাতকুঁৰাবোৰ পাতালৰ পৰা বিহ অহা বাট

এটোপা পানী?

বিলৰ শুকান বোকাৰ মাজত
শুকান মাছৰ কাঁইটত লাগি ওলায় আমাৰ লুণীয়া তেজ
পানী ক'ত, পানী?
পাতালৰ পানী, আকাশৰ পানী?
নগা পাহাৰৰ টিঙৰ সিপাৰে মেঘ জানো সে'য়া?
চিয়াঁহীৰে ক'লা ব্লটিং কাগজ

পানী ক'ত? পানী নাই

চাকিনা, তোমাৰ জিভাৰ ৰসেৰে কিমান জীয়াই ৰাখিবা
ইতিহাস জোৰা কাৰবালা মৰু প্ৰান্তৰ

তেজঘড়ীটোৰ ৰঙা তেজবোৰ পৰি পৰি শেষ হ'ল
লীলাৰ ডিঙিৰ মণি সৰি পৰি
বীজগণিতৰ সৃষ্টি হয়
কিন্তু সময়? নৰয়

কমলা কুঁৱৰী, কমলা কুঁৱৰী
জলকোঁৱৰৰ সপোন মিছানে?
পানী ক'ত?
পানী কিমান হ'ল?
স্বৰ্গদেউ নাই, সময়ো যে নাই-আমাকেই কোৱা
পানী বা কিমানে হ'ল
কমলা কুঁৱৰী বুৰি গ'ল

কমলা কুঁৱৰী বুৰি গ'ল আৰু
ইতিহাস জুৰি পৰি ৰ'ল মাথোঁ
শুকান হাড়ৰ
শিজু কাঁইটৰ দেশ
মৰা পৃথিৱীৰ দেহ।

সাউদৰ নাওঁ তথাপি চলিছে
সাউদৰ নাওঁ খৰাং মাটিতো চলে,
পানীৰ পিয়াহ সাউদৰ নাই, মাথোন সোণৰ পিয়াহ
পানী দিম বুলি আমাৰ চ'ৰাতে
গাঁত খানি খানি সোণ বিচাৰোতে
সাউদে কেৱল পালে
হেজাৰ হেজাৰ ফুল কোঁৱৰৰ, মণি কোঁৱৰৰ
লাওখোলা আৰু জঁকা...

আমি তাত এটা পুৰণি সাধুকে শুনো
শুকান বালিত, শুকান বোকাত সিহঁতে উচুপি কান্দেঃ

'আছিলো ৰজাৰ পুতাই
তপত বালিত পৰি কান্দো আজি
আৰু বা কি বিলৈ?'

আৰু কি বিলৈ?
কিহৰ বিলৈ?
আমি জানো, কি বেদনা
অসংখ্য মৃত্যুৰ সেতু
তাৰ ওপৰেদি
জীৱনৰ সৰীসৃপ আহিছে বগাই...
আৰু কি বিলৈ আছে
কোনে ক'ব
এই এটা সাধুকথা আজিওতো শেষ হোৱা নাই?

২.৭.২ *ক্ৰমশঃ* কবিতাটিৰ বিষয়বস্তু

নৱকান্ত বৰুৱাৰ দ্বাৰা ৰচিত এটি উল্লেখযোগ্য কবিতা হ'ল *ক্ৰমশঃ*। নৱকান্ত বৰুৱা এজন আধুনিক কবি। আধুনিক কবি হিচাপে নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাত ইতিহাস চেতনা তীক্ষ্ণ ৰূপত ধৰা দিছে। কোৱা হয় নৱকান্ত বৰুৱাৰ বহুবোৰ কবিতাত এলিয়টৰ কবিতাৰ প্ৰভাৱ আছে। এলিয়টৰ কবিতাৰ প্ৰভাৱ লক্ষ্য কৰা এটি সাৰ্থক কবিতা হ'ল *ক্ৰমশঃ*। কবিতাটিৰ ভাব আৰু চিত্ৰকল্পৰ ক্ষেত্ৰত এলিয়টৰ প্ৰভাৱ স্পষ্ট।

আধুনিক কবি হৈয়ো সহজ জীৱন কবি নৱকান্ত বৰুৱাৰ কাম্য আদৰ্শ। কিন্তু মানুহে সহজ জীৱন গ্ৰহণ কৰিব নোৱাৰে। কাৰণ মানুহ কল্পনাবিলাসী। সেয়ে জীৱনৰ সৰ্বোচ্চ পায়ো কামনাৰ উৰ্দ্ধত গৈ শান্তিৰে সকলো গ্ৰহণ কৰিব নোৱাৰে। ফলস্বৰূপে ব্যক্তিগত জীৱনৰ লগতে সমাজ জীৱনো অশান্ত আৰু উচ্ছৃঙ্খল হৈ ধ্বংসৰ লীলা সৃষ্টি কৰে। সমাজ জীৱনৰ ব্যৰ্থতাই মানুহ আৰু সভ্যতাৰ ব্যৰ্থতাক ইঙ্গিত কৰে। *ক্ৰমশঃ* কবিতাটিৰ মাজেৰে কবিয়ে এফালে জীৱনৰ অনুৰ্বৰতা আৰু সভ্যতাৰ অগ্ৰগতিৰ লগে লগে সভ্যতাৰ পতন তথা সভ্যতাৰ ব্যৰ্থতা প্ৰকাশ পাইছে।

ক্ৰমশঃ কবিতাটিৰ মূল বিষয় হিচাপে কবিয়ে অতীত ইতিহাসৰ চিনাকী ৰূপকথাক ৰসাল ৰূপত চিত্ৰিত কৰিছে। সময় আৰু সভ্যতাৰ মাজৰ উত্থান পতনক কবিয়ে অতীত, বৰ্তমান আৰু ভৱিষ্যতলৈকে একেডাল সূতাৰে বান্ধি লৈ সকলো সময়ৰ গৰ্ভত সোঁৱৰণ হৈ ৰোৱাৰ অব্যক্ত বেদনা প্ৰকাশেই কবিতাটিৰ মূল উপজীব্য বুলিব পাৰি। য'ত লোক-সাহিত্যৰ অনন্য সমল স্বৰূপে সাধুকথাৰ ভিন্ন কাহিনী তথা স্বৰ্গদেউৰ জৰিয়তে বুৰঞ্জীক স্মৰণৰ কৰাৰ অভিপ্ৰায় জাগ্ৰত হৈছে।

কবিয়ে ইতিহাসৰো ইতিহাসৰ পৰা আৰম্ভ কৰি স্তৰে স্তৰে কেনেদৰে সভ্যতাৰ প্ৰসাৰ আৰু পৰিৱৰ্তন কালক্ৰমত অতীত হৈ পৰিছে; তাৰ সুন্দৰ বৰ্ণনা কবিতাটিৰ মাজেৰে দাঙি ধৰিছে। *ক্ৰমশঃ* কবিতাটিত কবিয়ে বুজাব বিচাৰিছে যে, সময়ৰ বুকুত

ইতিহাস আৰু সভ্যতাৰ উত্থান-পতন চলি থাকে। সভ্যতাই সমাজ আৰু সমাজেই ইতিহাস সৃষ্টি কৰে। কিন্তু সময় গৈ থাকে, সময় নৰয়। অথচ, সময় চক্ৰাকাৰত ঘূৰি থাকে লাহে লাহে। ক্ৰমশঃ সময়ে গিলি নিয়ে যুগৰ পিছত যুগ। যুগৰ পিঠিত উঠি যুগ আহে। কিন্তু সময়ে সকলো ইতিহাসলৈ পৰ্যবসিত কৰে।

কবিৰ ভাষাত ক'বলৈ গ'লে ক'ব পাৰি, কবিয়ে যিখন দেশ চিনি পাইছিল, তাত তেজীমলা মৰি ফুলকলি হয়, পাতালপুৰীৰ টোপনি যোৱা ৰাজকুঁৱৰীক ৰাজকোঁৱৰে জগায়, ইয়াৰ মাজেৰে কবিয়ে জীৱন আৰু সভ্যতাৰ প্ৰতি মানুহৰ মনত সৃষ্টি হোৱা উৎসুক্য প্ৰকাশ কৰিছে। তাঁতশালত চিলনীৰ জীয়েক চক খাই উঠাৰ দৰে কবিয়ে চক খাই উঠিছে সভ্যতাৰ পতন দেখি। যেন এক অবিশ্বাস্য বিভ্ৰান্তি। সাউদৰ ডিঙা বেহালৈ যায়; অৰ্থাৎ কবিয়ে ইয়াৰ জৰিয়তে সভ্যতাৰ নাঁও আগবঢ়ি যোৱাৰ ইঙ্গিত দিছে। কিন্তু সেই নাঁও চলি থাকে। কমলাকুঁৱৰী বুৰি যায়, স্বৰ্গদেউ নাই, কাৰবালা নাই; সোণৰ প্ৰতি সাউদৰ পিয়াহ, সময়, ঘড়ী, বীজগণিত, লীলাৰ ডিঙিৰ মণি আদিবোৰে কবিতাটিক অধিক অৰ্থবহ কৰি তুলিছে। পাতালৰ পানী, আকাশৰ পানীৰ মাজেৰে কবিয়ে সভ্যতা আৰু সময়ৰ মাজৰ চিৰসত্য বাস্তৱ যোগসূত্ৰক প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ প্ৰয়াস কৰিছে যেন ধাৰণা হয়। আনফালে লুণীয়া তেজ, শুকান হাড়, শিজু কাঁইট, মৰা পৃথিৱী আদি শব্দ প্ৰয়োগে কবিতাটিৰ বিষয়বস্তু ৰসঘন কৰি তুলিছে।

কবিতাটিৰ মাজেৰে প্ৰতীক তথা আমাৰ চিনাকী ৰূপকথা সদৃশ সাধুকথাৰ বিভিন্ন চৰিত্ৰক টানি আনিছে। ঠিক একেদৰে স্বৰ্গদেউ, কাৰবালা সোঁৱৰণে বুৰঞ্জীক টানি অনা যেন ধাৰণা হয়। সিয়ে হ'লেও এই দুই সত্তাৰ মাজেৰে ইতিহাস আৰু সভ্যতাৰ অগ্ৰগতি আৰু স্খলনৰ দিশ এটিলৈহে কবিয়ে আঙুলিয়াব বিচাৰিছে যেন অনুমান হয়। সময় আৰু ইতিহাসৰ মাজৰ এৰাব নোৱাৰা সম্পৰ্কৰে জীৱন বা সভ্যতা আগবাঢ়ে; আৰু এদিন সকলো শেষ হয়। নতুনকৈ সকলো আৰম্ভ হয়। ইতিহাস কমলা কুঁৱৰী, ডাইনী বুঢ়ী, জলকোঁৱৰৰ কাহিনীৰ দৰে সাধুকথা হয়গৈ। এনে বাৰ্তাই কবিতাটিৰ বিষয়বস্তুৰ মজ্জাত নিহিত হৈ আছে।

২.৭.৩ *ক্ৰমশঃ* কবিতাটিৰ মাজেদি ফুটি উঠা কাব্যচিন্তা

কবি নৱকান্ত বৰুৱাই জীৱনৰ প্ৰথম স্তৱত ৰচনা কৰা কবিতাসমূহৰ ভিতৰত এটি প্ৰসিদ্ধ কবিতা হ'ল *ক্ৰমশঃ*। কবিতাটিৰ মাজেৰে কবিৰ প্ৰাৰম্ভিক কাব্যচিন্তাৰ প্ৰকাশ দেখা গৈছে। কবিয়ে কাব্যিক জীৱনৰ প্ৰথম স্তৱত ৰচনা কৰা কবিতাসমূহত টি. এছ. এলিয়টৰ প্ৰভাৱ পৰিলক্ষিত হয়। *ক্ৰমশঃ* কবিতাটিৰ মাজেৰে কবিয়ে নিজৰ অভিব্যক্তি প্ৰকাশ কৰিবলৈ যাওতে যি ভাব আৰু কল্পচিত্ৰ প্ৰয়োগ কৰিছে সিয়ো এলিয়টৰ পৰাই গ্ৰহণ কৰিছে যেন ধাৰণা হয়। এলিয়টৰ 'The Hollow Man' নামৰ

কবিতাটিৰ এটি পংক্তিৰ অনুসৱণ ৰূপে নৱকান্ত বৰুৱাই *ক্ৰমশঃ* কবিতাটিত অসমৰ মাটিৰ চিনাকী ৰূপকথাৰ অৱতাৱণাৰে এনেদৰে প্ৰয়োগ কৰা যেন ধাৰণা হয়— 'কমলা কুঁৱৰী বুৰি গ'ল/কমলা কমলা কুঁৱৰী বুৰি গ'ল, আৰু/ইতিহাস জুৰি পৰি ৰ'ল মাথোঁ/শুকান হাড়ৰ/সিজু কাঁইটৰ দেশ/মৰা পৃথিৱীৰ দেশ।/-কবি নৱকান্ত বৰুৱাৰ এনে কাব্যিক অনুভৱ আৰু বাস্তৱবোধৰ মাজেৰে কবিতাটিত যি ভাবৰ উন্মেষ ঘটিছে; সিয়েই কবিৰ আদৰ্শক দাঙি ধৰিছে।

সাধাৰণতে দেখা যায় যে কবিসকল আশাবাদী আৰু গভীৰ জীৱনবোধৰ প্ৰতি আগ্ৰহী। সত্যৰ সন্ধান, সমাজৰ প্ৰগতি বা উত্তৰণ আদিয়েই তেওঁলোকৰ কাম্য, যাৰ বাবে তেওঁলোকে জীৱনক কলাৰ দৰে উপভোগ কৰে। এই কলাসুলভ চিন্তাই তেওঁলোকৰ মনত কাব্যৰসৰ অনুভূতি জাগ্ৰত কৰে। সমাজ, সাহিত্যৰ প্ৰগতিৰ পথত তেওঁলোকে স্বাভাৱিকতে সমাজবাদৰ প্ৰতি আস্থাশীল হৈ পৰে। ফলস্বৰূপে বিষয় আৰু চিন্তাই তেওঁলোকৰ বৌদ্ধিক অনুশীলনৰ কাব্যৰ্চাৰ ক্ষেত্ৰখন সামৰি লয়। কবি নৱকান্ত বৰুৱাই *ক্ৰমশঃ* কবিতাটিৰ মাজেৰে সমাজ, সভ্যতাৰ উত্থান আৰু পতনৰ ব্যৰ্থতা কল্পচিত্ৰৰ জৰিয়তে বৌদ্ধিক পৰিব্যাপ্তিৰে উপস্থাপন কৰা দেখা গৈছে। ইয়াৰ বাবে কেতিয়াবা যদি কবিয়ে অসমৰ থলুৱা মাটিৰ চিনাকী ৰূপকথাৰ অন্তৰ্গত তেজীমলা, কমলা কুঁৱৰী, জলকোঁৱৰ, সাউদৰ ডিঙা, ডাইনী বুঢ়ীক বিচাৰিছে; কেতিয়াবা আকৌ কাৰবালা, বীজগণিত, স্বৰ্গদেউক দাঙি ধৰিছে। এই দুই কলাসুলভ চিত্ৰকল্পৰ জৰিয়তে কবিয়ে ভাবৰ যি সংযোগ সাধন কৰিছে; তাৰ মাজেৰেই কবিৰ কাব্যচিন্তা প্ৰকাশ পাইছে।

ক্ৰমশঃ কবিতাটিৰ মাজেৰে কবি নৱকান্ত বৰুৱাৰ প্ৰগতিবাদী চিন্তা তথা ৰোমাণ্টিক কবিসুলভ চেতনা মূৰ্ত ৰূপত প্ৰতিফলিত হৈছে। কবিতাটিত কবিৰ প্ৰগতিবাদী চিন্তাৰ আভাস পোৱা গৈছে- 'সাউদৰ ডিঙা বেহালৈ যায়' আদি উক্তিৰ জৰিয়তে। ঠিক একেদৰে— 'ৰাজকোৱৰৰ সোণৰ কাঠিত। পাতালপুৰীৰ ৰাজকুঁৱৰীৰ টোপনি ভাঙে...' আদি খণ্ডৰ জৰিয়তে কল্পলোকৰ এক ৰোমাণ্টিক আবেদন প্ৰকাশ পাইছে। কবিৰ কাব্যচিন্তাত অহৰ্নিশে অহা-যোৱা কৰি থকা জীৱন সম্পৰ্কীয় কলাসুলভ চিন্তাই কাব্যিক আবেদন লৈ কবিতাটিৰ মাজত এক সুকীয়া সুৰ প্ৰকাশ কৰিছে।

কবিৰ মতে তেওঁ সামাজিকভাৱে দায়বদ্ধ। তেওঁ বিচাৰে শিল্প-সাহিত্য সমাজ পৰিৱৰ্তনৰ উপাদান হওক। এই পৰিৱৰ্তন *ক্ৰমশঃ* কবিতাটিৰ মাজেৰে সুন্দৰ ৰূপত উপস্থাপন কৰিছে। কবিয়ে ইতিহাসক সমাজৰ স্তৰে স্তৰে হোৱা উত্থান আৰু সেই উত্থানে আনি দিয়া অভিলাষেই পতনৰ কাৰণ হোৱা, আকৌ পতনৰ শেষত নতুন উত্থান আদিয়েই কবিৰ চিন্তা জগত পৰিমেয় হৈ উঠিছে। কবিয়ে 'ক্ৰমশঃ' কবিতাটিৰ নামকৰণেৰে যি অভিব্যক্তি দাঙি ধৰিব বিচাৰিছে; সিয়েই কবিতাটিৰ কাব্যচিন্তা ৰূপে পৰিগণিত হৈছে। সেয়ে কবিয়ে কৈছে— 'শুকান হাড়ৰ /শিজু কাঁইটৰ দেশ/মৰা পৃথিৱীৰ দেহ।/'

কবি নৱকান্ত বৰুৱাই জানে, সময় গতিশালী। সময় কাৰো বাৰে নৰয়। *ক্ৰমশঃ* কবিতাটিৰ মাজেৰে কবিৰ কাব্যিক চেতনা সময় সচেতনতালৈ গতি কৰিছে। কবিৰ মতে, সময়ে যুদি যুগে বহুত ইতিহাস গিলি থৈছে। কত ইতিহাসৰ সাক্ষী হ'ল সময়/সময়ে সমাজ, সভ্যতাৰ পৰিৱৰ্তন আৰু বিৱৰ্তন দেখিছে, আগলৈও এই ব্যৱস্থাৰ সাক্ষী ৰৈ ৰ'ব সময়। কবিয়ে কৈছে— কাৰবালাৰ পৰা বীজগণিতৰ সৃষ্টিলৈকে সকলো আৱিষ্কাৰৰ সাক্ষী হৈছে সময়। সেয়ে কবিয়ে সময়চেতনাক অধিক গুৰুত্ব আৰু উপলব্ধিৰ প্ৰাণ ঢালি দিছে।

ক্ৰমশঃ কবিতাটিৰ মাজেৰে কবি নৱকান্ত বৰুৱাৰ বিলাপবাদী কাব্য চিন্তাৰ আভাস পোৱা যায়। এনে বিলাপবাদী কাব্যিক আদর্শ নৱকান্ত বৰুৱাই ভিক্টৰিয়ান যুগৰ কবি আর্নল্ডৰ পৰা গ্ৰহণ কৰা বুলিব পাৰি। 'ক্ৰমশঃ' কবিতাটিত এই বিলাপকাৰী সুৰটোৰ এনেদৰে প্ৰকাশ পাইছে—

'আছিলো ৰজাৰ পুতাই/তপত বালিত পৰি কান্দো আজি/আৰু বা কি বিলৈ?'/আৰু কি বিলৈ?/কিহৰ বিলৈ?'— অর্থাৎ জীৱনৰ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান সোঁৱৰণ আৰু সেই সোঁৱৰণ ইতিহাস হৈ ৰোৱাৰ পিছত এটি সাধুকথালৈ ৰূপান্তৰিত হোৱাৰ যি বেদনা, সেই বেদনাই ইয়াৰ মূল অভিব্যক্তি ৰূপে কবিৰ কাব্যচিন্তাৰ ক্ৰিয়া কৰিছে।

দেখা গ'ল যে কবি নৱকান্ত বৰুৱাৰ কাব্যজীৱনত আগবয়সৰ এটি সার্থক চৰণা হ'ল *ক্ৰমশঃ*। *ক্ৰমশঃ* কবিতাটিৰ নামকৰণৰ অর্থই হ'ল লাহে লাহে, ক্ৰমে ক্ৰমে বা পর্যায়ক্ৰমে। কবিতাটিৰ এই অর্থবহ গুণেই কবি বৰুৱাৰ কাব্যচিন্তাৰ আভাস পোৱা যায়। কবি হিচাপে এজন সচেতন কবিৰ কাব্যিক আবেদন সমাজক, সভ্যতাৰ ব্যর্থতাৰ প্ৰতিছবি *ক্ৰমশঃ* কবিতাটিৰ মাজেৰে সুন্দৰ ৰূপত প্ৰতিফলিত হৈছে। এফালে আশাবাদ, সমাজবাদী আদর্শ, জীৱনধর্মী শিল্পকলা, ইতিহাস চেতনা, সময় চেতনা, প্ৰগতিবাদী চিন্তা। আনফালে ৰোমাণ্টিক কল্পনাবিলাস, বিলাপবাদী চিন্তা আৰু ব্যর্থতাৰ বেদনা আদি কাব্যিক চিন্তা কবিতাটিৰ মাজেৰে প্ৰকাশ পাইছে।

কবিতাটিৰ ভাব আৰু কল্পচিত্ৰ মন কৰিবলগীয়া। কবিয়ে জীৱনধর্মী ধাৰণাক গভীৰভাবে উপলব্ধি কৰিব নোৱাৰিলেও তাৰ লগত সহযোগিতাৰে প্ৰগতিবাদী ধাৰণাৰ পক্ষপাতিত্ব কৰা দেখা গৈছে। সময়ৰ বুকুত হেৰায় যোৱা মানুহৰ জীৱন আৰু সভ্যতা সাধুকথাৰ দৰে হয়। সেয়ে কবিয়ে কৈছে— 'জীৱনৰ সৰীসৃপ আহিছে বগাই.../আৰু কি বিলৈ আছে/কোনে ক'ব/এই এটা সাধুকথা আজিওতো শেষ হোৱা নাই'— অর্থাৎ প্ৰগতিবাদী সমাজব্যৱস্থা আৰু জীৱনধর্মী শিল্পকলা এই দুয়োটাৰে সৌজন্যত সমাজ বর্তি আছে। ইয়ে সমাজৰ গভীৰ জীৱনবোধ চিহ্নিত কৰিছে। এই জীৱন আৰু সভ্যতাৰ উত্থান-পতনৰ ব্যর্থতাক কবিয়ে এটি সাধুকথা বুলি ক'ব খুজিছে। এখোজ আগুৱাই গৈ বিচাৰ কৰিলে কবিৰ এই আত্মবিশ্লেষণ

সত্য আৰু বাস্তৱ যেন অনুমান হয়। এই বাস্তৱবোধৰ চিন্তন কাব্যিক আবেদনেৰে পুষ্ট হৈ কবিৰ চিন্তা জগতত সৃষ্টি কৰা প্ৰতিক্ৰিয়াৰ ফলশ্ৰুতিয়েই হ'ল *ক্ৰমশঃ*।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ৪ ঃ *ক্ৰমশঃ*কবিতাত কোনগৰাকী বিদেশী কবিৰ প্ৰভাৱ অত্যাধিক? (১৫০টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

২.৮ কবি হিচাপে নৱকান্ত বৰুৱাৰ মূল্যায়ন

নৱকান্ত বৰুৱা আধুনিক অসমীয়া কবিতাৰ এটি চিনাকী নাম। আধুনিক কবি হিচাপে নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাৰ জগতখন অনন্য আৰু ব্যাপক। জীৱন আৰু জগতৰ সুক্ষ্ম বিশ্লেষণ আৰু দৰ্শনেৰে তেওঁৰ কবিতা সমুজ্জ্বল। সেয়ে তেওঁৰ কবিতাবোৰ পঢ়িলে কেতবোৰ বৈশিষ্ট্য দৃষ্টিগোচৰ হয়। নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাৰ বিষয়বস্তুলৈ লক্ষ্য কৰিলে দেখা যায় যে কেতিয়াবা যদি তেওঁ সমাজ ব্যৱস্থাৰ অৱক্ষয় আৰু মূল্যবোধৰ স্খলন দেখি বীভৎসতাৰ প্ৰতি এক বিদ্ৰোহ ঘোষণা কৰিছে; কেতিয়াবা আকৌ আধ্যাত্মিক চিন্তাৰে আস্বস্ত হৈছে। তথাপি তেওঁ আশাবাদী নতুন দিনৰ বাবে; য'ত সমাজবাদী আদৰ্শৰে জীৱন সুন্দৰ কৰাৰ বাসনা জড়িত হৈ আছিল। বহু সময়ত এনে সমাজবাদী আদৰ্শত ভয়, শাস্ত্ৰৰ এক দ্বিখণ্ডিত অৱস্থাৰ উমান তেওঁৰ কবিতাৰ মাজেৰে প্ৰকাশ পোৱা দেখা গৈছে। নৱকান্ত বৰুৱাই কবিতাৰ কথাবস্তু, ৰূপবন্ধ, ছন্দ-চেতনা আৰু নতুন আংগিকেৰে আধুনিক অসমীয়া কবিতাৰ ক্ষেত্ৰত এক নতুন ৰূপৰ সূচনা কৰিলে। সেই ৰূপেই আজিৰ আধুনিক কবিৰ কবিতাৰ মাজেদি অনুৰণিত হৈ আছে।

নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাৰ মাজেৰে বিচাৰি পোৱা যায় এজন অধ্যয়নপুষ্ট আৰু হৃদয় সংবাদী লোক। তেওঁৰ কবিতাত খলিল জিব্ৰান, হুইটমেন, মায়াভাস্কি, এলিয়ট আদিৰ প্ৰভাৱ পৰিছে। পাশ্চাত্য কবিৰ চিন্তাৰ প্ৰভাৱ পৰিলেও সেই প্ৰভাৱে থলুৱা স্বজাতিৰ আপোন পৰিবেশৰ পৰা কবিক আঁতৰাই নিব পৰা নাই। ইয়াতেই কবি বৰুৱাৰ মৌলিকত্ব লুকাই আছে। সেয়েহে হয়তো তেওঁৰ কবিতাত আধুনিক নগৰীয়া জীৱনৰ অন্ধকাৰ, কদৰ্যময় আৰু ফোঁপোলা স্বৰূপটো নিটোল ৰূপত ফুটি উঠিছে। তাৰ লগে লগে গ্ৰাম্য সমাজৰ স্নিগ্ধ আৰু নিৰ্মল ছবি এখনিও তেওঁৰ কবিতাৰ মাজেৰে ফুটি উঠিছে। এনে কিছুমান কাৰণতেই নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাবোৰে সহৃদয় পাঠকৰ অন্তৰস্পৰ্শী মান সংযোগ স্থাপন কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাৰ জগতখনলৈ লক্ষ্য কৰিলে কেতিয়াবা নিৰাশাৰে আচ্ছন্ন প্ৰবল দুখবাদ, আকৌ কেতিয়াবা সুখৰ বন্যাত উটি গৈ পৃথিৱী জয় কৰা মানসিক প্ৰশান্তিৰে এটি আশাভৰা মনৰ সন্ধেদ পোৱা যায়। সেয়েহে ক'ব পাৰি নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতা অনন্য আৰু অনুপম। তেওঁৰ কবিতাত আছে অতীত, বৰ্তমান আৰু ভৱিষ্যতৰ সোণালী সপোন। এই ত্ৰিকালৰ সংযোগে তেওঁৰ কবিতাক আধুনিক

অসমীয়া কাব্য জগতত এক সুকীয়া বিশেষত্ব প্ৰদান কৰিছে। সেয়ে তেওঁৰ কবিতাত ভিন্ন বিষয়েৰে ভিন্ন বিশেষত্ব বিচাৰি পোৱা যায়।

আধুনিক কবি হিচাপে চিনাকী দিবলৈ নৱকান্ত বৰুৱাৰ *'হে অৰণ্য হে মহানগৰ', 'সম্ৰাট', 'ৰাৱণ', 'বোধিদ্ৰুমৰ খৰি', 'পলস', 'মনত পৰেনে অৰুন্ধতী', ইয়াত নদী আছিল'* আদি কবিতাসমূহেই যথোপযুক্ত বুলি ক'লেও বঢ়াই কোৱা নহ'ব। এই কবিতাবোৰৰ মাজেৰে কবিৰ যুক্তিবাদী মন, উচ্চ দাৰ্শনিক চেতনা, চিন্তাৰ গভীৰ আবেশ, মননশীল অধ্যয়নৰ সু-শৃঙ্খলিত সুৰ, ইতিহাস-চেতনা, নাৰীৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধা, আধ্যাত্মিক আদৰ্শ, ইন্দ্ৰিয়াতীত সুষমা, নগৰীয়া জীৱনৰ ক্লীৱতা আদিৰ একোখন নিটোল ছবি প্ৰস্তুত কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে।

আধুনিক কবি হিচাপে নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাৰ ভাষা জটিলতাৰ সুকোমল দলিচা বুলিব পাৰি। কাৰণ তেওঁৰ কবিতাৰ ভাষা উপমাৰ ভাষা। কবিয়ে জীৱনত লাভ কৰা অভিজ্ঞতা, অনুভূতি, উপলব্ধি আদিবোৰ মনৰ জোখেৰে প্ৰকাশ কৰিবলৈ যাওঁতে যি ভাষাৰ উৎপত্তি হৈছে; সেয়াই তেওঁৰ কবিতাৰ ভাষা বুলিব পাৰি। অৱশ্যে প্ৰতীক আৰু চিত্ৰকল্প প্ৰয়োগত নৱকান্ত বৰুৱা সু-সমৃদ্ধ।

নৱকান্ত বৰুৱাই উচ্চ শিক্ষাৰ বাবে কলিকতাত থকা সময়ছোৱাত নগৰীয়া জীৱনৰ লগত ওতঃপ্ৰোতভাৱে অভ্যস্ত হৈ পৰিছিল, যাৰ জৰিয়তে তেওঁৰ নগৰীয়া ধাতৱ কঠিন জীৱনৰ লগত পৰিচয় ঘটিছিল। লাহে লাহে নগৰীয়া জীৱনৰ সংঘাতপূৰ্ণ জীৱনটোৰ প্ৰতি কবিৰ প্ৰাণত এখন কঠোৰ বাস্তৱৰ ছবিয়ে ঠাই অধিকাৰ কৰি লৈছিল। কলিকতাত থকা সময়তে তেওঁ প্ৰত্যক্ষ কৰিছিল বৰ্বৰ সাম্প্ৰদায়িক সংঘৰ্ষই বিপন্ন কৰি তোলা মানুহৰ অসহায় জীৱনৰ কুটিল পৰিহাস। সেই অনুভৱে কবিৰ হৃদয়ত বৰঘৰ বান্ধি বহিছিল আৰু কবিতাৰ মাজেৰে তাকে কবিয়ে এনেদৰে প্ৰকাশ কৰিছিল— 'কাৰ্ফুৰ সময় হ'ল।/সূৰ্যস্নাতা নগৰীৰ আঁচলৰ শেষ ৰশ্মিকণো/শুহি ল'লে ৰাতিৰ আকাশে;/অমৃতৰ পুত্ৰ আমি/মৃত্যু-স্নাতা হে মহানগৰ।'

কবি নৱকান্ত বৰুৱাই জীৱন আৰু জগতৰ সম্পৰ্কক অতি নিখুটকৈ বুজিব পাৰিছিল। সেয়েহে তেওঁ অতীত, বৰ্তমান আৰু ভৱিষ্যতৰ মাজত সংযোগ স্থাপনৰ প্ৰয়াসেৰে *পলস* নামৰ কবিতাটিত উল্লেখ কৰিছে যে— 'আমাৰ নাতিৰ নতুন পামৰ নাঙলৰ সিৰলিত/আমি সাৰ পাম/সিহঁতে পঢ়িব আমাৰ জীৱাশ্মত'।

ঠিক একেদৰে নগৰ আৰু গ্ৰাম্য পৰিবেশৰ লগতো তেওঁৰ চিনাকী আছিল নিভাজ। এনে নিভাজ ছবি তেওঁৰ বহুবোৰ কবিতাৰ মাজেৰে প্ৰকাশ পাইছে। *লখিমী* নামৰ কবিতাটিত উল্লেখ কৰিছে— 'তাৰ চোতালৰ/দুখনি লাহৰী হাতে/মচি থ'লে তুলসীৰ তল।' কবিতাফাকিৰ মাজেৰে গ্ৰাম্য সমাজৰ এখনি চিনাকী ছবি তুলি ধৰিছে।

কবি নৱকান্ত বৰুৱা এজন সমাজ-সচেতন ব্যক্তি। তেওঁ দ্বিধা, ভয়, সংকোচৰ মাজতো সমাজবাদী আদৰ্শক সমৰ্থন কৰিছিল। কিন্তু তেওঁ সকলো অন্ধভাৱে গ্ৰহণ কৰি ল'ব পৰা নাছিল। সেয়েহে সমাজৰ অৱক্ষয়ে তেওঁৰ বুকুত এক যন্ত্ৰণাৰ সৃষ্টি কৰিছিল। সেই যন্ত্ৰণাকে তেওঁ কবিতাৰ ভাষাৰে প্ৰকাশ কৰিছে। *ইয়াত নদী আছিল* নামৰ কবিতাটিত কবিয়ে দাঙি ধৰিছে ক্ষয়িষ্ণু সমাজৰ

এখন জলন্ত ছবি। তেওঁৰ ভাষাত- গ্লানিৰ অতৃপ্তি নাই, তৃপ্তিৰ আশান্তি নাই/ধ্বংসৰ সৌন্দৰ্য নাই- কেৱল ক্ষয়ৰ আটিলতা/অনায়াস গ্ৰহণৰ কেৱল ক্লীৱতা।'— এনেবোৰ কবিতাৰ মাজেৰে নৰকান্ত বৰুৱাৰ চিন্তা জগতৰ পৰিচয় পোৱা যায়। বহু সময়ত তেওঁ ৰাজনৈতিক স্থিতিৰ প্ৰতিও আস্থাশীল হোৱা দেখা গৈছে। আনফালে গান্ধীবাদী আদৰ্শৰ প্ৰতি তেওঁৰ কবি প্ৰাণত এক আকৰ্ষণ উপলব্ধি কৰা যেন ধাৰণা হয়। কেৱল সেয়ে নহয়,— 'মনত পৰেনে অৰুন্ধতী' নামৰ কবিতাটিৰ জৰিয়তে প্ৰিয়তমা নাৰীৰ সৌন্দৰ্য আৰু সেই সৌন্দৰ্যই বিলাই দিয়া সুকোমল আবেগৰ উচ্ছাসে তেওঁৰ কবিতাক অনন্য আৰু শিল্পসন্মত কৰি তুলিছে।

নৰকান্ত বৰুৱাৰ *সম্ৰাট, ৰাৱণ* এই দুই কাব্য সৃষ্টিত মহাকাব্যিক পৰম্পৰাৰ স্বতস্ফুট ৰূপ এটি ফুটি উঠিছে। য'ত *ৰাৱণ* আৰু *ধৃতৰাষ্ট্ৰক* পৌৰাণিক আখ্যানৰ পৰা তুলি আনি আধুনিক সাজ-সজ্জাৰে নতুন ৰূপ প্ৰদান কৰিছে। *ৰাৱণৰ* দানৱ বা অসুৰ প্ৰকৃতিৰ বিপৰীতে বৰুৱাই তেওঁৰ কবিতাৰ মাজত ৰাৱণক সৌন্দৰ্যৰ উপাসক হিচাপেহে দাঙি ধৰিছে। ঠিক একেদখে ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ প্ৰতিও কবিৰ দৃষ্টি সহানুভূতিৰে উপচি পৰা দেখা গৈছে। কাৰণ এফালে ৰাষ্ট্ৰৰ নায়ক বা সম্ৰাট আৰু আনফালে পিতৃ হৃদয়ৰ আহ্বান এই দুয়েটিৰে বাবে ৰাষ্ট্ৰ নেতা ধৃতৰাষ্ট্ৰ বিমৰ্ষ আৰু অসহায় হৈ পৰিছে। জীৱনৰ দুই জটিল কেন্দ্ৰবিন্দুৰে তেওঁক লৈ যেন হেতালি খেলিছে। সংঘাতৰ এনে অৱসদে তেওঁৰ জীৱনটোকেই বিষন্ন কৰি তুলিছিল। কবিৰা ভাষাত— 'প্ৰজাৰ নহ'লো পিতা, হ'লো সন্তানৰ/সম্ৰাটৰ আসনৰ পৰা।'— এনেবোৰ কবিতাৰ মাজেৰে কবিৰ প্ৰাণৰো ব্যৰ্থতা প্ৰকাশ পোৱা যেন অনুমান হয়। কাৰণ নৰকান্ত বৰুৱাৰ জীৱনটোৰো অনুৰ্ব্বৰ আৰু দুখবাদৰ লগত সংগতি আছিল। কিন্তু সেয়ে হ'লেও নৰকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাৰ মাজেৰে মানৱ দৰদী, আদৰ্শৱান কবি এজনৰ আত্মিক উপলব্ধি অনুভৱ কৰিব পৰা যায়।

কবি নৰকান্ত বৰুৱাক পাশ্চাত্যৰ হুইটমেন, খলিল জিব্ৰান আদি কবি প্ৰতিভাই যিদৰে প্ৰভাৱান্বিত কৰিছিল; ঠিক সেইদৰে তেওঁক থলুৱা মাটিৰ সুবাসেও সজীৱ কৰি ৰাখিছিল। তেওঁৰ *ৰত্নাকৰৰ দুঃস্বপ্ন* নামৰ কবিতাটিৰ মাজেৰে এক সুকীয়া বাৰ্তা প্ৰেৰণ কৰিছে। য'ত কবিয়ে পূৰ্ণতাৰ দিশে গতি কৰিও সংশয়ত থমকি ৰ'ব লগা হৈছে। ৰত্নাকৰ যেন নিজে এক ৰহস্য। সেই ৰহস্যই পাঠকৰ অন্তৰত সহজে সহানুভূতিৰ সৃষ্টি কৰিব নোৱাৰে। বৰঞ্চ এক সন্দেহাতীত গহ্বৰৰ আভাসহে প্ৰদান কৰিছে, যি কবিৰ ৰহস্যঘন মনৰ পৰিচায়ক। কিন্তু ৰহস্যৰ সন্ধান কৰি প্ৰকৃত কবিজনৰ আপোন ভাবনাৰ জগতখনত ভূমুকিয়াই চালে দেখা যায় যে, ৰত্নাকৰে কবিৰ চেতন মন আৰু বাস্তৱৰ অভিজ্ঞতাৰ এক বিস্তৃত অধ্যায় সামৰি লৈছে।

মুঠতে নৰকান্ত বৰুৱা কবি হিচাপে আধুনিক কবিতাৰ এক নব্য ধাৰাৰ সৃষ্টি কৰোঁতা। তেওঁৰ কবিতাত সমসাময়িক সমাজ-ব্যৱস্থা, ইতিহাস, ভাৰতীয় উপনিষদীয় চিন্তা তথা বৌদ্ধৰ আদৰ্শলৈকে এক বিশাল ঠাই অধিকাৰ কৰি আছে। কবি হিচাপে গভীৰ বুদ্ধিনিষ্ঠতা, অভিব্যক্তিৰ যথাযথ উপস্থাপন, মৌলিক গুণ সমৃদ্ধ বিচিত্ৰ কাব্যশৈলী, ছন্দৰ ন ন প্ৰয়োগ আদিবোৰেৰে তেওঁৰ কবিতাৰ আংগিক, ৰূপবস্তু, ভাববস্তু আচ্ছান্ন, যাৰ বাবে আধুনিক অসমীয়া কবিতা সৃষ্টিত তেওঁক এজন সার্থক শিল্পী বুলি কোৱা হয়। অর্থাৎ ৰং আৰু ৰেখাৰ জৰিয়তে তেওঁ যি

ছবি আঁকি গৈছে; তাৰ গুণ উত্তৰ সুৰীসকলে লাভ কৰিছে। সেয়ে কবি হিচাপে নৱকান্ত বৰুৱা এজন শ্ৰেষ্ঠ কবি হিচাপে চিৰকাল জিলিকি ৰ'ব। প্ৰকৃত অৰ্থত অসমীয়া পাঠকৰ নৱকান্ত বৰুৱাই আধুনিক কবিতাৰ যি সোৱাদ দি গ'ল; সেয়া সকলো পাঠকৰ বাবে আমোদজনক হৈ ৰ'ব বুলি আশা কৰিব পাৰি।

লক্ষণীয় যে নৱকান্ত বৰুৱাই যিবোৰ কবিতা ৰচনা কৰিছিল; তাৰ ভাব আৰু অভিব্যক্তি বিচাৰ কৰিলে দেখা যায় যে তেওঁ মাৰ্ক্সীয় চিন্তাৰ দ্বাৰা আধুনিক প্ৰগতিবাদী ধাৰাৰ সমৰ্থক আছিল। আনহাতে ৰোমাণ্টিক মানসিকতাৰ অদাৰ্শনিক সঙ্গৰ পৰাও তেওঁ কিছু পৰিমাণে আঁতৰি থাকিল। যাৰ বাবে আৰম্ভণিৰে পৰা নৈতিক আধ্যাত্মিক আকুলতা বা প্ৰচেষ্টাৰ পৰাও তেওঁৰ কবিতা দূৰত ৰ'ল। এজন কবি হিচাপে তেওঁ এলিয়টৰ আধ্যাত্মিক জীৱনবোধৰ লগতো গভীৰভাৱে সোমাই নাথাকিল। ফলত তেওঁ ৰোমাণ্টিক কবিসুলভ চেতনাৰে কবি হৈ ৰ'ল। আনফালে আনৰ্ল্ডৰ বিলাপবাদী কবিতাহে নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবি প্ৰাণৰ আদৰ্শ হৈ পৰা দেখা গ'ল। একেদৰে সমাজবাদী আদৰ্শৰ প্ৰতি আস্থাশীল কবিৰ চিন্তাত 'সত্যাগ্ৰহী' ধাৰণাই নতুন ৰূপত ক্ৰিয়া কৰিছিল। এজন কবি হিচাপে বৰুৱাৰ এনে ধাৰণাই নতুন পথৰ সন্ধান দিয়া বুলিব পাৰি।

২.৯ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- নৱকান্ত বৰুৱা এজন আধুনিক কবি। তেওঁ চল্লিশ দশকৰ শেষৰফালে কাব্য স্ৰষ্টা ৰূপে আত্মপ্ৰকাশ কৰি সত্তৰৰ দশকৰ শেষৰলৈকে কাব্য চৰ্চাত আত্মনিয়োগ কৰিছিল।
- অসমীয়া কাব্য সাহিত্যলৈ তেওঁৰ অৱদানসমূহ হ'ল— *হে অৰণ্য হে মহানগৰ, এটি দুটি এঘাৰটি তৰা, যতি আৰু কেইটামান স্কেচ্ছ, সম্ৰাট, ৰাৱণ, মোৰ আৰু পৃথিৰী, ৰত্নাকৰ আৰু অন্যান্য কবিতা, এখন স্বচ্ছ মুখাৰে, সূৰ্য্য মুখী অঙ্গীকাৰ, ৰাতি জিলমিল তৰা জিলমিল, দলঙত তামীঘৰ* আদি।
- অসমীয়া সাহিত্য জগতত নৱকান্ত বৰুৱাক 'এখুদ ককাইদেউ' নামেৰে জনাজাত।
- তেওঁ 'সীমা দত্ত' ছদ্ম নামত কবিতা ৰচনা কৰিছিল। *'অসম বাতৰি'ৰ* শিশু পৃষ্ঠাত 'সপোন ককা' আৰু *আজিৰ অসম* কাকতত 'ন আইতা' ছদ্ম নামেৰে দুটা শিশু পৃষ্ঠাও পৰিচালনা কৰিছিল।
- ১৯৭৬ চনত পদ্মভূষণ বঁটা লাভ কৰিছিল।
- ছন্দ কুশলতা তেওঁৰ কবিতাৰ অন্যতম বৈশিষ্ট্য।
- নৱকান্ত বৰুৱাই আলিগড় মুছলিম বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা স্নাতকোত্তৰ ডিগ্ৰী লাভ কৰিছিল।
- আধুনিক কবি হিচাপে নৱকান্ত বৰুৱাৰ *সম্ৰাট* আৰু *ৰাৱণ* কবিতা দুটিত প্ৰতীকৰ ব্যৱহাৰ হৈছে।

- ৰাৱণে ৰামায়ণত যি ভূমিকাত অৱতীর্ণ হৈছিল, সেই ভূমিকাক নৱকান্ত বৰুৱাই আধুনিক ৰূপত কলাসুলভ দৃষ্টিভঙ্গীৰে উপস্থাপন কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে।
- ৰাৱণ কালৰ স্নাতক, সময় আৰু প্ৰেমৰ উৰ্দ্ধত, তথাপি তেওঁৰ শিল্পী হাতৰ স্পৰ্শৰে সীতাক আদিতম মনৰ খবৰ জনাব নোৱাৰিলে। ইয়াতেই কবিতাটিৰ মাজৰ অন্তর্নিহিত ভাব লুকাই আছে।
- *সম্ৰাট* কবিতাত মূলতঃ কবিয়ে মহাভাৰতীয় চৰিত্ৰ ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ মনৰ দ্বন্দ্ব আৰু ৰাষ্ট্ৰীয় জীৱনৰ ব্যৰ্থতা, স্বাৰ্থান্ধতা আৰু সেই স্বাৰ্থান্ধতাৰ আত্মগ্লানি ভিন্ন ৰূপত প্ৰকাশ পাইছে।
- *সম্ৰাট* কবিতাটিত কবিয়ে আধুনিকতাবাদী ধ্যান-ধাৰণা আৰু কাল-চেতনাৰ যি স্বৰূপ প্ৰকাশ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছে, তাৰ মাজেদিয়েই আধুনিক সত্তাৰ পৰিৱর্তনশীল স্থিতিস্থাপক অৱস্থাৰ চিত্ৰায়ন হৈছে বুলিব পাৰি।
- এলিয়টৰ প্ৰভাৱ থকা নৱকান্ত বৰুৱাৰ এটা সার্থক কবিতা হৈছে *ক্ৰমশঃ*।
- *ক্ৰমশঃ* কবিতাটোৰ মূল বিষয়বস্তু হিচাপে কবিয়ে অতীত ইতিহাসৰ চিনাকী ৰূপকথাক ৰসাল ৰূপত চিত্ৰিত কৰিছে। সময় আৰু সভ্যতাৰ মাজৰ উত্থান-পতনক কবিয়ে অতীত, বর্তমান আৰু ভৱিষ্যতলৈকে একেডাল সূতাৰে বান্ধি লৈ সকলো সময়ৰ গর্ভত সোঁৱৰণ হৈ ৰোৱাৰ অব্যক্ত বেদনা প্ৰকাশেই কবিতাটিৰ মূল উপজীব্য বুলিব পাৰি।
- নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাৰ মাজেৰে বিচাৰি পোৱা যায় এজন অধ্যয়নপুষ্ট আৰু হৃদয় সংবেদী লোক। তেওঁৰ কবিতাত খলিল জিব্ৰান, হুইটমেন, মায়াভস্কি, এলিয়ট আদিৰ প্ৰভাৱ পৰিছে। পাশ্চাত্য কবিৰ চিন্তাৰ প্ৰভাৱ পৰিলেও সেই প্ৰভাৱে থলুৱা স্বজাতিৰ আপোন পৰিবেশৰ পৰা কবিক আঁতৰাই নিব পৰা নাই। ইয়াতেই কবি বৰুৱাৰ মৌলিকত্ব লুকাই আছে। সেয়েহে হয়তো তেওঁৰ কবিতাত আধুনিক নগৰীয়া জীৱনৰ অন্ধকাৰ, কদর্যময় আৰু ফোঁপোলা স্বৰূপটো নিটোল ৰূপত ফুটি উঠিছে। তাৰ লগে লগে গ্ৰাম্য সমাজৰ স্নিগ্ধ আৰু নির্মল ছবি এখনিও তেওঁৰ কবিতাৰ মাজেৰে ফুটি উঠিছে।

২.১০ অধিক জানিবলৈ

অসমীয়া গ্ৰন্থ ঃ

১) আহমেদ, এম কামালুদ্দিন (২০০৫); আধুনিক অসমীয়া কবিতা, গুৱাহাটী ঃ বনলতা।
২) কটকী, চন্দ্ৰ (২০১৬); আধুনিক অসমীয়া কবিতা, অসম সাহিত্য সভাৰ হৈ চন্দ্ৰ প্ৰকাশ, গুৱাহাটী।

৩) গোস্বামী, প্ৰবোধ চন্দ্ৰ (১৯৯৬); অসমীয়া কবিতাৰ আলোচনা শংকৰী আৰু উত্তৰ আধুনিক, গুৱাহাটী ঃ বাণী প্ৰকাশ প্ৰাইভেট লিমিটেড।

৪) ডেকা, হাজৰিকা, কৰবী (২০০৬); অসমীয়া কবিতা, ডিব্ৰুগড ঃ বনলতা।

৫) ডেকা হাজৰিকা, কৰবী (১৯৯৬); কবিতাৰ ৰূপ-ছায়া, ডিব্ৰুগড় ঃ বনলতা।

৬) পূজাৰী, অৰ্চনা (সম্পাঃ) (২০০৬); অসমীয়া কবিতাৰ বিচাৰ-বিশ্লেষণ, গুৱাহাটী ঃ জ্যোতি প্ৰকাশন।

৭) বৰুৱা নৱকান্ত (২০১১); নৱকান্ত বৰুৱাৰ গান আৰু কবিতা সমগ্ৰ, গুৱাহাটী ঃ ভবানী প্ৰিণ্ট এণ্ড পাব্লিকেশ্যনচ্।

৮) বৰুৱা, নৱকান্ত (১৯৮৭); কবিতাৰ দেহবিচাৰ, গুৱাহাটী ঃ ষ্টুডেণ্টচ্ ষ্টৰচ্।

৯) বৰুৱা, ভবেন (২০০২); অসমীয়া কবিতা ৰূপান্তৰৰ পৰ্ব, গুৱাহাটী ঃ গ্ৰন্থ।

১০) বৰা, যতীন (১৯৯৭); অসমীয়া কবিতাৰ ছন্দ বিচাৰ, গুৱাহাটী ঃ বাণী প্ৰকাশ, প্ৰাইভেট লিমিটেড।

১১) হাজৰিকা, জ্যোতিৰেখা (২০০৮); আধুনিক অসমীয়া কবিতাত নাৰীবাদী চেতনা আৰু অন্যান্য নিবন্ধ, ডিব্ৰুগড় ঃ বনলতা।

১২) শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ (২০০৬); অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত, গুৱাহাটী ঃ সৌমাৰ প্ৰকাশ, ৰিহাবাৰী।

ইংৰাজী গ্ৰন্থ ঃ

1. Eliot, T. S. (1956); On Poetry and Poets. London, Faber and Faber Limited.
2. Jain, Manju (1998); A Critical Reading of the Selected Poems of T.S. Eliot, Delhi, Oxford University Press.
3. Richards, I.A. (1998); Principles of Literary Criticism, New Delhi, Allied Publishers Pvt. Ltd.

২.১১ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান (কেৱল ৰূপৰেখা)

১নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ নৱকান্ত বৰুৱা কবিতাৰ কেইটামান উল্লেখযোগ্য বৈশিষ্ট্য চমুকৈ লিখিব।

২নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ মহাকাব্যিক চৰিত্ৰ ৰাৱণে বাল্মীকিৰ 'ৰামায়ণ' মহাকাব্যত কি ৰূপে চিত্ৰিত হৈছে তাৰ লেখ দিব।..... নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতা 'ৰাৱণ'ত সেই একে মহাকাব্যিক চৰিত্ৰক কি ৰূপত পুনঃনিৰ্মাণ কৰা হৈছে তাৰ বিশ্লেষণাত্মক লেখ আগবঢ়াব।

৩নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ *সম্ৰাট* কবিতাৰ সম্ৰাট গৰাকী হৈছে ধৃতৰাষ্ট্ৰ।..... তেওঁ ৰাষ্ট্ৰ হিতত কৈ

ব্যক্তিগত হিতৰ কথাক প্ৰাধান্য দিয়াৰ বাবে সমগ্ৰ ৰাষ্ট্ৰলৈ ভয়ানক দুৰ্যোগ নামি আহিছিল..... এই পৃষ্ঠভূমিতে তেওঁৰ ক্লীৱত্ব বিশ্লেষণ কৰিব।

৪নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ইংৰাজী কবি টি এছ এলিয়টৰ দ্বাৰা নৱকান্ত বৰুৱা গভীৰভাৱে প্ৰভাৱিত..... *ক্ৰমশঃ* কবিতাটোত এলিয়টৰ কোনটো কবিতাৰ প্ৰভাৱ সৰ্বাধিক সেই বিষয়ে চমুকৈ লিখিব।

২.১২ আৰ্হি প্ৰশ্ন

প্ৰশ্ন ১ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাত আধুনিকতাবাদৰ প্ৰতিফলন কেনেদৰে ঘটিছ আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন ২ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাত প্ৰতীক-চিত্ৰকল্পৰ প্ৰয়োগ সম্পৰ্কে এটি বিশ্লেষণ আগবঢ়াওক।

প্ৰশ্ন ৩ ঃ *ৰাৱণ* কবিতাটিৰ মাজেৰে প্ৰতিফলিত ইতিহাস চেতনা সম্পৰ্কে আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন ৪ ঃ 'নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাত পাশ্চাত্য কবিৰ প্ৰভাৱ' বিষয়টি আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন ৫ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ কাব্য সাহিত্য সম্পৰ্কে আলোচনা আগবঢ়াওক।

প্ৰশ্ন ৬ ঃ *ক্ৰমশঃ* কবিতাটিৰ মাজেৰে প্ৰতিফলিত কাব্য-চিন্তা সম্পৰ্কে আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন ৭ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাত গ্ৰাম্য সমাজৰ চিত্ৰণ কেনেদৰে দেখা যায়? আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন ৮ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাৰ বৈশিষ্ট্য সম্পৰ্কে এটি নিৱন্ধ যুগুত কৰক।

প্ৰশ্ন ৯ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাত ব্যৱহৃত ভাষা আৰু ছন্দ বৈচিত্ৰ্য সম্পৰ্কে এটি টোকা যুগুত কৰক।

*** ***** ***

অধ্যায় ৩ ঃ ঔপন্যাসিক নৱকান্ত বৰুৱা *(পটাচাৰা)*

অধ্যায় গাঁথনি

৩.১ উদ্দেশ্য

৩.২ পৰিচয়

৩.৩ নৱকান্ত বৰুৱা ঃ *পটাচাৰা*

৩.৩.১ উপন্যাসখনৰ সাধাৰণ আলোচনা

৩.৩.২ উপন্যাসখনৰ কাহিনীভাগ

৩.৩.৩ উপন্যাসখনৰ চৰিত্ৰ চিত্ৰণ

৩.৩.৪ উপন্যাসখনৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ

৩.৪ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

৩.৫ অধিক জানিবলৈ

৩.৬ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান (কেৱল ৰূপৰেখা)

৩.৭ আৰ্হি প্ৰশ্ন

৩.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি—

- প্ৰতিথযশা সাহিত্যিক নৱকান্ত বৰুৱাৰ *'পটাচাৰা'* উপন্যাসখনৰ বিষয়ে এক সম্যক পৰিচয় লাভ কৰিব পাৰিব
- নৱকান্ত বৰুৱাৰ *'পটাচাৰা'* উপন্যাসখনৰ বিষয়বস্তু কি বা উপন্যাসখনৰ মাজেদি কেনে বিষয় প্ৰতিপাদিত হৈছে সেই সম্পৰ্কে অৱগত হ'ব পাৰিব
- আকৃতিৰ ফালৰপৰা সৰু এই উপন্যাসখনৰ কাহিনীভাগ সম্পৰ্কে জানিবলৈ সক্ষম হ'ব
- উপন্যাসখনত ঔপন্যাসিকে চৰিত্ৰসমূহ কিদৰে চিত্ৰিত কৰিছে সেই বিষয়েও এক ধাৰণা লাভ কৰিব পাৰিব
- *'পটাচাৰা'* উপন্যাসখনৰ মাজেদি কি কি বৈশিষ্ট্য ফুটি উঠিছে সেই বিষয়েও অৱগত হ'ব পাৰিব।

৩.২ পৰিচয়

স্নাতকোত্তৰ অসমীয়াৰ চতুৰ্থ ষাণ্মাসিকৰ সাহিত্য শাখাৰ শিক্ষাৰ্থীসকলৰ বাবে আগবঢ়োৱা চতুৰ্থ পাঠ্য বিষয় 'অনুবাদ সাহিত্য আৰু বিশেষ সাহিত্যিক'ৰ অন্তৰ্গত দ্বিতীয় খণ্ড

(খ)ৰ এইটো হ'ল তৃতীয় অধ্যায়। অধ্যায়টোৰ নামকৰণ কৰা হৈছে 'ঔপন্যাসিক নৱকান্ত বৰুৱা *(পটাচাৰা)*'। এই অধ্যায়টোত ঔপন্যাসিক হিচাপে নৱকান্ত বৰুৱাৰ বিষয়ে এক আলোচনা আগবঢ়োৱা হৈছে। আলোচনাৰ বাবে নৱকান্ত বৰুৱাৰ উপন্যাস *'পটাচাৰা'*ক পাঠ্যবিষয় হিচাপে নির্বাচন কৰা হৈছে। এই অধ্যায়টোৰ জৰিয়তে নৱকান্ত বৰুৱাৰ *'পটাচাৰা'* উপন্যাসখনৰ বিষয়বস্তু, উপন্যাসৰ কাহিনী, উপন্যাসখনত বিভিন্ন চৰিত্ৰ চিত্ৰণ আৰু উপন্যাসখনৰ মাজেদি প্ৰতিফলিত হোৱা বৈশিষ্ট্যসমূহ ইত্যাদি সম্পৰ্কে এক আলোচনা দাঙি ধৰা হৈছে। আকাৰত ক্ষুদ্ৰ এই উপন্যাসখনৰ এক সাধাৰণ ধাৰণা লাভ কৰাৰ ক্ষেত্ৰত এই অধ্যায়টোৱে আপোনাক সহায় কৰিব। গতিকে এই অধ্যায়টোত সন্নিবিষ্ট হোৱা বিষয়সমূহে সাহিত্য শাখাৰ শিক্ষার্থীসকলক নৱকান্ত বৰুৱাৰ *'পটাচাৰা'* উপন্যাসখনৰ বিষয়ে এক সম্যক ধাৰণা দিব পাৰিব বুলি ক'ব পাৰি।

৩.৩ নৱকান্ত বৰুৱা— *পটাচাৰা*

অসমীয়া সাহিত্য জগতৰ এগৰাকী অন্যতম কথা সাহিত্যিক নৱকান্ত বৰুৱা ঔপন্যাসিক হিচাপেও অসমীয়া সাহিত্যত অতি জনপ্ৰিয়। তেওঁ কেইবাখনো উপন্যাস ৰচনা কৰি অসমীয়া উপন্যাস সাহিত্যক সমৃদ্ধ কৰি তুলিছে। *'কপিলীপৰীয়া সাধু', 'ককাদেউতাৰ হাড়', 'গৰমা কুঁৱৰী', 'মানুহ আটাইবোৰ দ্বীপ', 'অপদার্থ', 'এহি ভিক্ষুণী', 'পটাচাৰা', 'অহিংসাৰ জুই'* (অসম্পূৰ্ণ) আদি কেইবাখনো উপন্যাস তেখেতে ৰচনা কৰি থৈ গৈছে। 'পটাচাৰা' নৱকান্ত বৰুৱাৰ এখন ভিন্নসূৰী উপন্যাস। আকাৰত নিচেই সৰু এই *'পটাচাৰা'* উপন্যাসখন প্ৰকাশ পায় ১৯৯০ চনত। বৌদ্ধ ভিক্ষুণীসকলে ৰচনা কৰা থেৰীগাঁথাৰ এটা কাহিনীৰ ভিত্তিত নৱকান্ত বৰুৱাই এই উপন্যাসখন ৰচনা কৰে।

৩.৩.১ উপন্যাসখনৰ সাধাৰণ আলোচনা

নৱকান্ত বৰুৱাৰ *'পটাচাৰা'* এখন ভিন্ন বিষয়বস্তুৰে ৰচিত উপন্যাস। বৌদ্ধ গাঁথাৰ ভিত্তিত এই উপন্যাসখন ৰচিত হৈছে। উপন্যাসখনত সংসাৰ যাত্ৰাত সকলো হেৰুওৱা এগৰাকী দুর্ভগীয়া নাৰীৰ সংঘাতপূৰ্ণ জীৱনৰ কথা প্ৰকাশ পাইছে। নৱকান্ত বৰুৱাৰ বৌদ্ধধর্ম আৰু বুদ্ধৰ জীৱন সম্পৰ্কে যথেষ্ট আকর্ষণ আছিল আৰু সেয়ে তেওঁ বুদ্ধৰ জীৱন আৰু বৌদ্ধ ধর্মৰ বিষয়ে দীর্ঘদিনীয়া অধ্যয়নত ব্ৰতী হৈছিল। বোধকৰো এই বিষয়ৰ প্ৰতি তেওঁৰ আন্তৰিক অনুধাৱন আৰু বৌদ্ধ ভিক্ষুসকলৰ পৰা লাভ কৰা সান্নিধ্যই তেওঁক এনে ধৰণৰ উপন্যাস ৰচনা কৰিবলৈ আগ্ৰহান্বিত কৰি তুলিছিল। অর্থাৎ নৱকান্ত বৰুৱাই এসময়ত বৌদ্ধ ভিক্ষুণীসকলে ৰচনা কৰা থেৰীগাঁথাসমূহ অধ্যয়ন কৰিছিল। বৌদ্ধ ভিক্ষুণীসকলে ৰচনা কৰা থেৰীগাঁথা আৰু তাৰে অর্থকথাৰ ভাঙনিকে মূল বিষয়বস্তু হিচাপে লৈ নৱকান্ত বৰুৱাই 'মানুহ আটাইবোৰ দ্বীপ' আৰু

'পটাচাৰা'— এই দুখন ভিন্নসূৰী উপন্যাসৰ জন্ম দিয়ে। বৌদ্ধ ধৰ্মৰ মাজত নিহিত হৈ থকা মানৰীয় অনুভূতিৰ যি চিত্ৰ গাঁথাসমূহৰ মাজেৰে প্ৰকাশ পাইছে সেই মানৰীয় চিত্ৰ ৰূপায়ণৰ উদ্দেশ্যে নৰকান্ত বহুৱাই এই উপন্যাসখন ৰচনাত হাত দিছে।

বৌদ্ধ থেৰীগাঁথাক ভেটি হিচাপে লৈ ৰচনা কৰা এই *'পটাচাৰা'* উপন্যাসখনত এনে এগৰাকী নাৰীৰ জীৱনৰ কৰুণ কাহিনী বিবৃত হৈছে যিগৰাকী নাৰীয়ে অৱশেষত তথাগত বুদ্ধৰ কৰুণ লাভ কৰি জীৱনটোক নতুন ৰূপত গঢ়িবলৈ সক্ষম হৈছে। অৰ্থাৎ এই উপন্যাসখনত আছে সম্মাসম্বুদ্ধ তথাগত বুদ্ধৰ কৰুণা লাভ কৰি নৱজীৱন লাভ কৰা এগৰাকী দুৰ্ভগীয়া নাৰীৰ কৰুণ কাহিনী— যিগৰাকী নাৰী পিছলৈ 'ভিক্ষুণী পটাচাৰা'ৰূপে বিখ্যাত হয়। এই *'পটাচাৰা'* নামৰ উপন্যাসখনত জীৱনৰ সৰ্বস্ব হেৰুওৱাৰ পাছতো মানুহে নিজৰ মনৰ আলোকেৰে আলোকিত হৈ উঠিব পৰা সাহস আৰু ধৈৰ্যৰ সংকল্প ঘোষিত হৈছে।

'মানুহ আটাইবোৰ দ্বীপ'ৰ দৰে *'পটাচাৰা'* উপন্যাসখনো যেন ঔপন্যাসিকৰ আত্মকথনহে। বৌদ্ধ ধৰ্মৰ জ্ঞান আৰু তাৰ প্ৰতি থকা লেখকৰ অনুৰাগে এনে ভিন্ন ধৰণৰ উপন্যাস ৰচনা কৰিবলৈ তেওঁক অনুপ্ৰেৰণা যোগাইছিল। বৌদ্ধ থেৰীগাঁথাক আশ্ৰয় হিচাপে লৈ ৰচনা কৰা নৰকান্ত বৰুৱাৰ *'পটাচাৰা'* এখন সৰু অথচ সুখপাঠ্য উপন্যাস। এই উপন্যাসিকাখন 'আজিৰ সময়' নামৰ সাহিত্য পত্ৰিকাৰ বিশেষ সংখ্যাত প্ৰকাশ পাইছিল। এই *'পটাচাৰা'* উপন্যাসখনত বুদ্ধৰ কৰুণাৰ কথা আছে যদিও ইয়াৰ কেন্দ্ৰীয় ভাব হ'ল মানৱতা। অৰ্থাৎ নাৰীক আশ্ৰয় আৰু নিৰাপত্তা দানৰ এক মানৰীয় কাহিনী উপন্যাসখনৰ মাজেদি বিবৃত হৈছে। যাৰ ফলস্বৰূপে উপন্যাসখনৰ কাহিনীয়ে এক বিশেষ গুৰুত্ব লাভ কৰিছে।

জানি খোৱা ভাল

নৰকান্ত বৰুৱাৰ *'পটাচাৰা'* উপন্যাসখন আগতে *'এহি ভিক্ষুণী'* নামেৰে প্ৰকাশ পাইছিল। ১৯৮৭ চনত 'আজিৰ সময়' নামৰ এখন সাহিত্য পত্ৰিকাৰ বিশেষ সংখ্যাত এই উপন্যাসখন প্ৰকাশ পাইছিল।

৩.৩.২ উপন্যাসখনৰ কাহিনীভাগ

নৰকান্ত বৰুৱাৰ 'পটাচাৰা' উপন্যাসখনৰ বিষয়বস্তু অলপ ভিন্ন প্ৰকৃতিৰ। *'পটাচাৰা'*ৰ কাহিনী বা বিষয়বস্তুত দেখিবলৈ পোৱা যায় সংসাৰ যাত্ৰাত সকলোকে হেৰুৱাই উন্মাদিনী হৈ পৰা বা জীৱনৰ অপৰিসীম দুখ-যন্ত্ৰণাৰে জৰ্জৰিত হৈ মানসিক ভাৰসাম্য হেৰুৱাই পেলোৱা এগৰাকী নাৰীৰ জীৱনৰ কৰুণ কাহিনী। উপন্যাসখনৰ কাহিনীভাগ এনেদৰে উন্মোচিত হৈছে —

তথাগত বুদ্ধই জেতবনত বৌদ্ধ ভিক্ষু আৰু গৃহী উপাসকসকলক ধর্মদেশনা দিয়াৰ সময়ত কেইদিনমান আগৰেপৰা শ্রাৱস্তীত ঘূৰি ফুৰা এগৰাকী বিবসনা উন্মাদিনী নাৰী আহি বুদ্ধৰ মণ্ডলমালাত প্ৰৱেশ কৰে। বৌদ্ধ ভিক্ষু আৰু উপাসকসকলে তুচ্চ-তাচ্ছিল্য কৰিলেও পৰম কাৰুণিক বুদ্ধই সেই নগ্ন উন্মাদিনী নাৰীগৰাকীক 'এ'হি ৱহিনী' অর্থাৎ 'আহা ভগিনী' বুলি আহ্বান জনায় আৰু বুদ্ধৰ মুখনিসৃত সেই আহ্বানত উন্মাদিনী নাৰীগৰাকীৰ চকু থৰ হৈ যায়। ইমানদিনে কাপোৰৰ প্ৰয়োজন অনুভৱ নকৰা উন্মাদিনী নগ্ন নাৰীগৰাকীৰ যেন বুদ্ধৰ আহ্বানত সামান্য চেতনা আহে আৰু তেওঁ দেহত কাপোৰৰ প্ৰয়োজন অনুভৱ কৰে। বুদ্ধই তেওঁৰ প্ৰিয় শিষ্য আনন্দৰ যোগেদি প্ৰদান কৰা বস্ত্রখন নাৰীগৰাকীয়ে গাত লাহে লাগে মেৰিয়াই লৈ কান্দিবলৈ ধৰে আৰু '...অৰণ্য, নদী, ধোঁৱা, গোহালিত গধূলিৰ ধোঁৱা, চিতা...' ইত্যাদি অসংলগ্ন কথা ক'বলৈ ধৰে। বুদ্ধই সেই নাৰীগৰাকীক 'ভগিনী' বুলি উল্লেখ কৰি বিগত দিনৰ কথা ভাবি স্মৃতি জগাই তুলি সংজ্ঞা প্রাপ্ত হ'বলৈ উপদেশ দিয়ে। পৰম কাৰুণিক তথাগত বুদ্ধই সেই নাৰীগৰাকীক *'পটাচাৰা'* নাম দি সংঘস্থবিৰা মহাপ্রজাপতি গৌতমীৰ তত্ত্বাৱধানত থৈ আহিবলৈ প্রিয় শিষ্য আনন্দক উপদেশ দিয়ে এনেদৰে— 'দেহ আৰু মনৰ বিশ্রামতহে প্রলাপ স্মৃতিলৈ ৰূপান্তৰিত হয় — আৰু স্মৃতিৰ পথেই নিৰাময়ৰ পথ। বিশ্রাম আৰু আহাৰৰ অন্তত আমি তেওঁক জানিম আৰু তেৱোঁ তেওঁক আৰু হয়তো আমাকো জানিব।' সঁচাকৈয়ে মহাপ্রজাপতি গৌতমীৰ শুশ্রূষাত পটাচাৰা সুস্থ হ'ল আৰু লাহে লাহে তেওঁৰ পূর্বৰ কথাবোৰ মনত পৰিবলৈ ধৰিলে। তাৰ পাছত পটাচাৰাই নিজৰ জীৱনৰ কৰুণ কাহিনী ব্যক্ত কৰিবলৈ ধৰিলে। বুদ্ধই দিয়া *'পটাচাৰা'* নামৰ আগতে এই নাৰীগৰাকীৰ নাম আছিল সোণা। নিজৰ ঘৰত কাম কৰা গৃহ পৰিচাৰকৰ প্রতি যৌৱনকালত তেওঁ আকর্ষিত হয় আৰু দেহৰ তৃষ্ণাত অভিভূত হৈ বিয়াৰ মাঙ্গলিক বাদ্যধ্বনিৰ মাজতে কোনেও গম নোপোৱাকৈ গৃহভৃত্য অভয়ৰ লগত পলাই গুছি যায়। তাৰ পাছত কুশীনাৰাৰ এটা সৰু চুবুৰীত অভয়ৰ লগত নতুন জীৱন আৰম্ভ কৰে। কিন্তু যি অভয়ক পাবৰ বাবে ঘৰ-বাৰী, মাক-দেউতাক-ভায়েক সকলোকে এৰি পলাই আহিছিল সেই অভয়ৰ সৈতে সংসাৰ কৰাৰ পাছত বাৰে বাৰে মাক-দেউতাকৰ সৈতে এৰি অহা ঘৰখন মনত পৰিবলৈ ধৰিলে। মনৰ সেই আকাংক্ষা ইমান প্রৱল হয় যে প্রথম সন্তান জন্মৰ সময়ত স্বামীক বুজাব নোৱাৰি নিজে অকলে পিতৃগৃহৰ ফালে ওলাই আহে আৰু হাবিৰ মাজতে প্রথম সন্তানটো জন্ম দিয়ে। স্বামী অভয়ে সেই অৰণ্যৰ পৰা কুশীনাৰাৰ সেই চুবুৰীলৈ পত্নী সোণাক ঘূৰাই লৈ যায়। কিন্তু দ্বিতীয়বাৰ পিতৃগৃহত সন্তান জন্ম দিবৰ বাবে সোণা আকোঁৱগোজ হৈ পৰে আৰু এইবাৰো সৰু ল'ৰাটো লগত লৈ পিতৃগৃহলৈ বুলি আহি গভীৰ অৰণ্যত প্রৱেশ কৰে। পিছে পিছে আহি অভয়ে সোণাক

ঘূৰাই নিবলৈ বিচাৰে যদিও সোণাই যাবলৈ অস্বীকাৰ কৰাত হাবিৰ মাজতে এটা সুত্তিকাগৃহ নির্মাণ কৰিবৰ বাবে বাঁহ কাটি আনিবলৈ অভয় হাবিৰ ভিতৰলৈ যায়। কিন্তু গোটেই ৰাতি অভয় ঘূৰি নাহে আৰু প্ৰৱল ধুমুহা বৰষুণৰ মাজতে সোণাই আৰু এটা পুত্ৰ সন্তানৰ জন্ম দিয়ে। দুয়োটা সন্তানক বুকুৰ মাজত লৈ ৰাতিটো কোনোমতে পাৰ কৰি সোণাই গিৰিয়েকৰ সন্ধানত হাবিত প্ৰৱেশ কৰে আৰু হাবিৰ মাজত অভয়ৰ মৃতদেহ উদ্ধাৰ কৰে। বাঁহ কাটিবলৈ যাওঁতে তৰাডাঁহী সাপে খোটাত অভয়ে মৃত্যু বৰণ কৰে। দূৰৰ পৰাই ক'লা পৰি থকা স্বামীৰ মৃতদেহ দেখি আৰু সাপৰ ফোঁচফোঁচনি শুনি দুই সন্তানক কোলাত লৈ প্ৰাণৰ ভয়ত পলাই আহি নদীৰ পাৰ পায়হি। কিন্তু দুয়োটা সন্তানক কোলাত লৈ একেলগে খৰস্ৰোতা নদী পাৰ হ'ব নোৱাৰি সদ্যোজাত সন্তানক পাৰ কৰি থৈ ডাঙৰটোক নিবলৈ আহি নদীৰ মাজ পাওঁতে শেন চৰায়ে কেঁচুৱাটোক লৈ যায় আৰু মাকৰ চিঞৰত ভয় খাই ইতিমধ্যে নদীৰ মাজ পোৱা ডাঙৰ ল'ৰাটোও নদীৰ সোঁতত উটি যায়। তথাপি তাই প্ৰাণৰ মায়াত জীয়াই থাকে আৰু শ্ৰাৱস্তীৰ বাটৰ ফালে খোজ লয়। স্বামী আৰু দুয়োটি পুত্ৰক হেৰুৱাই দুৰ্বল দেহ-মনেৰে আন মানুহৰ লগত আহি তাই শ্ৰাৱস্তী পালেহি আৰু এজন বাটৰুৱাৰ পৰা আগৰাতি বতাহ-বৰষুণ-ধুমুহাত ঘৰটো ভাঙি মাক-দেউতাক আৰু ভায়েকৰ মৃত্যু হোৱাৰ বাতৰি পোৱাৰ লগতে শ্মশানত তিনিখন চিতা জ্বলি থকা দেখিবলৈ পায়। তাৰ পাছৰ পৰা সোণাই সংজ্ঞা হেৰুৱাই একো ক'ব নোৱাৰা হৈ উন্মাদিনী হৈ পৰে আৰু বিবসনা হৈ শ্ৰাৱস্তীত ঘূৰি ফুৰে।

এইদৰে নিজৰ জীৱন কাহিনীৰ অৱশেষ তথাগত বুদ্ধ আৰু ভিক্ষুসকলৰ আগত ব্যক্ত কৰি পটাচাৰাই সর্বশক্তিমান বুদ্ধক নিজৰ পিতৃ-মাতৃ, স্বামী আৰু সন্তানক ঘূৰাই দিবলৈ অনুৰোধ কৰিলে। তেতিয়া বুদ্ধই ক'লে যে হেৰোৱা ধন পুনৰুদ্ধাৰ কৰা অসম্ভৱ। বুদ্ধই পটাচাৰাক ক'লে— 'পটাচাৰা, মই অনুভৱ কৰিছোঁ জীৱনৰ এই তিক্ততাই জীৱনৰ বিষয়ে তোমাক প্ৰকৃত জ্ঞানৰ বতৰা দিছে। দুখ-দুখেই হ'ল পৰম সত্য, তাৰ সোৱাদ তুমি পাইচাই! দুখ যেতিয়া আছে তাৰ উৎপত্তিও আছে। উৎপত্তি যদি আছে তাৰ কাৰণো আছে। সেই কাৰণ নির্মূল কৰাৰ উপায়ো আছে।' এই বুলি বুদ্ধই পটাচাৰাক ধ্যান, শীল, সমাধি আচৰণ কৰি জ্ঞান স্ৰোতাত উন্নীত হ'বলৈ উপদেশ দিলে। এইদৰে বুদ্ধৰ অমৃতময় বাণী আৰু তেওঁ দেখুৱাই দিয়া পথেৰে আগুৱাই গৈ পটাচাৰাই এক নতুন জীৱন লাভ কৰে আৰু 'ভিক্ষুণী পটাচাৰা'ৰূপে বিখ্যাত হয়।

এইখিনিয়েই হ'ল উপন্যাসখনৰ কাহিনী। উপন্যাসখন নামকৰণ কৰা হৈছে *'পটাচাৰা'* বুলি। পটাচাৰা শব্দটো 'পট্ট আচৰা'ৰ পৰা সৃষ্টি হৈছে। অর্থাৎ সংসাৰৰ জ্বালা-যন্ত্ৰণাত জর্জৰিত হৈ মানসিক ভাৰসাম্য হেৰুৱাই পেলোৱা অৱস্থাত যাৰ কঁকালৰ বস্ত্ৰও খহি পৰিছিল তেনেজনক বুদ্ধই 'পটাচাৰা' নামেৰে নামকৰণ কৰে আৰু

সেই পটাচাৰাৰ জীৱন কাহিনীয়ে উপন্যাসখনত প্ৰধানকৈ বিবৃত হৈছে বাবে ঔপন্যাসিকে *'পটাচাৰা'* নামেৰে নামকৰণ কৰাত উপন্যাসখনে নামকৰণত সাৰ্থকতা লাভ কৰিছে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ *'পটাচাৰা'* উপন্যাসখনৰ এক থূলমূল পৰিচয় দাঙি ধৰক? (১৫০টা মান শব্দৰ ভিতৰত)

.....

প্ৰশ্ন নং ২ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ *'পটাচাৰা'* উপন্যাসখনৰ কাহিনী ভাগ চমুকৈ আলোচনা ধৰক? (১৫০টা মান শব্দৰ ভিতৰত)

.....

৩.৩.৩ উপন্যাসখনৰ চৰিত্ৰ চিত্ৰণ

উপন্যাসৰ এক অন্যতম উপাদান হ'ল চৰিত্ৰ আৰু এই চৰিত্ৰ চিত্ৰণৰ ওপৰতে উপন্যাসৰ সাৰ্থকতা নিৰ্ভৰ কৰে। নৱকান্ত বৰুৱাৰ এই পটাচাৰা উপন্যাসখনৰ মাজেৰে বহুতো চৰিত্ৰ ৰূপায়িত হোৱা নাই। খুউৱ কম সংখ্যক চৰিত্ৰৰ যোগেদি এই উপন্যাসখন ৰচিত হৈছে। উপন্যাসখনত সন্নিবিষ্ট হোৱা চৰিত্ৰকেইটা হ'ল— মূল চৰিত্ৰ পটাচাৰা ওৰফে সোণা, তথাগত বুদ্ধ, বুদ্ধৰ শিষ্য আনন্দ, সংঘস্থবিৰা গৌতমী, সোণাৰ স্বামী অভয় আৰু বৌদ্ধ ভিক্ষু-ভিক্ষুণী আৰু গৃহী উপাসক-উপাসিকাসকল আদি। *'পটাচাৰা'*ৰ কাহিনী ভাগত এই আটাইবোৰ চৰিত্ৰৰ ভূমিকা আছে যদিও পটাচাৰা আৰু তথাগত বুদ্ধ— এই দুটি চৰিত্ৰই কাহিনীভাগ নিয়ন্ত্ৰণ কৰিছে। *'পটাচাৰা'* উপন্যাসৰ চৰিত্ৰসমূহ তলত বিশ্লেষণ কৰা হ'ব—

পটাচাৰা ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ *'পটাচাৰা'* উপন্যাসৰ মূল নাৰী চৰিত্ৰটোৱেই হ'ল পটাচাৰা, যিগৰাকী নাৰী পটাচাৰা হোৱাৰ আগতে সোণা নামেৰে পৰিচিত আছিল। জীৱন যুঁজত সৰ্বস্ব হেৰুওৱা পটাচাৰাক ঔপন্যাসিকে এগৰাকী সাহসী নাৰী হিচাপে চিত্ৰিত কৰিছে। জীৱনত সকলো হেৰুওৱাৰ পাছতো নিজৰ মনৰ পোহৰেৰে আলোচিত হৈ উঠিব পৰা সাহস আৰু ধৈৰ্য পটাচাৰাৰ মাজত দেখা যায়। পটাচাৰা চৰিত্ৰটোৰ মাজেৰে তেওঁৰ মনোজগতৰ হাহাকাৰ আৰু অস্থিৰতা প্ৰকাশ পায়। জীৱনৰ আগবয়সত নিজৰ পিতৃ-মাতৃ-ভাতৃ আৰু ঘৰ-দুৱাৰ এৰি থৈ নিজৰ পচণ্ড অনুসৰি গৃহভৃত্যৰ লগত পলাই গৈ বিচৰা ধৰণে সংসাৰ কৰিছে যদিও পিছত পিতৃ-মাতৃ-ভাতৃ আৰু ঘৰখনলৈ মনত পেলাই অশান্তিত দিন কটাইছে। ঘৰৰ প্ৰতি থকা তীব্ৰ আকৰ্ষণ এৰাব নোৱাৰি এবাৰ নহয় দুবাৰকৈ স্বামীগৃহৰ পৰা মনে মনে ওলাই আহি

হাবিৰ মাজত সন্তান জন্ম দিছে। অৱশেষত দৈৱ-দুর্বিপাকত স্বামী আৰু সন্তানক হেৰুৱাই সর্বশ্রান্ত হৈ পৰিছে। তাৰ পাছত পিতৃ-মাতৃৰ আশ্রয়ত জীৱনৰ বাকী দিনকেইটা জীয়াই থকাৰ আশা লৈ শ্রাৱস্তীলৈ আহে যদিও দুর্ভাগ্যই পটাচাৰাক লগ এৰি নিদিয়ে। পিতৃ-মাতৃক লগ পোৱাৰ প্রৱল আশা লৈ আহে যদিও পটাচাৰা আশাহত হয় আৰু আগদিনা বতাহ-ধুমুহাত ঘৰ ভাগি মৃত্যু হোৱা পিতৃ-মাতৃ-ভাতৃৰ জ্বলি থকা চিতাহে দেখিবলৈ পায়। যাৰ ফলস্বৰূপে পটাচাৰা উন্মাদিনী হৈ পৰে আৰু শ্রাৱস্তীত নগ্ন দেহেৰে ঘূৰি ফুৰে।

কিন্তু তথাগত বুদ্ধক লগ পোৱাৰ পাছত বুদ্ধৰ কৰুণা আৰু অমৃতবাণীয়ে পটাচাৰাৰ মনৰ অস্থিৰতা দুখ-বেদনা সকলো নাইকিয়া কৰি পেলায় আৰু স্বজ্ঞা প্রদান কৰি এক উচ্চতৰ মানসিক স্তৰত উপনীত কৰায়। বুদ্ধৰ কৰুণা আৰু আদর্শেৰে অনুপ্রাণিত হৈ আগৰ জীৱনৰ সকলো কথা পাহৰি পটাচাৰা নামৰ ভিক্ষুণীলৈ পৰিৱর্তন হয় আৰু বুদ্ধৰ পৰামর্শ মতে সংঘত প্রৱেশ কৰি শীল, সমাধি আচৰণ কৰি শ্রামনেৰীৰূপে নির্বাণৰ পথত অগ্রসৰ হয়। উপসংহাৰত পটাচাৰাৰ আত্মকথনত তেওঁৰ উপলব্ধি এনেদৰে প্রকাশ পাইছে— '... তাৰ পিছত মই হাতত প্রদীপ লৈ মোৰ কক্ষলৈ গ'লোঁ। দীপ বৃক্ষত প্রদীপ থৈ শয্যাত বহিলোঁ। দীঘল বেজী এটা লৈ চাকিটোৰ শলিতাডাল টানি তেলৰ মাজত লিখাটো বুৰাই দিলোঁ। প্রদীপ নুমাই গ'ল। মোৰ চিত্তও যেন পোহৰ শেষ হৈ যোৱা প্রদীপৰ দৰে মুক্ত হ'ল। মই অনুভৰ কৰিলোঁ— অনাগত নির্বাণৰ সুখ। নির্ব্বানং পৰমং সুখম।'— এইদৰে জীৱনৰ দুর্ঘটনাত উন্মাদিনী হৈ পৰা পটাচাৰাৰ যি মানসিক উত্তৰণ সিয়েই উপন্যাসখনক সুখপাঠ্য কৰি তুলিছে।

তথাগত বুদ্ধ ঃ *'পটাচাৰা'* উপন্যাসখনৰ আন এক গুৰুত্বপূর্ণ চৰিত্র হৈছে তথাগত সম্মাসম্বুদ্ধ বুদ্দ। বুদ্ধৰ কৰুণাময় আৰু মঙ্গলময় ৰূপ এই উপন্যাসখনৰ মাজেৰে বর্ণিত হৈছে। বুদ্ধই বৌদ্ধ ভিক্ষু আৰু গৃহী উপাসক-উপাসিকাসকলক ধর্মদেশনা দিয়ে। তেৱেঁই হ'ল ভৱ যন্ত্রণাত জর্জৰিত দুখী-তাপীসকলৰ একমাত্র আশ্রয়। বুদ্ধৰ কৰুণা তথা মঙ্গলময় ৰূপ আৰু অমৃতবাণীয়ে দুখী-তাপীসকলৰ মনৰ শোক-দুখ নাইকিয়া কৰে আৰু জীয়াই থকাৰ প্রেৰণা দিয়ে। বুদ্ধৰ মাজেৰে মানৱ ধর্ম মূর্ত্ত হৈ উঠিছে। কৰুণাময় বুদ্ধই উপাসক আৰু ভিক্ষুসকলক কেনেকৈ শোকৰ জন্ম হয়, শোকৰ পৰা ভয়ৰ উৎপত্তি হয় আৰু কেনেকৈ শোকৰ জন্ম হয়, শোকৰ পৰা ভয়ৰ উৎপত্তি হয় আৰু কেনেকৈ শোক আৰু ভয় দূৰ কৰি নির্বাণ পথত অগ্রসৰ হ'ব পাৰি ইত্যাদি সম্পর্কে ধর্মদেশনা দিয়ে।

বুদ্ধৰ মানত কোনো সৰু-বৰ নাই, সকলো সমান। সেয়ে তেওঁ উন্মাদিনী হৈ নগ্ন ৰূপত অহা নাৰীকো 'এ'হি ৱহিনী' অর্থাৎ 'আহা ভগিনী' বুলি সম্বোধন কৰি

মণ্ডলমাললৈ আদৰিব পাৰিছিল। বুদ্ধৰ আশ্রয়তে, তেওঁৰ কৰুণা, অমৃত দৃষ্টি আৰু বাণীৰে উদ্বুদ্ধ হৈ পটাচাৰাৰ দৰে বহু দুখুনী, অনাথিনী নাৰীয়ে দুখৰ উপশম ঘটাই জীয়াই থকাৰ প্রেৰণা পাইছিল। বুদ্ধৰ দুৱাৰ সকলোৰে বাবে খোলা আছিল। তেওঁৰ সংস্পর্শলৈ অহা সকলোকে বুদ্ধই আশ্রয় প্রদান কৰি, মনৰ শোক-দুখৰ উপশম ঘটাই মুক্তিৰ পথ দেখুৱাইছিল। উপন্যাসখনৰ মাজেৰে বুদ্ধৰ নাৰীৰ প্রতি শ্রদ্ধা আৰু অনুকম্পা সুন্দৰভাৱে প্রকাশ পাইছে। বুদ্ধৰ মাজেৰে মানৱ ধর্ম মূর্ত্ত হৈ উঠিছে।

তথাগত বুদ্ধই সকলো সময়তে অনুকূল পৰিবেশৰ মাজেৰে ধর্মদেশনা দিছিল এনে নহয়, মাজে মাজে তেওঁ কিছুমান প্রতিকূল পৰিস্থিতিৰো সন্মুখীন হ'ব লা হৈছিল। কিন্তু বুদ্ধই তেওঁৰ সহনশীল, কৰুণা, দয়া-মমতাৰে সেই প্রতিকূল পৰিস্থিতি নিয়ন্ত্রণ কৰি নিজৰ উদ্দেশ্যত অগ্রসৰ হৈছিল।

আনন্দ ঃ আনন্দ আছিল বুদ্ধৰ প্রিয় শিষ্য। বুদ্ধৰ ধর্মদেশনা বা আন কার্যত আনন্দই বুদ্ধক সহযোগ কৰে। বুদ্ধৰ ধর্মদেশনাত বাধা দিয়া আন শক্তিসমূহৰ বিষয়েও আনন্দ অতি সচেতন। কোনোবাই বুদ্ধৰ কার্যত বাধা দিব পাৰে বুলি আনন্দ উদ্বিগ্ন হৈ থাকে। সেয়ে নগ্ন ৰূপত পটাচাৰা বুদ্ধৰ মণ্ডলমালত উপস্থিত হোৱাত আনন্দই বাল্য কালৰেপৰা গৌতমৰ বিৰোধিতা কৰি অহা দেৱদত্তৰ চাতুৰী বুলি ভাবে। যাৰ বাবে পটাচাৰাক দেখি আনন্দৰ মনত পৰে কেনেকৈ বুদ্ধই ধর্মদেশনা কৰি থাকোঁতে দেৱদত্তই বুদ্ধক অপদস্থ কৰিবৰ বাবে চিঞ্চা নামৰ এগৰাকী বাৰাংগনা পঠিয়াই দিছিল আৰু বুদ্ধৰ একেষাৰ কথাত তাই কেনেকৈ আঁতৰি গৈছিল। গতিকে পটাচাৰাকো দেৱদত্তই চক্রান্ত কৰি পঠিয়াই দিয়ে বুলি বুদ্ধৰ অতি প্রিয় শিষ্য আনন্দই অনুভৱ কৰে। শিষ্য আনন্দয়ো বুদ্ধক অতি প্রিয় আৰু অভ্রান্ত বুলি জ্ঞান কৰে। বুদ্ধৰ আত্মীয় শিষ্য আনন্দক বুদ্ধই সংঘ পৰিচালনাৰ দায়িত্ব দিয়ে আৰু আনন্দই নীতি-নিয়মৰ মাজেৰে সংঘ পৰিচালিত কৰে। মহাপ্রজাপতি গৌতমী আৰু বুদ্ধৰ মাজত আনন্দই হ'ল— যোগাযোগৰ প্রধান মাধ্যম।

মহাপ্রজাপতি গৌতমী ঃ সংঘস্থবিৰা মহাপ্রজাপতি গৌতমী আছিল তথাগত বুদ্ধৰ মাহীমাক। বুদ্ধদেৱে তেওঁক উপযুক্ত দীক্ষা দি ভিক্ষুণী সংঘৰ মুখ্য স্থবিৰাৰূপে নিয়োগ কৰিছিল। মহাপ্রজাপতি গৌতমীয়ে দুখী-তাপী ভিক্ষুণীসকলক নানা ধৰণৰ উপদেশ আৰু দিহা পৰামর্শ দি মনৰ দুখ পাতলাবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। উন্মাদিনী হৈ নগ্নৰূপত বুদ্ধৰ মণ্ডলমালত উপস্থিত হোৱা আৰু বুদ্ধই *'পটাচাৰা'* নামেৰে নামকৰণ কৰা নাৰীগৰাকীকো উপযুক্ত সেৱা-শুশ্রূষাৰে সুস্থ কৰি তোলাৰ দায়িত্ব বুদ্ধই মহাপ্রজাপতি গৌতমীৰ ওপৰতে ন্যস্ত কৰিছিল। গৌতমীৰ সেৱা-শুশ্রূষা আৰু যত্নতে উন্মাদিনী পটাচাৰা লাহে লাহে সুস্থ হৈ উঠিছিল। ভিক্ষুণী সংঘৰ মুখ্য স্থবিৰা মহাপ্রজাপতি গৌতমীয়ে পটাচাৰাক সুস্থ কৰিবৰ বাবে এনেদৰে উপদেশ দিছিল—

'কোৱা পটাচাৰা, তোমাৰ কাহিনী কোৱা, তোমাৰ সম্পূর্ণ স্মৃতি এবাৰ জগাই তুলি একেবাৰে বিসর্জন দিয়া। মাথোন এটা কথা জানিবা, তথাগতই কয়, যি শোকত তুমি কাতৰ কোৱা সেই শোক আজিৰ নহয়। সকলো কালৰ। তোমাৰ নহয়, সর্বমানৱৰ।' গৌতমীৰ এনে উপদেশ, সাহস আৰু সেৱা-যত্নত পটাচাৰাই নিজৰ স্মৃতি ঘূৰাই পাইছিল আৰু দুখৰ উপশম ঘটাই সুস্থ হৈ উঠিছিল।

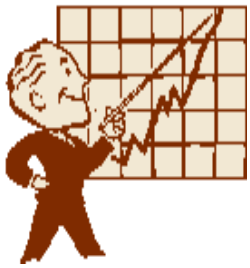
অভয় ঃ *'পটাচাৰা'* উপন্যাসৰ আন এটা চৰিত্র হ'ল অভয়। অভয় হ'ল পটাচাৰা হোৱাৰ আগ-জীৱনৰ সোণা নামৰ নাৰীগৰাকীৰ স্বামী। অভয় সোণাহঁতৰ ঘৰৰ গৃহ পৰিচালক আছিল। সোণাৰ যৌৱনকালত সোণা আৰু অভয় দুয়ো পৰস্পৰৰ প্রতি আকর্ষিত হয় আৰু বিয়াৰ মাঙ্গলিক বাদ্যধ্বনিৰ মাজতে সোণাৰ কথা এৰাব নোৱাৰি তাইক পলুৱাই আনিবলৈ বাধ্য হয়। সোণাৰ লগত কুশীনাৰাত নতুন জীৱন আৰম্ভ কৰে যদিও গৃহভৃত্য হৈ প্রভুৰ কন্যাক হৰণ কৰা বাবে কোনোদিন সোণাৰ ঘৰলৈ যাব নোৱাৰে। অভয়ে অসহায় অনুভৱ কৰে। সেয়ে নিজ গৃহত সন্তান জন্ম দিবলৈ অহা সোণাক হাবিৰ মাজৰ পৰা বিচাৰি বুজাই মেলি আকৌ কুশীনাৰালৈ লৈ যায়। কিন্তু সোণাই অভয়ক বহুত বুজাই মেলিও পিতৃগৃহলৈ নিবলৈ মান্তি কৰাব নোৱাৰি পিতৃগৃহত দ্বিতীয় সন্তানক জন্ম দিব বুলি মনে মনে ওলাই আহে। অভয়েও পত্নীক বিচাৰে হাবিলৈ আহে আৰু মূৰৰ ওপৰত চালি এখন দি সেই ৰাতিটো পাৰ কৰিবৰ বাবে বাঁহ কাটিবলৈ যাওঁতে তৰাডাঁহী সাপে খোটাত মৃত্যুক সাৱটি ল'ব লগা হয়।

অভয়ৰ চৰিত্রত গৃহভৃত্য হিচাপে প্রভুৰ প্রতি শ্রদ্ধা আৰু সমীহ আৰু প্রভুকন্যাৰ প্রতি মৰম ফুটি উঠিছে। নিজে কৰা ভুলৰ বাবে সোণাক কোনোদিন পিতৃগৃহলৈ লৈ যাব নোৱাৰি অভয় অসহায় হৈ পৰিছে। সেইদৰে অভয়ৰ বিবেচনা শক্তিও মনকৰিবলগীয়া। যৌৱন কালত দেহৰ তৃষ্ণাত সোণাৰ প্রতি আকর্ষিত হ'লেও দেউতাকে চাই দিয়া উপযুক্ত ল'ৰাৰ লগত তাইক বিয়া পাতি সুখী হ'বলৈ অভয়ে আহ্বান জনাইছে আৰু নিজৰ সীমাবদ্ধতাৰ কথা অকপটে স্বীকাৰ কৰিছে। অকালতে প্রাণ হেৰুওৱা *'পটাচাৰা'* উপন্যাসৰ অভয় এটা ট্রেজিক চৰিত্র।

ভিক্ষু-ভিক্ষুণী আৰু উপাসক-উপাসিকাসকল ঃ *'পটাচাৰা'* উপন্যাসত বৌদ্ধ ভিক্ষু-ভিক্ষুণীসকল আৰু উপাসক-উপাসিকাসকলৰ চৰিত্রত মনকৰিবলগীয়া। তথাগত বুদ্ধই পুৱা-গধূলি ধর্মদেশনা শুনিবলৈ গোট খায়। বুদ্ধই গাঁথা আৰম্ভ কৰি শেষ কৰাৰ লগতে ভিক্ষু-ভিক্ষুণী তথা উপাসকসকলে সাধুবাদ দিবলৈ ধৰে। বুদ্ধৰ ধর্মদেশনা শুনিবলৈ আহিলেও গৃহী বা সংসাৰী উপাসকসকলে ইটো-সিটো গ্রাম্যকথা আলোচনা নকৰাকৈ থাকিব নোৱাৰে। ধর্মদেশনা শুনিবলৈ আহি তেওঁলোকে সৰু-সুৰা পৰচর্চাত ভাগ লয়। ভিক্ষুসকলে উপাসকসকলক গ্রাম্যকথা আলোচনা নকৰিবলৈ সকীয়াই দিয়ে। বৌদ্ধ সংঘত ভিক্ষু-ভিক্ষুণীসকলে আশ্রয় গ্রহণ কৰে আৰু

সংঘই দেখুৱাই দিয়া নিৰ্বাণৰ পথ অনুসৰণ কৰি এক পৱিত্ৰ জীৱন যাত্ৰা সম্ভৱ কৰি তোলে।

এইদৰে *'পটাচাৰা'* উপন্যাসখনত বিভিন্ন চৰিত্ৰৰ সমাবেশ ঘটিছে। পটাচাৰা হৈছে উপন্যাসখনৰ কেন্দ্ৰীয় চৰিত্ৰ। উপন্যাসখনত পটাচাৰা আৰু বুদ্ধই প্ৰধান ভূমিকা গ্ৰহণ কৰা দেখা যায়।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ৩ ঃ *'পটাচাৰা'* উপন্যাসখনৰ চৰিত্ৰ চিত্ৰণ সম্পৰ্কে এটা টোকা যুগুত কৰক? (১৫০টা মান শব্দৰ ভিতৰত)

.....

প্ৰশ্ন নং ৪ ঃ *'পটাচাৰা'* উপন্যাসৰ মূল নাৰী চৰিত্ৰটোৰ চাৰিত্ৰিক বৈশিষ্ট্য বিশ্লেষণ কৰক। (১০০ টা মান শব্দৰ ভিতৰত)

.....

৩.৩.৪ উপন্যাসখনৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ

নৱকান্ত বৰুৱাৰ *'পটাচাৰা'* উপন্যাসখনৰ বিষয়বস্তু তেওঁৰ আনবোৰ উপন্যাসৰ লগত নিমিলে। *'কপিলীপৰীয়া সাধু'*, *'ককাদেউতাৰ হাড়'* আৰু *'গৰমা কুঁৱলী'*ত নৱকান্ত বৰুৱাই ইতিহাস তেচনাক বেলেগ বেলেগ ঐতিহাসিক সমলৰ মাজত পুনৰ বিচাৰ কৰি চাইছে। কিন্তু *'মানুহ আটাইবোৰ দ্বীপ'*আৰু *'পটাচাৰা'*— এই দুখন উপন্যাসৰ বিষয়বস্তু গ্ৰহণ কৰিছে বৌদ্ধ ভিক্ষুণীয়ে ৰচনা কৰা থেৰীগাথাৰ পৰা। এই বৌদ্ধ ভিক্ষুণীসকলে ৰচনা কৰা থেৰীগাঁথাসমূহৰ মাজত যি মানৱীয় অনুভূতিৰ চিত্ৰ প্ৰতিফলিত হৈছিল তাৰ প্ৰতি নৱকান্ত বৰুৱা আকৰ্ষিত হৈছিল আৰু তেনে বিষয়বস্তুক অৱলম্বন হিচাপে লৈ উপন্যাস ৰচনা কৰিবলৈ অনুপ্ৰেৰণা লাভ কৰিছিল।

নৱকান্ত বৰুৱাৰ এই *'পটাচাৰা'* উপন্যাসখনত বুদ্ধৰ জীৱন কালৰ ঘটনা বিবৃত হৈছে যদিও এই উপন্যাসখনত সামাজিক পৰিবেশ আৰু প্ৰতিক্ৰিয়াৰ চিত্ৰ প্ৰতিফলিত হোৱা নাই। উপন্যাস হৈছে সমাজৰ দলীল। উপন্যাসৰ মাজেৰে সমাজৰ সামাজিক, অৰ্থনৈতিক, ৰাজনৈতিক, সাংস্কৃতিক ইত্যাদি বিভিন্ন চিত্ৰ প্ৰতিফলিত হয়। কিন্তু *'পটাচাৰা'* উপন্যাসখনত ঔপন্যাসিকে সেই সামাজিক পৰিবেশ সৃষ্টিৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিয়া নাই। তেওঁ থেৰীগাঁথাত সন্নিবিষ্ট এগৰাকী দুৰ্ভগীয়া নাৰীৰ মানসিক ৰূপান্তৰৰ কাহিনীহে উপন্যাসখনত বৰ্ণনা কৰিছে। ঔপন্যাসিকৰ ভাষাত — 'বুদ্ধৰ মাজত মই আচৰিতভাৱে কিছুমান আধুনিক ধাৰণাৰ উৎস বিচাৰি পাওঁ। জীৱনৰ স্বকৃত কৰ্মজাত দুৰ্ঘটনাই উন্মাদিনী কৰা পটাচাৰাক স্বজ্ঞা দান কৰি তাইক এটা উচ্চতৰ

মানসিক স্তৰত প্রতিস্থাপিত কৰাৰ প্রক্রিয়াটো মোৰ দেখোন এটা মনঃসমীক্ষণৰ প্রক্রিয়া যেন লাগে। সেইবাবে উপন্যাসৰ কোনো পৰিবেশ সৃষ্টি কৰাৰ প্রয়াস নকৰি মই কেৱল সেই প্রক্রিয়াটোৰ কথাতে গুৰুত্ব দি কেৱল কাহিনী এটা কৈছোঁ।'

নৰকান্ত বৰুৱাৰ *'পটাচাৰা'* উপন্যাসকনত চৰিত্রৰ মনোজগতৰ হাহাকাৰ, অস্থিৰতা, মানসিক উত্তৰণৰ সংগ্রাম আৰু সেই পৰিপ্রেক্ষিতত আহি পৰা সংঘাতৰ চিত্রহে প্রতিফলিত হৈছে। উপন্যাসখনত পটাচাৰাৰ মানসিক অস্থিৰতা আৰু হাহাকাৰৰ চিত্র পোৱা যায় আৰু বুদ্ধৰ সংস্পর্শলৈ আহি বুদ্ধৰ কৰুণা আৰু মঙ্গলময় অমৃত বাণীয়ে কেনেকৈ পটাচাৰাৰ দুখ-বেদনা, অস্থিৰতা দূৰ কৰি স্বজ্ঞা প্রদান কৰি ভিক্ষুণী পটাচাৰালৈ পৰিৱর্তন কৰি নির্বাণৰ পথত অগ্রসৰ হ'বলৈ অনুপ্রেৰণা যোগাইছিল তাৰ চিত্র সুন্দৰভাৱে অংকিত হৈছে। ঔপন্যাসিকে *'পটাচাৰা'*ৰ কাহিনীটো সম্পর্কে নিজেই কৈছে— 'ই হ'ল মানসিক ৰূপান্তৰৰ কাহিনী'।

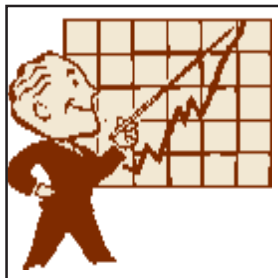
পটাচাৰা উপন্যাসখনৰ মাজেদি বৌদ্ধ ধর্মৰ নীতি-আদর্শ আৰু বুদ্ধৰ মানৱ ধর্ম আদি ফুটি উঠিছে। উপন্যাসখনৰ বিভিন্ন ঠাইত বুদ্ধৰ মুখেৰে হওক বা আন চৰিত্রৰ মুখেৰে হওক বুদ্ধৰ নীতি-আদর্শ-দর্শন আদি প্রতিফলিত হৈছে। উপন্যাসখনৰ মাজেৰে মানৱীয় অভুভূতিৰ সূক্ষ্ম প্রকাশ ঘটিছে। উপন্যাসখনৰ কেন্দ্রস্থ বিষয় হৈছে মানৱ ধর্ম। জীৱনৰ সর্বস্ব হেৰুৱাই অস্থিৰ হৈ পৰা পটাচাৰা নামৰ নাৰীগৰাকীক আশ্রয় আৰু নিৰাপত্তা দানে উপন্যাসখনৰ মানৱীয় আবেদন দুগুণে বৃদ্ধি কৰিছে। তদুপৰি বুদ্ধসংঘত দুখুনী, অনাথিনী, পাপী, তাপী, পিতৃ-মাতৃহীন অৱলা নাৰীক আশ্রয় প্রদান কৰি নিৰাপত্তাৰে ব্যষ্টিত কৰি সেৱা-যত্নেৰে তেওঁলোকৰ প্রতি যি শ্রদ্ধা আৰু অনুকম্পা দেখুওৱা হৈছে সি মানৱীয় অনুভূতিৰ অন্যতম প্রকাশৰূপে ভাস্কৰ হৈ থাকিব।

'পটাচাৰা' উপন্যাসখনৰ বিষয়বস্তু যেনেদৰে গহীন তেনেদৰে উপন্যাসখনৰ ভাষাও গহীন আৰু মিতব্যয়ী। তথাগত বুদ্ধ, মহাপ্রজাপতি গৌতমী আদি চৰিত্রৰ মুখত অতি কম শব্দৰে গাম্ভীর্যপূর্ণ বক্তব্য দাঙি ধৰা হৈছে। সেইদৰে পটাচাৰা ওৰফে সোণাৰ মুখৰ ভাষাও যথেষ্ট গহীন আৰু বিষয়বস্তুৰ লগত খাপখোৱা। গতিকে বিষয়বস্তুৰ লগত সামঞ্জস্য থকা ভাষাৰ ব্যৱহাৰে *'পটাচাৰা'* উপন্যাসখন সুখপাঠ্য কৰি তুলিছে।

নৰকান্ত বৰুৱাৰ *'পটাচাৰা'* উপন্যাসখনত সামাজিক পৰিবেশ আৰু প্রতিক্রিয়াৰ চিত্র নাই যদিও দুই-এটা সৰু কাহিনীৰ দ্বাৰা সেই সময়ৰ আংশকি চিত্র ফুটি উঠা দেখিবলৈ পোৱা যায়। উদাহৰণ স্বৰূপে— বুদ্ধৰো যে বিৰোধী পক্ষ আছিল আৰু সেই বিৰোধী পক্ষই বুদ্ধৰ ধর্মদেশনা কৰাৰ সময়ত বিভিন্ন আহুকালৰ সৃষ্টি কৰিছিল সেই কথাৰ উমান পোৱা যায়। দেৱদত্তই কিদৰে বাল্যকালৰে পৰা গৌতম (বুদ্ধ)ৰ বিৰোধিতা কৰি আহিছে সেই কথা বুদ্ধৰ প্রিয় শিষ্য আনন্দৰ মুখেদি

ঔপন্যাসিকে ব্যক্ত কৰিছে। বুদ্ধৰ যি সুনাম বা মহত্ব সেইয়া ম্লান কৰিবৰ বাবে বিৰোধী পক্ষই প্ৰায়েই চেষ্টা কৰি থাকে। সেইবাবে বুদ্ধই ধৰ্মদেশনা কৰি থকাৰ সময়ত দেৱদত্তই চিঞ্চা নামৰা এজনী বাৰাংগনাক পঠাই বুদ্ধক অপদস্থ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰে। কিন্তু বুদধৰ মনোবল, ধৈৰ্য আৰু সহনশীলতাই সেইবোৰ বাধা অতিক্ৰম কৰাত সহায় কৰে। এইদৰে দুই-এটা সৰু কথাই বুদ্ধৰ সময়ৰ সমাজ সম্পৰ্কে ইংগিত বহন কৰে।

এইদৰে নৱকান্ত বৰুৱাৰ *'পটাচাৰা'* উপন্যাসখনৰ মাজেৰে যিকেইটা বৈশিষ্ট্য ফুটি উঠিছে সিয়ে এই সৰু তথা ভিন্ন ৰুচিৰ উপন্যাসখনক এক বিশেষ আয়তন প্ৰদান কৰিছে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ৫ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ *'পটাচাৰা'* উপন্যাসখনৰ মাজেৰে প্ৰকাশ পোৱা বৈশিষ্ট্যকেইটাৰ এক চমু বিশ্লেষণ দাঙি ধৰক?

(১৫০টা মান শব্দৰ ভিতৰত)

.....

৩.৪ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- নৱকান্ত বৰুৱাৰ ভিন্নসূৰী উপন্যাস *'পটাচাৰা'*ৰ বিষয়ে এক সম্যক ধাৰণা লাভ কৰাত এই অধ্যায়টোৱে আপোনাক সহায় কৰিব। বৌদ্ধ ভিক্ষুণীসকলৰ জীৱন গাঁথাই কেনেদৰে বৰুৱাক আকৰ্ষিত কৰি উপন্যাস ৰচনা কৰিবলৈ অনুপ্ৰাণিত কৰিছিল সেই কথা জানিব পাৰিব।
- *'পটাচাৰা'* উপন্যাসখনৰ বিষয়বস্তু অলপ ভিন্ন প্ৰকৃতিৰ। তেওঁৰ আন তিনিখন উপন্যাসত পোৱাৰ দৰে ইয়াত ইতিহাস চেতনা প্ৰকাশিত হোৱা নাই। উপন্যাসখনৰ মূল বিষয়বস্তু হ'ল মানৱধৰ্ম। সকলো শ্ৰেণীৰ মানুহৰ প্ৰতি সমভাবাপন্ন হৈ তথাগত বুদ্ধই দয়া, কৰুণা আদি মানৱীয় অনুভূতিসমূহৰ দ্বাৰা কেনেদৰে মানুহৰ মঙ্গল সাধন কৰিছে সেই কথা এই উপন্যাসখনত প্ৰতিফলিত হৈছে। এই অধ্যায়টোৰ জৰিয়তে আপুনি সেই সম্পৰ্কে অৱগত হ'ব পাৰিব।
- নৱকান্ত বৰুৱাৰ বৌদ্ধ গাঁথাৰ ভিত্তিত ৰচিত *'পটাচাৰা'*নামৰ ভিন্নসূৰী উপন্যাসখনত চৰিত্ৰৰ সংখ্যাও বৰ তাকৰ কিন্তু কম পৰিসৰতে চৰিত্ৰসমূহ মানৱীয় অনুভূতিৰে জিলিকি উঠিছে। গতিকে চৰিত্ৰ চিত্ৰণত ঔপন্যাসিক নৱকান্ত বৰুৱাই কেনে দক্ষতাৰ পৰিচয় দিছে সেই সম্পৰ্কেও এই অধ্যায়টোৰ পৰা জানিবলৈ সক্ষম হ'ব।

- নৱকান্ত বৰুৱাৰ *'পটাচাৰা'* উপন্যাসখনৰ মাজেৰে কিছুমান বিশেষত্ব ফুটি উঠিছে। গতিকে এই উপন্যাসখনৰ মাজেৰে কি কি বৈশিষ্ট্য ফুটি উঠিছে সেই সম্পৰ্কেও অৱগত হ'ব।
- এই অধ্যায়টোৰ জৰিয়তে সাহিত্য শাখাৰ শিক্ষার্থীসকলে ঔপন্যাসিক হিচাপে নৱকান্ত বৰুৱা কেনে আছিল সেই কথা অনুধাৱন কৰিব পাৰিব। তদুপৰি *'পটাচাৰা'* উপন্যাসখনৰ বিষয়ে এক সামগ্রিক ধাৰণা লাভ কৰাৰ লগতে বৌদ্ধ ধর্মৰ আদর্শ, দয়া, কৰুণা, মানৱতা আদিৰ লগতো পৰিচিত হ'ব পাৰিব।

৩.৫ অধিক জানিবলৈ

অসমীয়া গ্রন্থ ঃ

১। ঠাকুৰ, নগেন (সম্পা.) (২০১৮) ঃ এশ বছৰৰ অসমীয়া উপন্যাস; জ্যোতি প্রকাশন, গুৱাহাটী।

২। দত্ত, উৎপল (সম্পা.) (২০০২) ঃ উপন্যাস সমগ্র, নৱকান্ত বৰুৱা (প্রথম প্রকাশ); জার্নাল এম্পৰিয়াম, নলবাৰী।

৩। দাস, শোণিত বিজয় আৰু বায়ন, মুনীন (সম্পা.) (২০০০) ঃ কথা বৰেণ্য ১০০, কথা পাব্লিকেছন, গুৱাহাটী।

৪। বৰগোহাঞি, হোমেন (সম্পা.) (২০১২) ঃ অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী, ষষ্ঠ খণ্ড, আনন্দৰাম বৰুৱা ভাষা কলা-সংস্কৃতি সংস্থা, অসম।

৫। শর্মা, সত্যেন্দ্রনাথ (২০১৫) ঃ অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত; সৌমাৰ প্রকাশ, গুৱাহাটী।

৩.৬ অগ্রগতিৰ খতিয়ান (কেৱল ৰূপৰেখা)

১নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ *পটাচাৰা* উপন্যাসখনৰ পটভূমি — মূল বিষয়বস্তু বা কাহিনী — চৰিত্র চিত্রণ — ইত্যাদিৰ আলোচনা।

২নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ *পটাচাৰা* উপন্যাসখনৰ কাহিনীভাগৰ চমু আলোচনা — কাহিনীত কি বিশেষত্ব প্রকাশ পাইছে তাৰ মূল্যায়ন।

৩নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ উপন্যাসখনৰ চৰিত্র — মূল চৰিত্রকে ধৰি আটাইকেইটা চৰিত্র সম্পর্কে আলোচনা — চৰিত্র চিত্রণত ঔপন্যাসিকৰ কৃতিত্ব।

৪নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ *পটাচাৰা* উপন্যাসৰ মূল নাৰী চৰিত্ৰ — চৰিত্ৰটোৰ বিশ্লেষণ — চাৰিত্ৰিক বিশেষত্ব — চৰিত্ৰটো চিত্ৰণত ঔপন্যাসিকৰ সফলতা-বিফলতা।

৫নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ *পটাচাৰা* উপন্যাসৰ বিষয়বস্তুৰ নতুনত্ব — চৰিত্ৰ চিত্ৰণৰ বিশেষত্ব — মানৱীয় প্ৰমূল্যৰ প্ৰকাশ — ভাব আৰু ভাষাৰ গাম্ভীৰ্য — সামাজিক চিত্ৰৰ প্ৰকাশ — আদিৰ আলোচনা।

৩.৭ আৰ্হি প্ৰশ্ন

প্ৰশ্ন ১ ঃ উপন্যাস হিচাপে নৰকান্ত বৰুৱাৰ *'পটাচাৰা'* উপন্যাসখনৰ এক মূল্যাংকন দাঙি ধৰক।

প্ৰশ্ন ২ ঃ *'পটাচাৰা'* উপন্যাসখনৰ বিষয়বস্তুৰ উৎস কি? উপন্যাসখনৰ বিষয়বস্তুৰ এক আভাস দাঙি ধৰক।

প্ৰশ্ন ৩ ঃ নৰকান্ত বৰুৱাই *'পটাচাৰা'* উপন্যাসখনৰ চৰিত্ৰ চিত্ৰণত কেনে কৃতিত্ব দাঙি ধৰিছে আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন ৪ ঃ *'পটাচাৰা'* উপন্যাসৰ বিশেষত্বসমূহ দাঙি ধৰি এক চমু আলচ যুগুত কৰক।

প্ৰশ্ন ৫ ঃ *'পটাচাৰা'* উপন্যাসখনৰ যোগেদি নৰকান্ত বৰুৱাই মানৱ ধৰ্মৰ কেনেদৰে প্ৰকাশ ঘটাইছে মূল চৰিত্ৰৰ আধাৰত বিচাৰ কৰক।

প্ৰশ্ন ৬ ঃ বৌদ্ধ ধৰ্মৰ নীতি-আদৰ্শ *'পটাচাৰা'* উপন্যাসখনৰ মাজেদি কেনেদৰে প্ৰকাশিত হৈছে বুজাই লিখক।

প্ৰশ্ন ৭ ঃ 'ই হ'ল মানসিক ৰূপান্তৰৰ কাহিনী' — *'পটাচাৰা'* উপন্যাসখনৰ আধাৰত এই কথাষাৰ বিশ্লেষণ কৰক।

*** ***** ***

অধ্যায় ৪ ঃ সাহিত্য সমালোচক নৱকান্ত বৰুৱা *(কবিতাৰ দেহ বিচাৰ পুথিৰ পৰা অলংকাৰ চিন্তা)*

অধ্যায় গাঁথনি

৪.১ উদ্দেশ্য

৪..২ পৰিচয়

৪..৩ নৱকান্ত বৰুৱাৰ সাহিত্য আলোচনা বিষয়ক ৰচনা

৪..৪ নৱকান্ত বৰুৱাৰ 'অলংকাৰ চিন্তা'ৰ মূল পাঠ

৪..৫ নৱকান্ত বৰুৱাৰ 'অলংকাৰ চিন্তা' শীৰ্ষক পাঠটিৰ বিষয়বস্তু

৪..৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

৪..৭ অধিক জানিবলৈ

৪..৮ অগ্রগতিৰ খতিয়ান (কেৱল ৰূপৰেখা)

৪..৯ আৰ্হি প্রশ্ন

৪.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি—

- সাহিত্য সমালোচক হিচাপে নৱকান্ত বৰুৱাক আলোচনা কৰিব পাৰিব
- কবিতাৰ নন্দনতাত্ত্বিক দিশটোৰ প্রতি থকা নৱকান্ত বৰুৱাৰ গভীৰ আগ্রহ আৰু পাণ্ডিত্যপূর্ণ দৃষ্টিভঙ্গীৰ পৰিচয় আগবঢ়াব পাৰিব
- সাহিত্যত অলংকাৰৰ প্রয়োজনীয়তা সম্পর্কে জানিব পাৰিব
- প্রাচ্য আৰু পাশ্চাত্যত অলংকাৰ সম্পর্কীয় আলোচনা কি দৰে কৰিব লাগে তাৰ স্পষ্ট ধাৰণা লাভ কৰিব পাৰিব।

৪.২ পৰিচয়

স্নাতকোত্তৰ অসমীয়া চতুর্থ ষাণ্মাসিকৰ অন্তর্গত সাহিত্য শাখাৰ শিক্ষার্থীৰ বাবে আগবঢ়োৱা চতুর্থ পাঠ্যবিষয়ৰ দ্বিতীয় খণ্ডত পঢ়িবলগীয়া বিশেষ সাহিত্যিক নৱকান্ত বৰুৱাৰ এইটো চতুর্থ অধ্যায়। এই অধ্যায়ত নৱকান্ত বৰুৱাৰ সাহিত্য-শাস্ত্র সম্পর্কীয় পুথি *কবিতাৰ দেহবিচাৰৰ* "অলংকাৰ চিন্তা" নামৰ পাঠটি আলোচনা কৰা হৈছে। পাঠটিত বৰুৱাই প্রাচ্য আৰু পাশ্চাত্যৰ পণ্ডিতসকলৰ দৃষ্টিত 'অলংকাৰ'নো কি তাৰ আভাস প্রদান কৰিছে। তদুপৰি মনৰ ভাব প্রকাশক ভাষাৰ প্রয়োগত অলংকাৰে কেনে ধৰণে প্রভাৱ পেলায়, সেই বিষয়তো আলোকপাত কৰিছে।

৪.৩ নৱকান্ত বৰুৱাৰ সাহিত্য-আলোচনা বিষয়ক ৰচনা

কবি-ঔপন্যাসিক আৰু অনুবাদকৰূপে সুখ্যাতি অর্জন কৰা নৱকান্ত বৰুৱা যে দৰাচলতে এগৰাকী সফল সাহিত্য-বিশ্লেষক তাৰ যথার্থ প্রমাণ **কবিতাৰ দেহবিচাৰ** গ্রন্থখন। ১৯৮৭ চনতে প্রথম প্রকাশিত ১৬০ পৃষ্ঠাৰ এই গ্রন্থখনেই কবি-বিশ্লেষক বৰুৱাৰ সাহিত্য-বিশ্লেষণ সম্পর্কীয় অসমীয়া ভাষাত এখন অনবদ্য অৱিহণা। কবিতাৰ বিশ্লেষণাত্মক ভালেমান গ্রন্থ পৰৱর্তী কালত প্রকাশ হ'লেও বৰুৱাৰ এই গ্রন্থখনে সদায়ে অনন্য স্থান অধিকাৰ কৰি একক হৈ আছে আৰু থাকিব।

'কবিতাৰ দেহবিচাৰ'ত সর্বমুঠ তেৰটা মূল অধ্যায়ত বিশ্লেষকে কবিতাৰ দেহ আৰু লগতে আত্মাৰ কথা বিচাৰ কৰি প্রাচ্য-পাশ্চাত্যৰ আধুনিক সমালোচনাৰ আধাৰত বিস্তৃত আৰু সাৱলীল পর্যালোচনা আগবঢ়াইছে। লেখকে পোনতে এটা কথা স্বীকাৰ কৰিছে যে কবিতাৰ 'দেহৰূপৰ ইটো ফাল-- অর্থাৎ অলংকাৰ আদিৰ বিবর্তনো প্রাচ্য আৰু পাশ্চাত্যৰ সম্মিলিত প্রণালীৰে ভাবি চাবলৈ' যথেষ্ট কঠিন আৰু অনেক পঠন-পাঠনৰ প্রয়োজন। লেখকৰ এই বিনম্রতা স্বত্ত্বেও এটা কথা ঠিক যে কবিতাৰ দেহৰূপৰ বিষয়ে অসমীয়া ভাষাত তেওঁৰ গ্রন্থখনৰ পৰাই পর্যাপ্ত বিশ্লেষণ আৰু ধাৰণা লাভ কৰিব পাৰি।

ইংৰাজীত যিটোক Figures of Speech বুলি জনা যায় অসমীয়াত সাহিত্য-তাত্ত্বিকসকলে তাকেই অলংকাৰ বুলিছে। 'অলংকাৰ চিন্তা' শীর্ষক প্রথম অধ্যায়তে লেখকে সূক্ষ্মভাৱে ধ্বনিতত্ত্বৰ আধাৰত কবিতাৰ অলংকাৰৰ বিষয়ে এক সুন্দৰ বিশ্লেষণ দাঙি ধৰিছে। পাশ্চাত্যৰ কাব্যশাস্ত্র, এৰিষ্টটলৰ সাহিত্যৰ ভাষা আৰু ভৰতমুনিৰ নাট্যশাস্ত্রৰ শব্দালংকাৰৰ আলোচনা প্রসংগ টানি উপমা (Simile) আৰু ৰূপক (Metaphor)-ৰ বিভিন্ন ভাগ-বিভাগ প্রয়োগ-প্রকাশ উদাহৰণ সহকাৰে দাঙি ধৰি তেওঁ অলংকাৰৰ জালখনৰ সৰু সৰু পাহবোৰৰ বিশ্লেষণ আগবঢ়াইছে। লগতে অলংকাৰৰ মহিমা আৰু ব্যৱহাৰৰ ক্ষেত্রত বিভিন্ন আলংকাৰিকৰ মতানৈক্যৰ বিষয়েও লেখকে পুংখানুপুংখ ব্যাখ্যা কৰিছে। পূব পশ্চিমৰ সাম্য, বৈসাদৃশ্য বা ঐক্য ক'ৰবাত ব্যাজস্তুতি (Irony) হিচাপেও যে গ্রাহ্য আৰু ক'ৰবাত সেয়া মৃদু অলংকাৰ, আনন্দদায়ক কল্পচিত্র সেই ব্যাখ্যাও লেখকে আগবঢ়াইছে।

দ্বিতীয় অধ্যায় 'অলংকাৰৰ ঘাইভাগ'-ত লেখকে প্রাচ্য আৰু পাশ্চাত্যৰ আধাৰত আলংকাৰিকসকলে অলংকাৰক -শব্দালংকাৰ আৰু অর্থালংকাৰ হিচাপে কেনেকৈ আৰু কিয় ভাগ কৰিছে সেইবিষয়ে আলোকপাত কৰিছে। 'শব্দ' (Word) হৈছে অংলকাৰত ভিত্তি। শব্দৰ ধ্বনি (Sound) আৰু অর্থ (Meaning) লগ হৈ সৃষ্টি কৰে ভাষা, সাহিত্য। ভৰতৰ নাট্যশাস্ত্রত উপমা, দীপক, ৰূপক আৰু যমক শিৰোনামৰ চাৰিটা অলংকাৰৰ চর্চা হৈছিল। আধুনিক বিভাগমতে তাৰ প্রথমৰ পৰা তিনিটা অর্থালংকাৰ। শেষৰটো শব্দালংকাৰ। লেখকে দুয়োবিধ অলংকাৰৰ প্রয়োগ দেখুৱাই কৈছে যে শব্দালংকাৰত শব্দৰ পৰিৱর্তন গ্রহণযোগ্য নহয় আৰু আনহাতে অর্থালংকাৰে তাৰ সম্ভাৱনা বহন কৰে। এৰিষ্টটলৰ কাব্যশাস্ত্র (Poetics)

আৰু বাকশাস্ত্ৰ (Rhetoric)-ৰ আলোচনা কৰিও তেওঁ দেখুৱাইছে যে দার্শনিকজনে কেৱল মাত্ৰ এটা শব্দ - Metaphor ব্যৱহাৰ কৰিছে। শব্দৰ সাংকেতিক ৰূপান্তৰকে এই মেটাফৰে বুজায়। তেওঁৰ মতে এৰিষ্টটলৰ আলোচনাতো ৰূপান্তৰৰ যিকেইটা পদ্ধতি আছে সেয়া অর্থালংকাৰৰ অন্তর্ভুক্তহে। তাত শব্দালংকাৰৰ আধুনিক প্ৰসংগ দেখা নাযায়। আধুনিক আলোচনাতহে শব্দালংকাৰৰ প্ৰসংগই অর্থাৎ ধ্বনিৰ প্ৰাধান্যই ঠাই পায়।

লেখকে গ্ৰন্থখনত অধ্যায় বিভাজন আক্ষৰিক অর্থত কৰা নাই যদিও আলোচনাৰ সুবিধার্থে আমি বিভাজন মানি চলিছো। সেই দিশৰ পৰা তৃতীয় অধ্যায়ৰ পৰা যিকেইটা অধ্যায় পোৱা যায় তাত শব্দালংকাৰৰ বিভিন্ন ৰূপ আৰু প্ৰয়োগ দেখুওৱাৰ লগতে কেতবোৰ অসমীয়া কবিতাৰ বিশদ আলোচনা উদাহৰণ সহকাৰে কৰা হৈছে। এই আলোচনাত লেখকে অৱশ্যে পাশ্চাত্যৰ আলোচকে শব্দালংকাৰৰ বিস্তৃত বিশ্লেষণ আগবঢ়াইছে যদিও ভাৰতীয় প্ৰকাৰৰ ব্যাখ্যাও কৰিছে। পাশ্চাত্যৰ মতে শব্দালংকাৰ তিনিটা হৈছে -- এলিটাৰেছন, অনমেট'পিয়া আৰু পান বা পেৰান'মাচিয়া। ভাৰতীয় মতে অনুপ্ৰাস, যমক, শব্দ শ্লেষ, পুনৰুক্তবদাভাস আৰু বক্ৰোক্তি। ইয়াৰ বাদেও অর্থশ্লেষ বুলি অর্থালংকাৰৰ এটা ভাগ আছে বুলি কোৱা হয়। লেখকে ভাৰতীয় শব্দালংকাৰৰ প্ৰতিটো ভাগৰে ব্যাখ্যা উদাহৰণসহ দাঙি ধৰিছে। লগতে সংস্কৃত আলংকাৰিকসকলে বৃত্তানুপ্ৰাস, ছেকানুপ্ৰাস, লাটানুপ্ৰাস, শ্ৰুত্যানুপ্ৰাস আৰু অন্ত্যানুপ্ৰাসত সূক্ষ্মভাৱে ভাগ কৰি কিদৰে অনুপ্ৰাসক দেখুৱাইছে তাৰ ব্যাখ্যাও কৰিছে।

ইয়াৰ পৰৱর্তী আলোচনাত লেখকে অর্থালংকাৰক সামৰি লৈছে। ক'বলৈ গ'লে অর্থালংকাৰৰ আলোচনা সুদীর্ঘ আৰু বিস্তৃত । গুৰুত্বপূর্ণ কথাটো হ'ল 'অর্থালংকাৰৰ বেলিকা শব্দৰ পৰিবর্তনে অলংকাৰৰ পাৰিভাষিক বিচ্যুতি নঘটায়।' কিন্তু মন কৰিবলগীয়া কথাটো হ'ল 'অর্থনির্ভৰ অলংকাৰত শব্দৰ ধ্বনিতকৈ অর্থৰ প্ৰাধান্য বেছি'। দৰাচলতে কেৱল অর্থৰ ভিত্তিত যিবোৰ অলংকাৰ নির্ণীত কৰা হৈছে সেইবোৰেই হৈছে অর্থালংকাৰ। পাশ্চাত্য আৰু ভাৰতীয় আলংকাৰিকসকলৰ মতবাদ পর্যালোচনা কৰি লেখক নৰকান্ত বৰুৱাই মত পোষণ কৰিছে যে 'একান্তভাৱে শব্দৰ অর্থৰ ওপৰত নির্ভৰ কৰি সৃষ্টি কৰা অলংকাৰেই হ'ল অর্থালংকাৰ'। তেওঁ এৰিষ্টটলৰ মতবাদকো গুৰুত্ব দিছে। এৰিষ্টটলৰ Metaphor শব্দই অর্থালংকাৰৰ সকলোখিনি সামৰি লৈছে। ভাৰতীয় মতে বহু-স্বীকৃত অর্থালংকাৰ হৈছে পাঁচ-বিধ-- সেয়া হ'ল - (১) সাদৃশ্যমূলক, (২) বিৰোধমূলক, (৩) শৃঙ্খলামূলক, (৪) ন্যায়মূলক আৰু (৫) গূঢ়ার্থ প্ৰতীতিমূলক। প্ৰতিটো ভাগৰে দীঘল উদাহৰণ দাঙি ধৰি লেখকে সুন্দৰভাৱে পাঁচ-বিধ অর্থালংকাৰৰ আলোচনা কৰিছে। সাদৃশ্যমূলক অলংকাৰৰ মূল ভিত্তি হৈছে উপমা, ইংৰাজীত যাক Simile বুলি জনা যায়। লেখকে উপমাৰ বিভিন্ন প্ৰকাৰ লুপ্তোপমা, পূর্ণোপমা, মালোপমা, সমালোপমা, উপমেয়োপমা, স্মৰণোপমা, প্ৰতিবস্তুপমা, বিম্ব-প্ৰতিবিম্বভাব আদি উপমাৰ বিষয়েও সুন্দৰভাৱে ফঁহিয়াই দেখুৱাইছে। বিভিন্নজন কবিয়ে বিবিধ ধৰণৰ উপমাৰে কেনেকৈ বিষয়বস্তুক গভীৰ কৰিবলৈ ভিন্ন ভিন্ন উপমাৰ আশ্ৰয় লৈছে সেয়া লেখকে যথোপযুক্ত উদাহৰণ দাঙি ধৰি দেখুৱাইছে।

ভাষাৰ এটা স্বাভাৱিক প্রবৃত্তি ৰূপকাত্মক ব্যৱহাৰ। লেখকে ৰূপকৰ আলোচনা কৰিবলৈ গৈ এই কথাকে প্রতিপ্রন্ন কৰিছে আৰু কৈছে যে ৰূপকত দুটা বিসদৃশ বস্তুৰ তুলনা কৰা হয়, উপমাতো তাকেই কৰা হয়। আধুনিক ইউৰোপীয় সংজ্ঞামতে Metaphor হ'ল Statement of Identity instead of Comparison. ৰূপকত 'বিষয়'তকৈ 'বিষয়ী'তহে, 'প্রকৃত'তকৈ 'অপ্রকৃত'তহে বেছি গুৰুত্ব দিয়া যায় বুলি লেখকে দেখুৱাইছে। তেওঁ পাশ্চাত্য চর্চাৰ আধাৰত Mixed metaphor, dead metaphor-ৰ আলোচনা কৰিছে। ইয়াৰ পিছতে তেওঁ বিভিন্ন প্রকাৰৰ ৰূপক যেনে-- ব্যতিৰেক, উৎপ্রেক্ষা, অপহ্নুতি, নিশ্চয়, দৃষ্টান্ত, নিদর্শনা, অতিশয়োক্তি, সমাসোক্তি, প্রতীপ, সন্দেহ ভ্রান্তিমান, উল্লেখ, দীপক, তুল্যযোগিতা ইত্যাদিৰ বিস্তৃত আলোচনা কৰিছে। শংকৰদেৱ-মাধৱদেৱৰ পৰা বৈষ্ণৱ যুগৰ আৰু আধুনিক যুগৰো ভালেমান বৰেণ্য কবিৰ কবিতাৰ মাজত বিভিন্ন প্রকাৰৰ ৰূপক কেনেভাৱে চমকি উঠিছে সেই বিষয়ে লেখকে অতি সৰলভাৱে আলোচনা কৰিছে।

পৰৱর্তী আলোচনাত লেখকে বিৰোধমূলক অলংকাৰৰ বিষয়ে ব্যাখ্যা কৰিছে। বিৰোধ, বিষম, বিশেষোক্তি, বিভাৱনা, অসংগতি আদি বিভিন্ন বিৰোধমূলক অলংকাৰত আলোচনা উদাহৰণসহ কৰোঁতে লেখকে এটা কথাত গুৰুত্ব দিছে যে বিৰুদ্ধভাবাপন্ন বস্তুৰ যোগেদি বহুতো সংবদেনশীল অলংকাৰৰ ব্যৱহাৰ কবিসকলে অত্যন্ত সচেতনভাৱে কৰিছে। পাশ্চাত্য সাহিত্যতো বিৰোধমূলক অলংকাৰৰ তাৎপর্যপূর্ণ ব্যৱহাৰ আছে। তাৰ ভিতৰত Antithesis, epigram, oxymoron আদিৰ ব্যৱহাৰ আমাৰ সাহিত্যতো দেখা যায়। এইবিধ অলংকাৰত বিৰোধ ইংগিতেই প্রধান।

অর্থালংকাৰ আন এক চমকপ্রদ অৱলম্বন হৈছে শৃঙ্খলামূলক অলংকাৰ। এইবিধ অলংকাৰৰ তিনিটা প্রধান ভাগ আছে। যেনে-- একাৱলী, সাৰ আৰু কাৰণমালা। লেখকে এইবিলাকৰ ব্যৱহাৰ আৰু বৈশিষ্ট্য উদাহৰণসহকাৰে দাঙি ধৰিছে। ইয়াতো তেওঁ শংকৰদেৱৰ পৰা দেৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতালৈকে উদাহৰণ দিছে। পৰৱর্তী অধ্যায়ত ন্যায়মূলক অলংকাৰৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিছে। এইবিধ অলংকাৰত বাক্য বা পদৰ অর্থক ব্যঞ্জনাৰ দ্বাৰা বর্ণনীয় বিষয়ৰ কাৰণ ৰূপে দেখুওৱা হয় আৰু তাক কাব্যলিংগ বুলি জনা যায়। ইয়াত লিংগ শব্দৰ অর্থ চিন বা সংকেত। এইবিধ অলংকাৰ পোনপটীয়া কাৰণৰ উল্লেখত নহয়, ব্যঞ্জনাৰ দ্বাৰা সূচিত হয় আৰু সেইবাবেই কবিৰ কল্পিত হেতু। ইয়াক হেতু অলংকাৰো বোলে। ব্যঞ্জনাৰ আশ্রয়ত সৃষ্ট আন এবিধ অলংকাৰৰ বিষয়ে ইয়াৰ পৰৱর্তী অধ্যায়ত আলোচনা কৰা হৈছে। ইয়াক গূঢ়ার্থ প্রতীতি মূলক অলংকাৰ হিচাপে জনা যায়। ইয়াৰ পাঁচটা ভাগ -- অপ্রস্তুত প্রশংসা, অর্থান্তৰন্যাস, ব্যাজস্তুতি, সূক্ষ্ম আৰু বক্রোক্তি। লেখকে ইয়াৰ ব্যৱহাৰসমূহ পুংখানুপুংখভাৱে দাঙি ধৰিছে আৰু আলংকাৰিকসকলৰ গুৰুত্ব অনুসৰি তেওঁ আলোচনাটো সমৃদ্ধ কৰিছে। প্রকৃত কথা ক'বলৈ গ'লে অলংকাৰৰ বেছিভাগ প্রয়োগ আমাৰ সাহিত্যলৈ আহিছে ভাৰতীয় আলংকাৰিকসকলৰ পৰা। অৱশ্যে পাশ্চাত্যৰ প্রভাৱত আন কেইবিধমান অলংকাৰৰ প্রয়োগো নোহোৱা নহয়। সেই সমূহৰ ভিতৰত লক্ষণামূলক অলংকাৰ হিচাপে অনুকল্প (Metonymy)

আৰু প্ৰতিৰূপক (Synecdoche) প্ৰধান। এই দুয়োবিধ শব্দ শক্তিৰ লক্ষণা গুণৰ দ্বাৰা সমৃদ্ধ আৰু অনুষঙ্গমূলক অলংকাৰ। ইয়াৰ লগতে অনাসক্ত বিশেষণ বুলি আন এবিধ অলংকাৰো আছে। তাক পৰিবৰ্তিত বিশেষণ বা স্থানচ্যুত বিশেষণ বুলিও জনা যায়।

লেখক বৰুৱাই বাক্যবিন্যাসৰ ভিত্তিত আমাৰ কবিতাত প্ৰয়োগ হোৱা অথচ ভাৰতীয় অলংকাৰ বিদ্যাই সামৰি নোলোৱা কেইটামান বাক্যবিন্যাস ভিত্তিক অলংকাৰৰ বিষয়েও আলোচনা কৰিছে। সেইকেইটা হৈছে-- অযুক্তক, অতিযুক্তক, যুগ্ম আৰু আদ্যাবৃত্তি। পৰৱৰ্তী অধ্যায়ত অলংকাৰিকসকলৰ আলোচনাই অন্তৰ্ভুক্ত কৰা আন দুবিধ অলংকাৰ-- সংকৰ আৰু সংসৃষ্টিৰ বিষয়েও তেওঁ আলোচনা কৰিছে। গ্ৰন্থখনৰ একেবাৰে সামৰণি মাৰিছে স্বভাৱোক্তি নামৰ আন এবিধ অৰ্থালংকাৰৰ আলোচনাৰে। অৱশ্যে স্বভাৱোক্তি অলংকাৰৰ যুক্তিযুক্ততা সম্পৰ্কে আলংকাৰিকসকলৰ মাজতো মত-পাৰ্থক্য আছে। লেখকে বিভিন্ন উদাহৰণ দাঙি ধৰি শেষত কৈছে যে--"স্বভাৱোক্তিৰ কথাৰেই কবিতাৰ দেহ বিচাৰ অন্ত কৰিম। কাৰণ, অলংকাৰ বিহীন অলংকাৰৰ এই শোভাই আমাৰ মন টানি নিয়ে কবিতাৰ আন এটা দিশলৈ--- কবিতাৰ মনৰ খবৰলৈ। সেয়া অন্য কথা। আচল কথা কবিতাৰ মন বিচাৰ কেতিয়াবা কৰিব পাৰিমনে? ইয়াত কেৱল দেহৰ খবৰ-- দেহবিচাৰ!" গ্ৰন্থখনৰ সামৰণিত লেখকে কোৱা এই কথাষাৰী তাৎপৰ্যপূৰ্ণ কাৰণ কবিতাৰ দেহ-বিচাৰ কৰোঁতে লেখকে কবিতাৰ দেহটোহে বিভিন্ন উপাদানৰ ভিত্তিত ফঁহিয়াই তন্ন তন্নকৈ দেখুৱাইছে। গ্ৰন্থখনৰ পৰিশিষ্টত লেখকে কল্পচিত্ৰ (Image)-ৰ বিষয়ে এক চমু আভাস আৰু কেইটামান অলংকাৰৰ সাংকেতিক উদাহৰণ দাঙি ধৰিছে। মুঠৰ ওপৰত অলংকাৰৰ বিষয়ে সবিস্তাৰিত আলোচনাৰে গ্ৰন্থখন পৰিপুষ্ট হৈছে।

৪.৪ নৰকান্ত বৰুৱাৰ 'অলংকাৰ চিন্তা'ৰ মূল পাঠ

সাহিত্য-তাত্ত্বিকসকলে যাক অলংকাৰ বোলে, figures of speech বোলে, সেইবোৰ দৰাচলতে ভাষাৰেই সহজাত প্ৰবৃত্তি। ভাষাৰ জন্মকথা কোৱা সকলৰো এচামে Bow-Wow সূত্ৰ এটাৰ কথা কয়— ভাষা হেনো ধ্বনিৰ অনুকৰণত সৃষ্টি। ধ্বনিৰ অনুকৰণ হ'ল পাশ্চাত্য মতে onomatopoea (ধ্বনি-অনুবৃত্তি)। এই ধ্বনি-অনুবৃত্তি আকৌ একপ্ৰকাৰ শব্দালংকাৰ ৰূপেই খ্যাত। ভাৰতীয় মতে সেইটোৰ আলংকাৰিক নাম নাই— অনুকাৰ শব্দৰ ব্যাখ্যাৰেই তাক সামৰা হয়।

আন জীৱ-জন্তুৰ লগত মানুহৰ পাৰ্থক্য হেনো ভাষাত। আৰু, ভাষা denotative— নিৰ্দেশ সাংকেতিক। সেই কাৰণে প্ৰতীকবাদী ন্যায়ৰ (Symbolic Logic) প্ৰৱৰ্তকসকলে ভাষাক প্ৰতীক ভিত্তিক বুলিয়েই জ্ঞান কৰে। মানুহৰ কণ্ঠস্বৰৰ পৰা নিৰ্গত ধ্বনিৰ লগত বাহিৰ বিশ্বৰ বস্তুপুঞ্জৰ বা মনৰ ভিতৰৰ ভাবপুঞ্জৰ কোনো প্ৰত্যক্ষ সংযোগ নাই। "চোৰ" বুলি ক'লে কিয় খেদি যাব লাগিব, পানীত থকা প্ৰাণী এটাক কিয় "মাছ" বোলা হয়, 'পীৰিতি' বুলি ক'লে কিয় গাটো সুৰসুৰাই যাব লাগিব— আনকি মই এইমাত্ৰ লেখি থকা কথাখিনিয়েনো বিশেষ কিবা

এটা কথা কিয় বুজাব লাগিব, তাৰ কোনো বাহিৰা বা ভিতৰুৱা কাৰণ বা সংযোগ নাই। আমাৰ কণ্ঠস্বৰৰ বিশেষ কিছুমান ধ্বনিক বা ধ্বনিপুঞ্জক আমি কিছুমান বস্তুৰ সংকেত দিবলৈ ব্যৱহাৰ কৰোঁ। ভাষাই ভাষাই সেইবোৰ পৃথক হয়। মাছ নামৰ সেই জলচৰ প্ৰাণীটোক বুজাবলৈ বেলেগ বেলেগ ভাষাত বেলেগ বেলেগ শব্দ। মাছে পানীত বাস কৰিয়েই কৰিয়েই থাকিল যুগ-যুগান্তৰ আৰু মানুহে বেলেগ বেলেগ ঠাইত, বেলেগ বেলেগ সময়ত তাক বেলেগ বেলেগ মাতেৰে মাতিলে— মাছ, fish, মৎস্য, মীন, pescado, pesce, fisch। এই শব্দ কেইটাৰ এটাও পানীৰ লগত সম্বন্ধ থকা নহয়। অথচ তাৰ ধ্বনি কেইটা উচ্চাৰিত হ'লেই মাছৰ কথা মনলৈ আহে। গতিকে মাছ নামৰ উচ্চাৰিত শব্দৰ ধ্বনিপুঞ্জ মাছ নামে অভিহিত কৰা প্ৰাণীটোৰ প্ৰতীক। অথচ সেই প্ৰতীকেই দেশে দেশে কালে কালে ভিন্ন। আনকি তথাকথিত অনুকাৰ শব্দবিলাকো ভিন্ ভিন্। বন্দুকৰ অনুকৰণত আমি কওঁ 'ধুম'! বা 'গুৰুম'। ইংৰাজে কয় 'Bang!' ভাষা বেলেগ, কিন্তু চৰিত্ৰ একে। ভাষাৰ মূলত এই প্ৰতীকী চৰিত্ৰ থকাৰ বাবেই ভাষাৰ আলংকাৰিক ব্যৱহাৰ সহজ হৈ পৰে!

আমাৰ দৈনন্দিন ব্যৱহাৰত আমি কিচুমান কথা ব্যৱহাৰ কৰোঁ, যিবোৰ মূলতে অলংকাৰেই আছিল। নক'বলগীয়া কথা এটা কওঁতে "কথাটো শুনিয়েই অমূক জ্বলি উঠিল" বুলি কওঁ। জ্বলি উঠাটো জুইৰ ধৰ্ম, আমি মানুহজনৰ গাত আৰোপ কৰিলোঁ। তেওঁৰ খঙটো জুইৰ লগত তুলনা কৰিলোঁ। এইদৰেই আমাৰ বক্তব্য বেছি স্পষ্ট কৰি তুলিবলৈ এনে প্ৰক্ৰিয়াৰ সহায় লওঁ। আমি কিন্তু ইয়াত ৰূপক অলংকাৰ ব্যৱহাৰ কৰিছোঁ। তাইৰ গালখন ফুলতকৈও কোমল বোলোতে যে আমি আলংকাৰিক সূত্ৰ মতে ব্যতিৰেক অলংকাৰ ব্যৱহাৰ কৰিছোঁ সেইটো আমাৰ মনলৈ নাহে।

ল'ৰা-ছোৱালীয়ে কেতিয়াবা কয়, "ভাইটিটো দেখিলেই চুমা খাই দিবৰ মন যায়।" আমাৰ সহজ ভাষাত মৰম লাগে বুলিলেই হ'লহেঁতেন। কিন্তু চুমা খোৱাটো মৰম প্ৰকাশ কৰা কাৰ্য, সেইটোৰে গইনা লৈ শিশুটিয়ে তাৰ মনৰ কথা কৈছে। শিশুটিয়ে যে এটা image ব্যৱহাৰ কৰিছে.....সি জানেনে? "চুমা খাবৰ মন যায়" বোলা concrete কাৰ্যটো শিশুটিৰ বাবে মৰম নামৰ abstract ধাৰণাটোতকৈ বেছি সহজ আৰু অভিজ্ঞতাজাত।

অভিজ্ঞতা-লব্ধ তুলনা, বিৰোধ, সমানতা আদি ধাৰণাবোৰে মানুহৰ ভাষাক এইদৰে সহজে, সাধাৰণভাৱে অলংকৃত কৰি তোলে; কোনো এটা কথা স্পষ্ট বা সুন্দৰ কৰি তুলিবলৈ মানুহে এইদৰে ভাষাৰ ব্যৱহাৰ কৰে। কবিতা বা সাহিত্যৰ মাধ্যম হ'ল ভাষা— গতিকে ভাষাৰ এই প্ৰবৃত্তিবোৰ সহজেই সাহিত্যলৈ সোমাই আহে। কবিবিলাক ভাষাৰ শিল্পী। গতিকে ভাষাৰ নান্দনিক সম্ভাৱনাখিনি তেওঁলোকে উদ্‌ঘাটন নকৰাকৈয়ো ব্যৱহাৰ কৰে। কবিয়ে ব্যৱহাৰ কৰা এনে কৌশলবোৰৰেই নাম থোৱা হৈছে অলংকাৰ। পাশ্চাত্য সাহিত্যত বোলে Figure–Figure of speech— কথাৰ বাহ্যৰূপ।

আমাৰ ভাৰতীয় মতে অলংকাৰ শাস্ত্ৰই কাব্যৰ দেহ-মন সকলোৰে কথাৰে আৰম্ভ কৰি মনৰ পৰা দেহ আৰু দেহৰ পৰা মনলৈ ঘূৰি যায়। কাব্যৰনো কাব্যত্ব কিহত... সেই কথাটোৰেই

তেওঁলোকৰ জিজ্ঞাসা।

আমাৰ ভাৰতীয় অলংকাৰ শাস্ত্ৰত ধ্বনিবাদৰ আলোচনাত অলংকাৰ কাব্যৰ একেবাৰে বহিৰঙ্গ হিচাপে পৰিগণিত হয়। পাশ্চাত্য কাব্যশাস্ত্ৰতো কাব্যৰ প্ৰকৃত ৰূপ আৰু প্ৰভাৱ লৈয়েই আলোচনা। এৰিষ্টটলে সাহিত্যৰ ভাষাৰ ক্ষেত্ৰত Metaphora শব্দটোৰেই সাহিত্যত ব্যৱহৃত শব্দৰ চৰিত্ৰ ব্যাখ্যা কৰিছে। স্থানান্তৰত তাৰ আলোচনা কৰিছোঁ। কিন্তু লাতিন সাহিত্যৰ সমালোচকসকলৰ পৰাই পাশ্চাত্যত কাব্যৰ দেহ-বিচাৰ স্পষ্টতৰ হয়। Figure শব্দটো Figura শব্দজ। Figura মানে অবয়ব, আকৃতি, ৰূপ।

ভাৰতত ধ্বনিতত্ত্বৰ সূক্ষ্ম কথা আলোচিত হোৱাৰ আগৰে পৰাই কবিতাৰ দেহবিচাৰ আৰম্ভ হৈছিল। ভৰতৰ নাট্যশাস্ত্ৰতে শব্দালংকাৰ যমক আৰু উপমা, দীপক আদি অৰ্থালংকাৰৰ কথা উল্লিখিত হৈছে। কেৱল উল্লিখিতই নহয়, আগৰে পৰা থকা বুলি সেইবোৰৰ 'গুণ গোৱা হৈছে'; পৰিকীতিত বুলি কোৱা হৈছে ঃ

উপমা দীপকং চৈব ৰূপকং যমকং তথা
কাব্যস্যৈতেহ্যলঙ্কাৰাশ্চত্বাৰ পৰীকীৰ্তিতাঃ।।

ভাৰতীয় আলংকাৰিকসকলৰ অলংকাৰ বিচাৰ অতিশয় সূক্ষ্ম! ইমান সূক্ষ্ম যে কেতিয়াবা এটাৰ লগত আনটোৰ পাৰ্থক্য ধৰিবই নোৱৰা যেন লাগে। পাশ্চাত্য মতে উপমা জাতীয় Simile আৰু ৰূপক জাতীয় Metaphor এই দুটাই সাদৃশ্যাত্মক অলংকাৰ জাতীয় বুলিছোঁ, কাৰণ চিমিলি উপমা যেন হ'লেও মেটাফৰ ৰূপকতকৈ ব্যাপক। তাত যদিও ভাগ-বিভাগ কৰা হৈছে— সেইবোৰ বৰ্ণনাত্মক। উপমাটো দীঘলীয়া ধৰণৰ হ'লে অৰ্থাৎ উপমান ৰূপে বৰ্ণিত বস্তুটো বাহুল্যকৈ ক'লে Epic Simile বোলে, কাৰণ গুৰুগম্ভীৰ মহাকাব্যবিলাকত তাৰ ব্যৱহাৰ দেখা যায়।

Simile আৰু Metaphor-এ আমাৰ বহুতো অলংকাৰ সামৰে। আমাৰ উপমাৰে বহুতো ভাগ পূৰ্ণ, লুপ্ত-মালা....ইত্যাদি। পশ্চিমে অলংকাৰৰূপে গ্ৰাহ্য নকৰা বহুতো বস্তুক ভাৰতীয়ই অলংকাৰ বোলে ঃ ৰুপার্ট ব্ৰুকৰ "Little children love her than a dream" পংক্তিটোতে তুলনাত্মক ভাব থকা সত্ত্বেও পশ্চিমীয়া দৃষ্টিত কোনো অলংকাৰ নাই। Simile নহয়— as, like নাই। Metaphor নহয়— identification নাই। ভাৰতীয় শাস্ত্ৰই তাৰো নাম দি থৈছে আৰু চৰিত্ৰও বৰ্ণনা কৰিছে। ভাৰতীয় মতে অলংকাৰটো ব্যতিৰেক। (যেতিয়া উপমানতকৈ উপমেয় শ্ৰেষ্ঠ ৰূপে বৰ্ণিত হয়, তেতিয়া ব্যতিৰেক অলংকাৰ হয়।)

আমাৰ এই অলংকাৰৰ জালখনৰ পাহৰোৰ বৰ সৰু। অলংকাৰৰ সৰু মাছো সৰকি নাযায়। Simile Metaphorৰ বহল পাহৰ জালখনত সাদৃশ্যাত্মক অলংকাৰৰ ৰৌ-বৰালিবোৰহে ধৰা পৰে। দুটা ভাগত ভগায়েই তেওঁলোকে তাৰ পৰা ভাল চিমিলি (Simile), ভাল মেটাফৰ (Metaphor), মিহলি মেটাফৰ (Mixed Metaphor), মুমুৰ্ষ মেটাফৰ (Decayed Metaphor), মৃত মেটাফৰ (Dead Metaphor) আদিৰ আলোচনা কৰে। পশ্চিমীয়া ৰীতিৰ কিছুমান অলংকাৰ— মিটনিমি, চিনেকডকি আদি— ভাৰতীয় মতে শব্দৰ লক্ষ্যাৰ্থ হে, অলংকাৰ নহয়।

আমাৰ আলোচনাৰ বিষয়বস্তু হিচাপে প্ৰাচ্য আৰু পাশ্চাত্যৰ আলংকাৰিকসকলে গ্ৰহণ

কৰা কিছুমান অলংকাৰকেই গ্ৰহণ কৰিছোঁ। অলংকাৰ তত্ত্বৰ বিষয় আলোচনা কৰা এই গ্ৰন্থৰ উদ্দেশ্য নহয়। সুধীজনে যিখিনি বস্তু আলোচনা কৰি গৈছে, যিবিলাক বাক্‌ভঙ্গীক অলংকাৰ হিচাপে গ্ৰহণ কৰিছে, সেইখিনিৰে কিছু অংশ ইয়াত সন্নিবিষ্ট কৰা হৈছে। ভাৰতীয় অলংকাৰ শাস্ত্ৰ বৰ ব্যাপক— এজনে অলংকাৰ হিচাপে গ্ৰহণ কৰা বাক্‌ভঙ্গী আনজনে খাৰিজ কৰিছে। সিদ্ধোপমা, ধৰ্মোপমা আদিৰ নামকে এতিয়া শুনা নাযায়। অলংকাৰৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ বিষয়েও সন্দেহ প্ৰকাশ কৰা হৈছে। পাৰিভাষিক অৰ্থত কোনো অলংকাৰ নথকা উদাহৰণকো অলংকাৰ (স্বভাৱোক্তি অলংকাৰ) নাম দি অলংকাৰ শাস্ত্ৰৰ ব্যাপকতা বুজোৱা হৈছে।

আচাৰ্য বামনে 'কাব্যং গ্ৰাহ্যং অলংকাৰাৎ' বুলি অলংকাৰৰ মহিমা গাইছে; সৌন্দৰ্যকেই অলংকাৰ বুলি কৈ অলংকাৰৰ সীমা বহলাইছে। প্ৰাচ্য-প্ৰতীচ্যৰ পাৰ্থক্য লৈ বিতণ্ডা নকৰি বৰ্তমান যুগত বহু আলোচিত 'কল্পচিত্ৰ'ৰ পটভূমিত আমি অলংকাৰসমূহ বিচাৰ কৰিলে দেখা পাওঁ, মানুহৰ ভাষা ব্যৱহাৰৰ কিছুমান সহজাত প্ৰকৃতিৰ পৰাই ভাষাক বেছি প্ৰকাশক্ষম, প্ৰভাৱময় আৰু সুন্দৰ কৰি তুলিবৰ কাৰণেই, ক'ব খোজা কথাখিনি স্পষ্টতৰ আৰু হৃদয়স্পৰ্শী কৰিবৰ কাৰণেই মানুহে জ্ঞাতে-অজ্ঞাতে অলংকাৰ ব্যৱহাৰ কৰে। কেতিয়াবা লুকুৱাব খোজাখিনিৰ বাবেও,— মনৰ ভাব গোপন কৰিবলৈকো অলংকাৰ ব্যৱহাৰ কৰা হয়। কথা বা ভাব লুকুৱাবলৈ নীৱৱতাতকৈও আলংকাৰিক ভাষা বেছি ফলপ্ৰসু হৈ পৰে। বাক্‌ভংগীৰ, প্ৰকাশভংগীৰ পাৰ্থক্যই অলংকাৰৰো পাৰ্থক্য। ভাব বা অভিজ্ঞতা বা বিশেষ মানসিক অৱস্থা কবিৰ বিষয়বস্তু— অলংকাৰ তাৰেই স্বাভাৱিক প্ৰকাশভঙ্গী।

এই কিতাপখনত লেখকৰ সীমাৰ ভিতৰত থকা পূব আৰু পশ্চিমৰ অলংকাৰসমূহৰ এটা সাধাৰণ পৰিচয় আগবঢ়োৱা হৈছে। অলংকাৰসমূহক দেহৰ খবৰ হিচাপেই ল'বলগীয়া হৈছে কাৰণ অলংকাৰ কথাৰ, ভাষাৰ ওপৰতেই নিৰ্ভৰশীল। অলংকাৰে কাব্যক সুন্দৰ কৰে নে নকৰে সেই বিষয়েও কোনো সিদ্ধান্তলৈ এই লেখক আহিবলগীয়া হোৱা নাই। সেইবোৰ গভীৰ তত্ত্বত থাউনি পোৱা টান। আচাৰ্য বামনৰ উদাহৰণেৰে এই কথাও ক'ব খোজা নাই যে 'সৌন্দৰ্যই অলংকাৰ'। কাৰণ অলংকাৰে অশুৱনি কৰা উদাহৰণো যথেষ্ট পোৱা যায়। জৰতী বুঢ়ী এজনীয়ে অলংকাৰ পিন্ধিলে অলংকাৰ অলংকাৰ নহ'ব নেকি? তাই হয়তো সুন্দৰী নহ'ব— কিন্তু অলংকাৰৰ 'অলংকাৰত্ব', তাৰ কলা-সুলভ গুণখিনি ক'লৈ যাব? অলংকাৰ আলোচনাত কাব্যৰ সমগ্ৰ প্ৰসংগ ব্যাখ্যা কৰি আলোচনা কৰা সহজ নহয়।

এই ৰোষাত্মক কথাখিনিৰো উত্তৰ দিয়া সম্ভৱ। অলংকাৰ অলংকাৰ হয় পিন্ধাৰ পিছতহে— তাৰ আগতে সি কেৱল এটা শিল্পবস্তু— object of art– হৈহে থাকে। মোৰো উত্তৰ সেইটোৱেই.....অলংকাৰসমূহ যি দেহত ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে তাৰ সমগ্ৰ সৌন্দৰ্য (মন আৰু দেহৰ) আলোচনা কৰাটো এই পুথিত সম্ভৱ হোৱা নাই— সেই সমগ্ৰতাৰ ভেটিত অলংকাৰসমূহৰ ৰূপ দাঙি ধৰিব পৰা হোৱা নাই। গোটেইবিলাককে পৃথক পৃথক ভাবে, object of art হিচাপে বিভিন্ন গোটত গোটাবলৈ যত্ন কৰি যেন খণ্ডিত ৰূপতহে সেইবোৰ দেখুৱাবলগীয়া হৈছে। তথাপি কাব্যপুৰুষৰ দেহ আৰু আত্মাৰ কথাও জানো পাহৰিব পাৰি! সেইবাবেই এই কিতাপখনৰ নাম

দিয়া হৈছে 'কবিতাৰ মনৰ খবৰ, ৰসধ্বনিৰ সন্ধান বা Aesthetic pleasure.... এইবোৰ এই আলোচনাৰ আঁৰত থাকিলেও— অনেক দূৰত, প্রায় দৃষ্টিৰ বাহিৰত।

নৱম-দশম শতাব্দীৰ দোমোজাৰ কল্পনাকুশল আলংকাৰিক আচার্য ৰাজশেখৰে সৰস্বতী তনয়ৰূপে এজন কাব্যপুৰুষৰ বর্ণনা কৰিছে। কাব্যপুৰুষৰ প্রিয়া হ'ল সাহিত্যবিদ্যা, শব্দার্থ কাব্যপুৰুষৰ শৰীৰ, সংস্কৃত তেওঁৰ মুখ, প্রাকৃত বাহু... সমতা মাধুর্য আদি তেওঁৰ গুণ...ৰস আত্মা, অনুপ্রাস উপমা আদি তেওঁৰ অলংকাৰ... 'গুণবৎ অলংকৃত বাক্যং কাব্যম্' ! এই কথাখিনি শুনাৰ লগে লগে মোৰ মনলৈ আহিল আমাৰ এই যুগৰ আচার্য সুনীতি কুমাৰ চট্টোপাধ্যায়ে কোৱা কথা এষাৰ ঃ "আধুনিক ভাৰতীয় সংস্কৃতি দুখন ডেউকাৰে উৰিব লাগিব...সংস্কৃত আৰু ইংৰাজী।" ৰাজশেখৰৰ দৰে তেখেতে এটাক মুখত আৰু আনটো বাহুত থোৱা নাই।

অসমীয়া ভাষাত আমাৰ কাব্যপুৰুষজনৰ ৰূপ বর্ণনা কৰিবলৈ যিমানখিনি সংস্কৃত আৰু যিমানখিনি ইংৰাজীৰ প্রয়োজন— তাৰ কায চপাটোৱেই মোৰ দৰে মানুহৰ বাবে দুঃসাধ্য। কিন্তু এতিয়ালৈকে পোৱা অলংকাৰৰ আলোচনাবিলাকত 'গুণবৎ অলংকৃত বাক্যং কাব্যম্', গুণৰ দৰেই অলংকৃত বাক্যৰূপ কাব্যৰ আলোচনাসমূহত, পূব আৰু পশ্চিমক একেলগে চাবলৈ কৰা প্রয়াস চকুত পৰা নাই। ইংৰাজী জনাই ইংৰাজী মতে লেখিছে, সংস্কৃত জনাই সংস্কৃত মতে লেখিছে। মই 'অশ্মলোষ্ট্রন্যায়' সাৰোগত কৰি দুয়োটা ধাৰাৰে ঢুকি পোৱাখিনি সামৰি এটা চেষ্টা কৰি চাইছোঁ।

ভাৰতীয় অলংকাৰ ইতিহাসত দেখা যায় কিছুমান অলংকাৰক একোটা সময়ত একো একোজন আলংকাৰিকে বিশেষ মর্যাদা দিয়ে, আকৌ আন অলংকাৰে আন সময়ত আনৰ হাতত বিশেষ মূল্য পায়... আচার্য দণ্ডীয়ে 'হেতু' আৰু 'সূক্ষ্ম'ক বৰ মূল্যৱান অলংকাৰ বুলি গণ্য কৰিছিল, আচার্য ভামহে হেনো সেই দুটাক অলংকাৰ বুলিয়েই নাভাবিলে। প্রাচীন দুই এটা অলংকাৰৰ ব্যাপ্তি আৰু সম্ভাৱনাৰ কথা মোৰ মনলৈ অহাত মই হয়তো মাজে মাজে অলপ উচ্ছ্বসিত হৈ উঠিছোঁ। মোৰ ভাব হয়, বহুতো প্রাচীন অলংকাৰ আমি নতুন দৃষ্টিৰে চাব পাৰোঁ।

অলংকাৰৰ কথা কওঁতে নিজে নিজে সাজি উদাহৰণ দিয়া স্বভাৱটো আলংকাৰিকসকলৰ আজিৰ নহয়— প্রাচীন আলংকাৰিকসকলেও বহুত ক্ষেত্রত তাকেই কৰিছে। ধ্বনিবাদৰ প্রবক্তা আনন্দ বর্ধনেও নিজৰ ৰচনাৰ পৰাই উদ্ধৃতি দিছিল। এই ক্ষেত্রত মই অতি সাৱধান হ'বলৈ চেষ্টা কৰিও হ'ব পৰা নাই। ধ্রুপদী উদাহৰণ কিছুমান ব্যৱহাৰ কৰিবলগীয়া নিশ্চয় হৈছে। কিন্তু পৰাপক্ষত মই অসমীয়া সাহিত্যৰ পৰাই উদাহৰণবিলাক চয়ন কৰিছোঁ। আনকি আধুনিক কবিতাৰ মাজতো মই প্রাচীন অলংকাৰৰ মাহাত্ম্য উপলব্ধি কৰি তাৰ পৰাও উদাহৰণ আহৰণ কৰিছোঁ।

পূব আৰু পশ্চিমৰ যিমানেই সাম্য বা ঐক্য দেখুৱাবলৈ যত্ন নকৰো কিয়, প্রাচ্য বা পাশ্চাত্যৰ জীৱনদর্শনতে মৌলিক পার্থক্য আছে, যিটোৰ প্রভাৱ স্বকীয় অলংকাৰ শাস্ত্রতো পৰিছে। উদাহৰণস্বৰূপে ব্যাজস্তুতি আৰু আইৰনি একে জাতীয় অলংকাৰ। দুয়োটাৰে ভিত্তি,

ছল বা ব্যাজ। গ্রীক আইৰণ (Eiron) হ'ল Dissembler— তেওঁ যিটো কথা কয়, মনত থাকে তাৰ বিপৰীত ভাব বা উদ্দেশ্য। কিন্তু ব্যাজস্তুতি এটা আনন্দদায়ক বা মৃদু অলংকাৰ, অনেক ক্ষেত্রত ধেমালিৰ দৰে, কিন্তু irony অতিশয়োক্তি আৰু ধ্বংসকাৰী হ'ব পাৰে। তাৰ মূলত হয়তো আছে পূব আৰু পশ্চিমৰ জীৱন আদর্শ। ভাৰতীয়ৰ বাবে আছিল জীৱনটো লীলা আৰু পাশ্চাত্যৰ কাৰণে জীৱন হ'ল সংগ্রাম। আধুনিক জীৱনত জীৱন-লীলাৰ ঠাই জীৱন সংগ্রামে অধিকাৰ কৰাৰ বাবেই হয়তো ভাৰতীয় ব্যাজস্তুতিয়ে ক্রমে ক্রমে পশ্চিমীয়া আইৰণিক ঠাই এৰি দিছে।

আধুনিক পাশ্চাত্য সমালোচনাত কবিতাৰ দেহ বিচাৰৰ মাজেদি আত্মা বা সত্তালৈ যোৱাৰ এটা প্রচেষ্টা চকুত পৰে কল্পচিত্র বিশ্লেষণৰ যোগেদি। তাৰ উপযোগিতা আৰু সম্ভাৱনাৰ বিষয়েও মই প্রয়োজন মতে উল্লেখ কৰিছোঁ। দৰাচলতে 'কল্পচিত্র'ৰ ধাৰণাটো লৈ অলংকাৰৰ কায চাপিলে কবিতাৰ আৰু কবিৰ ভিতৰলৈ সোমাবলৈ সহজ। অলংকাৰ 'চিকাৰ' বৰ জটিল কলা; কথাৰ অৰণ্য ভাঙি লক্ষ্যভেদ কৰা কেতিয়াবা দুৰুহ, লক্ষ্যভ্রষ্ট হোৱাৰো সম্ভাৱনা, কিন্তু কৌতূহ'ল উদ্দীপক। কল্পচিত্র উপভোগ আনন্দদায়ক আৰু কৌতূহল উদ্দীপক— দুয়োটাই। কল্পচিত্রৰ বিষয়ে এটা সাধাৰণ টোকা পৰিশিষ্টত যুক্ত কৰিছো। আধুনিক কালত পাশ্চাত্য প্রভাৱ পৰিলেও, অসমীয়া কবিতা যেহেতু ভাৰতীয় কবিতা, ভাৰতীয় অলংকাৰ পদ্ধতিৰ লগতেই তাৰ নাড়ীৰ যোগ। সেই কাৰণে মোৰ এই অলংকাৰ চিন্তাৰ জুমুধিটো ভাৰতীয় অলংকাৰ বিচাৰৰ ভিত্তিতেই নির্মিত। প্রসঙ্গ আৰু অনুষঙ্গ অনুসৰি পাশ্চাত্য অলংকাৰবিলাক খাজিহে গৈছোঁ। সাহিত্যৰ কথা ভাবিলেই মোৰ পূব আৰু পশ্চিমৰ সীমা ৰেখা টানিবৰ মন নাযায় দেখোন! তথাপি দেখিছোঁ, পূব আছে পশ্চিমো আছে; মিল আছে, অমিলো আছে। অলংকাৰৰ ক্ষেত্রত সেইবিলাক চুই যাবৰ চেষ্টা কৰিছোঁ মাত্র।

৪.৫ নৱকান্ত বৰুৱাৰ 'অলংকাৰ চিন্তা' শীর্ষক পাঠটিৰ বিষয়বস্তু

'অলংকাৰ চিন্তা' শীর্ষক প্রথম পাঠটিত লেখকে সূক্ষ্মভাৱে ধ্বনিতত্ত্বৰ আধাৰত কবিতাৰ অলংকাৰৰ বিষয়ে এক সুন্দৰ বিশ্লেষণ দাঙি ধৰিছে। অলংকাৰৰ বিষয়ে জনাৰ পূর্বে জানিব লাগিব ভাষাৰ বিষয়ে। লেখকে ক'ব খোজে যে ভাষাৰ জন্ম ধ্বনিৰ পৰা। অর্থাৎ ধ্বনিৰ অনুকৰণত ভাষাৰ সৃষ্টি হৈছে। এই ধ্বনিৰ অনুবৃত্তি যাক ধ্বনি-অনুবৃত্তি বোলা হয় সেয়াই হৈছে অলংকাৰ। এয়া পাশ্চাত্যৰ চিন্তাধাৰা। ভাষাবিদসকলে ভাষাৰ উৎপত্তিৰ বিষয়ে ক'বলৈ গৈ ভালেমান সূত্রৰ কথা কয় আৰু তাৰ ভিতৰত Bow-Wow সূত্র এটাৰ মতে উক্ত কথাকে বুজায়। লেখকে ভাষাৰ ধ্বনি-অনুবৃত্তিৰ বিষয়ে বিতংভাৱে আলোচনা কৰিছে আৰু বুজাইছে যে অলংকাৰ প্রকৃততে ধ্বনি-অনুবৃত্তিৰ পৰাই জন্ম হৈছে। কাৰণ কোনো এটা কথা স্পষ্ট কৰিবলৈ বা সুন্দৰভাৱে বুজাবলৈ মানুহে অভিজ্ঞতালব্ধ তুলনা, বিৰোধ, সমানতা আদি ধাৰণাৰে ক'বলগীয়া বা বুজাবলগীয়া ভাষাক সহজে আৰু সাধাৰণভাৱে অলংকৃত কৰি তোলে। সেয়াই

অলংকাৰৰ সমাহাৰ। ইংৰাজীত যিটোক Figures of Speech বুলি জনা যায় অসমীয়াত সাহিত্য-তাত্ত্বিকসকলে তাকেই অলংকাৰ বুলিছে। পাশ্চাত্যৰ কাব্যশাস্ত্ৰ, এৰিষ্টটলৰ সাহিত্যৰ ভাষা আৰু ভৰতমুনিৰ নাট্যশাস্ত্ৰৰ শব্দালংকাৰৰ আলোচনা প্ৰসংগ টানি উপমা (Simile) আৰু ৰূপক (Metaphor)-ৰ বিভিন্ন ভাগ-বিভাগ প্ৰয়োগ-প্ৰকাশ উদাহৰণ সহকাৰে দাঙি ধৰি তেওঁ অলংকাৰৰ জালখনৰ সৰু সৰু পাহবোৰৰ বিশ্লেষণ আগবঢ়াইছে। লগতে অলংকাৰৰ মহিমা আৰু ব্যৱহাৰৰ ক্ষেত্ৰত বিভিন্ন আলংকাৰিকৰ মতানৈক্যৰ বিষয়েও লেখকে পুংখানুপুংখ ব্যাখ্যা কৰিছে। পূব পশ্চিমৰ সাম্য, বৈসাদৃশ্য বা ঐক্য ক'ৰবাত ব্যাজস্তুতি (Irony) হিচাপেও যে গ্ৰাহ্য আৰু ক'ৰবাত সেয়া মৃদু অলংকাৰ, আনন্দদায়ক কল্পচিত্ৰ সেই ব্যাখ্যাও লেখকে আগবঢ়াইছে। লেখকৰ মতে কল্পচিত্ৰৰ প্ৰয়োজন আৰু উপযোগিতা ব্যাপক। তাৰ ধাৰণাৰে অলংকাৰকে বুজিব পাৰি আৰু তেনে কৰিলে কবিতাৰ আৰু কবিৰ চিন্তা জগতখনলৈ সোমাব পাৰি। প্ৰাচ্য আৰু পাশ্চাত্যৰ অলংকাৰ চৰ্চাৰ আলোচনা কৰি লেখকে এটা সিদ্ধান্ত লৈছে যে অলংকাৰৰ ভিত্তিত অসমীয়া কবিতাৰ কথা আলোচনা কৰিলে ভাৰতীয় অলংকাৰৰ বিচাৰৰ ভিত্তিকে গ্ৰহণ কৰিব লাগিব; কাৰণ অসমীয়া কবিতা হৈছে ভাৰতীয় কবিতা। পাশ্চাত্যৰ প্ৰভাৱ পৰিলেও ভাৰতীয় কবিতাহে। সেইবাবে গোটেই পাঠটিত লেখকে প্ৰাচ্য-পাশ্চাত্যৰ বিভিন্ন দৃষ্টিভংগী সামৰিলেও শেষত এটাই মত দাঙি ধৰিছে যে কবিতাৰ অলংকাৰক কোনো সীমাৰেখাৰে আবদ্ধ কৰিব নোৱাৰি। মিল-অমিল, মিশ্ৰণ-বিভাজনৰ মাজেদি অলংকাৰে কবিতাৰ দেহটোক মহিমামণ্ডিত কৰে। সেয়াই সত্য।

লেখক নৱকান্ত বৰুৱাৰ অলংকাৰ চিন্তাৰ জুমুধিটোও ভাৰতীয় অলংকাৰ বিচাৰৰ ভিত্তিতেই নিৰ্মিত হৈছে। অসমীয়া ভাষাত অলংকাৰ সম্পৰ্কীয় আলোচনাসমূহত যিহেতু পূব-পশ্চিম একেলগে চোৱাৰ প্ৰয়াস দেখা নাযায় । সেয়েহে নৱকান্ত বৰুৱাই তেওঁৰ কবিতাৰ 'দেহবিচাৰ' গ্ৰন্থত ভাৰতীয় অলংকাৰৰ আলোচনাৰ লগে লগে প্ৰসঙ্গ-অনুষঙ্গ অনুসৰি পাশ্চাত্য অলংকাৰবিলাকৰো উল্লেখ কৰিছে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১ ঃ কাব্য বা সাহিত্যত অলংকাৰৰ প্ৰয়োগ কিয় ঘটে চমুকৈ লিখক? (১৫০টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

৪..৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- কবিতাৰ দেহ বিচাৰ গ্ৰন্থত সাহিত্য সমালোচক নৱকান্ত বৰুৱাই কবিতাৰ দেহ আৰু লগতে আত্মাৰ কথা বিচাৰ কৰি প্ৰাচ্য-পাশ্চাত্যৰ আধুনিক সমালোচনাৰ আধাৰত বিস্তৃত আৰু সাৱলীল পৰ্যালোচনা আগবঢ়াইছে।

- নৱকান্ত বৰুৱাই শব্দালংকাৰ আৰু অর্থালংকাৰ দুয়োবিধ অলংকাৰত প্রয়োগ দেখুৱাই কৈছে যে শব্দালংকাৰত শব্দৰ পৰিৱর্তন গ্রহণযোগ্য নহয়। আনহাতে অর্থালংকাৰে তাৰ সম্ভাৱনা বহন কৰে।
- ভাৰতীয় আলংকাৰিক সকলৰ মতে বহু স্বীকৃত অর্থালংকাৰ হৈছে পাঁচ বিধ। সেয়া হ'ল সাদৃশ্যমূলক, বিৰোধমূলক, শৃঙ্খলামূলক, ন্যায়মূলক আৰু গূঢ়ার্থ প্রতীকিমূলক।
- ভাষাৰ জন্ম ধ্বনিৰ পৰা। অর্থাৎ ধ্বনিৰ অনুকৰণত ভাষাৰ সৃষ্টি হৈছে। এই ধ্বনিৰ অনুবৃত্তি যাক ধ্বনি-অনুবৃত্তি বোলা হয় সেয়াই হৈছে অলংকাৰ।

৪.৭ অধিক জানিবলৈ

অসমীয়া গ্রন্থ ঃ

১) দাস, শোণিত বিজয় আৰু মুনীন বায়ন (২০০৬); কথা বৰেণ্য ১০০, গুৱাহাটী ঃ কথা পাব্লিকেশ্যন, প্রথম প্রকাশ।

২) বৰুৱা, নৱকান্ত (২০১৪); কবিতাৰ দেহবিচাৰ, গুৱাহাটী ঃ ষ্টুডেণ্টচ্ ষ্টৰ্চ্।

৩) শর্মা, তীর্থনাথ (২০০৪); সাহিত্য বিদ্যা পৰিক্রমা, গুৱাহাটী ঃ বাণী প্রকাশ প্রাইভেট লিমিটেড।

৪.৮ অগ্রগতিৰ খতিয়ান (কেৱল ৰূপৰেখা)

১নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ভাষা হৈছে যাদৃচ্ছিক ধ্বনি প্রতীকৰ সমষ্টি....মানুহৰ কণ্ঠস্বৰৰ পৰা নির্গত ধ্বনিপুঞ্জৰ লগত বহির্বিশ্বৰ বস্তু বা মনৰ ভিতৰৰ ভাবৰ প্রত্যক্ষ সংযোগ নাই....কণ্ঠস্বৰৰ বিশেষ কিছুমান ধ্বনিক বা ধ্বনিপুঞ্জক আমি কিছুমান বস্তুৰ সংকেত দিবলৈ ব্যৱহাৰ কৰোঁ....। ভাষাভেদে এই সংকেতবোৰ পৃথক....। ভাষাৰ মূলতে থকা প্রতীকা চৰিত্রৰ বাবেই ভাষাত অলংকাৰৰ প্রয়োগ ঘটে।....তদুপৰি বিমূর্ত মনৰ মূর্ত কৰিবলৈ....কোৱা কথাখিনি স্পষ্ট কৰি তুলিবলৈ।

৪..৯ আৰ্হি প্রশ্ন

প্রশ্ন ১ ঃ ভাষাৰ প্রতীকধর্মী গুণৰ লগত অলংকাৰৰ সম্পর্ক আলোচনা কৰক।

প্রশ্ন ২ ঃ সাহিত্যত অলংকাৰৰ প্রয়োজনীয়তা কি? আলোচনা আগবঢ়াওক।

প্রশ্ন ৩ ঃ মানুহৰ দৈনন্দিন ভাষা প্রয়োগত অলংকাৰে কিদৰে সহায় কৰে?

প্রশ্ন ৪ ঃ প্রাচ্য আৰু পাশ্চাত্যৰ মাজত অলংকাৰ সম্পর্কে থকা মিল-অমিলসমূহ দেখুৱাওক।

প্রশ্ন ৫ ঃ প্রাচ্য আৰু পাশ্চাত্যৰ মাজত অলংকাৰ শাস্ত্রৰ ক্ষেত্রত থকা অমিললমূহ কি কাৰণে গঢ় লৈ উঠিছে?

*** ***** ***

অধ্যায় ৫ ঃ শিশু সাহিত্যিক নৱকান্ত বৰুৱা (*ওমলা ঘৰৰ পুথি* আৰু *কেৰেলুৱাৰ ৰেল*)

অধ্যায় গাঁথনি

৫.১ উদ্দেশ্য

৫.২ পৰিচয়

৫.৩ *ওমলা ঘৰৰ পুথি* ঃ চমু পৰিচয়

৫.৩.১ পুথিখনত সন্নিবিষ্ট বিষয়ৰ চমু আলোচনা

৫.৩.২ বিষয়বস্তুৰ বৈশিষ্ট্য

৫.৪ *কেৰেলুৱাৰ ৰেল* ঃ চমু পৰিচয়

৫.৪.১ পুথিখনত সন্নিবিষ্ট বিষয়ৰ চমু আলোচনা

৫.৪.২ বিষয়বস্তুৰ বৈশিষ্ট্য

৫.৫ শিশু সাহিত্যিক হিচাপে নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু-মনস্তত্ত্বৰ জ্ঞান

৫.৬ অসমীয়া শিশু সাহিত্যত নৱকান্ত বৰুৱাৰ স্থান

৫.৭ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

৫.৮ অধিক জানিবলৈ

৫.৯ অগ্রগতিৰ খতিয়ান (কেৱল ৰূপৰেখা)

৫.১০ আৰ্হি প্ৰশ্ন

৫.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি—

- প্ৰথিতযশা অসমীয়া সাহিত্যিক নৱকান্ত বৰুৱাক শিশু সাহিত্যিক হিচাপে জানিবলৈ সক্ষম হ'ব। ইয়াত নৱকান্ত বৰুৱাৰ দুখন শিশু পুথিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে।
- নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু কবিতা পুথি *'ওলমা ঘৰৰ পুথি'*ৰ বিষয়ে বিশদভাৱে বিশ্লেষণ কৰা হৈছে। পুথিখনৰ এক চমু পৰিচয়, বিষয়বস্তুৰ আভাস, বিষয়বস্তুৰ বৈশিষ্ট্য ইত্যাদি সম্পৰ্কে এই অধ্যায়টোৰ পৰা জানিব পাৰিব।
- এই অধ্যায়টিত নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু নাটক *কেৰেলুৱাৰ ৰেল* সম্পৰ্কেও এটি আলোচনা দাঙি ধৰা হৈছে। নাটকখনৰ এক সাধাৰণ পৰিচয়, নাটকখনৰ বিষয়বস্তুৰ আভাস, বিষয়বস্তুৰ বৈশিষ্ট্য ইত্যাদি এই অধ্যায়টিত প্ৰতিপাদন কৰা হৈছে।
- এই অধ্যায়টিৰ জৰিয়তে শিশু সাহিত্যিক হিচাপে নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু মনস্তত্ত্বৰ জ্ঞান সম্পৰ্কেও এক ধাৰণা লাভ কৰিব পাৰিব। অসমীয়া শিশু সাহিত্যত নৱকান্ত বৰুৱাৰ স্থান কেনে ধৰণৰ সেই সম্পৰ্কেও অৱগত হ'ব পাৰিব।

- মুঠতে নৱকান্ত বৰুৱাৰ *ওমলা ঘৰৰ পুথি* আৰু *কেৰেলুৱাৰ ৰেল* এই দুখন শিশু সাহিত্যৰ পুথিৰ মাজেদি শিশু সাহিত্যিক হিচাপে নৱকান্ত বৰুৱাৰ সম্যক পৰিচয় লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হ'ব।

৫.২ পৰিচয়

স্নাতকোত্তৰ অসমীয়া চতুর্থ ষাণ্মাসিকৰ সাহিত্য শাখাৰ শিক্ষার্থীসকলৰ বাবে আগবঢ়োৱা চতুর্থ পাঠ্যবিষয় 'অনুবাদ সাহিত্য আৰু বিশেষ সাহিত্যিক'ৰ অন্তর্গত এইটো হ'ল পঞ্চম অধ্যায়। এই অধ্যায়টোৰ শিৰোনাম হৈছে 'শিশু সাহিত্যিক নৱকান্ত বৰুৱা' (*ওমলা ঘৰৰ পুথি* আৰু *কেৰেলুৱাৰ ৰেল*)। এই অধ্যায়টোত শিশু সাহিত্যিক হিচাপে নৱকান্ত বৰুৱাৰ বিষয়ে এক আলোচনা দাঙি ধৰা হৈছে। অর্থাৎ অধ্যায়টোত নৱকান্ত বৰুৱাৰ *ওমলা ঘৰৰ পুথি* আৰু *কেৰেলুৱাৰ ৰেল*— এই দুখন শিশু পুথিৰ এক আলোচনা আগবঢ়োৱা হৈছে। এই অধ্যায়টোৰ জৰিয়তে শিশু সাহিত্যিক নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু কবিতা পুথিখনৰ এক চমু পৰিচয়, অর্থাৎ *ওমলা ঘৰৰ পুথি* নামৰ কবিতা পুথিখনৰ বিষয়বস্তু, বিষয়বস্তুৰ বৈশিষ্ট্য, *কেৰেলুৱাৰ ৰেল* নামৰ শিশু নাটকখনৰ এক চমু পৰিচয়, নাটকখনৰ বিষয়বস্তু, বিষয়বস্তুৰ বৈশিষ্ট্য, শিশু সাহিত্যিক নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু মনস্তত্ত্বৰ জ্ঞান, অসমীয়া শিশু সাহিত্যত নৱকান্ত বৰুৱাৰ স্থান আদি বিভিন্ন দিশ আলোচনা কৰা হৈছে। অধ্যায়টোত সন্নিবিষ্ট হোৱা এই বিষয়সমূহে সাহিত্য শাখাৰ শিক্ষার্থীসকলক শিশু সাহিত্যিক নৱকান্ত বৰুৱাৰ বিষয়ে এক সম্যক ধাৰণা দিব পাৰিব বুলি ক'ব পাৰি।

৫.৩ *ওমলা ঘৰৰ পুথি*ঃ চমু পৰিচয়

অসমীয়া শিশু সাহিত্যৰ এগৰাকী অন্যতম শিশু সাহিত্যিক হ'ল নৱকান্ত বৰুৱা, যিগৰাকী শিশু সাহিত্যিকে শিশুসকলৰ বাবে এক বিশাল আৰু বর্ণাঢ্য সাহিত্য সৃষ্টি কৰি থৈ গৈছে। তেওঁ শিশুসকলৰ বাবে কবিতা, শিশু নাটিকা, গীত, গল্প, উপন্যাস, সাধুকথা আৰু শিশুক জ্ঞানৰ সম্ভেদ দিব পৰা বিভিন্ন সাহিত্য ৰচনা কৰিছে। নৱকান্ত বৰুৱাৰ দুখন শিশু কবিতা পুথি পোৱা যায়। এখন হ'ল *মোৰ কিতাপ* আৰু আনখন হ'ল *ওমলা ঘৰৰ পুথি*। ইয়াৰ বাহিৰেও *নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু সাহিত্য সমগ্ৰ* লেচেৰি বোটলা শিতানত 'আকৌ পদ্য ওমলা' শিৰোনামাত ভালেসংখ্যক কবিতা পোৱা যায়। এই কবিতাসমূহৰ মাজেদি নৱকান্ত বৰুৱাৰ প্রতিভা পৰিস্ফুট হৈ উঠিছে।

নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু সাহিত্যসমূহৰ ভিতৰত এক উল্লেখযোগ্য সৃষ্টি হ'ল শিশু কবিতাসমূহ। তেওঁৰ কবিতাসমূহলৈ তথ্য মন কৰিলে দুই ধৰণৰ কবিতা পোৱা যায়। অর্থাৎ তেওঁৰ কবিতাসমূহৰ মাজত দুটা দিশ পৰিস্ফুট হোৱা দেখা যায়। তেওঁৰ কিছুমান কবিতাৰ মাজেদি শিশুক বিভিন্ন ধৰণৰ তথ্য বিভিন্ন বিষয়ৰ জ্ঞানৰ যোগান ধৰা হৈছে। আকৌ তেওঁৰ কিছুমান কবিতা আছে যিবোৰ কবিতাৰ মাজেদি শিশু প্রাণত বিমল আনন্দৰ খোৰাক দিবলৈ বিচৰা হৈছে।

৫.৩.১ পুথিখনত সন্নিবিষ্ট বিষয়ৰ চমু আলোচনা

নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু কবিতা পুথি দুখনৰ ভিতৰত এখন উল্লেখযোগ্য কবিতা পুথি হ'ল *ওমলা ঘৰৰ পুথি*। পুথিখনত ২২ টা কবিতা সন্নিবিষ্ট হৈছে। পুথিখনত সন্নিবিষ্ট কবিতাসমূহৰ মাজেদি নীতি বচন বা জ্ঞানৰ গভীৰতা দাঙি ধৰিব বিচৰা নাই। বৰং এই কবিতাসমূহৰ মাজেদি কবিয়ে শিশুক বিভিন্ন ৰং-ধেমালি বা হাঁহি-আনন্দৰ মাজত বুৰাই ৰাখিবলৈ চেষ্টা কৰিছে। পুথিখনত সন্নিবিষ্ট কবিতাসমূহৰ শিৰোনাম হৈছে— *ওমলা ঘৰৰ হাঁহি, ঘটনা, ফলাফল, খঁৰা শিয়ালৰ বিয়া, নগাঁৱৰ নতুন আইন, হিংসা নকৰোঁ কাকো, বৰ-বৰুৱাৰ ডায়েৰী, বৰ-বৰুৱাৰ ঠিকনা, পেহী আৰু পেহা, মাহী আৰু মহা, মিনি যেতিয়া মেকুৰী হ'ল, ৰংমনৰ সপোন, সিহঁত কিয় নাহে? ৰং, ৰস, ৰামধেনু, কোনে কি ক'লে, কোনে, চাল ঘঁৰিয়াল, উৰণীয়া তৰা, লঘোণ আৰু সবাতোকৈ আপোন*। ইয়াৰে প্রায়বোৰ কবিতাই শিশুক বিমল আনন্দৰ খোৰাক যোগান ধৰিব পাৰিছে।

ওমলা ঘৰৰ পুথিৰ অন্তর্গত প্রথম কবিতাটো হ'ল *ওমলা ঘৰৰ হাঁহি*। কবিতাটোৰ যোগেদি কোনো নীতি বচন বা জ্ঞানৰ গভীৰতাত পৰস্পৰক সুমুৱাবলৈ নিবিচাৰি ৰং-ধেমালি, হাঁহি-আনন্দৰ মাজতে নিতৌ বুৰ গৈ থাকিবলৈ বিচৰা শিশুৰ মানসিক জগতৰ চিত্র প্রকাশ পাইছে। পুথিখনত সন্নিবিষ্ট *ঘটনা, ফলাফল, খঁৰা শিয়ালৰ বিয়া* আদি কবিতাত শিশুৰ অস্বাভাৱিক, অলৌকিক জগতৰ চিত্র প্রতিফলিত হৈছে। *ঘটনা* কবিতাত দুটা জন্তু লগ-লগাই এটা নতুন নাম দি এটা বিশেষ জন্তু সৃষ্টি কৰা ঘটনাই শিশুসকলক আনন্দৰ যোগান ধৰে। নিদর্শন স্বৰূপে—

'কেটেলা পহুৰে আহি লগ ল'লে সিংহৰ
'টেলাচিং' নাম হ'ল, সিও ৰাজ-বংশৰ।'

'ফলাফল' কবিতাটোত দুডাল সাপে পৰস্পৰে নেজৰ ফালৰ পৰা খাই যোৱাৰ অদ্ভুত বর্ণনা প্রকাশ পাইছে। কবিতাটো পঢ়িলে কোনডাল সাপে কাক আগতে খালে এই লৈ শিশু মন বিস্ময়ত হতবাক হ'বলগীয়া হয়। নিদর্শন স্বৰূপে—

'দুয়োডাল নেজ দুয়োটাই খালে,
লাহে লাহে পেট পালে,
কাৰ পেটটোনো কোনে আগে খালে
সেইটো নাজানো হ'লে।'

সেইদৰে *'খঁৰা শিয়ালৰ বিয়া'* কবিতাটোত ৰ'দ-বৰষুণৰ বতৰত প্রকৃতি জগতৰ বিভিন্ন বস্তুৰ সমাবেশত খঁৰা শিয়ালৰ বিয়া পতা আৰু সেই বিয়াত ঘনচিৰিকাই তামোল কটাৰ অদ্ভুত আৰু বিস্ময়কৰ বর্ণনা আছে। অৱশ্যে, ডাঙৰৰ বাবে বিসদৃশ যেন লাগিলেও তেনে বর্ণনা শিশুৰ বাবে অতি আপোন। পুথিখনত সন্নিবিষ্ট *'নগাঁৱৰ*

নতুন আইন'ত 'ন' সংখ্যাৰ জ্ঞান আৰু 'হিংসা নকৰোঁ কাকো' কবিতাত বিভিন্ন মাছৰ জ্ঞান দিবলৈ বিচৰা হৈছে। কবিতা দুটাত বর্ণিত বিষয়বস্তুৱে শিশুমনক সহজে আকৃষ্ট কৰিব পাৰে। সেইদৰে *'বৰ বৰুৱাৰ ডায়েৰী'* নামৰ কবিতাটোত ধেমালিৰ ছলেৰে শিশুক বিভিন্ন ঠাইৰ নামৰ লগত পৰিচয় কৰি দিয়া হৈছে। 'বৰবৰুৱাৰ ঠিকনা' কবিতাটোত বৰ আমোদজনক।

ওমলা ঘৰৰ পুথিত সন্নিবিষ্ট দুটা অতি মনোৰম কবিতা হ'ল *পেহী আৰু পেহা* আৰু *মাহী আৰু মোহা*। বিদ্রুপাত্মকভাৱে ৰচনা কৰা পেহী আৰু পেহাৰ বিপৰীতধর্মী চাৰিত্রিক বর্ণনাৰে ৰঞ্জিত এই কবিতাটো অকল শিশুৰ বাবেই নহয়, ডাঙৰৰ বাবেও সমানেই আমোদজনক। নিদর্শন স্বৰূপে—

'পেহীৰ আমাৰ বৰ চখ,
পেহা হ'ল কির্পিন, যখ,
পেহাই খায় শুদা ভাত, পেহীক লাগে খাহী
পেহীয়ে কৰা খৰচখিনি পেহাই কৰে ৰাহি।'

সেইদৰে 'মাহী আৰু মহা' কবিতাত মহাৰ অজ্ঞানতাই শিশুৰ মনত অনাবিল আনন্দৰ সঞ্চাৰ কৰে। অন্ত্যমিলযুক্ত, ছন্দোবদ্ধ এই দুয়োটা কবিতাই বৰ মনোমোহা। কবিতা পুথিখনত সন্নিবিষ্ট 'মিনি যেতিয়া মেকুৰী হ'ল, 'ৰংমনৰ সপোন', 'সিহঁত কিয় নাহে?' আদি কবিতাবোৰ পঢ়ি সপোন ৰাজ্যত বুৰ গৈ থকা শিশুৱে আনন্দৰ খোৰাক বিচাৰি পায়। পুথিখনত সন্নিবিষ্ট 'উৰণীয়া তৰা' কবিতাটোৰ যোগেদি জোনাকী পৰুৱাৰ এটি সুন্দৰ, মনোমোহা বর্ণনা দাঙি ধৰা হৈছে। আন্ধাৰ ৰাতি জোনাকী পৰুৱাই সৃষ্টি কৰা সৌন্দর্যৰ বর্ণনাই কবিতাটো সুখপাঠ্য কৰি তুলিলে।

ওমলা ঘৰৰ পুথিত এনেকুৱা কিছুমান কবিতা সন্নিবিষ্ট হৈছে যিবোৰ কবিতাই শিশুক কেৱল আনন্দই নিদিয়ে, শিশুৰ জ্ঞানৰ পৰিধি বৃদ্ধিতো এইবোৰ কবিতাই সহায় কৰে। তেনে কবিতাৰ ভিতৰত 'ৰং', 'ৰস', 'কোনে কি ক'লে' আদি অন্যতম। 'ৰং' কবিতাত বিভিন্ন ৰঙৰ পৰিচয় উদাহৰণসহ দাঙি ধৰা হৈছে। সেইদৰে 'ৰস' কবিতাত উদাহৰণসহ বিভিন্ন ৰসৰ চিনাকি দিয়া হৈছে। আকৌ 'কোনে কি ক'লে' কবিতাত বিভিন্ন জীৱ-জন্তুৰ মাতৰ লগত শিশুক চিনাকি কৰি দিয়াৰ লগতে প্রকৃতি জগতৰ আন কিছুমান শব্দৰ লগতো শিশুক পৰিচয় কৰি দিবলৈ বিচৰা হৈছে।

নৰকান্ত বৰুৱাৰ *ওমলা ঘৰৰ পুথিৰ* অন্তর্গত এটা অতি মনোৰম শিশু কবিতা হ'ল 'লঘোণ'। এই কবিতাটোত বিভিন্ন বস্তুৰে দবনি পিটি খাই লঘোণ দিয়া এটা অঘাইটং টেঙৰ ল'ৰাৰ চিত্র ফুটি উঠিছে। নিদর্শন স্বৰূপে—

'একোকে নাখাও আজি/একেবাৰে ভোক নাই,
আছে যদি আধা সেৰ/চিৰা দিবা ভাল চাই।
দৈ মোক নেলাগেই/গাখীৰৰ সৰ পালে,

খেজুৰিৰ গুৰ নেকি/লৈ আহা এইফালে।
নাই যদি মালভোগ/জাহাজী কলকে আন,—
আৰু একো নালাগেই/এয়ে হ'ব জলপান।'

এইদৰে উদৰ পূৰাই খাই লঘোণ দিয়া অঘাইটং ল'ৰাৰ কার্যই শিশুৰ মনত আনন্দৰ খোৰাক যোগায়। কবিতা পুথিখনৰ শেষৰ কবিতাটোৰ নাম হ'ল 'সবাতোকৈ আপোন'। এই কবিতাটোৰ মাজেদি কবিৰ নিজ মাতৃ, দেশ আৰু ভাষাৰ প্রতি থকা অকুণ্ঠ ভালপোৱা প্রকাশ পাইছে।

এইদৰে নৱকান্ত বৰুৱাৰ *ওমলা ঘৰৰ পুথিৰ* অন্তর্গত কবিতাসমূহে শিশুক মনোৰঞ্জন দিয়াৰ লগতে সমান্তৰালভাৱে জ্ঞান প্রদান কৰিবলৈও সক্ষম হৈছে।

জানি খোৱা ভাল

নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু কবিতাসমূহত দেশী-বিদেশী বিভিন্ন কবিৰ কবিতাৰ প্রভাৱ পৰিছে। শিশু কবিতাসমূহ ৰচনা কৰিবলৈ নৱকান্ত বৰুৱাই বিভিন্নজন কবিৰ অনুপ্রেৰণা লাভ কৰিছিল। তেওঁ অনুপ্রেৰণা লাভ

কৰা দেশী-বিদেশী কবি কেইজনমান হ'ল— লুইছ কেৰল, এডৱার্ড লীয়ৰ, কর্ণেই চুকভস্কি আৰু সুকুমাৰ ৰায়। *ওমলা ঘৰৰ পুথিৰ* অন্তর্গত কবিতাকেইটাত বাংলা শিশু সাহিত্যিক সুকুমাৰ ৰায়ৰ প্রত্যক্ষ প্রভাৱ পৰিছে বুলি শিশু সাহিত্যিক গগণ চন্দ্র অধিকাৰীয়ে মন্তব্য কৰিছে।

৫.৩.২ বিষয়বস্তুৰ বৈশিষ্ট্য

নৱকান্ত বৰুৱাৰ *ওলমা ঘৰৰ পুথিৰ* অন্তর্গত কবিতাসমূহৰ বিষয়বস্তুলৈ মন কৰিলে দেখা যায় যে তেওঁ কবিতাসমূহৰ বাবে শিশু উপযোগী বিষয়বস্তু নির্বাচন কৰিছে। প্রকৃতি জগতৰ বিভিন্ন বস্তুৰ লগত শিশুৰ এক নিবিড় সম্পর্ক আছে। প্রকৃতি জগতৰ বিভিন্ন জীৱ-জন্তুৰ লগত খেল-ধেমালি কৰি, জীৱ-জন্তু আৰু চৰাই-চিৰিকটিৰ মাত অনুকৰণ কৰি শিশুৱে বিমল আনন্দ অনুভৱ কৰে। নৱকান্ত বৰুৱাই *ওমলা ঘৰৰ পুথিত* সন্নিবিষ্ট কবিতাসমূহত শিশু উপযোগী তেনে বিষয়বস্তুৰেই উপস্থাপন কৰিছে। তেওঁৰ কবিতাসমূহত সন্নিবিষ্ট হোৱা বিষয়সমূহে পাঠকক বিশেষকৈ শিশুসকলক বিভিন্ন জ্ঞান প্রদান কৰাৰ লগতে শিশুৰ অলৌকিক আৰু অবাস্তৱ কল্পনাৰে ভৰা মনত বিমল আনন্দৰ সঞ্চাৰ কৰে।

নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাৰ আন এক মন কৰিবলগীয়া দিশ হ'ল বিষয়বস্তুৰ শব্দচয়ন। তেওঁ কবিতাসমূহত বিষয়বস্তু অনুযায়ী শিশুৰ উপযোগী ভাষাৰ প্রয়োগ

কৰিছে। শিশুৱে যেনেদৰে সহজকৈ শব্দ উচ্চাৰণ কৰে কিছুমান কবিতাত তেওঁ তেনে ধৰণে শব্দৰ প্ৰয়োগ কৰিছে। নৱকান্ত বৰুৱাৰ *ওমলা ঘৰৰ পুথিৰ* অন্তৰ্গত কবিতাবোৰত কিছুমান অতি সুন্দৰ সুন্দৰ ঘৰুৱা অসমীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগ ঘটা দেখা যায়। নিতউ, গিয়ান, চাইটা আলি, গোমোঠা, খৰিয়াল, তামুলী পীৰা, আখল, ধোৱাচাং, ডঙুৱা, থৰকাছুটি, শেতেলি, গুণা-গথাঁ, মলয়, ববছা বন, বাইটি, চাহ পিয়লা, চকুৰ পলক, দাঁতোন, ডবিয়া, ভাঙৰ ৰাগি, সান্দহগুড়ি, বাঁহৰ লেকেচি, থুৰিয়া তামোল, ইত্যাদি শব্দই তেওঁৰ কবিতাসমূহক আকৰ্ষণীয় কৰি তোলাৰ লগতে নিভাঁজ অসমীয়া শব্দ শিকাত শিশুক বিশেষভাৱে সহায় কৰিছে। সেইদৰে কুদুলী, টেলাচিং, চগুৰাই, গোমোস্তা, কেঞাগোলা আদি শব্দৰ প্ৰয়োগেও শিশুৰ মনত বিমল আনন্দৰ যোগান ধৰিব পাৰে।

নৱকান্ত বৰুৱাৰ *ওমলা ঘৰৰ পুথিৰ* অন্তৰ্গত কবিতাসমূহৰ বিষয়বস্তু ৰসাল, বিচিত্ৰ আৰু বৰ্ণাঢ্য। তেওঁ বিভিন্ন বিষয়বস্তু কবিতাসমূহত উপস্থাপন কৰিছে আৰু সেই বিষয়বস্তুসমূহে শিশুক আনন্দ প্ৰদান কৰাৰ লগতে শিশুক বিভিন্ন জ্ঞান প্ৰদান কৰিবলৈও সক্ষম হৈছে। শিশুৰ মানসিক জগতখনক তুলি ধৰিব পৰা বিভিন্ন বিষয় তেওঁ কবিতাসমূহত শিশু উপযোগীভাৱে উপস্থাপন কৰিছিল। নৱকান্ত বৰুৱাই শিশুৰ মানসিক জগতখনৰ লগত ভালদৰে পৰিচিত আছিল বাবেই শিশুক সপোন ৰাজ্যত বুৰাই ৰাখিব পৰাকৈ, শিশুৰ মনৰ কৌতুহল প্ৰকাশ কৰিব পৰাকৈ আৰু শিশু মনৰ অবাস্তৱ আৰু অলৌকিক জগতখনৰ চিত্ৰ ফুটাই তুলিব পৰাকৈ কবিতাসমূহৰ বিষয়বস্তু নিৰ্বাচন কৰিছিল। দেশ-বিদেশৰ বিভিন্ন সাহিত্যিকৰ প্ৰভাৱেৰে প্ৰভাৱিত হৈ ন ন উপাদানেৰে সমৃদ্ধ কৰা বাবে তেওঁৰ সাহিত্যই অধিক জনপ্ৰিয়তা লাভ কৰে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু সাহিত্যসমূহৰ এক থূলমূল পৰিচয় দাঙি ধৰক। (১৫০টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

প্ৰশ্ন নং ২ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ *ওমলা ঘৰৰ পুথি* শীৰ্ষক গ্ৰন্থখনত সন্নিবিষ্ট কবিতাসমূহৰ বিষয়বস্তুৰ আভাস দিয়ক। (১৫০টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

৫.৪ *কেৰেলুৱাৰ ৰেল* ঃ চমু পৰিচয়

নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু সাহিত্যসমূহৰ ভিতৰত তেওঁৰ শিশু নাটকেইখন অন্যতম। তেওঁৰ পাঁচখন আটকধুনীয়া শিশু নাট পোৱা যায়। সেই কেইখন হ'ল— *কেৰেলুৱাৰ ৰেল, মনত*

পৰাৰ শব্দ, কাগজ-কলমৰ ৰণ, গোলাপ আৰু বেলিফুল, আৰু *মই টুনীয়ে টুনটুনালো*। এই পাঁচোখন গীতি নাটৰ সৰহভাগেই ছন্দত ৰচিত। এই নাটকেইখনত শ্ৰব্যৰ দিশটো বেছি আছিল বাবে নাটকেইখন আকাশবাণীৰ যোগেদি প্ৰচাৰিত হৈছিল। কোনো ধৰণৰ নাট্য-নিৰ্দেশনা নথকা এই নাটকেইখন পাতলীয়া ধৰণৰ। অৱশ্যে নাটকেইখনৰ বিষয়বস্তু গধু�ৰ। কিন্তু সেই গধুৰ বিষয়বস্তুক নাটকেইখনত পাতলীয়া ভঙ্গীৰে উপস্থাপন কৰা হৈছে।

নৱকান্ত বৰুৱাৰ এখন উল্লেখযোগ্য শিশু নাট হ'ল— *কেৰেলুৱাৰ ৰেল*। তেওঁৰ দুখন শিশু নাট অধিক মঞ্চসফল হৈছিল আৰু সেই দুখন নাট যোৰহাট আৰু গুৱাহাটীত কেইবাবাৰো অভিনীত হৈছিল। সেই দুখন নাট হ'ল— *কেৰেলুৱাৰ ৰেল* আৰু *গোলাপ আৰু বেলিফুল*। তেওঁৰ এই নাটকেইখনৰ প্ৰধান উদ্দেশ্য হ'ল শিশুক বিমল আনন্দ দিয়া। সেয়ে নাটকেইখনৰ মাজেদি কোনো জ্ঞানগৰ্ভ কথাৰ সম্ভেদ দিব খোজা নাই। *কেৰেলুৱাৰ ৰেল* তেনে এখন শিশু মনোৰঞ্জনধৰ্মী নাট যিখন নাটত প্ৰকৃতি জগতৰ কেইটামান কীট-পতঙ্গক চৰিত্ৰ হিচাপে উপস্থাপন কৰা হৈছে আৰু সেই চৰিত্ৰকেইটাৰ যোগেদিয়েই শিশু মনক আনন্দৰ খোৰাক যোগোৱা হৈছে। *কেৰেলুৱাৰ ৰেল* নাটকখনত ৰূপায়িত হোৱা চৰিত্ৰকেইটা হ'ল— বিছা, মকৰা, কেৰেলুৱা, পৰুৱা, গুবৰুৱা আদি। প্ৰকৃতি জগতৰ এই পাঁচোটা কীট-পতঙ্গক লৈ *কেৰেলুৱাৰ ৰেলৰ* কাহিনী ভাগ আগবাঢ়িছে।

৫.৪.১ পুথিখনত সন্নিবিষ্ট বিষয়ৰ চমু আলোচনা

নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু নাটকেইখনৰ ভিতৰত এখন অতি জনপ্ৰিয় আৰু আকৰ্ষণীয় নাট হ'ল *কেৰেলুৱাৰ ৰেল*। নাটখনত প্ৰকৃতি জগতৰ কেইটামান কীট-পতঙ্গক চৰিত্ৰ হিচাপে উপস্থাপন কৰি কাহিনীৰ বিকাশ ঘটাই শিশুক আমোদ দিবলৈ চেষ্টা কৰিছে। কেৰেলুৱাক ৰেল হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰি বিছা আৰু মকৰাৰ লগতে পৰুৱা, গুবৰুৱাৰ কি অৱস্থা হয় সেই দৃশ্যই সঁচাকৈ শিশুৰ মনত বিমল আনন্দৰ সঞ্চাৰ কৰিব পাৰে। কাহিনীৰ পৰিসৰ ঠেক হ'লেও নাটখনে শিশুৰ লগতে ডাঙৰকো আমোদ দিবলৈ সক্ষম হৈছে।

কেৰেলুৱাৰ ৰেলত বৰ্ণিত কাহিনী অনুসৰি বিছাই এবোজা উল লৈ মোমায়েকৰ পুতেকলৈ চুৰেটাৰ গুঠিব লাগে বাবে মাকৰী বাই (মকৰা)ৰ ওচৰলৈ গৈছে। মাকৰী বাইক লগ পাই বিছাই গম পালে যে মকৰাই দুদিন আগতে লগোৱা তাঁতখনৰ বতাহত সূতা ছিগি আঁত হেৰাই গৈছে। মকৰাৰ কথা শুনি বিছাই নকল কৰাত সিদ্ধহস্ত মাখিৰাম কেৰাণীৰ দ্বাৰা তাঁতখন ভাল কৰিব পৰা যাব বুলি কোৱাত কেৰেলুৱা ৰেলত উঠি বিছা আৰু মকৰাই মাখিৰাম কেৰাণীক বিচাৰি গৈছে। কেৰেলুৱাই ৰেলত উঠাৰ আগতে বিছা আৰু মকৰাক নিজৰ চিনাকি ভালদৰে দিবলৈ কৈছে আৰু দুয়োৱে চিনাকি দিয়াৰ পাছত কেৰেলুৱাই ৰেলত বিছা আৰু মকৰাক উঠাই লৈ গন্তব্যস্থানলৈ গতি কৰিছে। কেৰেলুৱাই মাখিৰামৰ পদূলি নিচিনো বুলি কোৱাত

মকৰাই মাখিৰ চিনাকি দিছে এনেদৰে—

'কোন মাখিৰাম, ভেনা নে বৰ?
নে কুনকুনি মৰমৰ?

সিহঁতৰতো নিচিনোঁ ঘৰ।' কিন্তু বিছাই মাখি আৰু মাখিমৰা একে নহয় বুলি কৈ মাখিমৰাৰ পৰা মাখিৰাম কেৰাণীলৈ কেনেকৈ প্ৰমোচন হ'ল সেই কথা হাস্যকৰভাৱে দাঙি ধৰিছে। তাৰ পাছত কেৰেলুৱাই বিছা আৰু মকৰাক উঠাই লৈ ৰেল চলাই যাওঁতে বাটত আৰু পেচেঞ্জাৰ পোৱাত পৰুৱা আৰু গুবৰুৱাকো উঠাই লৈছে আৰু সকলোৱে গোটেই বাটটো সাধু কৈ গৈছে। প্ৰত্যেকেই কোৱা সেই সাধুবিলাকে কোমল অন্তৰৰ শিশুৰ মনত এক অবাস্তৱ চিত্ৰ জগাই তোলাৰ লগতে বিমল আনন্দৰ সঞ্চাৰ কৰিব পাৰে। সকলোৰে শেষত পৰুৱাই ইকুট, বিকুট, চিকুটৰ সাধু কয় আৰু পৰুৱাৰ নিৰ্দেশত সকলোৱে মিলি কেৰেলুৱাক চিকুট মাৰে। ফলত কেৰেলুৱা মেৰ খাই যোৱাত আটাইবোৰৰে নগুৰ-নাগটি নোহোৱা হয় আৰু সকলোৱে মিলি অষ্টবক্ৰৰ পুত্ৰ কেৰেলুৱাক মেৰ খুলি চেপাৰ পৰা ৰক্ষা কৰিবলৈ কাকুতি-মিনতি কৰে। শেষত কেৰেলুৱাই সিহঁতৰ কথা ৰক্ষা কৰি আকৌ ৰেল চলাবলৈ উদ্যত হয়। নাটখনত বৰুৱাই বিছা, মকৰা, কেৰেলুৱা, পৰুৱা আৰু গুবৰুৱা- এই কীট-পতঙ্গকেইটাৰ যোগেদি লঘু ৰূপত যি কাহিনী উপস্থাপন কৰিছে সেই কাহিনীয়ে শিশুৰ লগতে ডাঙৰকো বিমল আনন্দৰ যোগান ধৰিছে। তদুপৰি নাটখনৰ মাজেদি নৱকান্ত বৰুৱাই মকৰা, বিছা, মাখি আৰু পৰুৱাৰ যি চিনাকি দাঙি ধৰিছে সিও সকলোৰে মনত আনন্দ দিবলৈ সক্ষম হৈছে।

গতিকে নৱকান্ত বৰুৱাৰ *কেৰেলুৱাৰ ৰেল* নামৰ শিশু নাটখনৰ কাহিনীভাগ তেনেই চুটি। কিন্তু নাটকখনৰ উপস্থাপন আৰু তাৰ বিষয়বস্তুৱে এখন অবাস্তৱ, অলৌকিক কল্পনাৰ জগতত বিচৰণ কৰি থকা শিশুক আনন্দ দিবলৈ সক্ষম হৈছে। শিশুৰ মানসিক জগতখন অবাস্তৱ কল্পনাৰে ভৰা, তাত যুক্তিৰ কোনো স্থান নাই। নাটখনৰ বিষয়বস্তুৱে শিশুৰ সেই মানসিক জগতৰ চিত্ৰ উদ্ভাসিত কৰিছে।

৫.৪.২ বিষয়বস্তুৰ বৈশিষ্ট্য

নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু নাট *কেৰেলুৱাৰ ৰেলৰ* বিষয়বস্তুলৈ মন কৰিলে দেখা যায় যে বৰুৱাই নাটখনৰ মাজেৰে শিশুক আমোদ দিয়াৰ লগতে মাজে মাজে শিশুৱে জানিব লগা কিছুমান নতুন কথা উপস্থাপন কৰি শিশুৰ জ্ঞানৰ পৰিধি বৃদ্ধি কৰিবলৈও চেষ্টা কৰিছে। অৰ্থাৎ নাটখনৰ বিষয়বস্তুৰ মাজে মাজে শিশুৰ বাবে কিছুমান তথ্যৰ যোগান ধৰা হৈছে। উদাহৰণ স্বৰূপে— মকৰাই মাখিৰামৰ ওচৰলৈ যাম বুলি কোৱাত কেৰেলুৱাই সুধিছে— 'কোন মাখিৰাম, ভেনা নে বৰ? নে

কুনকুনি মৰমৰ?' কেৰেলুৱাৰ এই উক্তিৰ দ্বাৰা মাখি যে কেইবাবিধো আছে সেই কথা শিশুসকলক অৱগত কৰিবলৈ বিচাৰ হৈছে। সেইদৰে বিছাই পৰুৱাৰ নাম শুনা নাই বুলি কৈ পৰুৱাৰ ঠিকনা সোধাত কেৰেলুৱাই বিভিন্ন পৰুৱাৰ নাম কৈ পৰুৱাৰ চিনাকি দিছে এনেদৰে— 'উঁই পৰুৱা, সোণ পৰুৱা, দীঘল পৰুৱা আৰু/ইতি আদি পৰুৱা, যে আছে ডাঙৰ-সৰু/সকলোকে ধৰ্মপুথিত বোলে পিম্পৰা'। গতিকে *কেৰেলুৱাৰ ৰেল* নাটখনৰ জৰিয়তে শিশুক অকল পৰুৱাৰ নামৰ লগত চিনাকি কৰি দিয়াই নহয়; পুৰণি অসমীয়াত পৰুৱাক যে 'পিম্পৰা' বুলি কয় সেই তথ্যৰো যোগান ধৰিছে। সেইদৰে বিছা আৰু মকৰাৰ বৰ্ণনাও বৰ সুন্দৰভাৱে উপস্থাপন কৰা হৈছে। গোটেই গাতে নোমাল, শুং থকা বিছাৰ বৰ্ণনা আৰু মুখৰ পৰা ওলোৱা ৰসেৰে সুন্দৰভাৱে জাল গুঠা শিপিনী স্বৰূপ মকৰাৰ বৰ্ণনাও বৰ আমোদজনকভাৱে দাঙি ধৰিছে। বৰুৱাই মকৰাৰ বৰ্ণনা দিছে এনেদৰে—

'এয়া মিছেছ মাকৰী বাই/শিপিনী হিচাপে তুলনা নাই
টোলোঠা যঁতৰ নেওঠনি/নাই কাৰবাৰ ধুনাধুনি
সৰু সূতা কাটে বোৱে তাঁত/চা-চুবুৰীয়াই নুশুনে মাত
নাৰান্ধে বাবে গাত নাই মলি/লিকুইড ডায়েট্ ৰোজ দুবেলি।'

এনে ধৰণৰ বৰ্ণনাই শিশুৰ কল্পনাপ্ৰৱণ মনত মকৰাৰ বিষয়ে কৌতূহলৰ সৃষ্টি কৰে।

বিষয়বস্তু অনুসৰি যথোপযুক্ত ভাষাৰ প্ৰয়োগ নৱকান্ত বৰুৱাৰ *কেৰেলুৱাৰ ৰেলৰ* আন এক অন্যতম বৈশিষ্ট্য। নাটখনত তেওঁ শিশু উপযোগী ভাষা ব্যৱহাৰ কৰিছে। অৰ্থাৎ *কেৰেলুৱাৰ ৰেলত* অকল অসমীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগ হোৱা নাই, তাৰ লগতে বিষয়বস্তুৰ লগত সঙ্গতি ৰাখি ইংৰাজী আৰু হিন্দী শব্দৰো যথেষ্ট প্ৰয়োগ ঘটিছে। মাজে মাজে সুন্দৰ সুন্দৰ ঘৰুৱা অসমীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগ কৰি নাটৰ আবেদন বৃদ্ধি কৰা হৈছে। নাটখনত প্ৰয়োগ হোৱা ইংৰাজী শব্দ কিছুমান হ'ল— পাঞ্জাৰ মেইল, অভাৰ কোট, টিকট, ছিট, পেছেঞ্জাৰ, লিকুইড ডায়েট, প্ৰমোচন, ড্ৰাইভাৰ, ফেছন, পাফ্, ফুট নোট, পাংচাৰ, গার্ড বাবু, হুইচেল ইত্যাদি। সেইদৰে কিছুমান হিন্দী শব্দৰ নিদৰ্শন হ'ল— ঠিক হ্যায়, হাম যায়েগা, মাঙ্তা, টাট্কা, ছোটো ভাই, খবৰদাৰ আদি। এনে ধৰণৰ ইংৰাজী আৰু হিন্দী শব্দৰ প্ৰয়োগে নাটকীয় বিষয়বস্তুক সৌন্দৰ্যশালী কৰি তুলিছে। *কেৰেলুৱাৰ ৰেল* নাটখনত কিছুমান সুন্দৰ সুন্দৰ নিভাঁজ অসমীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগ পোৱা যায়। তেনে শব্দৰ নিদৰ্শন হ'ল— সূতাৰ আঁত, বৰেৰ পুৱা, টোলোঠা, যঁতৰ, নেওঠনি, সৰু সূতা, বন তিয়ঁহ, আলাইবাদু, কেঁচুমটা, কুছি ফুলৰ জাৰু, বাই আদি। এইদৰে বিভিন্ন শব্দৰ সংমিশ্ৰণেৰে ৰচনা কৰা বৰুৱাৰ *কেৰেলুৱাৰ ৰেল* এখন অতি আকৰ্ষণীয় আৰু জনপ্ৰিয় শিশু নাট।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৩ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ *কেৰেলুৱাৰ ৰেল* নাটকখনৰ বিষয়বস্তুৰ এক চমু আলোচনা যুগুত কৰক।

(১৫০টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

৫.৫ শিশু-সাহিত্যিক হিচাপে নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু মনস্তত্ত্বৰ জ্ঞান

অসমীয়া শিশু সাহিত্যিকসকলৰ ভিতৰত এজন অন্যতম প্রতিভাশালী শিশু সাহিত্যিক নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু সাহিত্যৰ ক্ষেত্রখন আছিল যথেষ্ট ব্যাপক। তেওঁ শিশুৰ বাবে গীত, কবিতা, নাটক, গল্প, উপন্যাস, সাধুকথা, বিভিন্ন জ্ঞানমূলক ৰচনা, ৰামায়ণ আৰু উপনিষদৰ কাহিনীকে ধৰি, শিশুক বর্ণমালা পৰিচয়, উচ্চাৰণ আৰু শব্দৰ জ্ঞান দিব পৰা এক বিশাল আৰু বর্ণাঢ্য শিশু সাহিত্য ৰচনা কৰি থৈ গৈছে। নৱকান্ত বৰুৱাৰ এই সকলোবোৰ শিশু সাহিত্য নিশ্চয় আপুনি পঢ়িছে আৰু তাৰ ভিন্ন স্বাদ অনুধাৱন কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। তেওঁৰ শিশু সাহিত্যসমূহলৈ মন কৰিলে এটা কথা প্রতীয়মান হয় যে তেওঁৰ এই ৰচনাসমূহত শিশু মনস্তত্ত্ব সুন্দৰভাৱে প্রকাশিত হৈছে। নৱকান্ত বৰুৱাই শিশুৰ মনস্তত্ত্ব ভালদৰে জানিছিল আৰু শিশুৰ সেই মানসিক জগতখনৰ লগত সঙ্গতি ৰাখি শিশু সাহিত্যসমূহৰ মাজত শিশু মনস্তত্ত্বৰ জ্ঞান সন্নিবিষ্ট কৰিছিল। তেওঁৰ শিশু সাহিত্যত প্রতিফলিত শিশু মনস্তত্ত্বৰ সমলসমূহে শিশু মনস্তত্ত্বৰ জ্ঞানৰ গভীৰতা দাঙি ধৰে। এগৰাকী শিশু সাহিত্যিক হিচাপে নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু মনস্তত্ত্বৰ জ্ঞানৰ পৰিসৰ কিমান সেই কথা তেওঁৰ শিশু সাহিত্যসমূহ বিশ্লেষণ কৰিলে বুজা যায়।

শিশুৱে সদায় অদ্ভুত, অলৌকিক কল্পনা ৰাজ্যত বিচৰণ কৰে য'ত যুক্তি বা বাস্তৱৰ কথাই ঠাই নাপায়। নৱকান্ত বৰুৱাই তেওঁৰ সাহিত্যৰ মাজত শিশুৰ এই মানসিকতাৰ ছবি বৰ সুন্দৰভাৱে দাঙি ধৰিছে। নিদর্শন স্বৰূপে— *ঘটনা, ফলাফল, খঁৰা শিয়ালৰ বিয়া* আদি কবিতাত শিশুৰ অস্বাভাৱিক, অলৌকিক, কাল্পনিক জগতখনৰ চিত্র ফুটি উঠিছে। সেইদৰে শিশুৰ টেঙৰালি, বুদ্ধিমত্তাৰ চিত্র পোৱা যায় *লঘোণ* নামৰ এই মনোৰম কবিতাটিত। শিশুসকলে সাধাৰণতে খেল-ধেমালি কৰি, হাঁহি-আনন্দৰ মাজত বুৰ গৈ থাকিবলৈ ভাল পায়। সংসাৰৰ জটিল তথা গভীৰ কথাবোৰত মনোনিবেশ কৰিব নোৱাৰে। সেয়ে শিশুৰ সেই মানসিকতাৰ ছবি *ওমলা ঘৰৰ হাঁহি* নামৰ কবিতাটোত প্রকাশিত হৈছে।

প্রকৃতি জগতৰ বিভিন্ন বস্তুবোৰৰ লগত শিশুৰ এক নিবিড় সম্পর্ক পৰিলক্ষিত হয়। প্রকৃতি জগতৰ বিভিন্ন জীৱ-জন্তু, চৰাই-চিৰিকটিৰ লগত খেল-ধেমালি কৰি, সিহঁতৰ বিভিন্ন মাত মাতি শিশুৱে বিমল আনন্দ লাভ কৰে। নৱকান্ত বৰুৱাই *কাৰ কি মাত* কবিতাৰ মাজেৰে

শিশুৰ সেই মানসিকতাৰ ছবি দাঙি ধৰিছে। সেইদৰে প্ৰকৃতি জগতৰ কেইটামান কীট-পতঙ্গক চৰিত্ৰ হিচাপে অংকন কৰি গধুৰ বিষয়বস্তু পাতলীয়া ভঙ্গীৰে উপস্থাপন কৰি নৱকান্ত বৰুৱাই *কেৰেলুৱাৰ ৰেল* নাটকখন ৰচনা কৰিছে। শিশুৰ যুক্তি আৰু বিচাৰেৰে ঢুকি নোপোৱা কল্পনাৰ জগতখনৰ চিত্ৰ ই দাঙি ধৰে। শিশুৰ পৃথিৱীত সকলো জীৱ-জন্তু, চৰাই-চিৰিকটি, মাছ-কাছ ইত্যাদিয়ে কথা ক'ব পাৰে। সেয়ে *মনত পৰা শব্দ* নাটকৰ মাজেৰে বিভিন্ন মাছ-কাছৰ মাজেৰে শিশুক শব্দ সম্পৰ্কীয় জ্ঞান দিবলৈ বিচৰা হৈছে। সেইদৰে এটা সাধাৰণ টুনি চৰাইৰ প্ৰখৰ বুদ্ধিমত্তা আৰু উপস্থিত বুদ্ধিৰ পৰিচয় ফুটি উঠিছে *মই টুনিয়ে টুনটুনালোঁ* নামৰ নাটকখনত। টুনিৰ উপস্থিত বুদ্ধি, অস্বাভাৱিক তথা অতিৰঞ্জিত বৰ্ণনা আৰু ছন্দৰ ঝঙ্কাৰে নাটকখনক সুখপাঠ্য কৰি তুলিছে। *শিলৰ চোলা* নাটিকাখনেও শিশুৰ অবাস্তৱ আৰু অলৌকিক মানসিকতাৰ ছবিয়েই দাঙি ধৰিলৈ যত্ন কৰিছে।

শিশু মন অনুসন্ধিৎসু আৰু কৌতূহলপ্ৰিয়। উদ্ভট কল্পনা আৰু অলৌকিক জগতত বিচৰণ কৰি শিশুৱে এক অনাবিল আনন্দ লাভ কৰে। শিশু মনস্তত্ত্বৰ সুন্দৰ প্ৰতিফলন ঘটা নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু সাহিত্যৰ অন্যতম শ্ৰেষ্ঠ কীৰ্তি হ'ল— *শিয়ালী পালেগৈ ৰতনপুৰ* নামৰ গ্ৰন্থখন। এইখন গ্ৰন্থৰ বাবে ১৯৫৮ চনত নৱকান্ত বৰুৱাই ৰাষ্ট্ৰীয় বঁটা লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হয়। জোন নামৰ এটি ল'ৰাৰ জৰিয়তে নৱকান্ত বৰুৱাই গ্ৰন্থখনত বাস্তৱ জগতৰ লগত নিমিলা কিছুমান উদ্ভট আৰু অলৌকিক কথাৰ অৱতাৰণা কৰা দেখা গৈছে। শিশুৰ মনত জীৱ আৰু জড়জগতৰ মাজত কোনো পাৰ্থক্য নাই। শিশুৱে সকলো বস্তুকে একে জ্ঞান কৰি সকলোৰে লগত খেল-ধেমালি কৰি একে ব্যৱহাৰ কৰে। *শিয়ালী পালেগৈ ৰতনপুৰ* নামৰ গ্ৰন্থখনত কিছুমান উদ্ভট আৰু অবাস্তৱ কথাই ঠাই পাইছে যিবোৰ শিশুৰ সৰল আৰু অযুক্তিকৰ মনোজগতৰ বাবে অতি আপোন। জোনে ৰতনপুৰলৈ যাবলৈ দহটা আলি লগলগা আলি কেঁকুৰিটোৰ মাজত থিয় হোৱা, আলিবাটকেইটাই কথা কোৱা, ক'ৰবাৰ টেলিফোন এটা আহি জোনৰ লগত কথা কোৱা, জোনে বিভিন্ন বস্তু দেখিবলৈ পোৱা আদি বৰ্ণনা অবাস্তৱ আৰু অলৌকিক বৰ্ণনা। সেইদৰে চিলনীয়ে ঠেঙত এখন চালনী লৈ উৰি যোৱা, চালনীত দুটা মাল শুই থকা, জোনৰ পকেটৰ বিস্কুট কাঁচলৈ পৰিৱৰ্তন হোৱা, কাঁচখনেৰে চাওঁতে জোন চালনীৰ ফুটাৰে তললৈ সৰি পৰা, তৰাবিলাকে জোনক ধৰি থিয় কৰাই দিয়া বৰ্ণনাও অদ্ভুত আৰু বিস্ময়কৰ। অৱশ্যে শিশুৰ মানসিকতাৰ লগত সঙ্গতি ৰাখি বৰ্ণনা কৰা এনে বিষয়সমূহৰ মাজেৰে শিশুৱে জানিবলগা বিভিন্ন কথাৰ সম্ভেদ দিছে।

সৰু ল'ৰা-ছোৱালীৰ ভূতৰ প্ৰতি এক অহেতুক ভয় থাকে। নৱকান্ত বৰুৱাই *ভতুকাৰে ভু* নামৰ গ্ৰন্থখনৰ মাজেৰে এটা সত্য ব্যক্ত কৰিছে। অৰ্থাৎ আচলতে ভূত বুলি কোনো বস্তু নাই, মানুহৰ মনৰ দুৰ্বলতাহে যে ভয়ৰ প্ৰধান কাৰণ সেই কথা গ্ৰন্থখনত এটা কাহিনীৰ মাজেৰে ব্যক্ত কৰিছে। সেইদৰে বিভিন্ন গল্প আৰু সাধু কথাৰ মাজেৰেও শিশুৰ মনস্তত্ত্বৰ সুন্দৰ প্ৰতিফলন

ঘটিছে। এইদৰে নৱকান্ত বৰুৱাই শিশু সাহিত্যসমূহৰ জৰিয়তে শিশুৰ মানসিক জগতৰ বিভিন্ন ছবি দাঙি ধৰিবলৈ সক্ষম হৈছে।

সেইদৰে *মাখনৰ কুকুৰা পোৱালি* চাৰিটা মনোমোহা গল্পৰ সমষ্টি। গল্পকেইটা সৰল যদিও লিখকৰ বুদ্ধিদীপ্ত পর্যবেক্ষণৰ পৰিচয় বহন কৰিছে। তদুপৰি গল্পকেইটাৰ মাজেৰে শিশু মনৰ চাতুর্যও প্রকাশিত হৈছে। মুঠতে নৱকান্ত বৰুৱাই শিশুৰ মনোজগতখন ভালদৰে অধ্যয়ন কৰিব পাৰিছিল আৰু সেয়ে শিশুৰ মনৰ দিগন্ত প্রসাৰিত কৰিব পৰা বিভিন্ন বিষয় তেওঁৰ শিশু সাহিত্যত অন্তর্ভুক্ত কৰিছিল। শিশুৱে যাতে নিতৌ দেখি থকা ঘটনা, জীৱ-জন্তু, পশু-পক্ষী, গছ-বন আদিৰ সম্পর্কে খুটি-নাতি মাৰি জানি সিহঁতৰ মানসিক উত্তৰণ তথা বুদ্ধিৰ বিকাশ ঘটাব পাৰে তাৰ প্রতি নৱকান্ত বৰুৱা অতিশয় সচেতন আছিল। অৱশ্যে নৱকান্ত বৰুৱাই তেওঁৰ শিশু সাহিত্যসমূহৰ মাজেৰে শিশুক যি জ্ঞানৰ সম্ভেদ দিবলৈ চেষ্টা কৰিছে সি কেৱল শিশুৰ বাবেই যে উপযোগী এনে নহয়, শিশুৰ লগতে ডাঙৰকো এইবোৰে বহুত নজনা কথা জনাবলৈ সুবিধা দিছে।

শিশুসকলৰ ওপৰতে দেশৰ ভৱিষ্যত নির্ভৰ কৰে। শিশু অৱস্থাতে সুস্থ মন আৰু সৎ কৰি তুলিব পাৰিলেহে শিশু মনক সুন্দৰভাৱে গঢ় দিব পাৰি। সেয়ে নৱকান্ত বৰুৱাই শিশুক উপযুক্ত ৰূপত গঢ়ি তুলিবলৈ শিশুৰ মানসিক জগতৰ লগত মিলাকৈ বিষয়বস্তু উপস্থাপন কৰি শিশু সাহিত্যসমূহ সৃষ্টি কৰিছিল। তদুপৰি শিশুৰ মানসিক উত্তৰণৰ লগে লগে শিশুৱে যাতে মাতৃ ভাষাৰ জ্ঞান লাভ কৰি ভাষাটো বিশুদ্ধ ৰূপত শিকিব পাৰে তাৰ প্রতি লক্ষ্য ৰাখি বিভিন্ন ঠাইত আখৰৰ জ্ঞান, শব্দৰ জ্ঞান, উচ্চাৰণ, বানান আদিৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছিল। মুঠতে নৱকান্ত বৰুৱাৰ এগৰাকী শিশু সাহিত্যিক হিচাপে শিশু মনস্তত্ত্বৰ জ্ঞান যে প্রবল আছিল সেই কথা তেওঁৰ বিচিত্র আৰু বর্ণাঢ্য শিশু সাহিত্যসমূহে দাঙি ধৰিবলৈ সক্ষম হৈছে।

৫.৬ অসমীয়া শিশু-সাহিত্যত নৱকান্ত বৰুৱাৰ স্থান

অসমীয়া শিশু সাহিত্যত 'এখুদ ককাইদেউ' নামেৰে জনাজাত স্বনামধন্য শিশু সাহিত্যিক গৰাকীয়েই হৈছে নৱকান্ত বৰুৱা। এইটো ছদ্মনামেৰে নৱকান্ত বৰুৱাই *ৰংঘৰ*নামৰ শিশু আলোচনীত শিশুৰ বাবে 'ধেমেলীয়া কবিতা' সৃষ্টি কৰিছিল। শিশুক আনন্দ দিয়াৰ উদ্দেশ্যেৰেই এই কবিতাসমূহ ৰচনা কৰিছিল আৰু তাৰ বাবে বৰুৱাই অন্তৰৰ পৰা এক তাগিদা অনুভৱ কৰিছিল। নৱকান্ত বৰুৱাই শিশুসকলৰ বাবে ভালেমান মূল্যৱান সাহিত্য ৰচনা কৰি থৈ গৈছে। উল্লেখযোগ্য যে তেওঁ শিশুসকলৰ বাবে ৰচনা কৰা সাহিত্যসমূহৰ প্রতিটো দিশতে এনে বলিষ্ঠ পদক্ষেপ গ্রহণ কৰিছিল যাৰ বাবে 'এখুদ ককাইদেউ' নামেৰে নৱকান্ত বৰুৱাই শিশুসকলৰ মাজত জনপ্রিয়তা লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। শিশুসকলৰ মাজত তেওঁৰ জনপ্রিয়তালৈ লক্ষ্য ৰাখিয়েই মহেন্দ্র বৰাই *জাতিস্মৰ* কবিতাটোত এইদৰে কৈছে—

"মাজে মাজে খদ্দৰৰ চুট পিন্ধে
টাই মাৰে গেৰুৱা ৰঙৰ
কণ কণ ল'ৰা-ছোৱালীয়ে সপোন দেখে
সেইজন চুটি মানুহৰ।"

শিশুক বিভিন্ন জ্ঞানৰ সম্ভেদ দিবলৈ আৰু শিশুৰ মনত অনাবিল আনন্দৰ সঞ্চাৰ কৰিবলৈ ৰচনা কৰা নৱকান্ত বৰুৱাৰ ৰচনাৰাজি অসমীয়া শিশু সাহিত্যৰ অনুপম সম্পদ। তেওঁৰ এই শিশু সাহিত্যৰ ক্ষেত্রখন বৰ বিশাল আৰু বিচিত্র। তেওঁ শিশুসকলৰ বাবে বিভিন্ন পদ্য বা কবিতা, শিশু নাটিকা, গীত, সাধুকথা, গল্প, উপন্যাস আৰু শিশুক জ্ঞানৰ সম্ভেদ দিবলৈ নানা ধৰণৰ গদ্য ৰচনাৰ সৃষ্টি কৰিছিল। তদুপৰি ৰামায়ণৰ দৰে মহাকাব্য আৰু উপনিষদৰ দৰে তাত্ত্বিক গ্রন্থও শিশু উপযোগীকৈ ৰচনা কৰি তাৰ নাম দিছিল *কিশোৰ ৰামায়ণ* আৰু *কিশোৰ উপনিষদ*। নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু সাহিত্য সৃষ্টিসমূহলৈ মন কৰিলে দেখা যায় যে তেওঁ বিভিন্ন ছদ্মনামত এইসমূহ ৰচনা কৰিছিল। অর্থাৎ এখুদ ককাইদেউ, এখুদ ভাইটি, এখুদ ককা, সপোন ককা, ন-আইতা, সীমা দত্ত, নতুন ককাইদেউ, ধেনুবৰ বিপ্র ইত্যাদি বিভিন্ন ছদ্মনামেৰে নৱকান্ত বৰুৱাই শিশুৰ বাবে বিভিন্ন সাহিত্য ৰচনা কৰিছিল। তেওঁৰ এই শিশু সাহিত্যৰাজিক 'প্রাণৰ সাহিত্য' আৰু 'জ্ঞানৰ সাহিত্য' এই দুটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি।

অসমীয়া শিশু সাহিত্যৰ জগতত নৱকান্ত বৰুৱাই এখন বিশিষ্ট আসন দখল কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। কাৰণ অসমীয়া সাহিত্যিক নৱকান্ত বৰুৱা হ'ল এনে এজন শিশু সাহিত্যিক যিজনে শিশুৰ বাবে নিচুকণি গীত, বর্ণমালা পৰিচয়, শব্দৰ উচ্চাৰণ আৰু বানান, ভাষাজ্ঞান, কবিতা, পদ্য, নাটক, গল্প, উপন্যাস, সাধুকথা, গীত, শিশুক বিভিন্ন জ্ঞানৰ সম্ভেদ দিবলৈ বিভিন্ন জ্ঞানমূলক ৰচনাৰ সৃষ্টি কৰিছে। ভাব আৰু ভাষাৰ অপূর্ব সমাহাৰেৰে, বিভিন্ন স্তৰৰ শিশুৰ উপযোগীকৈ শিশু সাহিত্যৰ আটাইকেইটা বিভাগতে সাহিত্য ৰচনা কৰি অসমীয়া শিশু সাহিত্যলৈ যি বিশাল, বর্ণাঢ্য বৈচিত্র্যপূর্ণ মাত্রা প্রদান কৰি থৈ গ'ল সিয়েই তেওঁক অসমীয়া শিশু সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত এক বিশেষ স্থান প্রদান কৰিছে।

নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু সাহিত্যৰ পৰিধি বৰ ব্যাপক। তেওঁ বিশাল শিশু সাহিত্যৰাজিৰ এক চমু পৰিচয় তলত দিয়া হ'ল—

কবিতা পুথি ঃ *মোৰ কিতাপ, ওমলা ঘৰৰ পুথি* আৰু *আকৌ পদ্য ওমলা* শিৰোনামত সন্নিবিষ্ট কবিতাসমূহ।

শিশু নাটক ঃ *কেৰেলুৱাৰ ৰেল, মনত পৰাৰ শব্দ, কাগজ-কলমৰ ৰণ, গোলাপ আৰু বেলিফুল, মই টুনিয়ে টুনটুনালোঁ*।

শিশু নাটিকা ঃ *শিলৰ চোলা, চোলা আৰু টুপী, ঢেকুঁৰা আৰু হাঁকুৰা*।

গল্প-উপন্যাস ঃ *শিয়ালী পালেগৈ ৰতনপুৰ, আখৰৰ জখলা, মাখনৰ কুকুৰা পোৱালী, ভতূকাৰে ভু*।

সাধুকথা ঃ *নানা সাধু ক'বলৈ* শিতানত সন্নিবিষ্ট সাধুসমূহ।

জ্ঞানমূলক ৰচনা ঃ *বিবিধ জ্ঞানৰ সঁফুৰা* আৰু *ন আইতাৰ কথাত* সন্নিবিষ্ট শিশু উপযোগী বিভিন্ন গদ্য ৰচনাসমূহ।

গীত ঃ *দিন ৰাতি ঋতু আৰু মনৰ খবৰত* সন্নিবিষ্ট হৈ থকা শিশু উপযোগী গীতসমূহ আৰু *লেছেৰি বোটলা* শিতানত অন্তর্ভুক্ত স্বনির্বাচিত চাৰিটা গীত।

নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু সাহিত্যসমূহৰ ভিতৰত প্ৰায়বোৰ শিশু কবিতাই পাঠ্যপুথিত সন্নিবিষ্ট কৰা হৈছিল।

অসমীয়া শিশু সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু সাহিত্যৰাজিৰ ভাষাৰ এক সুকীয়া সৌন্দর্য আছে। নিভাঁজ ঘৰুৱা অসমীয়া শব্দৰ অপূর্ব সমাহাৰ, ধ্বন্যাত্মক শব্দৰ যথাযথ আৰু সুন্দৰ প্ৰয়োগ, সহজ-সৰল শিশু উপযোগী শব্দ তথা ভাষাৰ প্ৰয়োগ, শিশু মনস্তত্ত্বৰ মনোৰম প্ৰকাশ, সুন্দৰ তথা আকর্ষণীয় কথনভংগী ইত্যাদিৰ প্ৰয়োগে নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু সাহিত্যক আকর্ষণীয় কৰি তুলিছে। দুই এটা কথা ক'ব পৰা শিশুৰ পৰা আৰম্ভ কৰি কিশোৰ বা চেমনীয়া সকলোলৈকে তেওঁ বিবিধ সাহিত্য সৃষ্টি কৰিছিল। *কিশোৰ ৰামায়ণ* আৰু *কিশোৰ উপনিষদ* হ'ল নৱকান্ত বৰুৱাৰ চেমনীয়াসকলৰ বাবে ৰচিত দুখন অন্যতম শিশু সাহিত্য। তেওঁৰ এই বিবিধ আৰু বর্ণাঢ্য শিশু সাহিত্যসমূহৰ জৰিয়তে শিশু মনৰ খোৰাক যোগোৱাৰ লগতে শিশু মনৰ কৌতূহল আৰু অনুসন্ধিৎসা দূৰ কৰিবলৈও সক্ষম হৈছে। দেশ-বিদেশৰ বিভিন্ন সাহিত্যিকৰ প্ৰভাৱেৰে প্ৰভাৱান্বিত হৈ অসমীয়া শিশু সাহিত্যিক নতুন নতুন উপাদানেৰে সমৃদ্ধ কৰা বাবে নৱকান্ত বৰুৱাই শিশুসকলৰ মাজত অধিক জনপ্ৰিয়তা লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। অর্থাৎ ৰবীন্দ্রনাথ, সুকুমাৰ ৰায়, লুইছ কেৰল, এডৱার্ড লীয়ৰ, কর্ণেই চুকভস্কি আদি দেশী-বিদেশী বিভিন্ন সাহিত্যিকৰ প্ৰেৰণা লাভ কৰি তেওঁলোকৰ সাহিত্যৰে প্ৰভাৱান্বিত হৈ নৱকান্ত বৰুৱাই অসমীয়া ভাষাত যিমানবোৰ শিশু সাহিত্য ৰচনা কৰি থৈ গ'ল সেইবোৰৰ বাবেই তেওঁ অসমীয়া শিশু সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত এখন আছুতীয়া স্থান দখল কৰিব বুলি বিনাদিধাৰে ক'ব পাৰি। নৱকান্ত বৰুৱাই শিশুসকলৰ মনোৰঞ্জন আৰু বিভিন্ন জ্ঞান প্ৰদান এই দুয়োটা উদ্দেশ্য সমান্তৰালভাৱে আগত ৰাখি শিশুৰ বাবে সাহিত্য সৃষ্টি কৰা বাবেই ছাগৈ তেওঁ শিশু সাহিত্যিক হিচাপে কেৱল শিশুৰ মাজতে নহয়, সেই সাহিত্যৰে ডাঙৰকো আকর্ষণ কৰি ডাঙৰসকলৰ মাজতো যথেষ্ট জনপ্ৰিয়তা লাভ কৰে। শিশুসকলৰ চৰিত্র গঠন তথা দেহ মনক এক সুস্থ আৰু নিটোল ৰূপ দিয়াৰ ক্ষেত্রত নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু সাহিত্যসমূহে যথেষ্ট অৱদান আগবঢ়াব পাৰিব। সেইবাবেই নৱকান্ত বৰুৱাই অসমীয়া শিশু সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত এখন বিশেষ আসন অধিকাৰ কৰি আছে।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৪ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু সাহিত্যসমূহৰ মাজেৰে শিশু মনস্তত্ত্বৰ কিদৰে প্রতিফলন ঘটিছে চমুকৈ আলোচনা কৰক।

(১৫০টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

প্রশ্ন নং ৫ ঃ অসমীয়া শিশু সাহিত্যৰ জগতত নৱকান্ত বৰুৱাৰ স্থান নিৰূপণ কৰি এক আলোচনা যুগুত কৰক।

(২০০টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

৫.৭ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- এই অধ্যায়টো অধ্যয়ন কৰি আপুনি শিশু সাহিত্যিক হিচাপে নৱকান্ত বৰুৱাৰ এক সম্যক পৰিচয় লাভ কৰিলে।
- নৱকান্ত বৰুৱাই শিশুসকলৰ বাবে বিভিন্ন কবিতা ৰচনা কৰিছিল। তাৰে কিছুমান কবিতা পাঠ্যপুথিতো সন্নিবিষ্ট হৈছিল। নৱকান্ত বৰুৱাৰ সেই শিশু কবিতা পুথিত সন্নিবিষ্ট অর্থাৎ *ওমলা ঘৰৰ পুথিত* সন্নিবিষ্ট কবিতাসমূহৰ বিষয়বস্তু, সেইবোৰৰ বৈশিষ্ট্য, কবিতাসমূহৰ ভাষা ইত্যাদি সম্পর্কে অৱগত হ'বলৈ সুবিধা লাভ কৰিলে।
- কবিতাৰ দৰে নৱকান্ত বৰুৱাই শিশু উপযোগী কেইবাখনো নাটক ৰচনা কৰিছিল। সেই নাটকসমূহৰ ভিতৰত এখন উল্লেখযোগ্য নাটক হ'ল *কেৰেলুৱাৰ ৰেল*। এই নাটকখনত সন্নিবিষ্ট বিষয়বস্তু, বৈশিষ্ট্য আৰু নাটকখনৰ ভাষা সম্পর্কে এক সম্যক ধাৰণা লাভ কৰিব পাৰিলে।
- নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু সাহিত্যৰ পৰিসৰ বৰ বিশাল। তেওঁৰ শিশু সাহিত্যসমূহত শিশুৰ মানসিক জগতৰ ছবিও অতি সুন্দৰভাৱে প্রকাশিত হৈছে। এগৰাকী শিশু সাহিত্যিক হিচাপে নৱকান্ত বৰুৱাই শিশুৰ মানসিকতা খুউব ভালদৰে জানিছিল আৰু সেই মনস্তত্ত্ব তেওঁৰ শিশু সাহিত্যৰ মাজত প্রতিফলিত কৰিছিল। গতিকে শিশু সাহিত্যিক হিচাপে তেওঁৰ শিশু মনস্তত্ত্বৰ জ্ঞান সম্পর্কেও অৱগত হ'ল।
- তদুপৰি শিশু সাহিত্যিক হিচাপে নৱকান্ত বৰুৱা কিমান দক্ষ, অসমীয়া শিশু সাহিত্যত তেওঁৰ স্থান ইত্যাদি সম্পর্কেও এক সাধাৰণ ধাৰণা লাভ কৰিবলৈ সমর্থ হ'ল।

৫.৮ অধিক জানিবলৈ

অসমীয়া গ্ৰন্থ ঃ

১) অধিকাৰ, গগণচন্দ্ৰ (সম্পাঃ) (২০১০); নৱকান্ত বৰুৱা শিশু সাহিত্য সমগ্ৰ, গুৱাহাটী ঃ অন্বেষা।

২) বৰকটকী, উপেন্দ্ৰ (২০০২); অসমীয়া শিশু সাহিত্যৰ সংক্ষিপ্ত ইতিহাস, গুৱাহাটী ঃ ষ্টুডেণ্টচ ষ্টৰচ।

৩) বৰগোহাঞি, হোমেন (সম্পাঃ) (১৯৮৭); বিংশ শতিকাৰ অসমীয়া সাহিত্য, অসম সাহিত্য সভা, যোৰহাট ঃ চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ ভৱন।

৪) বৰা, মনালিছা আৰু কলিতা, ৰেখা (২০১৫); অসমীয়া শিশু সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক অধ্যয়ন, গুৱাহাটী ঃ এন এল পাব্লিকেশ্বন্ছ।

৫) শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ (২০১৫); অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত, সৌমাৰ প্ৰকাশ, গুৱাহাটী।

৬) বৰগোহাঞি, হোমেন (১৯৮৬) (সম্পাঃ); অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী, ষষ্ঠ খণ্ড, এবিলাত (ABILAC)।

৫.৯ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান (কেৱল ৰূপৰেখা)

১নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ এক পৰিচয় — শিশু সাহিত্যিক হিচাপে নৱকান্ত বৰুৱা — তেওঁৰ বিভিন্ন শিশু সাহিত্য যেনে— কবিতা, নাটক-নাটিকা, গল্প-উপন্যাস, সাধুকথা, গীত-জ্ঞানমূলক সাহিত্য ইত্যাদিৰ এক চমু পৰিচয় দিব লাগিব।

২নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু কবিতাপুথি ওমলা ঘৰৰ অন্তৰ্গত কবিতা — সেইবোৰৰ বিষয়বস্তু — বিষয়বস্তুৰ বৈশিষ্ট্য সম্পৰ্কে লিখিব লাগিব।

৩নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু নাটক *কেৰেলুৱাৰ ৰেলৰ* বিষয়বস্তু — বিষয়বস্তুৰ বৈশিষ্ট্য — ভাষা ইত্যাদিৰ বিষয়ে এক সম্যক পৰিচয় দিব লাগিব।

৪নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু সাহিত্যৰ সংক্ষিপ্ত পৰিচয় — সেইবোৰৰ মাজেৰে প্ৰতিফলিত শিশু মনস্তত্বৰ ছবি আদিৰ বিষয়ে লিখিব লাগিব।

৫নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ শিশু সাহিত্যিক হিচাপে নৱকান্ত বৰুৱা — অসমীয়া শিশু সাহিত্যত নৱকান্ত বৰুৱাৰ স্থান কেনে সেই সম্পৰ্কে এক চমু আলোচনা কৰিব লাগিব।

৫.১০ আৰ্হি প্ৰশ্ন

প্ৰশ্ন ১ ঃ অসমীয়া শিশু সাহিত্যলৈ নৱকান্ত বৰুৱাৰ অৱদান সম্পৰ্কে এটা টোকা যুগুত কৰক।

প্ৰশ্ন ২ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু কবিতা সম্পৰ্কে এটি আলোচনা আগবঢ়াওক।

প্ৰশ্ন ৩ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ *ওমলা ঘৰৰ পুথিৰ* অন্তৰ্গত কবিতাসমূহৰ বিষয়ে এটা চমু আলোচনা যুগুত কৰক।

প্ৰশ্ন ৪ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু নাটক *কেৰেলুৱাৰ ৰেলৰ* বিষয়বস্তুৰ এক আভাস দাঙি ধৰক।

প্ৰশ্ন ৫ ঃ অসমীয়া শিশু সাহিত্যত নৱকান্ত বৰুৱাৰ স্থান নিৰ্ণয় কৰক।

প্ৰশ্ন ৬ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু সাহিত্যত শিশু মনস্তত্ত্বৰ কিদৰে প্ৰতিফলন ঘটিছে চমুকৈ আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন ৭ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু সাহিত্যৰ ভাষাৰ বিষয়ে এটা প্ৰৱন্ধ যুগুত কৰক।

*** ***** ***

অধ্যায় ৬ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীত ('জিলিৰ মাতে গভীৰ কৰে নির্জনতা', 'মুখত দুডাল দুবৰি বন')

অধ্যায় গাঁথনি

৬.১ উদ্দেশ্য

৬.২ পৰিচয়

৬.৩ নৱকান্ত বৰুৱাৰ সাধাৰণ পৰিচয়

৬.৪ গীতৰ সংজ্ঞা

৬.৫ নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীতৰ সাধাৰণ আলোচনা

৬.৬ গীতিকাৰ নৱকান্ত বৰুৱা

৬.৭ নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীতৰ বৈশিষ্ট্য

৬.৮ 'জিলিৰ মাতে গভীৰ কৰে' গীতৰ সাধাৰণ আলোচনা

৬.৯ 'মুখত দুডাল দুবৰি বন' গীতৰ সাধাৰণ আলোচনা

৬.১০ 'জিলিৰ মাতে গভীৰ কৰে' গীতৰ সাংগীতিক বিশ্লেষণ আৰু 'মুখত দুডাল দুবৰি বন' গীতৰ সাংগীতিক বিশ্লেষণ

৬.১১ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

৬.১২ অধিক জানিবলৈ

৬.১৩ অগ্রগতিৰ খতিয়ান (কেৱল ৰূপৰেখা)

৬.১৪ আৰ্হি প্রশ্ন

৬.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি—

- গীত আৰু গীতৰ সংজ্ঞা জানিব পাৰিব
- গীতিকাৰ নৱকান্ত বৰুৱাৰ পৰিচয় লাভ কৰিব
- নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীতৰ বৈশিষ্ট্য সম্পর্কে জানিব পাৰিব
- 'জিলিৰ মতে গভীৰ কৰে নির্জনতা' আৰু 'মুখত দুডাল দুবৰি বন' শীর্ষক গীতৰ বিষয়বস্তুৰ সামগ্রিক ধাৰণা লাভ কৰিব
- অসমীয়া আধুনিক সংগীতত অসমীয়া সমাজ জীৱনৰ ভূমিকা সম্পর্কে অৱগত হ'ব
- গীত আৰু কবিতাৰ পার্থক্য সম্বন্ধে জানিব পাৰিব
- অসমীয়া আাধুনিক গীতত সংগীত সংযোজনা সম্বন্ধে ধাৰণা লাভ কৰিব পাৰিব।

৬.২ পৰিচয়

স্নাতকোত্তৰ অসমীয়া চতুর্থ যান্মাসিকৰ সাহিত্য শাখাৰ শিক্ষার্থীৰ বাবে আগবঢ়োৱা 'অনুবাদ সাহিত্য আৰু বিশেষ সাহিত্যিক'ৰ দ্বিতীয় খণ্ড (খ)ৰ এইটো ষষ্ঠ অধ্যায়। নৱকান্ত বৰুৱাৰ দ্বাৰা ৰচিত দুটি গীতৰ সামগ্রিক আলোচনাৰ দ্বাৰা গীত, গীতৰ সংজ্ঞা, গীত সৃষ্টিত প্রয়োগ হোৱা উপাদানসমূহ, গীত আৰু কবিতাৰ পার্থক্যকে আদি কৰি নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীতৰ বৈশিষ্ট্য, অসমীয়া সমাজ জীৱনত নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীত তথা অসমীয়া আধুনিক গীতত সংগীত আৰু সুৰ সংযোজন আদিৰ বিষয়ে বহলাই আলোচনা কৰা হৈছে।

৬.৩ নৱকান্ত বৰুৱাৰ সাধাৰণ পৰিচয়

ছাত্র-ছাত্রীসকলে ইতিমধ্যেই পাঠ্যবিষয়ৰ প্রথম অধ্যায়টিতে নৱকান্ত বৰুৱাৰ জীৱন আৰু কৃতি সম্পর্কে বিশদভাৱে পঢ়ি আহিছে। গতিকে এই অধ্যায়ত সেই সম্পর্কে আলোচনাৰ পৰা বিৰত থকা হ'ল। সেই অধ্যায়টিত শিক্ষার্থীয়ে নৱকান্ত বৰুৱাৰ জীৱন, কর্ম-সংস্থান আৰু তেওঁৰ সাহিত্যকর্ম সম্পর্কে অৱগত হ'ব পাৰিব।

৬.৪ গীতৰ সংজ্ঞা

সংগীততাত্ত্বিক শাঙ্গদেৱে ত্রয়োদশ শতিকাত তেওঁৰ দ্বাৰা ৰচিত '*সংগীত ৰত্নাকৰ*' ত গীতৰ সংজ্ঞা আগবঢ়াইছে এনে ধৰণেৰে—

ৰঞ্জক ঃ স্বৰসন্দর্ভো গীতিমিত্যভিধীয়তে।

গান্ধর্ব গাণমিত্যস্য ভেদদ্বয়মুদৰিতম্।।

অর্থাৎ যি স্বৰসমূহে বা স্বৰবিন্যাসে শ্রোতাৰ মনত ৰঞ্জকতাৰ সৃষ্টি কৰে বা আনন্দ দিব পাৰে সেই স্বৰ বিন্যাসকে 'গীত' বুলি কোৱা হয়। সংগীত-বিশেষজ্ঞগৰাকীয়ে গীতক দুই ভাগত বিভক্ত কৰিছে— গান্ধর্ব আৰু গান। যি সংগীত স্বর্গলোকৰ অপৌৰুষেয় সম্প্রদায় অর্থাৎ গন্ধর্বসকলৰ দ্বাৰা গোৱা হয় আৰু যিবোৰ কঠোন অনুশাসনযুক্ত আৰু ঘাইকৈ মোক্ষপ্রাপ্তিৰ কাৰণেহে পৰিৱেশন কৰা হয় তাকেই 'গান্ধর্ব' বোলা হৈছিল। আনহাতে যি সংগীত সংগীতপণ্ডিতসকলে নিজস্ব বুদ্ধি আৰু কৌশলেৰে ৰচনা কৰি বিচিত্র লক্ষণেৰে সমন্বিত কৰি অর্থাৎ তাল, মান, লয়, সুৰ আদিক সমন্বিত কৰি শ্রোতাৰ মনোৰঞ্জনৰ উদ্দেশ্যে ৰচনা কৰে বা পৰিৱেশন কৰে তাকে গান বোলা হৈছিল। এই প্রসংগত সংগীতত ব্যৱহৃত মার্গ সংগীত আৰু দেশী সংগীতৰ কথাও উল্লেখ কৰিব পাৰি। টীকাকাৰ কল্লিনাথে এই গান্ধর্ব আৰু গানক মার্গ আৰু দেশী সংগীত বুলি আখ্যা দিছে। অর্থাৎ মার্গ বা দেশী সংগীতৰ স্রষ্টা হ'ল ব্রহ্মা আৰু তেওঁৰ পিছতেই ভৰতমুনিয়ে এই সংগীত চর্চা কৰে বুলি শাঙ্গদেৱে সংগীত ৰত্নাকৰত উল্লেখ

কৰিছে। কঠোৰ অনুশাসন আৰু ধর্মীয় ৰীতি-নীতিৰ মাজত জড়িত হোৱা বাবে 'মার্গ সংগীত' সমাজৰ পৰা লোপ পালে। আনহাতে সমাজৰ সকলো স্তৰৰ লোকেই যি সংগীতৰ মাজেৰে আনন্দ লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হ'ল সেয়ে হ'ল 'দেশী সংগীত'। উল্লেখযোগ্য কথা এইটোৱেই যে জনসাধাৰণৰ ৰুচিৰ পৰিৱর্তন, সমাজ ব্যৱস্থাৰ তাৰতম্য বা ৰাজনৈতিক উত্থান-পতন আদিৰ প্রভাৱৰ ফলত দেশী সংগীতে এক গতিশীল ৰূপ ধাৰণ কৰিছে; যাৰ ফলত ইয়াৰ দ্রুত পৰিৱর্তন হৈছে। গতিকে দেশী সংগীত পৰিৱর্তনশীল। মার্গ সংগীতৰ অৱলুপ্তিৰ পিছত দেশৰ বিভিন্ন ঠাইৰ সৰু-বৰ বিভিন্ন স্তৰত জনগণে নিজ নিজ ৰুচিৰ ভিত্তিত যি গীত গাই বা বাদ্য বজাই আনন্দ লাভ কৰে সেই সংগীতকে দেশী সংগীত বুলি কোৱা হ'ল। আমাৰ দেশত প্রচলিত সকলো ধৰণৰ গীত-বাদ্যই দেশী সংগীতৰ অন্তর্ভুক্ত। ৰাগ-সংগীতৰ ধ্রুপদ, ধমাৰ, খেয়াল, ঠুম্ৰী, দাদৰা, টপ্পা আদিকে আৰম্ভ কৰি লোকগীত, ভজন অন্যান্য ভক্তিমূলক গীত বা আদিৰ আধুনিক গীতকো দেশী সংগীত বুলি গণ্য কৰিব পৰা যায়। এই সূত্র মতে বর্ণনা কৰিবলৈ গ'লে বর্তমান সমাজত প্রচলিত বিভিন্ন গীতিকাৰ-সু�ৰকাৰ বা সংগীত পৰিচালকৰ পৰিচালনাৰে সৃষ্টি হোৱা গীতসমূহত প্রাচীন 'গীত-গান্ধর্ব-গান'ৰ অন্তর্গত 'গীত'ৰ দ্বিতীয় ভাগ অর্থাৎ 'গান'ৰ অন্তর্গত বুলি ক'ব পৰা যায়। সংগীত শাস্ত্রমতে 'গীত'ৰ অর্থ বহল পৰিসৰত ব্যৱহাৰ হয় আৰু 'গান'ক সেই গীতৰ অন্তর্নিহিত এটা ভাগ বুলিব পাৰি।

বর্তমান প্রচলিত আধুনিক সংগীতৰ ব্যাপকতাৰ দৃষ্টিলৈ লক্ষ্য ৰাখি আধুনিক সংগীতক 'আধুনিক গীত' আখ্যাৰে আখ্যায়িত কৰিব পাৰি; যিটো ইতিমধ্যেই বহলভাৱে প্রচলিত, আনহাতে সেই আধুনিক গীতৰ অন্তর্গত এটি গীতক বা বিষয়বস্তুক গান আখ্যা দিব পাৰি। নৱকান্ত বৰুৱাই তেওঁৰ ৰচনাসমূহত নিজেই '*গান আৰু কবিতা সমগ্র*' শীর্ষক গ্রন্থত 'গান' বুলিয়েই উল্লেখ কৰিছে। বর্তমান সময়ত গীত আৰু গান শব্দ একাকাৰ ৰূপত প্রয়োগ হোৱা পৰিলক্ষিত হৈছে কাৰণ— গীত আৰু গান সেই দুয়োটি পৰিভাষাই সর্বসাধাৰণৰ মনোৰঞ্জনৰ বাবেহে সৃষ্টি হৈছে।

৬.৫ নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীতৰ সাধাৰণ আলোচনা

নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীত আৰু গীতিকাৰ নৱকান্ত বৰুৱা এই দুয়োটি কথাই এটা মুদ্রা ইপিঠি আৰু সিপিঠি। নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীতৰ আলোচনা কৰাতকৈ গীতিকাৰ নৱকান্ত বৰুৱা সম্পর্কে আলোচনা কৰাটো বেছি সমীচিন। কাৰণ আমি যিহেতুকে দুটি গীতৰহে পাঠ পঢ়িম গতিকে সেই গীতৰ পাঠত সুৰ, তাল, মান, লয় আদিৰ কথাই বিশেষ প্রাধান্য পাব। এই প্রসংগত গীতিকাৰ নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীতৰ আলোচনাহে বেছি প্রাসংগিক। প্রকৃত কথাটো আগতেই কৈ অহা হৈছে যে যিহেতুকে নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীত আৰু গীতিকাৰ নৱকান্ত বৰুৱা এই দুইটা কথাই এটা মুদ্রাৰ ইপিঠি-সিপিঠিহে মাথোন; গতিকে পৰৱর্তী শাখাত গীতিকাৰ নৱকান্ত বৰুৱা সম্পর্কে বিস্তৃত আলোচনা আগবঢ়োৱা হ'ল।

৬.৬ গীতিকাৰ নৱকান্ত বৰুৱা

অশেষ জনপ্রিয়তাৰে জীৱন ধন্য হোৱা নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীতৰ লেখাৰে প্রায় ১০০-১১০ টা মান হ'ব (বর্তমানলৈ প্রকাশ পোৱা হিচাপ মতে)। প্রতিটো গীতৰ প্রকাশভংগী সুকীয়া। এই ক্ষেত্রত এটা কথা যথেষ্ট গুৰুত্বপূর্ণ যে 'গীতিকাৰ' নৱকান্ত বৰুৱাৰ মূল্যায়ন কৰিবলৈ যাওঁতে ইয়াত সমান্তৰালভাৱে বহুকেইটা কথাই সাঙোৰ খাই আছে। 'গীতিকাৰ' শব্দটো তেতিয়াহে অর্থবহ হয় যেতিয়া কবিৰ কাপেৰে নিগৰি অহা কাব্যসত্তাতে আন কোনোজনে সুৰেৰে সজাই পৰাই তোলে আৰু লগতে সেই কাব্য ৰচনাৰ আৰম্ভণিৰ পৰা শেষলৈকে সংগীত আকণ্ঠ বিদ্যমান হয়। অর্থাৎ গীতৰ কথা, সুৰ আৰু সংগীতৰ এই আটাইকেইটা উপকৰণ সমানুপাতিকভাৱে সংমিশ্রণ হ'লেহে এটা গীতৰ সৃষ্টি হয় আৰু গীত সৃষ্টিৰ পিছৰ পর্যায়তহে এজন কবি, সাহিত্যিক 'গীতিকাৰ'ৰ শ্রেণীলৈ উন্নীত হয়। অর্থাৎ যেতিয়ালৈকে এটা গীতৰ কথাই সুৰত বান্ধ নাখাই তেতিয়ালৈকে সেই গীতৰ কথাক গীত বুলিব নোৱাৰি; সেয়া কাব্য বা কবিতাৰ ৰূপতহে মূর্তিমান হৈ থকা এক সাহিত্য। গতিকে এজন গীতিকাৰৰ জনপ্রিয়তাৰ আঁৰত সেই গীতৰ সুৰ সংযোজন আৰু সংগীত ব্যৱস্থাপনাৰ কথা একে আষাৰতে নুই কৰিব নোৱাৰি। এজন ৰসিক, বিদ্বান বা কাব্যপ্রেমিকে গীতৰ কথা পঢ়ি যিদৰে ৰসাস্বাদন কৰিব; এজন সাধাৰণ নাগৰিকৰ কাৰণে সি চিন্তাৰ অতীত হৈ পৰিব। কিন্তু সেই একেজন সাধাৰণ নাগৰিকে হয়তো গীতৰ শব্দৰ এটাও অর্থ নুবুজাকৈ সুৰৰ মায়াজালত বা সংগীতৰ আবেশত নিমজ্জিত হোৱাটো অতি সাধাৰণ কথা। কাৰণ শব্দৰ অর্থৰ পাণ্ডিত্য নাথাকিলেও সেইজন শ্রোতাই সংগীত আৰু সুৰৰ ৰস পান কৰিব পাৰে আৰু তাৰ পৰা মনোৰঞ্জন পাব পাৰে। গতিকে গীতত সুৰ আৰু সংগীতৰ প্রয়োজনীয়তা সমান্তৰালভাৱেই থকাটো নিশ্চিত।

নৱকান্ত বৰুৱা এহাতে যিদৰে এজন জনপ্রিয় কবি; আনহাতে এজন জনপ্রিয় গীতিকাৰ। এই পাঠত তেওঁ কবিতাৰ প্রসংগ নিশ্চয় আলোচনা কৰা নহ'ব; কিন্তু প্রসংগক্রমে প্রয়োজনীয়তাৰ খাটিৰত উনুকিওৱা হ'ব। আমাৰ আলোচ্য বিষয় গীতিকাৰ নৱকান্ত বৰুৱা।

গুণগত মান, ভাবৰ গভীৰতা আৰু বৈচিত্র্যৰে পূর্ণ নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীতৰ বিষয়বস্তুৰ পৰিসৰ যথেষ্ট বিশাল। নিস্তব্ধতাৰ মাজত জিলিৰ মাতৰ কোলাহল, নীল আকাশত সজোৱা কহুৱা ফুল, ভণ্টিজনীৰ চকুত আহিনে মিলোৱা ৰামধেনু, কদমফুলীয়া হাঁহি, তথা বিজুলীলতাৰে বন্ধা কবৰীৰে বর্ষাৰ চকুত মেঘৰ অঞ্জন, মাটিৰ পৃথিৱীত থাকি অকণি আকাশ বিচৰা, তোমাৰ সংগেৰে প্রাণৰ অটল নীৰৱ নির্জনতা গভীৰ আৰু নিবিড় কৰা, গোসাইৰ কপালৰ চন্দন পোহৰৰ ফোট বগলীয়ে দি যোৱা, মুখত দুডাল দুবৰি বন লৈ ঘনচিৰিকাই চোতালত ওমলা, তামোলৰ পুলি এঠেঙীয়া বগলী হৈ নচা, হাবিৰ লগত লতাকটা ৰণ কৰি গাঁওপতা আৰু পথাৰ সজোৱা, নেদেখা নদীৰ সিপাৰে হাঁহিৰ শেৱালি ফুল ফুলা, দিনৰ জোনাকীয়ে শুকান ঘাঁহত বহি ৰাতিৰ সপোন দেখা, অকণমানি ধুনীয়া আইটিজনীৰ ফুটফুটীয়া

ফ্ৰকৰ ডিঙিৰ বুটাম খোলাকে আদি কৰি নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীতৰ কথাৰ বিষয়বস্তুৱে এক বিশাল পৰিসৰ আৱৰি ৰাখিছে।

একোটা গীত যদিও এটা কবিতা হয়, এটা কবিতা কিন্তু এটা গীত নহ'বও পাৰে। কাৰণ কবিতাৰ সীমাবদ্ধতা নাথাকে বা ছন্দৰ অন্ত্যমিল দৃঢ়সংবদ্ধ নহ'লেও হয়। কিন্তু গীত এটা হ'বলৈ হ'লে তাত ৰচনাৰ দৈর্ঘ্যৰ সীমাবদ্ধতা থাকে আৰু ছন্দও সাধাৰণতে দৃঢ়সংবদ্ধ। নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীত আৰু কবিতাত এই দুয়োটা বৈশিষ্ট্যই স্পষ্টকৈ চকুত পৰা পৰিলক্ষিত হয়। একোটি গীতৰ একোটি পাঠ যেন সূক্ষ্ম বিশ্লেষণাত্মক এখন ছবি, যেন এটা ঘটনা বা কাহিনী, যেন এক নির্ভাজ-নিপোটল এক ভাস্কর্য্য মূর্ত্তি। সাহিত্যিক এজনৰ সাহিত্য সৃষ্টিৰ ক্ষেত্ৰত হয়তোবা এজন গীতিকাৰ হোৱাতকৈ এজন কবি হোৱাটো কিছু সহজ যেন বোধ হয় কাৰণ কবি এজনে গীত ৰচনাৰ ক্ষেত্ৰত থকা দৃঢ় নিয়মাৱলীৰ পৰা আঁতৰত থাকি মনৰ ভাব প্ৰকাশ কৰিব পাৰে মনৰ আৰু ভাৱৰ সকলো দুৱাৰ-খিড়িকি খুলি। কিন্তু গীত ৰচকৰ সেই স্বাধীনতা অৱশ্যে নাথাকে। সেয়ে নির্মাণ কৌশলৰ দিশৰ পৰা কবিৰ কাৰণে গীত ৰচনা কৰা অধিক কঠিন। কিন্তু নৱকান্ত বৰুৱা এই সকলো নিয়মাৱলী উৰ্দ্ধত। তেওঁৰ কবি মনটোৱে বিষয়বস্তুৰ পাৰাপাৰ ভাঙি এক বিশেষ দিশলৈ গতি কৰিছিল য'ত কবিতাৰ উন্মুক্ততাক এক সুৰৰ আবেশেৰে দোলায়িত কৰি দৃঢ়সংবদ্ধতাৰ মাজেৰে যেন ডেউকা মেলি দিছিল। তাৰ পৰিণতিত কবি নৱকান্ত বৰুৱাৰ জনপ্ৰিয়তাৰ সমানে সমানে ফেৰ মাৰিব পাৰিছিল গীতিকাৰ নৱকান্ত বৰুৱাই।

বিষয়বস্তুৰ দিশৰ পৰা নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীতসমূহক কেইটামান ভাগত ভগাব পাৰি। সেইকেইটা হৈছে— ১। বর্ণনামূলক ২। ধেমেলীয়া বা হাস্য-ব্যংগমূলক ৩। দার্শনিক ভাবমূলক আৰু ৪। আবেগ-অনুভূতিমূলক। সামাজিক পৰিস্থিতি তথা সমাজক অনুভৱেৰে সমৃদ্ধ ৰচনা সমূহৰ প্ৰায়খিনিয়েই দার্শনিক ভাবৰ চিটিকণিৰে পুষ্ট। সমান্তৰালভাৱে কোনো এক বিশেষ ঘটনা বা পৰিস্থিতিক লৈ ৰচনা কৰা আৰু সাৱলীলভাৱে উপস্থাপন কৰা গীতসমূহক বর্ণনামূলক শ্ৰেণীত ৰাখিব পাৰি। ধেমেলীয়া বা ব্যংগাত্মক সুৰেৰে কোনো এক বিষয়বস্তুৰ উপস্থাপনত যি ৰসস্বাদন হয় সেই গীতসমূহক খুহুতীয়া বা ধেমেলীয়া শ্ৰেণীৰ গীতৰ শাৰীত স্থান দিব পাৰি। আনহাতে মনৰ সমস্ত আবেগ-অনুভূতি উজাৰি অর্থপূর্ণ সাংগীতিক শব্দ চয়নেৰে সূক্ষ্মাতিসূক্ষ্ম দিশলৈ অবলোকন কৰি যি সমূহ গীতৰ সৃষ্টি কৰিছে সেই সমূহক আবেগ-অনুভূতিমূলক গীতৰ শ্ৰেণীত স্থান দিব পাৰি।

শব্দচয়ন, ভাব, অন্ত্যমিল, সুসংবদ্ধ ছন্দৰ প্ৰয়োগ আৰু আটাইৰে উৰ্দ্ধত সংগীতময়তাই নৱকান্ত বৰুৱাক এজন জনপ্ৰিয়, দৰদী আৰু সুপ্ৰতিষ্ঠিত গীতিকাৰৰূপে স্বাক্ষৰ বহন কৰাত সহায়ক হৈছে। কথাই ভাবক আৰু ভাবে কথাক যিদৰে আকর্ষণীয় ৰূপত উপস্থাপন কৰিছে। সিয়ে গীতিকাৰ নৱকান্ত বৰুৱাক এক উচ্চ আসনত প্ৰতিষ্ঠা কৰাইছে।

৬.৭ নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীতৰ বৈশিষ্ট্য

প্রতিজন কবি, গীতিকাৰ, ঔপন্যাসিক বা সাহিত্যিকৰ সাহিত্য সৃষ্টিৰ কিছুমান নিজা বৈশিষ্ট্য পৰিলক্ষিত হয়। গীতিকাৰ নৱকান্ত বৰুৱাও এই আওঁতাৰ বাহিৰত নহয়। তেওঁৰ গীতৰ বিষয়বস্তুৰ গভীৰতা আৰু ব্যাপকতাৰ দৃষ্টিলৈ লক্ষ্য কৰিলে এটা কথা স্পষ্ট হয় যে তেওঁৰ গীতৰ প্রথম আৰু প্রধান বৈশিষ্ট্য হৈছে বিষয়বস্তুৰ গভীৰতা আৰু ব্যাপক পৰিসীমা। জিলি পোকৰ মাত, বগা ফোট দিয়া বগলী, কা-কা কৰা কাউৰীজনী, এঠেঙীয়া বগলী হৈ নচা তামোলৰ পুলি, দৰিকণা মাছ, আইতা, চোতালত ওমলা ঘনচিৰিকা, নিয়ৰৰ ফুল, আকাশ, পাহাৰী নিজৰা, অস্ত ৰবিৰ সভা, দুপৰীয়াৰ জিয়াঁ, দিনৰ জোনাকী, ৰহিমলা, আহিন, শাওন, বর্ষাকে আদি কৰি ধুনীয়া ভণ্টিজনীৰ ফুটফুটীয়া ফ্রকৰ খোলা ডিঙিৰ ফ্রকলৈকে তেওঁৰ গীতত বিষয়বস্তু হিচাপে ঠাই পাইছে।

দ্বিতীয়তে আমি ক'ব লাগিব নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীতত প্রয়োগ কৰা শব্দ চয়নৰ কথা। আগতেই উল্লেখ কৰি অহা হৈছে যে গীত ৰচনাৰ ক্ষেত্রত গীতিকাৰৰ কিছু সীমাবদ্ধতা থাকে। অতি চুটি বা কম শব্দৰ ভিতৰত গীতিকাৰে এটি গীত লিখি সমাপ্ত কৰিব লাগে, যিটো ক্ষেত্রত কবিসকলে পূর্ণ স্বাধীনতা পায়। সেয়ে কবিতা সৃষ্টিতকৈ গীত এটিৰ সৃষ্টি হোৱা বা ৰচনা কৰাটো অতি কঠিন কাম বুলি বিবেচনা কৰা হয়। তদুপৰি শব্দ চয়নৰ ক্ষেত্রত গীতিকাৰজন সাবধান হ'বলগীয়া হয়। কাৰণ এটি গীতত অনবৰতেই সুৰ সংযোজনাৰ কথাটো নিহিত হৈ থাকে। গতিকে কোমল অথচ কাব্যিক শব্দ চয়নৰ দ্বাৰা তথা কম পৰিসৰত বহুতো অর্থ বা ভাৱৰ প্রকাশ কৰিব লগা হোৱাত দৃঢ়সংবদ্ধতাৰ খাটিৰত গীতিকাৰজনে শব্দ প্রয়োগৰ ক্ষেত্রত যথেষ্ট চিন্তা কৰিবলগীয়া হয়। এই প্রসংগত নৱকান্ত বৰুৱা নিঃসন্দেহে প্রশংসনীয়। অৱশ্যে এটি চিৰ যুগমীয়া গীত হ'বলৈ বা জনপ্রিয়তা লাভ কৰিবলৈ সুৰকাৰৰ ভূমিকাৰ কথাও নুই কৰিব নোৱাৰি। গীতৰ কথা আৰু সুৰৰ মাজত যি পাৰস্পৰিক সুসংবদ্ধতা সেইটোৱেহে এটি সুন্দৰ সুমধুৰ গীত সৃষ্টিত সহায়ক হয়। নৱকান্ত বৰুৱাই কোমল, প্রাঞ্জল ঘৰুৱা আৰু কাব্যিক শব্দ চয়নে গীতসমূহক এক বিশেষ শ্রেণীলৈ উন্নীত কৰিছে। গীতৰ মাজত বিশেষ চমৎকাৰিত্ব প্রদান কৰা আৰু সাধাৰণতে গীতত ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰি বুলি ভাব নোহোৱা শব্দ কিছুমান হৈছে— আধাগঢ়া ভ্রূকুটি, বিতচকু, মোকো ঠগি গ'ল সি অতি বদ্‌জাত, বাঢ়নীৰ আগতে তৰাৰ মুকুতা, কালপুৰুষৰ ইংগিত, ডৰিকণা মাছ, ব্যর্থ প্রাণৰ ৰাকা, অবিশ্বাসত থানবান, মিছামিছি, হুৱাদুৱা, খোলাকুটি, আঁশী সূতাৰ ৰাচ্, আচহুৱা, পানীতোলা ইত্যাদি। গতিকে শব্দ চয়নৰ ক্ষেত্রত গীতিকাৰ নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবি মনটোৱে দুই এঠাইত ভুমুকি মাৰিছে যদিও সুৰ ভাব আৰু প্রয়োগৰ বিচক্ষণতাই গীতসমূহক এক অন্য মাত্রা প্রদান কৰিছে।

নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীতত ভাবে এক গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা পালন কৰিছে, সেয়া বিষয়বস্তু বা শব্দ চয়নৰ ভাবনাই হওক বা সংগীতয় ভাবনাই হওক। যিকোনো এক ৰচনাৰ সৃষ্টিৰ আদিতে ভাবনাই আগস্থান লয়হি। তেওঁৰ প্রতিটো গীত সৃষ্টিৰ আৰম্ভণিতেই নিজৰ মনত প্রতিক্রিয়া কৰা ভাব বা চিন্তাৰ হেন্দোলনিত নিগৰি ওলাইছে তেওঁৰ অপূর্ব গীতৰাজী। মুখত দুবৰিবন লৈ ঘূৰি

ফুৰা ঘনচিৰিকাজনী, পাক ঘূৰণি খাই নচা ডৰিকণা মাছ, জিলিৰ মাতে গহীন কৰা নির্জনতা, এঠেঙীয়া বগলী হৈ নচা তামোলৰ পুলি, নেদেখা নদীৰ সিপাৰে শেৱালী ফুল ফুলা, দুপৰীয়াৰ জিয়া, ৰাতিৰ সপোন দেখি শুকান ঘাঁহত বহি থকা দিনৰ জোনাকী ইত্যাদি গীতবোৰত থকা ভাব ঘনত্বই নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীতৰ এক অন্য বৈশিষ্ট্য ৰূপে ধৰা দিছে। ভাবে শব্দক আৰু শব্দই ভাবৰ হাত ধৰাধৰিকৈ আগুৱাই গৈছে আৰু সুৰ বা সংগীতে তাক অধিক প্রাণময় কৰিছে।

ছন্দৰ মিল হৈছে নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীতৰ এক অন্য বৈশিষ্ট্য। গীতত ছন্দৰ মিল থকাটো বাধ্যতামূলক নহ'লেও কিন্তু বাঞ্ছনীয়। কাৰণ ছন্দৰ গতিৰ লগত সুৰৰ গতিৰ দিশটোও এই ক্ষেত্রত সাঙোৰ খাই আছে যিহেতুকে গীত এটা হ'বলৈ তাত সুৰৰ দিশটোও সাঙোৰ খাই থাকে। গতিকে গীত ৰচনাৰ ক্ষেত্রত যদি ছন্দৰ লগতে ভাবৰ সম্পূর্ণকৈ সামঞ্জস্য বা তাল-মিল থাকে তেনেহ'লে সেই গীতসমূহ উৎকৃষ্ট শ্রেণীৰ ৰচনা হৈ পৰে। নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীতত ছন্দৰ লগতে ঠায়ে ঠায়ে অলংকাৰৰ প্রয়োগত গীতসমূহৰ পঠনত এক সুষম লয় বিৰাজমান হৈছে। লক্ষ্যণীয় যে কেতিয়াবা কোনোটি গীতত ভাবৰ লগত ৰঞ্জিতা খুৱাই বেলেগ বেলেগ ছন্দৰ প্রয়োগো কৰিছে। কিন্তু এই ধৰণৰ প্রয়োগে গীতৰ ভাবত কোনো বাধাৰ সৃষ্টি কৰা নাই বৰং সুৰৰ কৌশলপূর্ণ সংযোজনাত ই আৰু বেছিহে গভীৰ হৈ পৰিছে। গতিকে বিশেষ বিশেষ গীতত বিভিন্ন ছন্দৰ প্রয়োগ আৰু উপমা, চিত্রকল্প আৰু প্রতীক আদি অলংকাৰেৰে বিভূষিত হৈ গীতৰ ৰহণ দুগুণে চৰিছে।

'অন্ত্যমিলৰ সুষম প্রয়োগ নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীতৰ এক অন্যতম বৈশিষ্ট্য। গীতৰ শব্দত অন্ত্যমিল থাকিলে সেই গীতটিত সুৰ সংযোজনাত কিছু সুবিধা হয়। অর্থাৎ শব্দৰ প্রয়োগ বা শব্দ ভাবনাই যদি সুৰত যটি পেলায়, তেনেহ'লে সেই গীতক সাধাৰণতে সুৰৰ উপযোগীকৈ তুলি ধৰিব নোৱাৰি। ছন্দত থকা 'মাত্রা' অর্থাৎ শব্দৰ সমান অক্ষৰৰ প্রয়োগ আৰু স্বৰান্তত বা শব্দৰ শেষত আকাৰ-ইকাৰৰ সমপ্রয়োগে গীতৰ কথাক আৰু সেই কথাৰ ভাবক নির্দিষ্ট সুৰৰ মাজেৰে সুন্দৰকৈ গতি কৰাত সহায়ক হয়। তেওঁৰ গীতৰ প্রায় প্রতিটোৱেই এই অন্ত্যমিলৰ সুষম প্রয়োগে গীতবোৰক অধিক প্রাণৱন্ত কৰিছে। কথাটো অধিক স্পষ্ট কৰিবলৈ দুটামান উদাহৰণ দাঙি ধৰা হ'ল। যেনে— *যি নদীৰ শীতল জলে* গীতৰ প্রতিটো ফাঁকিৰ শেষৰ শাৰীটো উল্লেখ কৰা হ'ল—

প্রথম বেদনা ধুৱালে।

প্রাণ বালিচৰ তিয়ালে।

ভৰা ৰাতি মোৰ পুৱালে।

বর্ষা তোমাৰ চকুত মেঘৰ অঞ্জন গীতত— হাঁহি পাহি আৰু বাঁহী, লগতে অঞ্জন, বন্ধন, স্পন্দন, ৰঞ্জন আৰু গুঞ্জন আদিৰ শব্দ ব্যঞ্জনাই গীতৰ সংগীত আৰু সুৰ ব্যঞ্জনাকেবৈচিত্র্যময় কৰি তুলিছে।

জিলিৰ মাতে গভীৰ কৰে নির্জনতা গীতটিৰ প্রথম ফাঁকিত স্বৰান্তৰ মিল স্পষ্ট—

জিলিৰ মাতে গভীৰ কৰে নির্জনতা।
নির্জনতাই মনত পেলায় আইৰ কথা,
আইৰ কথাই জগায় মনত দীপৰ শিখা
দীপৰ শিখাত তুলসী তলৰ পবিত্রতা।

প্রতিটো শাৰীৰ স্বৰান্তত 'আ-কাৰ' প্রয়োগ কৰিছে। আনহাতে প্রথম ফাঁকিৰ শেষৰ শব্দ 'পবিত্রতা'ৰ লগত পিছৰ দুটা ফাঁকিৰ শেষৰ শব্দও মিলাই লিখিছে এনেদৰে—

তুলসী তলৰ পবিত্রতা।
আদিম মনৰ ব্যাকুলতা।
আইৰ মনৰ আকুলতা।

গতিকে এনে ধৰণৰ অন্ত্যমিলৰ প্রয়োগে গীতৰ কাব্যিকতাৰ সৌন্দর্য বঢ়োৱাৰ লগতে সুৰ সংযোজনৰ ক্ষেত্রতো যথেষ্ট আঁৰহীন হৈছে।

এই আটাইবোৰ বৈশিষ্ট্যৰ উপৰিও নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীতত থকা সংগীতময়তাৰ দিশটোও আমি উপেক্ষা কৰিব নোৱাৰোঁ। আগতেই উল্লেখ কৰি অহা হৈছে যে সুৰ বা ভাবে কথাক আৰু কথাই সুৰ আৰু ভাবক কটকটীয়াকৈ বান্ধি ৰাখিব পৰাটোৱেই হৈছে তেওঁৰ গীতৰ অন্যতম প্রধান বৈশিষ্ট্য। এজন গীতিকাৰৰ বাবে এটা সংগীতৰ বান্ধোনেৰে বান্ধিব পৰাকৈ যি উৎকৃষ্ট কাব্য ৰচনাৰ প্রয়োজন তাৰ নির্দশন নৱকান্ত বৰুৱাই উজ্জ্বল ৰূপত দি থৈ গৈছে। শব্দ চয়নৰ মাধুর্য্য, ভাবৰ গুঞ্জন, ছন্দ আৰু অলংকাৰৰ নিখুঁট প্রয়োগ, অন্ত্যমিলৰ ঝংকাৰ আৰু শব্দ ব্যঞ্জনাৰে গীতসমূহত থকা সাংগীতিক সম্ভাৱনাই গীতিকাৰ নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীতসমূহে অসমীয়া আধুনিক সংগীতৰ জগতত এক বিশেষ স্থান লাভ কৰিছে আৰু সমানুপাতিকভাৱে নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীতসমূহ জনপ্রিয়তাৰ শীর্ষলৈ লৈ গৈছে।

জিলিৰ মাতে গভীৰ কৰে নির্জনতা

জিলিৰ মাতে গভীৰ কৰে নির্জনতা,
নির্জনতাই মনত পেলায় আইৰ কথা,
আইৰ কথাই জলায় মনত দীপৰ শিখা
দীপৰ শিখাত তুলসী তলৰ পবিত্রতা।

কোলাহলৰ চহৰখনত জিলি আহি
দুপৰীয়া বজাই গ'লি নিজান বাঁহী,
কোন জনমৰ অৰণ্যখন উঠিল ভাহি
তাৰ বাবে মোৰ আদিম মনৰ ব্যাকুলতা।।

অৰণ্যৰেই এটি কোণত আমাৰ পঁজা
পানীপোতাত দুলি আছে পখীৰ সজা
নিমাত নিতাল নিকা চোতাল ঘৰ
জিলিৰ মাতত আইৰ মনৰ আকুলতা।।

৬.৮ 'জিলিৰ মাতে গভীৰ কৰে'— গীতটিৰ সাধাৰণ আলোচনা

'জিলিৰ মাতে গভীৰ কৰে' গীতটি চিন্তাপ্রধান দর্শনযুক্ত গীত। অবচেতন মনটোক চেতনা-সংপৃক্ত আশংকা আৰু গভীৰ ভাবনাৰে দোলায়িত কৰাৰ এক গম্ভীৰ চিন্তাক গীতিকাৰে কেইটামান সীমিত শব্দৰ মাজেৰে প্রকাশ কৰাৰ চেষ্টা কৰিছে। গীতটিৰ মাজত বহুকেইটা শব্দ প্রতীকী অর্থত ব্যৱহাৰ হৈছে। আধুনিক কবি-গীতিকাৰসকলে কবিতা বা গীত ৰচনাৰ ক্ষেত্রত কোনো এক সময়ত তেওঁলোকৰ ভাৱনাত অহা শব্দৰ ব্যঞ্জনাৰে ভাবক বাঙ্ময় কৰি তোলাৰ তাগিদাত সেই নির্দিষ্ট সময়ত বাঙ্ময়তাক উন্মুক্ত ৰূপ দিবলৈ যি শব্দৰ প্রয়োগ কৰে সেই শব্দৰ ভাবার্থ বা আক্ষৰিক অর্থই হয়তোবা সাধাৰণ শ্রোতাৰ অন্তৰত প্রত্যক্ষভাৱে ধৰা নিদিব পাৰে; কিন্তু গীত বা কবিতাৰ অন্তৰালত নিহিত হৈ থকা অর্থক যদি গভীৰভাৱে অনুধাৱন কৰা যায় তেনেহ'লে বিভিন্নজনৰ মনত হয়তো বিভিন্ন ব্যাখ্যা ঠাই ল'ব পাৰে। গীতিকাৰ নৱকান্ত বৰুৱাই হয়তো এই গীতটি ৰচনাৰ সময়ত থকা গীতটিৰ দৃষ্টিকোণ আৰু পিছৰ পর্যায়ত অন্যান্য কবি দার্শনিকে আগবঢ়োৱা ব্যাখ্যাৰ দৃষ্টিকোণৰ তাৰতম্য থাকিব পাৰে। কিন্তু আধুনিক কবি গীতিকাৰসকলৰ গীত বা কবিতাৰ ক্ষেত্রত থকা এক বিশেষ স্বাধীনতা অর্থাৎ পাঠকে যি ধৰণেই গীতৰ বা কবিতাৰ অর্থ ব্যাখ্যা কৰি নিজ অন্তৰত স্থান দিয়ে সেই অর্থই স্বীকৃত অর্থ বুলি বিবেচিত হোৱাৰ দৰে এই গীতটিৰ ক্ষেত্রতো প্রত্যেকেই পাঠটি পঢ়ি নিজৰ মনত উদয় হোৱা আক্ষৰিক অর্থ বা ভাবার্থ হৃদয়ঙ্গম কৰি গীতৰ অর্থৰ নিজাববীয়া ব্যাখ্যাৰে নিজক প্রত্যয় নিয়াব পাৰে।

নির্জন বনত জিলিৰ মাতে পৰিৱেশটো যি ধৰণে আৰু অধিক গভীৰ কৰে আৰু কোনো এক প্রাণীৰ উপস্থিতিত মনটোক আত্মপ্রত্যয়ৰে পতিয়ন নিয়াব পাৰি যে আমি বর্তমানেও মূর্তিমান ঠিক সেইদৰে তাৰ বিপৰীতে কোনোবা এটা ক্ষণত ইতিমধ্যে অতীত হৈ যোৱা বিমূর্তমান মুহূর্তৰ ধাৰণাই আইৰ দৰে মমতাময়ী, সাদৰী প্রাণ এটিৰ অনুভৱে পবিত্রতাৰে পূর্ণ হৈ মানসপটত বিধৌত হয়। দীপৰ শিখাৰ লগত মাতৃৰ মমতাময়ী মুখৰ প্রতিচ্ছবি ফুটি উঠাৰ লগে লগে মনটো যেন পবিত্র মনেৰে জলোৱা তুলসী জোপাৰ তলৰ চাকি গছিৰ পোহৰেৰে অর্থাৎ আইৰ মৰমসনা মুখখনৰ প্রতিচ্ছবি ভাঁহি আহে; য'ত থাকে আন্তৰিকতা, পবিত্রতা আৰু অশেষ চেনেহ-প্রীতিৰ মহানুভৱতা।

ব্যস্ততাপূর্ণ এই জটিল পৃথিৱীখনত কোনোৱে কাৰো বাবে এপলক ৰৈ চিন্তা-ভাবনা কৰাৰ সময় নাথাকিব। কিন্তু কোনো কোনো মুহূর্তত সেই ব্যস্ততাৰ মাজতো যেন কোনো এখন

মুখ, কোনো এক ব্যক্তি, কোনো এক পৰিস্থিতি বা কোনো এক খবৰে আমাৰ হৃদয় বীণাৰ তাৰ জোকাৰি থৈ যায়। তেতিয়া যেন এক অস্থিৰতা, উদ্বাউল মনোভাব বা এক নষ্টালজিয়াই মনৰ অৱণ্যখন ব্যাকুল কৰি তোলে। ব্যস্ততাপূর্ণ কোলাহলৰ মাজতো যেন কেতিয়াবা আনন্দৰ ফল্গুধাৰা বা কেতিয়াবা মনৰ গভীৰ ব্যথাই নিজান বাঁহী বজাই যায় আৰু আমি যেন তাক আত্মপ্রত্যয়ৰে উপলব্ধি কৰো।

সজাত বন্দীত হৈ থকা পক্ষী এদিন উৰা মাৰিলে সজাটো উকা হৈ পৰাৰ দৰে দেহটোৰ পৰা প্রাণটো ওলাই গ'লে বা আপোনজনৰ অনুপস্থিতিত মনটো সুদা বা উকা হৈ পৰে। সেই পৰিস্থিতিত সজাটোৰ ভিতৰত মাত মাতিবলৈ যেনেদৰে চৰাইজনী নাথাকে ঠিক সেইদৰে ঘৰখনো নিমাত-নিতাল নিজান হৈ পৰে। থাকি যায় মাথো অতীতৰ স্মৃতিৰ প্রাবল্য আৰু কোলাহলপূর্ণ অন্তৰ। পানীপোতাত পৰি থকা পানীৰ টুপ্ টুপ্ শব্দৰ সঘনে চলা ছন্দৰ লগত স্মৃতিৰ কণিকাসমূহ একাকাৰ হৈ যেন কোলাহলপূর্ণ মনটোত এক অস্থিৰতাই বিৰাজ কৰে; কিন্তু পুনৰ জিলিৰ মাতে যেন সেই নিস্তব্ধতা ভাঙি মূর্ত্তিমান পৃথিৱীখনলৈ লৈ আহে যদিও শূন্য সজা বা শূন্য ঘৰখনিৰ নিমাত-নিতাল পৰিৱেশে যেন মনটোক আৰু গহীন আৰু গভীৰ কৰি তোলে, য'ত আইৰ চেনেহী মুখখনে, মমতাময়ী মনটোৱে বা সাদৰী কথাবোৰে মনটোক আৰু বেছি আকুল কৰি তোলে।

স্মৃতিৰ লগত জড়িত হৈ থকা এক বিশেষ পৰিস্থিতিত এটা পৰিৱেশে কেনে ধৰণৰ ৰূপ বহন কৰিব পাৰে তাৰেই এক ভাবনা গীতটিৰ জৰিয়তে প্রতীক আৰু চিত্রকল্পৰ সহায়ত সুন্দৰকৈ বর্ণনা কৰিছে। গীতটিৰ সুৰকাৰ আৰু কণ্ঠশিল্পী হৈছে বীৰেন্দ্রনাথ দত্ত। এই গীত সম্বন্ধে তেওঁৰ মন্তব্য এনে ধৰণৰ— 'জিলিৰ মাতে' হ'ল আশংকা আৰু প্রত্যয়ৰ যুগপৎ উপলব্ধিৰ দলিল। আইৰ স্মৃতিৰ লগত জড়িত হৈ আছে এক বিশুদ্ধ, শাশ্বত প্রমূল্য। কোলাহলৰ চহৰখনত সেই প্রমূল্য হেৰাই যোৱাৰ উপক্রম হয়। আকৌ অৱণ্যত সেই প্রমূল্য জাগ্রত থকাৰ সম্ভাৱনাই আশ্বাসো দিয়ে। সেয়েহে অৱণ্যৰ সান্নিধ্যত সংসাৰৰ বন্ধনৰ মাজত থাকিও আমি প্রমূল্যৰ আহ্বান অনুভৱ কৰো।'

মুখত দুডাল দুবৰি বন

মুখত দুডাল দুবৰি বন
দুডাল খৰিকা
মোৰ চোতালত ওমলহি
অ' ঘনচিৰিকা।।

কিমান যে তোৰ অতপালি
কিমান ধৰ ম'ৰাৰ চালি
কেঞা বনৰ মাজে মাজে
কোন কথকী অভিসাৰিকা।

ৰাতিপুৱাৰ পোহৰবোৰে জগাই দিলে
থম্ থম্ সৌ ৰঙা ডালিম ফুল
ফুলৰ সভাত কিমান যে তই কৰ গণ্ডগোল
ৰঙা ৰঙা মচুৰ দালি
ভণ্টিয়ে তোক দিছে তুলি
হাতত পৰি খা।
থুপুক-থাপাক ভণ্টিজনীৰ হাতত পৰি খা।
সুৰ আৰু পৰিৱেশন - বীৰেন্দ্রনাথ দত্ত

৬.৯ 'মুখৰ দুডাল দুবৰি বন' — গীতটিৰ সাধাৰণ আলোচনা

প্রকৃতি প্রীতি কবি সাহিত্যিকসকলৰ এটা বিশেষ বৈশিষ্ট্য। বিশেষকৈ ৰোমাণ্টিক কবিসকলৰ। প্রকৃতিৰ প্রত্যেকটো ক্ষুদ্র ক্ষুদ্র বিষয় বা বস্তুতেই তেওঁলোকে সাধাৰণত্বৰ মাজত অসাধাৰণত্ব দেখা পায়। কবিৰ ভাৱনাত সেয়ে গছ-পাত, চৰাই-চিৰিকটি, লতা-গুল্ম, ফুল-পখিলা, তৰা-জোনবাই আদি যিকোনো ধৰণৰ বিষয়বস্তুৱেই আগস্থান পায় আৰু সেইবোৰৰ সূক্ষ্মাতিসূক্ষ্ম বিশ্লেষণ তথা সুন্দৰ শব্দৰ প্রয়োগত একোটি অপূর্ব সুন্দৰ কবিতা বা গীতৰ সৃষ্টি হয়। 'মুখত দুডাল দুবৰি বন' গীতটিও ঠিক তেনে ধৰণেই সৃষ্টি হোৱা এক অন্যান্য অসাধাৰণ গীত। এটি ঘনচিৰিকাক অনন্য বিষয়বস্তু হিচাপে লৈ ৰচিত গীতটিৰ মাজত প্রায় প্রতিদিনেই পৰিচিত হৈ থকা চোতালৰ ঘনচিৰিকাজনীৰ চিৰিক্ চিৰিক্ মাতেৰে উদ্ঘাউল হৈ থকা ঘৰুৱা ছবি এখন অতি সযতনে তুলি ধৰিছে।

নিজৰ ঘৰখন ৰক্ষণাবেক্ষণ দিয়া বা সযতনে ৰখা যেনেদৰে প্রতিজন মানুহৰেই কর্তব্য ঠিক সেইদৰে চৰাই-চিৰিকটিৰ ক্ষেত্রতো এই কথাটি লক্ষণীয়। চৰাই-চিৰিকটিৰ বাঁহ সাধাৰণতে ধান-খেৰ, কূটা, বন, নৰা আদিৰে সজা দেখা যায়। ৰাতিপুৱাৰ পৰা গধূলিলৈকে প্রায় গোটেই দিনটো চৰাই-চিৰিকটিবোৰক হয়তোবা খাদ্যৰ সন্ধানত নতুবা নিজৰ থকা বাঁহটো আটোমটোকাৰিকৈ ৰখাৰ তাগিদাত সর্বদিশ পৰিভ্রম কৰি ঘূৰি ফুৰা দেখা যায়। ক'ৰবাত যদি এডাল খেৰ-কূটা বা বন বিচাৰি পায়, সেইডালকে ঠোঁটেৰে কামুৰি লৈ ঘূৰি-পকি, উৰি উৰি গছৰ ডালত, ঘৰৰ মূধচত বা চোতালত পৰি ইফালে-সিপালে জপিয়াই পুনৰ নিজৰ নিজৰ বাঁহলৈ গৈ খেৰ-কূটাডাল বা বনডাল বাঁহটোত গুজি থৈ আহেগৈ। তেনে এক পৰিস্থিতিতেই কবিয়ে ঘনচিৰিকাজনীয়ে মুখত দুবৰি বন কামুৰি চোতালত পৰি চিৰিক্ চিৰিক্ মাতেৰে জপিয়াই জপিয়াই আনন্দ কৰাৰ মুহূর্তটো কবিতা বা গীতৰ ভাবেৰে প্রকাশ কৰিছে। চোতালখনত পৰি ঘনচিৰিকাজনীৰ যেন ততেই নাই। চোতালত পৰিয়েই যেন তাই দেশ-বিদেশৰ খবৰ দিব, মনৰ কথা ক'ব আৰু আনন্দত যেন তাই আত্মহাৰা হৈ ময়ূৰে পেখম ধৰি নচাৰ দৰে নাচিব।

সূর্যোদয়ৰ লগে লগেই অজান-অবুজ ভাষাৰে আমাৰ ঘৰৰ চোতালসমূহত কাউৰি, শালিকা, ঘনচিৰিকা আদি চৰায়ে চিঞৰ-বাখৰ কৰি মাত মাতিবলৈ লয় আৰু সেইবোৰৰ উপস্থিতিৰ উমান দিয়ে। পুৱাৰ চাহ-জলপানৰ সময়ত যেতিয়া কাউৰীজনী, শালিকাজনী বা ঘৰচিৰিকাজনীয়ে আহি অবুজ ভাষাত মাত মাতে তেতিয়া প্রতিঘৰ গৃহস্থই সেই চৰাই-চিৰিকটিবোৰক উদ্দেশ্যি কেইটামান চাউল বা দাইল বা বুট-মাহ চোতাললৈ দলিয়াই দিয়ে। আনন্দত জপিয়াই জপিয়াই চৰাইবোৰে ঠোঁটেৰে খুটি খুটি চাউল-দাইলকেইটা মুখত লৈ উৰা মাৰে আৰু এখন অন্য চোতাললৈ বুলি। এনেদৰেই দিনটোৰ খাদ্য যোগাৰ কৰি খেৰ-কূটা দুডাল বিচাৰি আনি, নিজৰ বাঁহটো যতনাই ৰাখি উৰি ফুৰাটোৰেই হৈছে চৰাই এজনীৰ দৈনন্দিন কর্ম। চোতালত আহি পৰাৰ লগে লগেই আমাৰ মনত ভাব জাগে যে ঘৰৰ শালিকাজনী বা ঘনচিৰিকাজনী আহিল । গতিকে ঘৰৰ গৃহস্থই বিশেষকৈ ঘৰখনত সৰু ল'ৰা-ছোৱালী থাকিলে লগে লগেই কিবা এটা খাবলৈ দিয়াৰ প্রথা আমাৰ সকলোৰে ঘৰে ঘৰে আছে। সদায় তেনে এটা পৰিৱেশত ঘনচিৰিকাজনী বা শালিকীজনীৰ লগত এটা আত্মীয়তা গঢ়ি উঠে। গতিকে সময়ত চৰাইজনী নাহিলেও যেন কিয় অহা নাই বুলি মনটো বেয়া লাগে। কণমানি ভণ্টিজনীয়ে যেন তাৰেই অপেক্ষাত থাকে আৰু অহাৰ লগে লগেই থুপুক-থাপাককৈ গৈ ৰঙা মচুৰ দালি কেইটামান হাতৰ মুঠিত আনি চৰাইজনীক খাবলৈ দিয়ে। চৰাইজনীয়েও যেন চিৰিক চিৰিক মাতেৰে তাৰেই অভিসাৰত আৰু কবিয়ে চোতাললৈ অহা এটা সাধাৰণ ঘনচিৰিকাৰ মাজেৰে পুৱাৰ এক সুন্দৰ নৈসর্গিক বর্ণনা তুলি ধৰিছে। পুৱাৰ লগে লগে ৰভা বেলিটিয়ে পূব আকাশত ভূমুকি মাৰিছে আৰু সকলোকে যেন খবৰ দিছে যে ৰাতিপুৱাল। চোতালৰ ডালিমজোপা বা মধুৰিআম জোপাও যেন পুৱাৰ সূর্য্যৰ পোহৰৰ আমেজ লৈছে আৰু ডালিমৰ ৰঙা ৰঙা ফুলবোৰ যেন সূর্য্যৰ পোহৰত আৰু বেছিকৈ ৰঙা হৈ পৰিছে। চোতালত পৰা কথকী ঘনচিৰিকাজনীয়েও যেন অবুজ ভাষাত কিবা ক'বলৈ চেষ্টা কৰিছে বা কিহবাৰ সন্ধানত আহি চোতালত পৰিছেহি আৰু ওমলিছেহি। তেনেতে ঘৰৰ সৰু ভণ্টিজনীয়ে থুপুক-থাপাক কৈ আহি চোতালত কেইটামান ৰঙা মচুৰ দাইল ছটিয়াই দিছে আৰু ঘৰচিৰিকাজনীয়ে অতি আনন্দেৰে সেই মচুৰ দাইলকেইটা খাইছে। কবি নৱকান্ত বৰুৱাই যেন চৰাইজনীক অনুৰোধ কৰিছে যে ভণ্টিজনীয়ে হাতত তুলি ধৰা মচুৰ দাইলকেইটা যেন ভণ্টিজনীৰ হাতত পৰিয়েই খায়। পুৱাৰ এক সুন্দৰ বর্ণনাৰ মাজেৰে এজনী চৰাইৰ জীৱন পৰিক্রমা তথা এখন ঘৰৰ পুৱাৰ সামগ্রিক পৰিৱেশৰ বর্ণনা অতি সুন্দৰকৈ এটি গীতৰ মাজেৰে দাঙি ধৰিছে। আগতেই কৈ অহা হৈছে যে গীতৰ মাজেৰে বিষয়বস্তুৰ ৰূপ দাঙি ধৰাটো অসম্ভৱ নহয়; কিন্তু কঠিন। কাৰণ নির্দিষ্ট সীমাবদ্ধতাৰ মাজেৰে গীতিকাৰে শব্দ চয়ন কৰিবলগীয়া হয়। আনহাতে শব্দ প্রয়োগৰ ক্ষেত্রতো গীতিকাৰৰ হাত-ভৰি বন্ধা। কাৰণ কোমল আৰু উজু শব্দ নহ'লে সুৰ বিন্যাসৰ ক্ষেত্রত আহুকাল আহি পৰে নাইবা সুৰৰ লগত শব্দটো খাপচৰা হৈ পৰে। সেয়ে কবিৰ তুলনাত গীতিকাৰে গীত ৰচনাৰ

ক্ষেত্রত অধিক সতর্কতা অৱলম্বন কৰিবলগীয়া হয়। এই ক্ষেত্রত কবি গীতিকাৰ নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীতসমূহ উৎকৃষ্ট গীতৰ সুন্দৰ নিদর্শন।

৬.১০. *'জিলিৰ মাতে গভীৰ কৰে'* আৰু *'মুখত দুডাল দুবৰি বন'* শীর্ষক গীত দুটিৰ সাংগীতিক বিশ্লেষণ

'জিলিৰ মাতে গভীৰ কৰে নির্জনতা' গীতটিত কথাৰ বিষয়বস্তুৰ লগত সুৰৰ সুন্দৰ সামঞ্জস্য পৰিলক্ষিত হয়। বীৰেন্দ্র নাথ দত্তই কণ্ঠ নিগৰোৱা আৰু সুৰ সংযোজনা কৰা এই গীতটিৰ আৰম্ভণিতেই জিলিৰ মাতৰ উপস্থিতিয়ে চেতন মনটোক জগাই তুলিছে। তাৰ লগে লগেই গীটাৰত দিয়া ছন্দোবদ্ধ বজনা (ছন্দ)ৰ লগে লগে গীতটিৰ প্রথম শাৰী আৰম্ভ হৈছে। দাদ্রা তালত নিবদ্ধ কৰা গীতৰ স্থায়ী অংশৰ সুৰ শান্ত-সমাহিত আৰু মধ্য সপ্তক আৰু মন্দ্র সপ্তকৰ স্বৰ প্রয়োগে গীতটিৰ গভীৰতা ফুটাই তুলিছে। দ্বিতীয় ফাঁকি অর্থাৎ প্রথম অন্তৰাত প্রৱেশ কৰাৰ বা গোৱাৰ আগত যি সংগীত দিয়া হৈছে সেই সংগীতে যেন সমাজৰ বা সময়ৰ দ্রুতগামিতাৰ সুৰ বহন কৰিছে য'ত কোলাহলপূর্ণ চহৰ এখনৰ অস্থিৰতা প্রকাশ পাইছে। তাত তাঁৰ সপ্তকৰ স্বৰ প্রয়োগ কৰা হৈছে যদিও স্বৰ সংগতিত প্রয়োজন অনুসাৰে 'দুপৰীয়া বজাই গলি নিজান বাঁহী' অংশত মধ্য সপ্তকলৈ সুৰ নমাই অনা হৈছে আৰু এটা মিঠা বাঁহীৰ সুৰে মাজৰ খালী থকা মাত্রাকেইটা ভৰাই তুলি এক অনুপম সুৰৰ আবেশ জগাই তুলিছে। তৃতীয় ফাঁকি গীতত অর্থাৎ দ্বিতীয় অন্তৰা গোৱাৰ আগে আগে আদিম যুগৰ আকুলতা প্রকাশ কৰিবলৈ আমাৰ পৰম্পৰাগত জনগোষ্ঠীয় বডো সম্প্রদায়ৰ বাগুৰুম্বাৰ সুৰক খাম্ব, জথাৰ আৰু চিফুঙৰ সুৰেৰে সংগীতাংশ সজাইছে। প্রকৃত অর্থত অতি জটিল সুৰ এটিক সুন্দৰ সংগীত সংযোজনাৰে আৰু সাৱলীল কণ্ঠস্বৰেৰে শ্রোতাৰ মন পৰশাকৈ সজাই-পৰাই তোলা হৈছে যাৰ পৰিণতিত এই গীতটি এটি কালজয়ী গীতৰূপে পৰিগণিত হ'বলৈ সক্ষম হৈছে।

গীতটিত প্রয়োগ হৈছে দাদ্ৰা তাল। গীতৰ সুৰ অনুযায়ী বা সুৰৰ গতি অনুযায়ী এখন তালৰো বিভিন্ন ছন্দৰ হ'ব পাৰে। *'জিলিৰ মাতে গভীৰ কৰে নির্জনতা'* গীতটিত প্রয়োগ হোৱা তালখনৰ ছন্দ অলপ দ্রুতগতিৰ; যদিও দাদৰা তালত সংনিবদ্ধ গীত সাধাৰণতে মধ্যলয়ৰ হোৱা দেখা যায়। এই তালখনৰ কথা ক'বলৈ গ'লে পাশ্চাত্যৰ 'Waltz'ৰ কথা ক'ব লাগিব। 'Waltz' হৈছে ৬ মাত্রাৰ এক ধৰণৰ ছন্দোবদ্ধ তাল; যিটো প্রকৃততে এটা নৃত্য বিশেষ। পাশ্চাত্যত এই 'Waltz' ক প্রতীকী অর্থত ব্যৱহাৰ কৰে। কাৰণ এইটো এটা ছন্দোবদ্ধ তাল হ'লেও এই ছন্দত দুজন মানুহে সম্পূর্ণ স্বাধীনতাৰে কথোপকথনত ভাগ লয় আৰু দুয়োজনেই দুয়োজনৰ ওপৰত নির্ভৰশীল হোৱা দেখা যায়। সেই 'Waltz'ৰ গতি আৰু ছন্দ এই গীতটিত আমাৰ ভাৰতীয় সংগীতৰ তাল দাদ্ৰাত সন্নিবিষ্ট কৰি এক অপূর্ব ছন্দৰ গীত ৰূপে সংগীতকাৰ আৰু সুৰকাৰে সজাই তুলিছে। আধুনিক যন্ত্র সংগীতৰ লগত পৰম্পৰাগত যন্ত্র সংগীতৰ প্রয়োগত গীতটোৱে এক অন্য মাত্রা পাবলৈ সক্ষম হৈছে। তিনি তিনিকৈ দুই ভাগত বিভক্ত ৬ মাত্রাৰ তালখনৰ প্রতি তিনি মাত্রাতে শব্দসমূহে খাপ খাই ধৰি শব্দৰ আৰু সুৰৰ মাধূর্য্য খোকোজা নলগাকৈ তুলি ধৰিছে। তলত এটা শাৰীৰ স্বৰলিপি বুজাবলৈ চেষ্টা কৰা হৈছে।

মাত্রা - ১ ২ ৩	৪ ৫ ৬	১ ২ ৩	৪ ৫ ৬
বোল ধা ধি না	ধা তি না	ধা ধি না	ধা তি না
গীতৰ শাৰী- জি লি ৰ	মা তে ৎ	গ ভী ৰ	ক ৰে ৎ
X	O	X	O
মাত্রা - ১ ২ ৩	৪ ৫ ৬	১ ২ ৩	৪ ৫ ৬
বোল ধা ধি না	ধা তি না	ধা ধি না	ধা তি না
গীতৰ- নি ৰ জ	ন তা S	S S S	S S S
X	O	X	O

এনেদৰে তালত নিবন্ধ হৈ সুৰে গতি কৰিব।

গীতত প্রয়োগ হোৱা ব্যাকুলতা আৰু আকুলতা আদি শব্দই যিদৰে অস্থিৰতা বা পোৱাৰ হেঁপাহ বুজায় ঠিক সেইদৰে তাত প্রয়োগ হোৱা সুৰে সেই অর্থক অধিক গভীৰভাৱে ফুটাই তোলাত সহায়ক হয়। অর্থাৎ গীতৰ কথাংশই মনত এক কৰুণ ভাব জগাই তোলে। সেয়ে গীতটিত কোমল গান্ধাৰ আৰু কোমল নিষাদ স্বৰৰ প্রয়োগ কৰা হৈছে। কৰুণ ৰসত বা ভাব গধুৰ গীতত গা আৰু নি স্বৰৰ প্রয়োগ শাস্ত্রসন্মত। বিশেষকৈ কোমল <u>গা</u> আৰু কোমল <u>নি</u> স্বৰৰ প্রয়োগে সুৰৰ গভীৰতা বা কাৰুণ্য বৃদ্ধি কৰে; সেয়ে সেই স্বৰৰ প্রয়োগ তথা গীতটিত 'minor tone'ৰ (কোমল স্বৰৰ) ব্যৱহাৰে গীতটিৰ গুৰু গম্ভীৰ ৰূপ অধিক স্পষ্ট ৰূপত ফুটাই তুলি ধৰিছে আৰু এক চিৰসেউজ গীত ৰূপে পৰিগণিত হৈছে। গীতৰ সুৰ সংযোজন, সুৰ পৰিকল্পনা সংগীত সংযোজনা আৰু আবেদনপূর্ণ গায়কীৰ বাবেই ই সম্ভৱ হৈ উঠিছে। অর্থাৎ এটা সুন্দৰ গীতৰ সৃষ্টি হ'বলৈ যি যি মুখ্য উপাদানে প্রধান ভূমিকা গ্রহণ কৰে সেই আটাইকেইটা উপাদানৰ অভূতপূর্ব সমাহাৰত এই গীতটিয়ে অসমীয়া আধুনিক সংগীতৰ জগতখনত এক মন পৰশা চিৰসেউজ গীত ৰূপে বিদ্যমান হৈছে।

'মুখত দুডাল দুবৰি বন' গীতটিৰ সাংগীতিক বিশ্লেষণ —

লোক সংগীতক আধাৰ হিচাপে লৈ সুৰাৰোপ কৰা আৰু সংগীত সংযোজনা কৰা বীৰেন্দ্রনাথ দত্তই নিজেই এই গীতটি পৰিৱেশন কৰি সংগীতৰ এক অপোন ভাব জগাই তুলিছে। তেওঁ যেন গীতটি পৰিৱেশনৰ মাজেৰে ঘনচিৰিকা চৰাইজনীৰ লগতে পুৱাৰ পৰিৱেশৰ ঘৰুৱা বর্ণনা এটি ফুটাই তুলিছে। গীতটিত বিহুগীত আৰু বনগীতৰ সুৰৰ ৰিণিকি ৰিণিকি ভাব এটি ভাহি আহিছে। কিন্তু সুৰকাৰে নিজস্ব ভাবনাৰে অসমীয়া আধুনিক গীতৰ বৈশিষ্ট্যসমূহক সাঙুৰি লৈ আৰু লোক সংগীতক সাৰথি কৰি এক উৎকর্ষ আধুনিক অসমীয়া গীতৰ নিদর্শন দাঙি ধৰিছে।

এই গীতটিত লোক সংগীতৰ পঞ্চমাত্রিক স্বৰৰ প্রয়োগ হৈছে। যাক ইংৰাজীত Pantatonic বুলি কোৱা হয়। অর্থাৎ প্রায় সকলো ধৰণৰ লোক সংগীততেই পঞ্চমাত্রিক স্বৰ বা পাঁচটা স্বৰ প্রয়োগ হোৱা দেখা যায়। *'মুখত দুডাল দুবৰি বন দুডাল খৰিকা'* গীতটিতো মূলতঃ পঞ্চমাত্রিক স্বৰ বা Pantatonic noteৰ ব্যৱহাৰ হোৱা দেখা যায়। বিহু গীতৰ

সুৰধাৰাৰে আৰম্ভ হৈ যেন বনগীতৰ সুৰধাৰালৈ আহি সুৰকাৰৰ নিজস্ব ভাবনাৰ দ্বাৰা উজ্জীৱিত হৈ লোক সংগীতৰ ঠাঁচ থকা এটি আধুনিক গীতলৈ ঢাল খাইছে। আনহাতে একেটি গীততে minor toneৰ পৰা major tone লৈ গতি কৰা অর্থাৎ কোমল স্বৰৰ পৰা শুদ্ধ স্বৰ বা শুদ্ধ কোমল স্বৰলৈ গতি কৰা যি প্ৰক্ৰিয়া যাক আমি ইংৰাজীত transPose কৰা বুলি কওঁ অর্থাৎ স্বৰৰ পৰিৱর্তন কৰা বুলি কওঁ; সেই পৰিৱর্তনে গীতটিক অধিক মনোগ্ৰাহী কৰি তুলিছে।

গীতটি ৬ মাত্ৰাৰ খেম্‌টা তালত নিবদ্ধ। তিনি তিনিকৈ দুভাগত বিভক্ত খেম্‌টা তালখনৰ মাত্ৰা যদিও দাদ্‌ৰা তালৰ সমানেই, তথাপিও ইয়াৰ ছন্দ বা চলন বেলেগ। তালখনৰ প্ৰথম ভাগত থকা তিনি মাত্ৰাৰ ভিতৰত প্ৰথম দুটা মাত্ৰাত একেলগে চাপৰি পৰে আকৌ ঠিক তেনেদৰে দ্বিতীয় ভাগত থকা তিনি মাত্ৰাৰো প্ৰথম দুটা মাত্ৰাত চাপৰি পৰে; ঠিক আমাৰ বিহু গীতত একেলগে পৰা দুচাপৰিৰ দৰেই। তিনি নম্বৰ মাত্ৰাটোও যেন দ্বিতীয় মাত্ৰাৰ লগত মিলি এক হৈ থাকে। গীতৰ প্ৰথম শাৰীটোৰ তালৰ স্বৰলিপি উদাহৰণ স্বৰূপে আগবঢ়োৱা হ'ল—

মাত্ৰা -	১	২	৩	৪	৫	৬	১ ২ ৩ ৪ ৫ ৬
বোল	ধা	তি	তি	না	ধি	না	ধা তি তি না ধি না
গীতৰ শাৰী	মু	খ	ত	দু	ডা	ল	দু ব ৰি ৰি ব ন
	X			O			X O

এনেদৰে গোটেই গীতটো খেম্‌টা তালৰ সহায়ত আগবাঢ়ি যাব।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১ ঃ *জিলিৰ মাতে গভীৰ কৰে নির্জনতা* গীতটিৰ মূল ভাব নিজৰ ভাষাত লিখক। (১০০ টা শব্দৰ ভিতৰত)

প্ৰশ্ন নং ২ ঃ *মুখত দুডাল দুবৰি বন* গীতটিৰ মূলভাব নিজৰ ভাষাত লিখক। (১৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত)

জানো থোৱা ভাল

তাল ঃ 'তাল' শব্দটোৰ ওপৰত ভিত্তি কৰিয়েই পৃথিৱীখন চলি আছে। কাৰণ তালত অন্তর্নিহিত হৈ থকা আধাৰসূচক শব্দটো হৈছে গতি। এই পৃথিৱীখনেই এটা অবিৰাম গতিত চলিব লাগিছে। পৃথিৱীখন যিদৰে এটা গতিত চলি আছে ঠিক তেনেদৰে সংগীতৰ ক্ষেত্ৰতো গতিয়েই প্ৰধান ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে। এই গতি হৈছে সুৰৰ গতি। এই গতিকে নির্দ্ধাৰিত সময়ৰ ব্যৱধান আৰু নির্দ্ধাৰিত জোখ-মাখত সজাই লৈ পৰিৱেশন কৰা পদ্ধতিটোক তাল বুলি কোৱা হয়। অর্থাৎ, নির্দ্ধাৰিত সময়ৰ ব্যৱধানৰ পৰিমাণ বা জোখকে তাল বুলি কোৱা হয়। সহজ ভাষাত ক'বলৈ গ'লে বিশিষ্ট তবলা বাদক পবন বৰদলৈৰ মতে

- সংগীত অথবা গীত বাদ্য আৰু নৃত্যৰ গতি তথা লয়ৰ স্থিতি নিৰূপণ কৰিবলৈ ব্যৱহাৰ হোৱা বিভিন্ন ছন্দোবদ্ধ মাত্রাৰ সমষ্টিকে তাল বোলা হয়।

লয় ঃ লয় তালৰ এক প্রধান অঙ্গ। লয় নির্দ্ধাৰণৰ মূল কথা হৈছে ইয়াৰ মাজত নিহিত হৈ থকা কাল বা সময়। কিমান সময়ৰ অন্তৰালত তাল পৰিব তাৰ ওপৰত নির্ভৰ কৰি লয় নির্দ্ধাৰণ কৰা হয়। তালৰ ক্ষুদ্রতম ভাগটো হৈছে মাত্রা। এটা মাত্রাৰ পৰা আন এটা মাত্রালৈ যাওঁতে যিকণ সময়ৰ প্রয়োজন হয় সেই মাত্রাসমূহৰ সমানুপাতিক গতিৰ বা চলনৰ জোখটোৱেই হৈছে লয়। লয় তিনি প্রকাৰৰ— যেনে— বিলম্বিত লয়, মধ্য লয় আৰু দ্রুত লয়।

মাত্রা ঃ নির্দিষ্ট সময় বা কালৰ ভিতৰত আবদ্ধ ৰাখি সমান সমান সময়ৰ অন্তৰালত কৰা তালৰ ক্ষুদ্র বিভাজনকে সংগীতৰ ভাষাত মাত্রা বুলি কয়। গাণীতিক হিচাপত এখন তাল কিমান সংখ্যাৰ হ'ব সেই সংখ্যাৰ হিচাপক বা প্রতিটো সংখ্যক মাত্রা বুলিব পাৰি। এটা মাত্রাৰ পৰা আন এটা মাত্রালৈ যোৱাৰ মাজত কাল বা সময় কিমান হ'ব লাগে তাক নির্ণয় কৰা প্রথাটোকেই লয় বুলি কোৱা হয়।

ছন্দ ঃ ছন্দ বুলি ক'লে সাধাৰণতে কবিতাৰ ছন্দৰ কথাই মনলৈ আহে। কিন্তু এই ছন্দ কেৱল গীতৰ কলি বা কবিতাৰ শাৰীতেই সীমাবদ্ধ হৈ থকা ছন্দ হৈছে এক গতানুগতিকতাৰ প্রতীক; যিটো অদৃশ্য কিন্তু লয়মান উপলব্ধিৰে পৰিপূর্ণ। দৈনন্দিন জীৱনৰ প্রায় কাম-কাজতেই ছন্দৰ উপাদান অপৰিহার্য্য। কিন্তু এই ছন্দ নেদেখা, নুশুনা বা বিশ্লেষণ কৰিব নোৱাৰা বিধৰ এক উপাদান। যিয়ে গতানুগতিকতা প্রদান কৰে, যাৰ সহায়ত মানুহে কীর্তন ঘৰত বহিলেই বা নাম-প্রসংগত বহিলেই সংগীতৰ জ্ঞান নথকা জনেও অজানিতেই সকলোৱে লগত মিলাই হাতচাপৰি বজাই যাব পাৰে, এই অজানিতেই দেহত উদ্ভৱ হোৱা বা অনুভৱ কৰিব পৰা বস্তুটোৱেই হৈছে ছন্দ। যাক চাক্ষুষ অর্থত দেখা পোৱা নাযায়; কেৱল অনুভৱহে কৰিব পৰা যায়।

সপ্তক ঃ সাতটি স্বৰৰ ক্রমানুসাৰকে সপ্তক বোলে। হিন্দুস্থানী সংগীত মতে সংগীত উপযোগী তিনিটা সপ্তক মানি লোৱা হয়। যেনে ঃ মন্দ্র সপ্তক, মধ্য সপ্তক আৰু তাৰ সপ্তক। সাধাৰণতে কথা কোৱা বা গানৰ সুৰ আদি মধ্য সপ্তকত থাকে। স্বাভাৱিকতকৈ তললৈ বা ধীৰ গতিত তললৈ আহিলে তাক মন্দ্র সপ্তক বুলি কোৱা হয়। আনহাতে স্বাভাৱিকতকৈ ওপৰত চিঞৰা বা টনাকে তাৰ সপ্তক বুলি কোৱা হয়। তিনিওটা সপ্তকৰ চিনবোৰ তলত দিয়া হ'ল—

মধ্য সপ্তক ঃ সা ৰে গা মা পা ধা নি

মন্দ্র সপ্তক ঃ সা় নি় ধা় পা় মা় গা় ৰে়

তাৰ সপ্তক ঃ সা ৰে গা মা পা ধা নি

তলত বিন্দু থাকিলে মন্ত্র সপ্তকৰ স্বৰ আৰু ওপৰত বিন্দু থাকিলে তাৰ সপ্তকৰ স্বৰ বুলি জানিব পাৰো। আনহাতে ক'তো বিন্দু নাথাকিলে মধ্য সপ্তকৰ স্বৰ বুলি জানিব পৰা যায়।

৬.১১ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- *সঙ্গীত ৰত্নাকৰত* শাঙ্গদেৱে আগবঢ়োৱা গীতৰ সংজ্ঞা সম্পর্কে ধাৰণা লাভ কৰিব পৰা হ'ল।
- নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীতৰ আলোচনাৰ মাজেদি গীতিকাৰ নৱকান্ত বৰুৱাৰ সঙ্গীত মানসৰ এক মনোৰম ধাৰণা লাভ কৰিলোঁ।
- তেওঁৰ গীতসমূহৰ বৈশিষ্ট্যপূর্ণ দিশৰ ভিতৰত বিষয়বস্তুৰ গভীৰতা আৰু ব্যাপকতা, উৎকৃষ্ট শব্দচয়ন, ভাবৰ বর্ণিল প্রকাশ আৰু শ্রোতাৰ বা পাঠকৰ মনত ই সৃষ্টি কৰা গভীৰ প্রতিক্রিয়া, ছন্দ মিল ইত্যাদি মন কৰিবলগীয়া। অধ্যায়টোত এই সকলোবোৰ দিশৰ মনোগ্রাহী আলোচনা আগবঢ়োৱা হৈছে।
- *জিলিৰ মতে গভীৰ কৰে নির্জনতা* আৰু *মুখত দুডাল দুবৰি* বন গীত দুটিৰ মনোজ্ঞ আলোচনা পঢ়িলোঁ।

৬.১২ অধিক জানিবলৈ

অসমীয়া গ্রন্থ ঃ

১। গোস্বামী অৰূপ (সম্পা) (২০১৩) ঃ *ডঃ কবীন ফুকনৰ কবিতা সমালোচনা আৰু কাব্যতত্ত্ব বিষয়ক ৰচনাৱলী*, গুৱাহাটী, ভবানী বুক্‌ছ।

২। দত্ত, বীৰেন্দ্র নাথ (২০১২) ঃ নির্বাচিত ৰচনা; গুৱাহাটী, অসম প্রকাশন পৰিষদ

৩। ৰয়, পাটগিৰী, ভবনে, সুমিতা (২০০৩) ঃ *বিশাৰদ সঙ্গীত শাস্ত্র* (হিন্দুস্থানী সংগীত পদ্ধতি), গুৱাহাটী, ৰয় প্রকাশন।

৪। ফুকন, বীৰেন্দ্র কুমাৰ (১৯৯০) ঃ *ৰাগ-সংগীত*, গুৱাহাটী, লয়ার্ছ বুক ষ্টল।

৫। বৰমুদৈ, আনন্দ (২০১৭) ঃ নির্বাচিত অসমীয়া কবিতাৰ সমালোচনা, গুৱাহাটী, অসম পাব্লিচিং কোম্পানী।

৬.১৩ অগ্রগতিৰ খতিয়ান (কেৱল ৰূপৰেখা)

১ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ *জিলিৰ মাতে গভীৰ কৰে নির্জনতা* গীতটিৰ আক্ষৰিক অর্থ বুজি তাত কবিয়ে মানব মনৰ চিন্তা, ভাব, অনুভূতি আৰু প্রকৃতি জগতখনক কি দৰে সাঙুৰি লৈ এক অপূর্ব সূৰ কল্পনা আৰু মনোগ্রাহী চিত্রপট অংকন কৰিছে তাক নিজৰ ভাষাত লিখিব।

২ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ *মুখত দুডাল দুবৰি বন* গীতটিত দৈনন্দিন জীৱনৰ ৰাতিপুৱাৰ এক মধুৰ চিত্রণ কি দৰে হৈছে তাক লিখিব। আমি সদায় দেখি থকা অথচ কোনো দিনে অনুভৱ নকৰা কিছুমান সৰু সৰু কথা যে মহৎ শিল্পসৃষ্টি আৰু আনন্দৰ কাৰণ হ'ব পাৰে তাক আলোকপাত কৰিছে।

৬.১৪ আৰ্হি প্রশ্ন

প্রশ্ন ১ ঃ গীত আৰু গানৰ মাজত সম্বন্ধ কি? দুয়োটাৰে মাজত কিবা পার্থক্য আছে নেকি? যদি আছে তেন্তে বুজাই লিখক।

প্রশ্ন ২ ঃ গীতিকাৰ হিচাপে নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীতৰ মূল্যায়ন কৰক।

প্রশ্ন ৩ ঃ নৱকান্ত বৰুৱাৰ গীতৰ বিষয়বস্তুক সাধাৰণতে কেইটাভাগত ভগাব পাৰি? প্রতিটো ভাগৰে উদাহৰণসহ বর্ণনা কৰক।

প্রশ্ন ৪ ঃ কবি আৰু গীতিকাৰৰ মাজত কিবা প্রভেদ আছে নেকি? যদি আছে তেন্তে তাৰ বহল বিশ্লেষণ আগবঢ়াওক।

প্রশ্ন ৫ ঃ এজন কবিৰ তুলনাত এজন গীতিকাৰৰ গীত লিখাৰ সময়ত যথেষ্ট সীমাদ্ধতাই দেখা দিয়ে। কিয়?

প্রশ্ন ৬ ঃ চমুটোকা লিখক ঃ

লয়, ছন্দ, সপ্তক, মাত্রা, তাল।

*** ***** ***

অধ্যায় ৭ ঃ নৱকান্ত বৰুৱা আৰু সমসাময়িক সমাজ

অধ্যায় গাঁথনি

৭.১ উদ্দেশ্য
৭.২ পৰিচয়
৭.৩ নৱকান্ত বৰুৱা আৰু তেওঁৰ কৰ্মজীৱন
৭.৪ সমাজ জীৱনলৈ নৱকান্ত বৰুৱাই আগবঢ়োৱা অৱিহণা আৰু মূল্যায়ন
৭.৫ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ
৭.৬ অধিক জানিবলৈ
৭.৭ অগ্রগতিৰ খতিয়ান (কেৱল ৰূপৰেখা)
৭.৮ আৰ্হি প্রশ্ন

৭.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি—

- নৱকান্ত বৰুৱাৰ পৰিচয় আৰু তেওঁৰ কৰ্মজীৱন সম্পর্কে জ্ঞাত হ'ব পাৰিব
- তেওঁৰ সমকালীন সমাজখনৰ বিষয়ে ধাৰণা লাভ কৰিব
- সাহিত্যত সমকালীন সমাজখন কিদৰে ফুটি উঠিছে জানিব পাৰিব
- সামাজিক দৃষ্টিকোণৰ পৰা নৱকান্ত বৰুৱাৰ কৰ্মৰাজি বিশ্লেষণ কৰিব পাৰিব।

৭.২ পৰিচয়

স্নাতকোত্তৰ অসমীয়া বিষয়ৰ চতুর্থ যান্মাসিকৰ সাহিত্য শাখাৰ শিক্ষার্থীৰ বাবে আগবঢ়োৱা বিশেষ সাহিত্যিক 'নৱকান্ত বৰুৱা'ৰ অন্তর্গত পাঠ্যবিষয়ৰ এইটো সপ্তম তথা শেষ অধ্যায়। ইয়াত নকান্ত বৰুৱাৰ ৰচনাৰাজিয়ে সমসাময়িক সমাজক কিদৰে প্রভাৱিত কৰিছিল বা সমাজৰ পৰা তেওঁনো কি ভাৱে অনুপ্রাণিত হৈছিল, তাৰ সামগ্রিক লেখ পাব।

৭.৩ নৱকান্ত বৰুৱা আৰু তেওঁৰ কৰ্মজীৱন

অসমীয়া সাহিত্যত এখুদ ককাইদেউ নামেৰে পৰিচিত নৱকান্ত বৰুৱাৰ ১৯২৬ চনৰ ২৯ ডিচেম্বৰত নগাঁও জিলাৰ ডিবৰুত জন্ম হৈছিল। পিতৃৰ নাম আছিল নীলকান্ত বৰুৱা আৰু মাতৃৰ নাম স্বর্ণলতা বৰুৱাণী। ১৯৪১ চনত নগাঁও চৰকাৰী বালক উচ্চতৰ মাধ্যমিক বিদ্যালয়ৰ পৰা সুখ্যাতিৰে মেট্রিক পৰীক্ষা উত্তীর্ণ হৈ উচ্চ শিক্ষা গ্রহণৰ বাবে শান্তি নিকেতনলৈ গৈছিল। ১৯৪৭ চনত ইংৰাজী বিষয়ত অনার্চসহ কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা স্নাতক লাভ কৰাৰ

পিছত ১৯৫৩ চন উত্তৰ প্ৰদেশৰ আলীগড় মুছলিম বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা স্নাতকোত্তৰ ডিগ্ৰী লাভ কৰে।

উত্তৰ প্ৰদেশৰ শিকন্দৰাবাদৰ এ. কে. কলেজতেই তেওঁ কৰ্মজীৱনৰ পাতনি মেলে। তাৰ পিছত তেওঁ যোৰহাটৰ জগন্নাথ বৰুৱা কলেজত যোগদান কৰে। ১৯৫৪ চনত কটন কলেজত অধ্যাপক হিচাপে যোগদান কৰি ১৯৬৪ চনলৈকে তাতেই শিক্ষাদান কৰে। ১৯৬৪ চনৰ পৰা ১৯৬৭ চনলৈকে তেওঁ অসম মাধ্যমিক শিক্ষা পৰিষদৰ ইংৰাজী শিক্ষাৰ বিষয়া হিচাপে অৱদান আগবঢ়ায়। তাৰ পিছত পুনৰ কটন কলেজত যোগদান কৰে আৰু ইয়াৰ পৰাই ১৯৮৪ চনত তেওঁ উপাধ্যক্ষ হিচাপে অৱসৰ গ্ৰহণ কৰে।

সাহিত্য প্ৰায় আটাইবোৰ বিভাগতেই নৱকান্ত বৰুৱাৰ দখল আছিল। তেওঁ সৰ্বমুঠ ৩৯ খন কিতাপ ৰচনা কৰিছিল। ইয়াৰ ভিতৰত ১১ খন কবিতা সংকলন, ৫ খন উপন্যাস আৰু বহুতো প্ৰবন্ধ ৰচনা অন্তৰ্ভুক্ত হৈ আছে। শিশু সাহিত্যিক হিচাপেও নৱকান্ত বৰুৱা জনপ্ৰিয় আছিল। ১৯৭৫ চনত 'ককাদেউতাৰ হাড়' নামৰ গ্ৰন্থখনৰ কাৰণে তেওঁ সাহিত্য একাডেমী বঁটা লাভ কৰিছিল। ১৯৭৬ চনত পদ্মবিভূষণ বঁটাৰে সন্মানিত হোৱা নৱকান্ত বৰুৱাই ১৯৭৪ চনত 'মোৰ আৰু পৃথিৱীৰ' নামৰ পুথিখনৰ বাবে অসম প্ৰকাশন পৰিষদ বঁটা লাভ কৰে। ১৯৯৩ চনত তেওঁ অসম উপত্যকা সাহিত্য বঁটা লাভ কৰিছিল।

নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতা পুথি—

(১) হে পৰণা হে মহানগৰ (১৯৫১)
(২) এটি দুটি এঘাৰটি তৰা (১৯৫৮)
(৩) যতি আৰু কেইটামান স্কেচ্ছ (১৯৬০)
(৪) সম্ৰাট (১৯৬২)
(৫) বাৰণ (১৯৬৩)
(৬) মোৰ আৰু পৃথিৱীৰ (১৯৭৩)
(৭) ৰত্নাকৰ (১৯৮৩)
(৮) এখন স্বচ্ছ মুখাৰে (১৯৯০) (উৎপল দত্ত সম্পাদিত)
(৯) সূৰ্যমুখীৰ অংগীকাৰ (নিৰ্বাচিত কবিতা, ১৯৯০)
(১০) নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাৱলী (সংগৃহীত কবিতা, ১৯৯৪)
(১১) দলঙত তামীঘৰা (শেহতীয়া কবিতা পুথি, ১৯৯০-৯৯)

উপন্যাস ঃ

(১) কপিলীপৰীয়া সাধু (১৯৫৩)
(২) ককাদেউতাৰ হাড় (১৯৭৩)
(৩) গৰমা কুঁৱলী (১৯৮০)
(৪) মানুহ আইটাবোৰ দ্বীপ (১৯৮০)

(৫) অ-পদার্থ (১৯৮১)

(৬) পটাচৰা (১৯৮৭)

(৭) অহিংসাৰ জুই

অন্যান্য ৰচনা ঃ

(১) মোৰ ভাৰতৰে (১৯৬২)

(২) অসমীয়া ছন্দশিল্পৰ ভূমিকা (১৯৮৪)

(৩) ৰমণীয় (১৯৬৩)

(৪) কবিতাৰ দেহবিচাৰ (১৯৮৮)

(৫) সীৰলুৰ সহ (১৯৯০)

(৬) নৱকান্ত বৰুৱাৰ ঘৰুৱামেল (১৯৮৯)

(৭) কথাৰ মাজৰ বতৰা (২০০১)

নাটক ঃ

(১) এটি গীতৰ জন্ম হ'ল

(২) কুশজাতক

(৩) অভিৰূপান্দ

(৪) পটাছৰা

শিশু সাহিত্য ঃ

(১) আখৰৰ জখলা (১৯৫৮)

(২) শিয়ালী পালেগৈ ৰতনপুৰ (১৯৫৬)

(৩) ভত উকাৰে ভু (১৯৬০)

(৪) মাখনৰ কুকুৰা পোৱালী (১৯৬২)

(৫) মনত পৰাৰ শব্দ (১৯৮০)

(৬) কিশোৰ ৰামায়ণ (১৯৮৭)

(৭) কিশোৰ উপনিষদ (১৯৮৮)

(৮) ওমলা ঘৰৰ পুথি (১৯৮৯), শিশু কবিতা।

অনুবাদ ঃ

(১) বিশ্বমানৱৰ অভিমুখে (ৰবীন্দ্রনাথ ঠাকুৰৰ Towards Universal Man, ১৯৭০)

(২) ৰবীন্দ্র চয়নিকা (ৰবীন্দ্রনাথৰ কবিতাৰ সৈতে ৰত্নকান্ত বৰকাকতী, ১৯৬৮)

(৩) হুইটমেনৰ এশ কবিতা (১৯৭০)

(৪) বিদ্রোহী আৰু অন্যান্য কবিতা— নজৰুল ইছলামৰ কবিতা (১৯৯৮)

(৫) মুক্তাধাৰণ (ৰবীন্দ্রনাথ ঠাকুৰ)

(৬) সুমিত্রা নন্দন পন্তৰ (যুটীয়াভাৰে)

(৭) অলচেষ্টিছ (ইউৰোপিদিচ)

(৮) হিন্দু মুছলমানৰ মুক্ত সাধনা (মূলঃ ক্ষীতিমোহন সেন)

(৯) আহত মৰাল (পুষ্কিনৰ কবিতা, ১৯৯০)

(১০) ফাউষ্ট্ (প্রথম খণ্ড, গ্যেটে) ১৯৯৩

(১১) ভাস্ক' পপা অন্যান্য যুগোশ্লাভিয়া কবিৰ কবিতা (১৯৮০)

(১২) কার্যই চুকাভস্কীৰ শিশু কবিতা

সম্পাদিত আৰু সংকলিত ঃ

(১) ভাৰতীয় চাৰু কলাৰ ভূমিকা

(২) গাৰো-ইংলিচ-আচামিজ-ডিক্সনাৰী (প্রকাশক— অসম অকাডেমি)

(৩) আধুনিক অসমীয়া অভিধান (প্রকাশক— অসম প্রকাশন পৰিষদ)

(৪) পৰুৱা ফুল (শিশু কবিতা সংকলন)

(৫) Indian Poetry Today (Vol. ICCR, Delhi)

আলোচনীৰ সম্পাদক ঃ

(১) জোনবাই (শিশু আলোচনী, ১৯৬০-৬২)

(২) পোহৰ (শিশু আলোচনী, ১৯৬৯-৭০)

(৩) সীৰলু (কলা-সংস্কৃতি)

৭.৪ সমাজ জীৱনলৈ নৱকান্ত বৰুৱাই আগবঢ়োৱা অৰিহণা আৰু তাৰ মূল্যায়ন

নৱকান্ত বৰুৱা বিংশ শতিকাৰ পঞ্চাশৰ দশকৰ এগৰাকী উল্লেখযোগ্য কবি। কবিতাৰ বাহিৰেও তেওঁ উপন্যাস, নাটক, শিশু সাহিত্য, অনুবাদ সাহিত্যলৈও বৰঙণি যোগাইছিল যদিও নৱকান্ত বৰুৱা আধুনিক অসমীয়া কবি হিচাপে বিশেষভাৱে সমাদৃত। তেওঁ কবিতাৰ মাজেৰে সমাজখনৰ বিভিন্ন দিশ ফুটাই তুলিছে। *'জয়ন্তী'*ৰ সময়ৰে পৰা কাব্য-জীৱনৰ পাতনি মেলা নৱকান্ত বৰুৱাৰ প্রথম কবিতা পুথিখন আছিল *'হে অৰণ্য হে মহানগৰ'*। ১৯৫১ চনত প্রকাশ পোৱা এই কবিতা সংকলনখনত কবিয়ে কুৰি শতিকাৰ নগৰীয়া যান্ত্রিক জীৱনৰ চিত্র ফুটাই তুলিছে। দৰাচলতে, ইও আধুনিক কবিতাৰ এটা উল্লেখযোগ্য বৈশিষ্ট্য। কুৰি শতিকাৰ সমাজখন ক্রমে নগৰকেন্দ্রিক হৈ পৰিছিল। ইয়াৰ মূলতে হ'ল বিজ্ঞান আৰু প্রযুক্তিবিদ্যাৰ প্রসাৰ। আধুনিক প্রযুক্তিবিদ্যাৰ প্রসাৰ স্বৰূপে ক্রমে যান্ত্রিক হৈ পৰা সমাজ ব্যৱস্থাত মানুহো নিঃসংগ হৈ পৰিছে। মানৱীয় সম্পর্কৰ অৱক্ষয় নগৰীয়া সমাজ ব্যৱস্থাৰ অন্যতম ঋণাত্মক দিশ। ইয়াৰ ফলস্বৰূপে জীৱন ক্রমে সংকীর্ণ তথ্য আত্মকেন্দ্রিক হৈ পৰিছে। নগৰীয়া জীৱনৰ এনে দিশবোৰৰ প্রতিফলন অসমীয়া কবিতাত প্রতিফলিত হৈছিল। নৱকান্ত বৰুৱাৰ প্রথম কবিতাপুথি *'হে অৰণ্য হে মহানগৰ'*ত নগৰীয়া যান্ত্রিক সভ্যতাৰ নৈৰাশ্যতাক ফুটাই তুলিছে --

ক) "জীৱন জীয়াই থাকে। তথাপি জীয়াই থাকে
আৰু থাকে জীৱিকাৰ গলিৰ সাঁথৰ
অমৃতৰ পুত্ৰ আমি
মৃত্যু-স্নাতা হে মহানগৰ।"

(হে অৰণ্য হে মহানগৰ)

খ) "নিজেই প্ৰবাসী তাৰ আধাগঢ়া মহানগৰ
য'ত জীৱনৰ নহ'ল সূচনা
সেই মৰা চহৰৰ বুকুত অকলে বহি
সসপোনেৰে সপোনৰ অভাৱ পূৰায়।"

(লখিমী)

কবিতা দুফাঁকিত কবি নৱকান্ত বৰুৱাই নগৰীয়া জীৱনৰ অন্তঃসাৰ শূন্যতা, নিৰ্জীৱতা, ভয় আৰু আশ্বাসৰ জটিল উৎকণ্ঠা, বিচ্ছিন্নতাবোধৰ সুন্দৰ প্ৰকাশ ঘটাইছে। আন কথাত ক'বলৈ গ'লে নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাত মহানগৰ এটি ৰূপক হৈ ধৰা দিছে। এইখিনিতে এটা প্ৰশ্ন উত্থাপন হয় -- নৱকান্ত বৰুৱাই যিসময়ত কবিতা লিখিবলৈ আৰম্ভ কৰিছিল (অৰ্থাৎ চল্লিশৰ দশক), সেই সময়ৰ অসমীয়া সমাজখনে তেওঁৰ কবিতাক প্ৰভাৱিত কৰাৰ যুক্তি কিমান? কিয়নো চল্লিশৰ দশকত অসমৰ নাগৰিক আৰু ঔদ্যোগিক জীৱনৰ দৰে প্ৰসাৰ আৰু সমৃদ্ধি লাভ কৰাটো বাদেই, সেইবোৰৰ উদ্ভৱেই হোৱা নাছিল। গতিকে নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাত নগৰীয়া জীৱনৰ যিবোৰ দিশ ফুটি উঠিছে, সেইবোৰ দৰাচলতে কলিকতা চহৰৰ দৃশ্যাৱলী। কলিকতাত কিছুকাল থকাৰ ফলত তেওঁ মহানগৰৰ মানুহৰ বেছি আন্ধাৰ আৰু সংঘাতপূৰ্ণ দিশটোৰ লগত পৰিচিত হৈছিল। এই সময়চোৱাত লিখা কবিতাত নগৰীয়া মানুহৰ নিৰুপায় আৰু হতাশাগ্ৰস্ত জীৱনৰ সন্ধেদ পোৱা যায়। তেওঁৰ কবিতাত কলিকতাৰ যান্ত্ৰিক জীৱনৰ নঞৰ্থকতাৰ চিত্ৰ এইদৰে ফুটাই তুলিছে----

"হে অতিথি গৃহস্থক দিয়া তুমি
চৰাইখানাৰ স্বস্তি
জীৱনক জীৱিকাক গতিৰ আৱেগ
স্নায়ৱিক উত্তেজনা ঃ
ধৰ্মতলা ছিৎপুৰ চাৰ্কুলাৰ ৰোড জুৰি
জীৱনৰ অশ্লীল ইংগিত
ৰাতিৰ তপস্যা ব্যৰ্থ
মৃত্যুৰ তপস্যা ব্যৰ্থ
অৰ্থহীন জীৱনৰ শতদল পাহি মেলি ফুলৰ আশ্বাস

(পঞ্চম অংক)

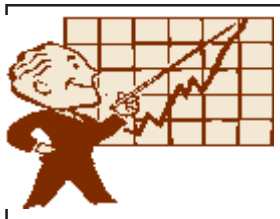
নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাত প্ৰকাশভঙ্গী আৰু ৰচনাকৌশল মন কৰিবলগীয়া। অসমীয়া কবিতাৰ আংগিকত আধুনিকতাৰ সঞ্চাৰ কৰাৰ ক্ষেত্ৰত নৱকান্ত বৰুৱাৰ অৱদান উল্লেখযোগ্য।

আংগিকৰ নতুন-নতুন পৰীক্ষা আৰু বিষয়বস্তুৰ অগতানুগতিকতা কবি হিচাপে নৰকান্ত বৰুৱাৰ সফলতাৰ অন্যতম কাৰণ। মুক্তক আৰু স্পন্দিত গদ্যৰ ব্যৱহাৰ, শব্দৰ প্ৰয়োগৰ বিচিত্ৰতা আৰু নমনীয়তা, গীতিধৰ্মী সংহত অথচ সৰল ভাষাই তেওঁৰ কবিতাক গতি আৰু বৈচিত্ৰ দান কৰিছে। মহানগৰ চিত্ৰ ফুটাই তোলোতে ভাব আৰু ৰূপৰ অপূৰ্ব সমন্বয় তেখেতৰ কবিতাত দেখা যায়। যেনে --

"টেটু চেপা ট্ৰেফিকৰ দূৰৰ স্পন্দনে
ভয় আৰু আশ্বাসৰ জটিল উৎকণ্ঠা আনে।"

(হে অৰণ্য হে মহানগৰ)

বিজ্ঞানৰ জয়যাত্ৰা আৰু সমাজৰ ওপৰত ইয়াৰ প্ৰভাৱৰ দিশটো যে কেৱল নৰকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাতে ফুটি উঠিছে, তেনে নহয়। তেওঁৰ উপন্যাসতো এনে অগ্ৰগতিৰ দিশটো মূৰ্ত কৰি তোলাৰ প্ৰচেষ্টা পৰিলক্ষিত হয়। এই প্ৰসংগত নৰকান্ত বৰুৱাই ১৯৮১ চনত ৰচনা কৰা কল্পবিজ্ঞানভিত্তিক উপন্যাস 'অ-পদাৰ্থ'ৰ কথা ক'ব পৰা যায়। ৰক্তপাতহীন অস্ত্ৰোপচাৰৰ কৌশল আৱিষ্কাৰক কেন্দ্ৰ কৰিয়ে এই উপন্যাসখন ৰচিত হৈছে। কলেবৰত সৰু এই উপন্যাসখনৰ চৰিত্ৰৰ সংখ্যাও কম হ'ব। ভাষাৰ ক্ষেত্ৰত এই উপন্যাসখনত নৰকান্ত বৰুৱাৰ কাব্যিক কথনশৈলী অনুপস্থিত। কিন্তু বিষয়বস্তু অনুসৰি ইয়াত লেখকে বিজ্ঞানৰ বিবিধ বিষয় বুজাবলৈ ইংৰাজী শব্দ আৰু বাক্যৰ ব্যৱহাৰ কৰিছে। উপন্যাসখনত ডাক্তৰ চলিহাই অঞ্জন চৌধুৰীৰ লগ-লাগি কেনেদৰে অস্ত্ৰোপচাৰত এক নতুন কৌশল আৱিস্কাৰ কৰিছিল, তাৰ কাহিনী আছে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১. নৰকান্ত বৰুৱাৰ কৰ্মজীৱন আৰু অসমীয়া সাহিত্যলৈ তেওঁৰ অৱদান সম্পৰ্কে এটি আলোচনা দাঙি ধৰক।

(২০০ টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

৭.৫ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- নৰকান্ত বৰুৱা আৰু তেওঁ কৰ্মজীৱনৰ বিষয়ে জ্ঞাত হ'লো।
- তেওঁৰ সমসাময়িক সমাজখনৰ বিষয়ে জানিলোঁ।
- সমসাময়িক সমাজখনে কিদৰে তেওঁৰ সাহিত্যক প্ৰভাৱিত কৰিছে, সেই সম্পৰ্কে ধাৰণা লাভ কৰিলোঁ।

৭.৬ অধিক জানিবলৈ

১. আহমেদ, এম কামালুদ্দিন (২০১৫) ঃ আধুনিক অসমীয়া কবিতা, বনলতা
২. ঠাকুৰ, নগেন (২০১২) ঃ এশ বছৰৰ অসমীয়া উপন্যাস, জ্যোতি প্ৰকাশন
৩. ডেকা, বিপ্লৱ (২০১৫) ঃ অসমীয়া কাব্য কবিতাৰ বিচাৰ, চন্দ্ৰ প্ৰকাশ
৪. দাস, অমল চন্দ্ৰ (২০১২) ঃ অসমীয়া উপন্যাস পৰিক্ৰমা, বনলতা
৫. ভট্টাচার্য, পূর্ণ (২০০৯) ঃ আধুনিক অসমীয়া কবিতা, চন্দ্ৰ প্ৰকাশ

৭.৭ অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ (কেৱল ৰূপৰেখা)

১ নং প্ৰশ্ন উত্তৰ ঃ- ---আৰম্ভণি ----নৱকান্ত বৰুৱাৰ কৰ্মজীৱন আৰু অৱদান -- সামৰণি

৭. ৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন

১. নৱকান্ত বৰুৱাৰ সমসাময়িক সমাজ আৰু কবিতাত ইয়াৰ প্ৰভাৱ সম্পৰ্কে আলোচনা কৰক।

২. নৱকান্ত বৰুৱাৰ প্ৰথম কবিতা পুথিখনৰ নাম কি? পুথিখনত নগৰীয়া যান্ত্ৰিক জীৱনৰ দিশটো কিদৰে ফুটি উঠিছে?

প্ৰসঙ্গ পুথি

অসমীয়া গ্ৰন্থ ঃ

১) অধিকাৰ, গগণচন্দ্ৰ (সম্পাঃ) (২০১০); নৱকান্ত বৰুৱা শিশু সাহিত্য সমগ্ৰ, গুৱাহাটী ঃ অন্বেষা।

২) আহমেদ, এম কামালুদ্দিন (২০১৫); *আধুনিক অসমীয়া কবিতা;* গুৱাহাটী ঃ বনলতা।

৩) কটকী, চন্দ্ৰ (২০১৬); আধুনিক অসমীয়া কবিতা, অসম সাহিত্য সভাৰ হৈ চন্দ্ৰ প্ৰকাশ, গুৱাহাটী।

৪) কোঁৱৰ, অৰ্পণা (২০০২); ভাষাবিজ্ঞান উপক্ৰমনিকা, ডিব্ৰুগড় ঃ বনলতা।

৫) গোস্বামী, প্ৰবোধ চন্দ্ৰ (১৯৯৬); অসমীয়া কবিতাৰ আলোচনা শংকৰী আৰু উত্তৰ আধুনিক, গুৱাহাটী ঃ বাণী প্ৰকাশ প্ৰাইভেট লিমিটেড।

৬) ঠাকুৰ, নগেন (সম্পাঃ) (২০১২); *এশবছৰৰ অসমীয়া উপন্যাস;* গুৱাহাটী ঃ জ্যোতিপ্ৰকাশ।

৭) ডেকা, নমিতা (সম্পাঃ); *কেৱল এমুঠি প্ৰেম;* গুৱাহাটী ঃ বাণীমন্দিৰ।

৮) ডেকা হাজৰিকা, কৰবী (১৯৯৬); কবিতাৰ ৰূপ-ছায়া, ডিব্ৰুগড় ঃ বনলতা।

৯) দাস, শোণিত বিজয় আৰু মুনীন বায়ন (২০০৬); কথা বৰেণ্য ১০০, গুৱাহাটী ঃ কথা পাব্লিকেশ্যন, প্ৰথম প্ৰকাশ।

১০) পূজাৰী, অৰ্চনা (সম্পাঃ) (২০০৬); অসমীয়া কবিতাৰ বিচাৰ-বিশ্লেষণ, গুৱাহাটী ঃ জ্যোতি প্ৰকাশন।

১১) বৰা, প্ৰফুল্ল চন্দ্ৰ (১৯৯০); *জীৱন কবিতা আৰু নৱকান্ত;* গুৱাহাটী ঃ ষ্টুডেণ্টচ্ ষ্ট'ৰচ।

১২) বৰুৱা, নৱকান্ত (২০১৪); *কবিতাৰ দেহ বিচাৰ;* গুৱাহাটী ঃ ষ্টুডেণ্টচ্ ষ্ট'ৰচ।

১৩) বৰুৱা নৱকান্ত (২০১১); নৱকান্ত বৰুৱাৰ গান আৰু কবিতা সমগ্ৰ, গুৱাহাটী ঃ ভবানী প্ৰিণ্ট এণ্ড পাব্লিকেশ্যনচ্।

১৪) বৰুৱা, ভবেন (২০০২); অসমীয়া কবিতা ৰূপান্তৰৰ পৰ্ব, গুৱাহাটী ঃ গ্ৰন্থ।

১৫) বৰা, যতীন (১৯৯৭); অসমীয়া কবিতাৰ ছন্দ বিচাৰ, গুৱাহাটী ঃ বাণী প্ৰকাশ, প্ৰাইভেট লিমিটেড।

১৬) বৰকটকী, উপেন্দ্ৰ (২০০২); অসমীয়া শিশু সাহিত্যৰ সংক্ষিপ্ত ইতিহাস, গুৱাহাটী ঃ ষ্টুভেণ্টচ ষ্টৰচ।

১৭) বৰগোহাঞি, হোমেন (সম্পাঃ) (১৯৮৭); বিংশ শতিকাৰ অসমীয়া সাহিত্য, অসম সাহিত্য সভা, যোৰহাট ঃ চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ ভৱন।

১৮) বৰা, মনালিছা আৰু কলিতা, ৰেখা (২০১৫); অসমীয়া শিশু সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক অধ্যয়ন, গুৱাহাটী ঃ এন এল পাব্লিকেশ্বন্ছ।

১৯) বৰগোহাঞি, হোমেন (১৯৮৬) (সম্পাঃ); অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী, ষষ্ঠ খণ্ড, এবিলাত (ABILAC)।

২০) শর্মা, তীর্থনাথ (২০০৪); সাহিত্য বিদ্যা পৰিক্ৰমা, গুৱাহাটী ঃ বাণী প্ৰকাশ প্ৰাইভেট লিমিটেড।

২১) শর্মা, সত্যেন্দ্রনাথ (২০১৫); অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত, সৌমাৰ প্ৰকাশ, গুৱাহাটী।

২২) হাজৰিকা, কৰবী ডেকা (২০০৬); *অসমীয়া কবিতা;* ডিব্রুগড় ঃ বনলতা।

২৩) হাজৰিকা, জ্যোতিৰেখা (২০০৮); আধুনিক অসমীয়া কবিতাত নাৰীবাদী চেতনা আৰু অন্যান্য নিবন্ধ, ডিব্রুগড় ঃ বনলতা।

ইংৰাজী গ্রন্থ ঃ

1. Eliot, T. S. (1956); On Poetry and Poets. London, Faber and Faber Limited.
2. Jain, Manju (1998); A Critical Reading of the Selected Poems of T.S. Eliot, Delhi, Oxford University Press.
3. Richards, I.A. (1998); Principles of Literary Criticism, New Delhi, Allied Publishers Pvt. Ltd.

.

.